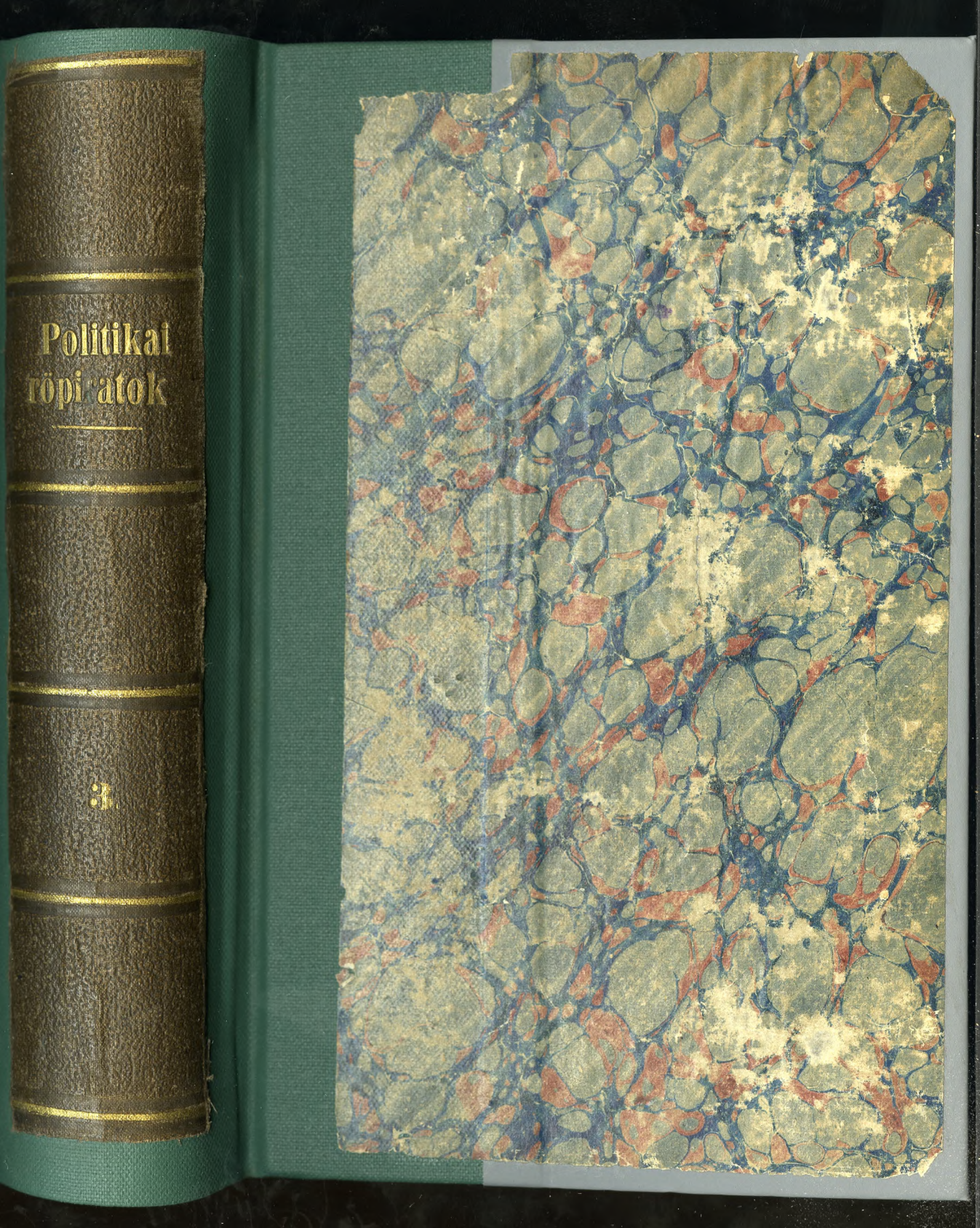
Politikai
röpiratok
3.

EX
LIBRIS
DR
GEYSÆ
BALLAGI

20 – 22

1., Szózat a magyar és szlás nemzetiség ügyében. B. Wesselényi Miklóstól. 1843.
2., Polgárosodás. Irta Arisztidesz. 1862.
3., Onbirálat. Irta Arisztidesz. 1862.

1.) 001 0005853686
2.) 001 0005853693
3.) 001 0005853709

In allen Buchhandlungen sind nachstehende Werke zu haben:

Croquis
aus
Ungarn.

8. 1843. brosch. 14 Bogen. 1 Thlr.

Inhalt:

Reise von Paris über Straßburg, München ꝛc. nach Ungarn. — Französische Urtheile über Ungarn. — **Ungarn. — Pest und dessen socielles Leben.** — Salonleben. — **Politische Betrachtungen. — Die Parteien.** — Ludwig **von Kossuth.** — Gemäßigte Partei. — Graf Stephan **Széchenyi. — Die hohe Aristokratie.** — Die Priesterpartei. — **Die niedere Aristokratie und ihr Municipalwesen. — Die Bourgeoisie. — Die ungarische gelehrte Gesellschaft.** (Die Ehrenmitglieder. Die ordentlichen Mitglieder. Die korrespondirenden Mitglieder im Auslande.) — **Die Presse in Ungarn. — Eine Soirée bei S. K.** — Die ungarische Bank. — Schlußwort.

Ungarns Verfassung.

Beurtheilt
von
Dr. *J. Wildner Edlen von Maithstein,*
Indigena von Ungarn, Hof- und Gerichtsadvokaten und Professor des Lehen-, Handels- und Wechselrechtes, so wie des gerichtlichen Verfahrens in Wien.

gr. 8. 1843. brosch. 24 Ngr.

Pia desideria
eines
österreichischen Schriftstellers.

gr. 8. 1842. brosch. 16 Ngr.

Slawismus und Pseudomagyarismus
vom
aller Menschen Freunde, nur der Pseudomagyaren Feinde.

gr. 8. 1842. Gef. 15 Ngr.

Der Socialismus und Communismus
des
heutigen Frankreichs.
Von
Dr. L. Stein.
gr. 8. 1842. Broschirt. $2^1/_2$ Thlr.

Inhalt:

Erster Theil. Das Princip der Egalität.
I. Das Proletariat. II. Gegensätze in der französischen Gesellschaft vor der Revolution. III. Die drei Constitutionen von 1791, 1793 und 1795. IV. Gegensätze in der Gesellschaft Frankreichs nach der Revolution. V. Bourgeoisie und Peuple. VI. Die Kaiserzeit und die Restauration. VII. Die Julirevolution.

Zweiter Theil. Die Socialisten.
I. Der allgemeine wissenschaftliche Charakter des Socialismus. II. Saint-Simon und die Saint-Simonisten. III. Der Fourierismus im Allgemeinen: 1) Charles Fourier und seine Schule; 2) das System Fourier's.

Dritter Theil. Nebengeordnete Schriftsteller.
I. Allgemeiner Charakter. II. F. de la Mennais. III. Pierre Leroux. IV. P. J. Proudhon. V. Louis Blanc.

Vierter Theil. Der Communismus.
I. Wesen desselben. II. Charakter des Communismus. III. Geschichte des Communismus. Der Communismus nach der ersten Revolution. Babeuf. — Der Communismus nach der Julirevolution. — Erste Gestalt. Von 1830 — 35. Epoche des Republikanismus. — Zweite Gestalt. Von 1835 — 1839. Epoche des Babouvismus. — Dritte Gestalt. Seit 1839. Das Proletariat und der eigentliche Communismus. — 1. Die Travailleurs égalitaires. II. Die Reformistes. — III. Die Communistes im engern Sinne. — Schluß.

Lord Byron's
sämmtliche Werke.
Deutsch
von **ADOLF BÖTTGER.**
Taschen-Ausgabe in zwölf Bänden
mit 12 Prachtstahlstichen.

Druck, Papier und Format wie Schiller's Werke.

Preis für alle 12 Bände mit 12 Stahlstichen 4 Thlr.

Die Kritik hat sich nur lobend in allen literarischen Organen über die meisterhafte metrische Uebertragung des Herrn **A. Böttger** ausgesprochen. Durch Letztern ist Byron Gemeingut der deutschen Nation geworden, worauf wir mit Recht stolz sein können. Es ist keine Uebersetzung mehr. Wir hören den großen Lord selbst, seine Leiden und Freuden in unserer Muttersprache besingend.

Inhalt der 12 Bände:
I. Harolds Pilgerfahrt. II. Giaur. Corsar. Lara. III. Braut von Abydos. Belagerung von Corinth. Mazeppa. Gefangene von Chillon. IV. Parisina. Insel. Beppo. V. Don Juan. 1. bis 7. Gesang. VI. Don Juan. 8. bis 16. Gesang. VII. Manfred. Kain. Himmel und Erde. VIII. Der Umgeformte. Marino Faliero. IX. Die beiden Foskari. Sardanapal. X. Werner. Englische Barden und schottische Kritiker. XI. Hebräische Melodien. Stunden der Muße. XII. Vermischte Gedichte. Byron's Leben.

SZÓZAT.

TASSO

3
20

SZÓZAT

A'

MAGYAR ÉS SZLÁV NEMZETISÉG'

ÜGYÉBEN.

B. WESSELÉNYI MIKLOSTÓL.

(DeBALLAGI MÓR)

LIPCSÉBEN,
WIGAND OTTÓNÁL
1843.

Tartalom.

Intő szó a' hont 's nemzetiséget fenyegető veszélyről . . . . . 1 lap.

I. A' fenyegető veszélynek eredete. 5 —

A' meghóditott népeknek és saját nemzetünk' egy részének elnyomása 's nyomva-tartása.

Mind ezeknek polgári érdekeinkhez nem-kapcsolása 's az elnyomott régi lakosoknak nemzetiségünkhez sem csatlása által, ellenünkké tétele a' nagy tömegnek; 's magunknak parányi számrai szoritása.

Szláv népességünk' ellenséges érzete 's törekvése.

II. A veszély' mostanra lett megérésének okai . . . . . 18 —

Különböző korok' saját szelleme. — Utóbbi 's jelen kor' szelleme: ‚alkotmány utáni törekvés és nemzetiség.'

Az alkotmányosság kifejlésének oka: — ‚civilisatio.' — A' küzdések oka: ‚civilisatio-hiány.' — Alkotmány utáni törekvésnek a' civilisatióval párhuzamos menete. — Csak sikerüléséveli lecsillapodása.

Nemzetiségnek az alkotmányosságból és az ál-

tali fejlődése. — A' civilisatiónak erre is terjedő hatása. — A' nemzetiségnek világesemények általi fejlődése.

A' szláv nemzetiség' ébredése. Ennek már régebben az orosz hatalom általi használása. — Orosz propaganda. — Lengyelek által alkotott forradalmi propaganda. — Ennek az oroszok által maguk' számára használása. — A' forradalmi szláv Propaganda' tervei 's czélja.

A' szláv nemzetiséggel sors- és czélban rokon még más két fejlődött 's fejlődő nemzetiségről t. i. a' görögről és oláhról.

III. A' veszély' anyaga, t. i. a' nemzeti egység' hiánya ellen alkalmazni szokott, 's alkalmazható különböző óvó vagy orvosló szerek. . . . 98 lap.

Egy nyelvnek 's nemzetiségnek uralkodóvá tétele. — Különböző nemzetiségek' mozgalminak, erőhatalommali fékezése. — Egy nemzetiségnek a' másik elleni használása. — Közös érdek által 's alatti egyesités.

E' szerek közűl az illető országokban mi és minő sikerrel alkalmaztatott.

IV. Oroszország' régibb 's mostani állása; befolyása; 's politicája. . . 192 —

Oroszország' eredete, 's növekedése. — Oroszország' kiterjedése; népessége; hadi ereje;

földmivelése, ipara 's kereskedése; pénzügye. — Politicájának iránya 's működése.

V. Európa' jövőjének lehetsége. 166 lap.

Ha a' béke fenmarad. — Háború' esetei. — Ha szláv forradalmak törnek ki; az orosz ekkor minő szerepet játszanék? — mi lehetne az eredmény: Európára; — 's mi a' szlávokra nézve?

VI. Európa' teendői. . . . 184 —

Az orosz szellemi erők ellen szellemi erők' használata.

Ellenszenvű nemzetiségek' öregbitése. — Vallási befolyásának — azon vallás' pártolása általi gyengitése. — A' szláv nemzetiségek iránti kimélet.

Alkotmányosság' zászlajának kitüzése; — főkint Austria 's Poroszország által.

Európa' illy móddal eszközölhető biztos állása; — 's hihető alakulása.

VII. A' veszély, melly különösen honunkat fenyegeti. Honunk' teendői. 247 —

Földészeti helyzetünk' fenyegető volta. — Polgári 's nemzeti szétdaraboltságunk. — Különböző nemzetek' 's jelesen a' szlávok' követelései. — E' követelések' fontolása.

Teendők:

1. A' szlávok' méltányos követeléseinek teljesitése.

2. A' szlávoknak méltó bizodalomrai okadás.
3. A' magyar nemzetiségnek öregbitése 's terjesztése.
a. Értelmi miveltségnek jogszerzés' és birás' czimjévé tétele. Nevelés. Népiskolák. Kisdedóvó intézetek, mint a' magyar nyelv' terjesztésének legjobb módja.
b. Alkotmányos és nemzeti érdekünkhez mentől többeknek csatlása. Városokról. Földnépéről. Házi-adóról.
4. Mit kellene törvényhozásnak általában, 's mit a' legközelebbinek tenni.
5. Honosink 's főkint köztünk magyarok közti egyesség.
6. A' magyar nemzetnek kormányához csatlakozása.

Polgári halott szólal meg ezennel; lelki 's testi csapások 's akadályok által tevési köréből kivetve, cselekvéstől elzárva, 's száműzve, nincs az többé mint élő tag, nemzete' nagy családjában. Csak képe létezik már honfiai között. Ezen kép, mig eredetije élt, a' nemzet' kedvencz-'s díszteremeiben találta helyét; meleg 's magasztos érzet ecsetje által festve, 's lelkesedés-alkotta fényes rámákba foglalva, 's igy valóban díszt 's becset is nyerve; a' legkijeleltebb helyeken állott. Polgári szilárd munkájok közt verejtékező hazafiak, rokonérzettel, 's uj erőt, merítve tekintettek ezen előttök álló képre; lelkes hölgyek keblökben hordozták azt; 's annak látására a' serdülő ifjuság' keble szent esküre dagadott. Most már mind ez máskint van: a' polgári elhunytnak képe, csakhamar a' díszteremekből 's csarnokokból mellékszobákba, folyosókra, 's padlásra vándorlott. Feledékenység' pora

kezdte lepni, 's hajdani fényét és színét halványitni. Csak kevés egyéneknél maradt meg régi helyén. Hogy ez igy van, természetes; halandók sorsa: élünk, hogy felejtsünk 's felejtessünk. — De regék beszélik: miszerint ősképek is megszólamlottak, midőn balsors és veszély fenyegette szerette családjukat; de illy képnek nem lehet megszólalása olly gyors, szava olly erős, mint élőnek. Az élet-nélküliség elleni kínos küzdés után vivja ki magának a' szólhatást, azt, mi őt már nem illeti. A' most megszólaló polgári elhunyt is rég érzé gyötrelem 's kínok közt azt, mit polgári élte végszavaiban *) — ha csak kevesektől hallva 's pusztá-

*) Köztudaton van, miszerint 1835-ben fejvesztés' büntetésével járó pör indittatott ellenem: a' parasztok' szabad alku szerinti magok mégválthatása ügyének pártolásaért; 's ez alkalommal mondani állitott, de ugy sohasem mondott szavakért. E' pör, miután szinte négy évig tartattam annak gyötrő bizonytalansága 's terhe alatt, 1839-ben érte engem három évi fogsággal büntető itélet által végét. E' büntetés alatt voltam, midőn ugyan azon évi országgyülésen, az ügy, mellyért elitéltettem, királyi helybenhagyás által törvénnyé vált. Ezen pörbeni utolsó védiratomban fejtettem többiek közt ki: miszerint koránsem onnan fenyegeti hazát 's uralkodó házat veszély, honnan-jöttet sokan hiszik, vagy elhitetni akarják; 's hogy magyar forradalmi 's külön-szaka-

ban elhangozva is, de a' szomorú jövendőt látva — már mondott; azt, mit rég és sokaknak ismételve kell vala mondaniok; minek minden szunyadást 's álmot felrázva kell vala a' nemzet' minden sorain átdörgeni. Igenis évek-óta küzd az elhunyt a' szavát leláncoló dermedtség ellen; küzde, mig szólamlása már csaknem 's jórészt időn-túlivá válék; mert — jaj és fájdalom! — a' fenyegető veszély már csaknem elkövetkezett, 's bajosan kikerülhető; és mert többek és élők lelkes szót emeltek ez ügyben. De, ha későn is, nem emelkedhetik e' tárgyban sem annak vészterhes fontosságát, sem gyászos közönyösségünket tekintve, elég gyakori 's elég erős szózat; — 's igy hadd hangozzék á polgári elhunytnak is sirja' mélyéből emelkedő szava. Bár lenne képes a' gond- 's aggodalom-nélkülieket lelkök

---

dási törekvések, csak lázos agy-vagy gonosz lélek-koholta rémképek. Hon' és fejedelem' érdekeiért, 's ezen szent nevekre kértem 's kényszeritettem a' kormányt: hagyna fel illy árnyékok elleni harczczal, 's az én és mások'— kik a' honnak 's fejedelemnek buzgó hivei vagyunk — üldözésével; hanem forditsa egész figyelmét az északi hatalomhoz-'s annak népeihez szító, már rég titokban táplált, 's naponkint inkább fejlődő ellenséges nemzetiségek' veszélyt szülendo törekvéseire.

mélyében megrázni, gondolkozásra 's cselekvésre ébreszteni. És a' sirból kisértetileg felrezgő e' szózat ezt mondja: „Veszély fenyeget oh hon! veszély ollyan, millyen még soha sem! Elmondom hét éjfélnek óráiban a' veszélyt 's annak eredetét; — mostanra lett megérésének okait; — annak Európa országait illető jelen állását; — az északi óriás' fenyegető helyzetét 's viszonyait; — a' jövendőt, mi Európára nehézkedhetik: — elmondom, hogy ez ellen mit kellene Európának tenni; és elmondom, hogy jelesen honunkat minő veszély fenyegeti, 's mit kell ennek elháritására tennie.“

I.

A' fenyegető veszély 's annak eredete.

A' meghóditott népeknek és saját nemzetünk' egy részének elnyomása 's nyomva-tartása.

Mind ezeknek polgári érdekeinkhez nem-kapcsolása, 's az elnyomott régi lakosoknak nemzetiségünkhöz sem csatlása által, ellenünkké tétele a' nagy tömegnek; 's magunknak parányi számrai szoritása.

Szláv népességünk ellenséges érzete 's törekvése.

Egykoru honunkkal e' veszélynek, akkori szellem 's körülményekből származott oka 's eredménye; de a' veszély csiráját, eldődeinknek századokon át tartó gyászos rövidlátása 's szükkeblüsége táplálta 's nevelte; világtörténeti események 's viszonyok pedig kifejtették mostani kitörésre kész állására.

Nyolcz századok lefolyta alatt mi neme volt a' csapásnak, melly e' nemzetet nem érte, mi a' szenvedésnek' melly nem sujtotta? Berohanó vad' csoportok, dühös ellenség' fegyvere, alattomos törekvések, visszavonás' mérge, erkölcsi romlottság 's nemzeti aljasodás' maszlaga, mind ez ostromlotta, zuzta, marczanglotta, mecsevesztette e' nemzetet: 's ezek közt folyt hosszu, de sinlődő élete. A' sorsnak sujtó keze rá nehezedett, de balesetinek nagyrészben önmaga volt szerzője; — mind azoknak miket szenvedett, mind pedig, mik még fenyegetik.

A' hóditások' korában szerzé vérével e' hont, 's hatalomra épité igazát; melly csak ugy válhatik tartós és üdvöt szülő joggá, ha igazság simitja ki mind azon csorbát, 's enyhíti mind azon szenvedést, mit a' hatalom okozott és szült. Eldődeink, mint hóditók, erejökben bizva, nem tartották szükségesnek: a' náloknál sokkal számosabb meghóditott népeket, meggyőzött ellenségből rokonokká 's barátokká tenni; az akkori vad kor' szellemében, urai voltak, mik maradhatni is reményltek, a' legyőzött sokaságnak; nem méltatván azokat magukhoz 's nemzetiségökhez emelni. Fegyver-adta ha-

talmukat fegyverrel tartották fen. Ennek kizáró birtokában, 's e' hiv frigyesekben bizva, felejtették tulajdon kicsiny számukat 's a' legyőzött és elnyomott népek' nagy számát. Később' midőn már többnemű viszontagság előbbi erejöket sokkint gyengitette, hajdani szilárd jelleme hanyatlott, de az előbbi erőérzet-szülte hit 's cselekvésmód a' megszokás következtében, változatlan maradt. Semmit ember hamarább meg nem szeret, mint hatalom' gyakorlatát. De hatalom gyakorlata vakít: azon tévedést szüli, hogy a' hatalom' birása erő' szüleménye, 's igy biztos és el nem veszthető birtok; pedig ez gyakran csak történet' következése: 's az erőnek enyészte után is még darabig létezhetik, mig a' gyökerét vesztett növényt maga súlya, vagy ellenerő földre teríti. Igy nemzetünk is sokkal későbbi korban, midőn már a' hóditó kard rég megszünt győzelmes jobbjában villogni, nem szünt meg hinni, hogy ő az erősebb; nem vizsgálta ugy van-e, de hitte; mert ő volt az úr, ő a' törvényhozó, az ő nevét viselte az ország 's ennek koronája. Ezen tévedés, 's a' hatalomból olly gyakran eredő önzés táplálta ama szükkeblüséget, melly a' népet elnyomta 's megvetette. E' tévedés-szülte bün azon

átok, melly a' vétek súlya' egész terhével reánk nehézkedett.

Nép-elnyomás, vétkességén kivül, mindig önmagát büntető hiba is: mert az elnyomottak csak ugy kevesebbé félelmes ellenei elnyomóiknak, ha szellemi- 's anyagilag el vannak gyengitve; de ekkor elnyomóik sem vehetik hasznukat; mecsevészés illy ország' bizonyos sorsa. Távol van onnan gyarapodás 's gazdagodás, hol a' föld-népe szegény 's nyomorult. És a' szegénység 's nyomorultság az elnyomókra is szegényitve büntetőleg hat. Ha pedig a' szellemileg elnyomott 's jogaitól megfosztott földnépe anyagilag gyarapodhatik, 's fejlődhetik: ugy a' helyzete következtében született ellenség nő 's erősödik, magát elnyomóin megbosszulandó.

A' nép-elnyomás' e' vétkes és hibás volta, honunkban eldődeink által századok' hosszu során keresztül kettősen vétkes 's kettősen hibás alakban követtetett el. A' különböző viszontagságok következtében 's több czímek alatt elnyomott 's polgári jogok gyakorlatától elzárt nagy tömeg' egy része, vér- és nyelvszerinti rokon volt. Ezen rokonoknak elnyomása, vagyis az alkotmány' sán-

czaiból kirekesztése — lehető polgári otromba fonákságok' legfonákabbika. Messze távol keletből kijőve, kiszakadva, idegen ellenséges nemzetek' nyakára szállva 's közepette telepedvén meg, legnagyobb kincse 's mindene ön-nemzete' tagjaiból állott: e' mindenét, e' kincsét eldarabolta, elfecsérelte; testének tagjait, mellyekre önfentartására olly tömérdek szüksége volt, 's mellyet sokszorozni lett volna legfőbb érdeke, — e' tagokat kában maga csonkitotta 's bénitotta. A' nemzetebeliek, azaz magyarok ellen gyakorlott elnyomás' természetes következése lett, mi annak illy körülményekben mindenütt lenni szokott: hogy t. i. azok, kiket érdek' 's polgárilét' rokonsága és egyenlő jogok egymáshoz nem csatolnak, hanem csak terhet viselve súlyt 's nyomást éreznek, nem rokoni, nem tagjai a' nemzetnek 's polgári állodalomnak, hanem ellenek mind addig, mig elzárva, kirekesztve 's elnyomva maradnak; — de az elnyomottak', az alkotmány 's nemzeti-lét sánczai közé be-nem-vettek másik és nagyobb része, az e' honban meghóditott őslakosok voltak; ezeket elnyomni, polgári jogoktól elzárni, vagy azoktól megfosztani, annyiban még balgább hiba volt, mivel

ezek polgári elnyomatásukon kivűl nemzeti elnyomatásukat gyászolták; — ezek kettős okbóli ellenségek lettek. Ezek polgári jogokbani részesités által sem tétethettek olly könnyen mint amazok, a' nemzet' való 's biztos tagjaivá, 's ellenekből frigyesekké; mert miután nem lennének is már polgárilag elnyomva, nem szűnnének meg nemzetileg elnyomottak lenni. — Igy történt, hogy nemzetünk már magában is nem nagy, sőt lehet mondani csekély számát nagyon kevesitette az által: miszerint maga magának egy részét elnyomta, avagy fel nem szabaditotta, a' meghóditott ország' lakosinak pedig legnagyobb részét elnyomva, 's ellenséges érzetet szülő helyzetben tartotta; csak keveset emelt azokból polgárilag magához, de nemzetileg ezeket is szintolly kevéssé igyekezett magáévá tenni, 's magával összeolvasztani, mint ama tömeget. Mind ezeknek következése lett: hogy egy pár százezer, sok milliók közt, azokkal szembe, 's azok' rovására birt csak jogokkal, 's alkotta a' nemzetet. És ez egy pár százezer, az egész népességnek ezen kis töredéke is, több karokra, és rendekre, 's felekezetekre oszlott, 's vált széllel; sokban különérdekü, különjogu részeket alkotott:

főrend, clerus, nemesség, polgárság; mi érdek- 's törekvésbeni szétoszlást is szült. 'S ez eldarabolt, 's többféle vallások által is megosztott kis nemzetet, különböző nemzetiség is több részre osztotta; mig a joggal nem-biró, sem tettleg, sem a' törvény értelme 's szava szerint nemzetet nem-alkotó, milliókból álló népesség: egyenlő szenvedés 's egyenlő elnyomás által, egymás közt rokonná 's egyérdekűvé lett; 's ezek közt a' sorsbeli egyenlőség, még a' nemzeti 's nyelvbeli különbséget is kisimítá.

Mi egészen más volt volna e' nemzet jövendője, ha szép 's áldott honunk' elfoglalása után, senkit is tagjai közűl jogtalan szolgává nem alacsonyit, vagy lealacsonyodni nem enged; mert hihetősége nagy annak, hogy kezdetben a' bevándorlott egész tömeg azaz minden magyar szabad volt, 's egyenlő joggal birt. Mi más jövendő 's minő nagyság volt volna bére azon szintolly helyes mint hasznos, szintolly nemes mint bölcs cselekvésmódnak: miszerint a' legyőzött lakosokat polgári 's nemzeti jogok birása' malasztiban részesitvén, ez igen illő és helyes, de fegyver vad jogának előzménye után mégis ajándéknak tekinthető jótétnek feltéte-

leül, tulajdon, azaz magyar nemzetisége elfogadását teszi; 's igy polgári-léte 's alkotmánya jótéteiben 's malasztiban részesitvén, polgárilag, 's magyar nemzetiségét azokra átruházván nemzetileg egyesíti magával.

Igy a' helyett, hogy most alig háromszázezer azon szám, melly 's annak is csak egy része közt reménylhet alkotmánya', polgári szabad-léte' 's nemzetisége' gyarapitására 's védelmére kész és képes polgárokat találni: e' hon egész népessége, mind azon szinte 15 millió (melly szám az emlitett helyes és bölcs cselekvésmód következtében, bizonnyal még sokkal többre szaporodott volna) mind ezen 15 's több millió, egy izmos testet alkotva, együtt élne 's munkálna a' közjó' 's boldogság' előmozditására; 's egy test- 's lélek-kint kész lenne e' boldog hon' 's e' nagy nemzet' ótalmáért, utolsó csepp vérét is áldozni. Minő magas fokra hágott volna értelmi 's anyagi kifejlődése honunknak! hol állana Európa' nemzeti családjában! 's mi balsors 's minő ellenség lehetne, mellynek nyugodtan 's önérzettel szemébe ne tekinthetne!

De mind e' helyett bűnös, 's haszinte régibb korok szelleme szerinti' s azzal menthető, ellenben

későbbi századokban menthetlen, 's mostanig terjedt szükkeblüség, és épen olly nem menthető és megfoghatatlan rövidlátás, sőt vakság bélyegzi e' tárgy körüli majd minden lépését nemzetünknek. Már első királyunk, a' nagyon is szent, de nagynak épen nem nevezhető István, fiához intézett szavaiban azon országot nevezi boldognak, mellynek keblét sokféle faju és nyelvü nemzetek lakják. Utódjai bár más valóban böles intéseit vették volna annyira szívökre, 's követték volna olly szorosan és sikerrel, mint ezt! Nemzeti királyaink közül még azok is, kik külső háborúk 's veszélyek által nem akadályoztattak; 's ollyak is, kiknek nagyra termett jellemök- 's bölcsességöktől várni 's követelni lehetett volna: Nagy Lajos és Mátyás sem tettek semmit is a' nemzetiség terjesztésére. Mi könnyü lett volna akkor, a' magyar nyelvet udvar' törvényszékek' 's törvény' nyelvévé emelni, 's igy kedveltté, szükségessé, 's ennek következtében közönségessé tenni! Habsburgi házbóli királyainktól ezt kevesebbé lehetett kivánni; de ezek alatt is mennyit nem tehetett volna maga a' nemzet; mennyit a' törvényhatóságok, 's mennyit mindenek felett a' nagy birtokosok! De törvényhozás minden egyébről inkább 's többet

gondoskodott, mint nemzetiség' terjesztéséről; miről gondoskodnia, 's a' melly körben tennie legtermészetesebb lett 's leginkább kötelességében állott volna. Legtávolibb nyoma sincs a' mult század végéig törvényeink' azótai tömérdek halma közt is, a' nemzetiség' bár mi módoni öregbitésének 's terjesztésének. Ha olly nemzet nem tesz illy tárgyban semmit, melly akaratja', szükségei', 's kellékei' nyilvánitására polgári életmívvel 's organumokkal nem bír, 's mellynél mindez csak egyedek keblében létezik, csak társasági körökben 's egyedűl irás és sajtó által nyilvánul, 's legfeljebb egyesületek által munkálhat: azt annyira hibáztatni nem lehet; de hol törvényhozás mezején a' nemzet országul szólalhat fel; 's még inkább, hol mint nálunk, ezenkivül törvényhatósági rendszer' következtében, a' nemzetnek 's lelkesb egyedeinek annyihelyt 's annyiszor van alkalma 's módja közdolgok 's -érdekek iránt szólani, vitatkozni, egymást buzdítani; hol e' téren eszközök, hatalom, és hatósag kézben vannak, nevelést és más helyes 's czélszerü módokat használni: — illy nemzetnél mérhetlenül nagyobb a' nem-cselekvési 's elhanyaglási bűn.

És ezeket felvéve nem botránkoztató e: hogy

nem csak törvényhozás, de törvényhatósagok is teljesen parlagban hagyták ezen mezőt, mellyen olly sok 's olly gazdagon tenni való volt? És nem szintolly — vagy ha lehetne — még inkább botrányos és vétkes: hogy századokon keresztül annyi nagy, roppant, gazdag, és hatalmas nemzetségek' ezer tagjai közt, legujabb időkig nem tudatik, hogy találkozott volna egy, de csak egy is, ki birtokaiban, rendelkezése alatti ezer meg ezer idegen ajku jobbágyainak magyarositásán igyekezett, 's arra valamit tett volna. Boldog Isten! ha nagy uraink, kik minden kigondolhatóra annyit és olly tömérdeket pazérlottak, 's annyi nemzedéken keresztül mind e' mai napig költenek, csak bár mi keveset forditottak volna tót, sváb, orosz, oláh, rácz, 's a' t. helységeikben a' magyar nyelv behozatalára, — tanitók felállitása- bármi csekély jutalmak- vagy legalább semmi pénzbe sem kerülő nyilvánitása által akaratjuknak; — mennyivel kevesebb magyarul nemtudó, idegen lakos, 's helység lenne most; és mennyivel sőt sokszorozva nagyobb lenne a' magyarnak száma — azon egyedüli lénynek, mellytől polgári alkotmányunk 's állodalmunk' fentartását várhatjuk, hogy ha szabad, 's polgári joggal bir; 's

az azzali nem-birás' esetében azon egyedüli anyagnak, mellyből ama jogok' megadásával, biztos 's mindenre kész polgárokat alkotni bizonyosan lehet. De gazdagaink 's hatalmasaink a' helyett, hogy idegenajku helységeiket 's jobbágyaikat magyarositották volna, önmagukat is kiengedék magyarságukból vetköztetni; nagyobbára gyáva korcs majmokká váltak volt. A' mult század' közepén innét elharapódzott ezen korcsosodás és nemzetiségtelenedés, káros és gyalázatos következéseiben e' századra 's a' mai napokra is áthatott; minden bűneik közt legnagyobb 's legveszélyesebb ez azoknak, kik ezt eszközölték, — veszélyesebb erőszak', és zsarnokság' bármi véres dúlásinál 's dühöngésinél; azoknak pedig, kik e' fertőztetést 's gyalázó csonkitást magukon elkövetni engedték, rút vétkök 's gyalázatjuk. Tagadhatlan szomorú igazság, miszerint mind ezen nemzetiségbőli kivetkeződés, — annak száz meg száz kár- és veszélydús következése, — mind a' magyar nemzetiség' nem-terjesztésének, sőt számtalan módokoni csonkitásának 's kiküszöbölésének bűne, — valamint több más nemzeti bűnök által, olly véteksúlyt halmozott nemzetünk' fő rendje magára, mellyet, ha vérével 's vagyoná-

val még egy pár századig kész leend 's fog is a' haza' oltárán áldozni, csak alig fog jóvá tehetni.

A' feljebb kifejtett azon bün 's fonákság, mikint eleitől fogva mind eddig annyi magyar, nemzeti 's polgári lét' malasztjaitól elzárva, azon nemzeti 's polgári létre nézve idegenné tétetett; és mikint e' honnak annyi nem-magyar lakosi előbb magyarokká, 's azután polgárokká nem tétettek, e' bünös fonákság igenis most, és számunkra érleli keserü 's méregtelte gyümölcsét.

II.

A' veszély' mostanra lett megérésének okai.

Különböző korok' saját szelleme. — Utóbbi 's jelen kor' szelleme: ‚alkotmány utáni törekvés, és nemzetiség'.

Az alkotmányosság' kifejlésének oka: ‚civilisatio'. — A' küzdések' oka: ‚civilisatio' hiánya'. — Alkotmány utáni törekvésnek a' civilisatiovali párhuzamos menete. — Csak sikerülésével lecsillapodása.

Nemzetiségnek az alkotmányosságból és az általi fejlődése. — A' civilisationak erre is terjedő hatása. — A nemzetiségnek világesemények általi fejlődése.

A' szláv nemzetiség' ébredése. Ennek már régebben az orosz hatalom általi használása. — Orosz Propaganda. — E' nemzetiségnek ujabb események általi fejlődése. — Lengyelek által alkotott forradalmi Propaganda. — Ennek az oroszok által maguk' számára használása. — A' forradalmi szláv Propaganda' tervei 's czélja.

A' szláv nemzetiséggel sors- és czélban rokon még más két fejlödött 's fejlödő nemzetiségről, t. i. a' görögről, és oláhról.

Hogy e' keserű gyümölcs épen mostanra ért meg, annak oka világtörténeti eseményekben 's viszonyokban fekszik; túl és kívül rajtunk, 's mind régibb, mind mostani hatásunk' szük körén.

Különböző századoknak 's koroknak, különböző és saját szine 's jelleme szokott lenni. Létezett egykor Hellas' és Roma' szebb idejében, polgári erények' kora. Ezt követé a' hóditásoké; 's ezzel járó pazarlás' 's fényüzés' minden nagyszerű és szennyes bűneié. Az ezek által előidézett 's feltételezett kényuraság' 's rabság' korának érdemlett büntetésére 's ostorául vad népek' csordái dúlták fel az ön vétkök' ónsúlya alatt roskadó birodalmakat. Ez özön hulláminak csillapodása után, láttuk a' vallási buzgalmak' — hitterjesztés', — lovagiság', — sötét, és feneketlenségbe sülyedő ész- 's eszmetaglalások', — majd megint a' hóditás', — katonai erények', — meg ismét a' társaságilag felállitott becsület' bálványának, később a' bilincseiből menekvő ész' munkálatinak, -'s még utóbb a' polgári alkotmányok' kohólásának, 's e'beli szeren-

csés és szerencsétlen merényeknek egymást felváltó, de részint egymásba át is folyó korát. A' mult század' utolsó negyedében annyira fejlődött alkotmányos lét-s' képviseleti rendszer utáni törekvés, jelen századunkra is, mint fő és maradandó szine hatott át. — Ezen szellem, 's az ez által okozott események fejtették a' nemzetiségek' szellemét. És jelen korunk' — habár sok más nyoma maradt is rajta a' multaknak, és sok folyt és forr, mi régebben eredt 's kezdődött, — legsajátságosabb 's kitünőbb jelleme: a' nemzetiségek' kifejlődését, 's nemzeti önállást czélzó törekvés.

Alkotmányos-lét utáni törekvéseknek, 's a' franczia forradalmat megelőző 's utána következő szabad szellem' fejlődésének s' terjedésének, sok mindenben, és sokféle okát keresték. Talán legegyszerűbb és legbizonyosabb — azt a' fejlődő 's terjedő civilisatioban találni.

Azok, kik értelmileg fejlődtek, vagy legalább a' többieknél aránylag fejlődtebbek voltak, soha sem éltek teljes elnyomatásban, 's jogoktól egészen megfosztva. Emberekben, kik természetes jogaikat érzik, 's kikben ezen érzet' következtében szolgai 's vak engedelmesség', önkénytőli függés', 's magak-

nak dolgok 's eszközök gyanánti tekintetésének 's használtatásának nem-akarása létezik, ezen nem-akarásnak 's amaz érzetnek szükséges következése: miszerint érzett 's használni akart jogaik' elrablását nem engedik, vagy az elrablottakat kivivják 's visszaszerzik; — felvéve, hogy ezen emberek elég számosak — mert a' számtan' örök igazsága hozza magával, hogy kell egy bizonyos 's tekintélyes számmal lenni az egyetakaróknak, hogy akaratjuk testté váljon. De ha vannak az egyetakarók illy számmal, okvetlen is létesül akaratjuk; 's mit sokan akarnak, bizonyosan valósul 's megtörténik, mihelyt azt igazán 's elszántan akarják. Ezen említett jogérzet, 's az általa szült elszánt akarat, már egy neme az értelmi fejlettségnek, melly különbeni durvaság 's tudatlanság mellett létezhetik, de mindig mint nagyobb értelmi fejlettségnek alapja 's bizonyos anyagja. Ha egy nép közt, polgári alakulása' kezdetekor, a' feljebb említett érzet 's akarat a' tevésre és sikeritésre elégséges, de az egészhez aránylag kisebb vagy csak kicsiny szám létezett: ezen esetben — melly leggyakoribb — csak ezen kisebb szám tartotta meg magát ama jogok' birtokában; valamint már elnyomott népeknél is, ha illy

számszerinti arányban vannak a' ogérzet — 's annak akarására felébredtek, csak azon kevesek vagy kicsiny szám vívja ki azt magának. És ez eredete az oligarchiáknak, 's aristocratiáknak.

E' jogok, ha akkor tartatnak meg vagy akkor vivatnak ki, midőn a' civilisatio 's erkölcsi miveltség csekély mértékben vagy fonakul létezik: ama jogok' birása mások' 's a' nagyobb szám' rovására történik, és azon nagyobb számnak a' hatalmasabbak — 's ennek következtében jogokat birók által, durvaságuk 's miveletlenségükhez képest — nagyobb vagy kisebb mértékbeni elnyomását következteti. Innen és illyen eredete a' rabszolgaságtól kezdve, a' polgári jogok' birásától megfosztott állapot' többféle fokozatának.

Történjék mind ez egy személyben pontositott főhatalom' és uralkodás' elismerése mellett vagy alatt; az az, ha az álladalom monarchiai alakú: úgy a' jogokat 's hatalmat maguknak megtartott vagy kivivott ama kisebb vagy kicsiny szám, az uralkodóhoz csatolja magát, 's ez amahoz; 's igy egymás' hatalmának kölcsönös őrjévé, biztositékává, 's egyszersmind korlátjává válik; egymást kölcsönösen használván azoknak elnyomására, kiknek rová-

sán birják vagyis bitorolják jogaikat 's hatalmukat. E' csatlakozásnak 's e' helyzetnek szüleményei: a' kiváltságok 's privilegiumok.

Ezek' következtében lehet állitani: miszerint épen nem utóbbi és uj kor' szüleménye a' jogok' kivánása, azok utáni törekvés, vagy azoknak birása 's őrzése. Mind ez régebben is létezett; csak hogy akkor kevesen voltak azon érzetek', vágyok' 's kivánat' részesei, most pedig sokan. Kik hajdan polgári jogaikat megtartották vagy kivivták, épen azon érzeteket 's vágyokat táplálták keblökben, szint' olly elhatározott akarattal birtak azon jogokat illetőleg mint azok, kik most szabadszellemüeknek neveztetnek.

Épen azért csudálatos, hogy azok, kik ama keveseknek nemcsak megtartott vagy kivivott jogaikban, hanem érzeteikben 's törekvéseikben is örököseik, 's kik ama jogokat szint' olly becsben tartják, mint azon eldődeik; most azokat, kik csak úgy éreznek 's csak azt akarják, mit amazok akartak, 's ők is éreznek 's akarnak, helytelen követelőknek 's ábrándozóknak nevezik. Csudásabb e vagy nevetségesebb, hogy a' mi jó és helyes volt, és mint ollyan jelenleg is elismertetik,

kevesekben 's kevesek számára, — az rosz és helytelen legyen sokakban, és sokak számára.

A' frank, spanyol és német aristocratia mino nagy, 's a' fejedelmet mennyire korlátozó hatalommal birt?! Illy rendszereknek 's részint alkotmányoknak többekre vagy is a' nemzetre kiterjesztése, valódi constitutionalis létet szült volna. E' létben ha sokan és annyin részesülnek, kiknek törvényhozáshoz 's közdolgok' folytatásához járulásuk' személyes gyakorlata, épen a' szám' nagy volta miatt zavart okozó, 's tettlegesen nem gyakorolható, úgy önkényt született volna a' képviseleti rendszer. És mind az egész nemzetre terjedő alkotmányos lét, mind a' képviseleti rendszer bizonyosan már régen és akkor jő vala létre, midőn ama kisebb vagy kicsiny szám polgári jogok' birását 's gyakorlatát megtartotta vagy kivivta magának; hogy ha akkor nem azon kevesekben, hanem a' nagyobb számban él, 's ki van fejlődve ama jogok' érzete, 's azok' birásának kivánata, 's elhatározott akarata.

Ezekből világos, hogy ezen polgári jogok' méltatása 's azokrai vágyás, vagy is az úgy nevezett szabadszellemü vagy liberalis párt' törekvése, 's

ama világszerte terjedt elv-és tettbeli küzdés, alkotmány 's alkotmányos jogok' megtartásaért vagy szerzéseért, melly küzdés most kisebb nagyobb mértékben minden rend-és helyzetbelieket mozgásban tart: koránsem bizonyos theoriák', valami uj tanok', vagy valami ingerült vágyok', vagy lázas állapot' következése, mint régebben sok más kor' szelleme volt, p. o. a' vallásos tévedések' 's vak buzgalom', vagy a lovagiság' magasztos ábrándja 's a' t. Egyedüli oka az emlitett érzeteknek 's vágyoknak: a' terjedt és terjedő civilisatio; vagy is, hogy a' mit régen kevesen érzettek 's értettek, 's a' minek megkivánására keveseknél volt elhatározott akarat kifejlődve, azt most az eszmélni szokott 's gondolkodni tanult nagyobb és nagy szám, épen azon mérték-'s arányban érti, 's megkivánja, a' millyenben az ón eszmélni-szokottság, gondolni-'s itélni-tudás, többek vagy kevesebbek közt, nagyobb vagy kisebb értelmi súlyban vagyon kifejlődve; az az, a' civilisationak mennyikre kiterjedtsége, és minő fokon állásának mértéke 's aránya szerint.

Valamint a' polgári jogok' birása utáni vágynak, 's azok' megkivánása' terjedésének, 's elter-

jedtségének oka: a' civilisatio' terjedése 's elterjedtsége, úgy a' világszertei küzdésnek, 's azon küzdés' minden következéseinek egyedüli oka: a' valódi értelmi 's erkölcsi civilisatio' hiánya. Azon erkölcsi civilisationak t. i. melly mások' velök született jogát tisztelni, semmi just és kiváltságot mások' rovására másoktól elragadva nem bitorlani, és mindenkiben az embert, 's igy mindenkiben önmagát becsülni megtanit. És azon értelmi civilisationak 's kifejlettségnek, melly megtanít arra: miszerint azon jogok' birtoka bizonyos és biztos, mellyben mentől többen osztoznak; mert illyeknek védlője sok, 's ellenje kevés: és megtanít arra, hogy helyes 's igazi jogokat másokkal és sokakkal együtt birni igenis lehet, — a' nélkül, hogy ezen megosztás által azoknak becsök kisebbednék, — biztosságuk pedig épen a' feljebb érdeklett okért nő.

Illy valódi erkölcsi 's értelmi kifejlettségnek 's civilisationak azokbani hiánya, kik most másokat elnyomva, vannak jogok' 's következőleg hatalom' birtokában, okozza: hogy féltékenyen őrzik jogaikat 's kizárólag akarnak azoknak birtokában lenni. Ezek nem akarnak abban, mi másokat

szintúgy illet mint őket, azokkal önként osztozni; mert értelmileg nem képesek átlátására annak, miszerint bitorlott birtok soha sem biztos, 's hogy jogokat sokakkal együtt igenis lehet bátorságban birni, de sokak ellen tartósan nem, — és mert helyesség' érzete nem tudja arra birni, hogy másokat nyomni 's mások' jogait elorozni 's eltartóztatni megszünjenek.

E' féltékeny őrzése a' mások' rovására birt vagy is bitorlott jogoknak, — a' meg átalkodottság, mellyel azoktól másokat elzárni 's eltartóztatni kívánnak, okozza a' viszálkodások' 's ellentörekvéseknek azon sok 's különböző fokait, mellyek a' feszült helyzettől a' nyilvános kitörésekig, a' polgári társaságokban léteznek. Ezen ellentörekvések 's viszálkodások, ha az eszmék' 's értelmesség' kifejlődését mozdítják is elő, — de sok szellemi 's anyagi előhaladást az erők' 's érdekek' szétosztása 's az irányok' másfelé és félrevezetése által — gátolnak; polgári 's társasági létnek jelenére szintolly kellemetlenül 's nyomasztólag hatnak, mint nyugtalan 's zavarteljes jövendőt készitnek.

De legroszabb 's legszomorúbb következése ezen küzdésnek az: miszerint alkalmat adott go-

noszságnak 's zabolátlan indulatoknak, a' helyes és illő jogok' megkivánása' zászlója alá gyülekezni, 's elcsábitottak' csoportjait gyűjteni nemes törekvés' és szabad szellem' magasztos ürügye alatt, mig társasági rend' zavargó felbontását, 's mások' vagyonja' háborgatását czélozzák, 's a' nagyravágyás' és kapzsiság' mindennemü szörnyeinek áldoznák.

Mind ezen káros és rút kinövéseit a' jogok utáni törekvésnek, mind egyátaljában a' mostani elvekközti 's elvekérti tusákat, szabadszellem 's kizáró bitorlásközti minden mozgalmak – 's vivásokat, a' népek 's tömegek közt állitólag elterjedett nyugtalansági viszketegnek tulajdonitani 's minden, azon mozgalmak' küzdéséből eredő társasági 's polgári kórjelekért, 's lázas állapotért, a' szabadszellemüeket hibáztatni: merő rágalom. Panasznak 's követelésnek, 's mind annak, mi abból foly, oka nem az, ki követel és panaszol; hanem az, ki elorozása vagy eltartóztatása által követelésre, 's helytelensége által panaszra ád alkalmat.

Egy más szint' illy alaptalan rágalom az, hogy a' fejedelmek 's uralkodók lennének á népek' elnyomottságának okai. Fejedelmek, akár Isten' kegyelméből, akár nép' akaratjából' folyónak képzeltessék 's

állittassék is hatalmuk: valamint jót, úgy roszat is sohasem tehetnek alattvalóik' segedelme nélkül. Legszebb, legnemesebb törekvéseik is jámbor óhajtások' és siker nélküli iparkodás' körében maradnak, 's párakénti enyésznek; 's bár legvadabb indulat, legbünöscbb törekvés vezérelné is lépéseiket, magában enyésznék, 's magát emésztené roszaságuk; 's ártalom nélkül forrna ki dühök, ha mind arra, t. i. a' jóra, mind erre, t. i. a' gonoszra, alattvalóik közt nem találnának eszközöket. Rosz fejedelem csak rosz polgárok által 's- közt létezhetik. A' nemzet' sorai közül támadnak azon elvetemedettek, kik szennyes czélokért, polgártársaik' elnyomása' eszközeivé alacsonyitják magukat. Ellenben ha léteznék olly nemzet, melly közt roszra czimborát, még pedig sokat ne lehetne találni (mert sok - részint erő, részint gyengeség miáni rosznak kell szövetkezni 's együtt munkálni, hogy sokakat elnyomva tartani, és sokak fölött zsarnokoskodni képesek legyenek), illy nemzetnek bár minő szörnyet adna is a' sors uralkodóul, legszükebb házi 's családi körén kivül, roszasága nyom 's ártalom nélkül maradna. De fájdalom! örökké találkoztak 's találkoznak elegen, kik uralkodók-

nak gyengeségeit vagy hibás hajlamait, önhasznukra forditva, azokat táplálják; nem rajtuk mulik, ha a' legundokabb bünökké nem növelik; csak hogy azok által fedezve vagy segitve bünös vágyaikat kielégithessék 's hatalmukat üzhessék. Ezen felekezet igenis az, 's nem maguk a' fejedelmek és uralkodók, melly eleitől fogva mások' jogai' elrabolását 's eltartóztatását űzte és űzi.

A' jogok' egyedárusai, vagy is a' jogból-kizárók legfőbb okai mind az uralkodói hatalommali visszaéléseknek mind pedig azon rázkodásoknak, 's már is létező nagy, 's létezendő még nagyobb bajoknak, mellyek köztök 's a' jogaikat követelőkközti tusáknak következései. Más felöl pedig ugyan ők a' vagyonosokat, ha különben polgári helyzetöknél vagy talán nézeteiknél fogva sem lennének a' jogokbóli kizárás' 's tespedés felekezetéhez tartozók, vagyonjok' érdeke s' ahozi ragaszkodásuk által pártjokhoz vonják. Mi mind kettő már is nagy mértékben sikerült. Főkint a' második annyira, miszerint épen ezen illy móddal elijesztett vagyonosokban van a' jogokból kizárók' felekezetének valamint az egyedűl ezen felekezet által létben tartott absolutismusnak is, legfőbb istápja. Vagyonosság,

's általában anyagi jólét embernek, kiben élvezési vágy annyira természetes 's hatalmas ösztön, olly kedves 's annyira drága, miszerint ha csak annyi személyes joggal bir, mi vagyona' birtokát biztositja, 's ha még ennyivel nem bir is, csak hogy anyagi jólétben részesüljön; ha szinte annak birtok vagy használata más' önkényétől függő 's jövendője kétséges is; — polgári 's nemzeti jogok' birtokát vagy felejteni, vagy nélkülözni kész: félvén azok' megszerzésének merénye által, vagyonát 's anyagi jóléte élvezését veszedelmeztetni.

Valamint ezen félelem legtöbb proselytát csinál, 's legtöbbeket gyűjt a' jelen állapot' fentartásának, 's a' tespedésnek zászlói alá: ugy anyagi jólét az, miben szellemi jóléte gyakran belefúlasztatik.

Igaz, az úgy nevezett liberalis vagy jogkövetelő párt közt nagy a' vagyontalanok' száma, mi részint jogoktóli elzárttságuknak következése. Vagyontalanság szabály szerint épen nem teszen a' szabadszellemü párthoz hajlandóbbá, mint az absolutismushoz, - sőt az absolutismusnak, 's átaljában a' hatalommal bíróknak több módjuk van vagyontalanokat eszközül czéljaikra megvásárolni. Azon positiv javak, mellyeket ezek adhatnak, épen azok,

mik nélkül a' vagyontalanok szükölködnek, 's mik — mint készek és mindjárt használhatók — csábitóbbak mint az, mit a' szabadszellemü párt nyújthat, t. i. jogok' birásának kilátását, mi csak távoli remény; 's mi valósulva is csak közvetve segithet szenvedő vagy szorult állapotjukon. Vagyontalanság koránsem criterionja sem jogkövetelésnek, sem szabadszellemnek; de természetes, hogy a' vagyontalanok 's már annál fogva gyengék 's hatalom nélkülick, leginkább szoktak emberi 's polgári jogoktól megfosztva, vagy azoktól elzárva lenni. Illyenek, ha szabadszellemű párthoz tartoznak — melly a' jogkövetelők' pártja — attól van, mivel jogokkal nem birnak, 's azon párttal együtt követelik azokat; nem pedig attól, mivel vagyonuk nincs; mert azon pártnak czélja, t. i. a' mindenkit megillető jogok' megszerzése vagyont még nem ád, csak annak birása' lehetőségét, 's arra némi hihetőséget nyújt.

Tagadhatlan, miszerint szabadszellemű párt közt — fájdalom! — sok vagyon, ki vagy elcsábitva, vagy öngonoszsága által, valóban ellensége a' vagyonosoknak; 's nem a' hatalmasokkal jogaikban, hanem a' vagyonosokkal vagyonukban szeretnének 's akarnának osztozni; vagy is inkább azt amazok-

tól elrabolni. Nincs a' jogkövetelésnek, jó értelembeni szabadszellemnek, 's alkotmányos szabadságnak nagyobb 's veszélyesb ellensége ezen nyomorultaknál. Szent kötelessége azért minden valóban szabadszelleműnek, az elcsábitottakat felvilágosítani: miszerint minden vagyon szent és sérthetlen, miszerint csak vagyon- nem- birhatás sérelmes állapot; de azzali nembirás semmi követelésre nem szabadít fel; és sem ez sem a' másik, vagyonosok elleni lépésekre 's vagyonuk utáni törekvésre koránsem jogosít. Szent kötelessége továbbá minden valóban szabadszellemünek: a' nem joghanem vagyon-követelőket, 's az ellen törekvőket,— főkint pedig azon csábitókat, kik a' nagy tömeget veszélyes tévedésbe vivén gonosz czéljaikra kivánják használni, maguktól távol tartani; azokkal semmi tekintetben 's czélból nem czimborálni, bűnös mérényeik ellen elszántan munkálni; 's a' kormányoknak ezek és minden rendbontók elleni igyekezetét elősegíteni és sikeresitni. Szen kötelessége végre az igazság' minden barátjának a' vagyonosokat felvilágosítani 's meggyőzni arról, hogy jogokat követelők 's valóban szabadszellemüek minden

jogot, következőleg azoknak egy főbbikét, t. i. vagyon-birása' jogát vallásosan tisztelik.

Bár a' jogokat kizárólag birók' felekezete már mentől előbb elérné az értelmi 's erkölcsi civilisatio' azon fokát, mellyen megszünnék felőle igaz lenni az, mi saját kárára 's annyi bajt okozva eddig igaz volt: hogy t. i. sem felejteni sem tanulni nem képes! Bár tudná már valahára felejteni, sokáig ízlelt édességét bitorlásainak, 's mások' rovására élvezett kényelmének! Bár tudná megtanulni, hogy azon bitorlások' további élvezhetésének már lejárt ideje; hogy erkölcsileg nemszabad 's kárhozatos bűn, embert, szabadság' 's jogok' birására termettet, elnyomva tartani, 's igy sérteni emberi méltóságát, mellynek nem-bántása 's tiszteletben tartása erkölcsi szoros kötelesség; hogy elorozások közt, mellynek különben vétkétől 's szégyenétől undorodnak, 's minek csak gyanúja' szennyét is bizonnyal magukon nem türnék, elorozások közt — mondom — jogok' elorozásánál, 's az elorozott jogok' makacs eltartóztatásánál nagyobb 's vétkesebb nem lehet; mert sokkal kevesebbé fájdalmas és káros, ha valakitől vagyonából oroz-

nak el — miért pedig az elorozó nagyon és méltán lakol, — mint ha azt orozzák 's tartóztatják el tőle, mi anyagi birtokánál sokkal drágább, de minek anyagi birtokára 's hogylétére is olly nagy befolyása van, t. i. emberi 's polgári jogait. Bár tanulnák meg, miszerint eleven vágyokat 's ohajtásokat is másokban elfojtani, 's betöltésök nélkül enyésztetni nagyon bajos; de jogok érzetéből származott 's a' vágyok legélénkebbjei által táplált követelések, kielégitetlen soha sem szűnnek meg. Azokat eloltani akarni kába törekvés; kiirtani pedig nem lehet: mind azon vágyok' gyökereit az emberi kebelből csak az élettel együtt lehet kiszakítani. Erőszakos elfojtásuk- 's elnyomásukra intézett minden törekvés, olly ellentállást, 's ennek következtében olly küzdést szül, melly a' felek' akármellyikére is hozhat, de sokkal nagyobb hihetőséggel a' kisebb számból állóra hozand végveszélyt.

A' két párt közül valamellyiknek teljes legyöztét, 's a' másiknak tartós diadalát le inkább számszerinti növekedése vagy fogyása,- 's értelmilegi előhaladása vagy elmaradása okozhatja 's feltételezi. Már lássuk ezeknek jövendője, egyik mint másik félre alkalmazva, mikint mutatkozik. A'

jogeltartóztatók serege, körükbe felveendők vagy is joggal felruházandók által növekedhetik; illy növekedés pedig csak ideiglenes vesztése a' jogkövetelők' tömegének; mert eddig jogtalanoknak joggali felruházása már magában diadala az elvnek és ügynek, 's ha jelenre azok által a' jogkövetelők sorai ritkúlnak is, de a' jogbólkizárók, illy szaporodás által csak akkor nőnének a' másik fél fejére, ha számuk amazokét nemcsak elérné, sőt jóval felülmúlná. Igen de midőn ez megtörténnék, akkor látván a' joggal birók, hogy sokan 's a' nagyobb szám együtt birhat és bír jogokat, a' nélkűl, hogy azok az osztály által vesztenének, 's élvezésök izetlenednék; nem lesznek idegenek, önjogaik feláldozása vagy gyengitése nélkűl, részeltetni azokban a' többieket is; a' kevesektől nem gondolván félhetni, a' féltékenység is szünend, melly jogokbani osztályt illetőleg abból is ered, 's átalkodottságig az által is nő, mivel — ámbár fogalmilag véve mindenkor 's tényleg is többnyire hibásan — attól félnek, miszerint az osztályban csak szerep változand, 's ők válnak elnyomottakká; 's hogy kik jogokat követelnek, nem velök együtt, hanem felöttök fogják azokat bírni. Ér-

telmileg fejlett, 's fejlődésében nyomás által nem akadályozott többségben erkölcsi érzet is inkább fejlődik, hogysem a' kisebb szám elnyomása helytelennek el ne ismertetnék, 's azt mintegy ne átallaná. Apadni ellenben a' jogból kizárók' serege kétségtelenül fog, 's apad is naponkint. Világszerte 's hazánkban is legszebb diadal, mit örök igazság, ész és erkölcs által kivivott, az: miszerint a' kiváltságosok' 's szabadalmasok' osztályából annyin támadtak és támadnak, kik emberi 's polgári jogokban, mindenkinek illő részesülését lelkesen pártolják; kik valamint korlátlan uralkodó 's uralkodás által az egyesek és nemzet jogai elnyomása — 's valamint némellyeknél akár születés akár hivatal következtében korlátlan hatalma 's önkénye ellen, elszántan vívnak; ugy fennálló törvényeket, 's mindenkinek ennek oltalma alatti személyi 's birtoki jogát, és a' társasági rendet és csendet szint' olly sérthetlennek tartják 's mélyen tisztelik, mint az uralkodó' 's kormány' törvényes hatalmát, mellynek hiven hódolnak: — vagy is igazi szabad szelleműek.

Másfelől a jogkövetelők száma' öntudatra-ébredés általi növekedését, csak a' civilisatio' terje-

désének 's mindenfelé harapodzásának sikerülő megakadályozása gátolhatná meg. De a' civilisatio' roppant folyama gátot nem tűr; 's halad hatalmas árja, szétzuzván mind azon akadályokat, mellyeket fortély 's erőszak útjába állít. Mind ezen gátok 's akadályok erőnélküliek; 's a' hatalmas folyam kigúnyolandja az ellene tett erőlködéseket, mind addig, mig sajtó 's gőzerőmívek — az érzetek' 's gondolatok' közlekedés általi terjedésének e' leghatalmasabb eszközei — mellyek a' szabad szellemnek mind meg annyi alkotó gépei 's gyárai, semmivé nem tétetnek 's szét nem romboltatnak, és a' világra az egykori lomha sötétség 's durva butaság a' pokolból, hová azt az isten' mennyei ajandéka, az ész űzte, vissza nem idéztetik. De épen ezen menny' szülöttje, az ész áll a' tudás' és ismeret' lángfegyverével őrt, soha is a' sötetség' 's butaság' szörnyei' visszatértét meg nem engedendő.

A' jogkövetelők 's jograblók, vagy eltartóztatók közti küzdés, az egyik fél engedékenysége által szelidűlni, vagy makacssága-szülte visszahatás által mérgesedni fog; 's dúló harczzá válhatik, az egyik párt megátalkodottsága- 's a' másiknak helytelen túlzása mián.

Ezen hihetősen — még századokig tartó harczban, lehet, hogy a' szabadszellem nem csak egyes ütközeteket vesztend, sőt sokhelyt is húzamosbig tartólag elnyomottnak 's legyőzöttnek fog látszani; de újra új és növekedett erőben támadand fel; 's így bár mi hosszas és makacs leend is a' közte 's ellenfele közti harcz, de diadala bizonyos.

Ezek szerint, a' terjedő civilisatio által okozott 's feltételezett terjedése a' jogkövetelésnek, vagyis az alkotmányos lét utáni törekvéseknek a' civilisatióval 's értelmi fejlődéssel egyenlő lépteket tartand, és azzal párhuzamos menete leend.

A' látottak szerinti lévén származata 's táplálóka az annyira terjedt, 's naponkint inkább terjedő jogkövetelésnek, 's polgári alkotmány utáni törekvésnek, a' kornak ezen szelleme — mint már emlitve volt, nem rögtönzött 's nem időszaki vagy mulékony indulatok által előidézett lázas állapot hanem maradandó; mert nem-mulékony — 's Európa' népességével már elválhatlanúl összeszőtt civilisatioban 's értelmi fejlődésben van gyökerezve. Ennek következtében, ezen korszellem, t. i. alkotmányos létrei törekvés, léteznı is fog mind addig, mig a' jogokat jogszerint követe-

lők' szent ügye mindenütt diadalinnepét tartandja.

Mennyiben fog ez békés úton 's mennyiben rázkodások közt bekövetkezni: az, a' nemzetek' civilisatiói fokozatán kivűl, annyi véletlen nagy és kicsiny események által lévén feltételezve, a' kétes jövendő leple alatt rejlik. Emberek' gyengesége, 's részint gonoszsága is, koránsem engedi reményleni, miszerint egyedűl az örök igazság követelésének engedő ész 's erkölcsi érzet által vivatnának ki a' nemzetek' 's egyesek' jogai; 's ezen egyesek' polgári jogainak mindenkire illő arányban, 's törvények' és társadalmi rend' 's biztosság' oltalma alatti terjedése. De másfelől az értelem 's helyesség terjedtebb, 's több nemes kebel ver az igazság' 's méltányosság' szent ügyétől áthatva, 's több elfogulatlan fő 's belátás létezik: hogysem az egyik fél féltékeny önzése, 's a' másik részről tulzó hév' 's törekvések' következtében előidézett ingerült ellenhatás, 's keseredett harcz, lehetne 's maradhatna fő jelleme és sorsa jelen 's jövő korunknak. Adja az ég, hogy ez átalakulási küzdés mentől békésebb 's rendet nem bontó úton folyjon 's mentől kevesebb ideig tartson.

Polgári jogok utáni ezen törekvés, egy rokon 's vele szoros kapcsolatban álló érzetet fejtett 's erősitett hatalmas szellemmé: t. i. a' nemzeti érzetet. Alkotmányos létnek, 's az által és annak oltalma alatti jogok' birásának nemzetiség kétség kivül legfőbb tényezője. Ez azon kötelék, melly a' társadalom' tagjait leginkább csatolja egymáshoz, 's rokonokká teszi. Alkotmányhozi hivség, buzgóság, 's jogokhozi ragaszkodás inkább az ész', nemzetiséghezi vonzalom pedig inkább a' sziv' szüleménye; azért amaz szilárd elszántságot 's munkás kitűrést szül; de magasztos érzetet 's tetteket, valamint tulzást, ábrándot, 's tévedést is gyakrabban fog nemzetiség' érzete idézni elő. A' nemzeti érzés, a' hazaszeretetnek — mondhatni — poésise. Ha egy honban, 's egy alkotmány alatt többféle nemzetek vannak: azért is szerencsétlenség, mivel a' sziv vonzalmának tárgya különböző lévén, csak az ész 's fontolás talál az alkotmányban, 's polgári 's társadalmi közös-létben gyűlpontot; de az érzelem meg van oszolva.

Nemzeti hiv 's buzgó érzet, bár minő hasznos, üdvös, sőt elkerűlhetlen legyen is alkotmányos hon' kifejlődésére, emelkedésére, 's léte' biztos-

sitására; de még is polgári állodalomban nem fő czél, hanem a' fő czélnak, t. i. a' szellemi 's anyagi jólét' mentől inkábbi kifejtésének, biztositásának, 's mentől többekrei kiterjesztésének alá rendelt czél, 's arra fő eszköz. Nemzeti, bár minő buzgó 's mélyen gyökerezett érzet mellett, hon, mellyben az egésznek vagy egyeseknek jogai el vannak nyomva; melly értelmileg tesped, anyagilag sinlődik: sem nagy, sem boldog. Illy állapot pedig létezhetik: ha hogy hibás institutiók, visszaélések, 's bitorlás nehézkednek rajta.

Igaz, illy szomoru helyzetben, ha nemzeti érzet sem létezik, nincs menekvés: nincs illy boldogtalan honnak jövendője. Nemzetiség' fejlődése, annak közzé 's hatalmassá vált érzete az: miben az erők leginkább pontosúlhatnak, 's edződhetnek jobb polgári lét' kivivására. Ez bizonysága annak, de csak is annak: miszerint nemzetiség legfőbb 's nélkülözhetlen eszköz. De nem kevesen vannak, kik hajlandók, a' nemzetiséget nem alárendelt czél, 's fő eszköz; — hanem fő- 's egyedüli czél gyanánt tekinteni; 's annak polgári jolétet, szellemi 's anyagi kifejlődést, alkotmányos kedvező viszonyokat feláldozni. Ez nagy, 's veszélyt okoz-

ható tévedés. Nem lehet eléggé figyelni, 's figyelmeztetni ezen tévedéstőli gondos ovakodásra. És schol sem szükségesebb erre figyelni, 's figyelmeztetni, mint honunkban, hol épen ezen tévedés játszik a' szláv 's illyr mozgalmak közt fő szerepet.

Az alkotmányos- 's jogokat-biró létre törekvés' kora, csak hamar szülvén 's fejtvén ki, mint részint következményét, főkint pedig fő eszközét 's létfeltételét: a' nemzeti érzetet; ez annyira terjedt 's öregbedett, miszerint jelen időszakunkat, méltán lehet: a' nemzetiségek' korának nevezni.

A' világ' eseményei is nem kis befolyással voltak e' szellem kifejtésére; valamint ez is, amazok' alakulására.

A' franczia forrongás' felséges és undok adatoktól egyenlőn hemzsegő mentében, a' franczia nép nemzetűl lépett fel. A' nagy nemzet' neve volt a' szabadság' képzete mellett azon istenség, vagy bálvány, mellynek vérét áldozta; 's mellynek magasztos érzete harczaira kisérte, 's diadalra ragadta. Nemzetűl osztoztak ezen elragadtatásban: a' belga, 's hollandus. Nemzeti érzet ébredt fel az olaszföld lakosiban; 's régi nagyság' 's dicső eldődök' emlékezetét idézte elő. Frankhonban, később

a' dicsőség, — mi e' nemzetnek különben is bálványa — nemzeti érzetét 's büszkeségét gazdagon táplálván, képes volt darab időre az alkotmányos szellemet háttérbe nyomni. Ugyanezt tették a' háború' balesetei, nyomorja, 's létet fenyegető veszélye azon nemzeteknél, kiknek seregeit 's részint országait is legyőzte 's meghóditotta a' diadalról diadalra repülő franczia sas.

A' forrongások' következtében fenyegetett, vagy meggyőzött országokban, nemzetiségöket hitték és érzették a' nemzetek megtámadva, fenyegetve és sértve. Az angolnak különben is szilárd nemzeti érzete, a' franczíávali surlódásban, 's az elleni régi gyülölet' öregbedésében új táplálatot nyert. A' spanyolt, nemzetisége melletti buzgalma edzette képessé: a' hadak oriásának sikerrel állani ellent. Németországnak nemzeti 's polgári életmívektől megfosztott fiai, sokáig szőrszálhasogató bölcselkedésben izzadták ki erejöket; 's polgári szétdaraboltságukban, nemzeti érzetök is szunnyadni kezdett; de midőn Gallia' győzelmi szekerének robaja felrázta álmukból, 's látni 's érezni kezdék szégyenét lealázott nemzetiségöknek: szép és nagy iránt fogékony kebleikben,

magasztos lelkesedéssé vált, 's minden kar- és korbeliben lángra gyúladott a' nemzeti érzet. Harczbeli balsors által ez érzet évekig letartva, de nyomás által még izmosodva élt; mig ama sors fordultával, 's az uralkodás által is lelkesítés, buzditás, 's szép igéretek' legélénkebb tárogatójával felhíva, 's legnagyobb polczára emelve, fényes diadalt vívott ki.

Ez alatt, nemzeti érzet - előidézte harczi kiáltás harsogott végig az észak' jégmezején: a' Rurik' fiai buzdittattak csatára; 's a' Rurik' fiai nemzetiségök mellett vívtak, és győztek.

A' nagy nemzet' óriásán vett győzelemnek ünnepét évekig ülték a' nemzetek. Ez érzet sokáig pótolta előttök a' valódi nyereség' hézagát. E' diadal' mámora szűnvén, érezni kezdék csalódásukat 's tévedésöket. Az alkotmányos szellem új erőre kapott, 's addig nem ismert terjedtségre nőtt; 's az azutáni törekvés, vérrel vásárolt ahozi ujabb joga' érzetében szilárdulva, világszerte élénk mozgást okozott.

Karöltve 's egymást táplálva növekedett 's fejlődött ezzel a' nemzeti érzet. Közösen tűrt, 's élvezett bal- 's szerencsés események, 's közös

eldődök' emlékei idéztettek elő. Ezek, 's a' vér- 's nyelvbeli rokonságok' természetes és erős kötelékei mind inkább kezdették visszanyerni 's bírni hatalmukat. Milliók' keblében hő és elolthatlan vággyá vált elhanyagolt vagy elnyomott nemzetiséget kivívni, 's az eldaraboltakat egyesíteni; 's nemes törekvéssel jelelték ki magokat a' legnemesebbek, nemzetiségök' mívelése' 's öregbítése' szent ügyében.

Magasztos elszántságot fejtett ki a' vad iga alatt nyögő és sinlődő **görög nemzet**. Nemzeti érzete élesztette fel olly sok század óta élet nélkül sorvadó nemzeti jogait; 's nemzeti érzete fuvalt életet a' holtan fekvő, már sorvadó nemzeti testbe. Őskora hősei' 's egykori nagysága' szent emlékezete, nemzeti érzetét felséges tették 's áldozatok forrásává szentelte. — Nemzetiség' érzete volt legfőbb oka 's eszköze: Belgium' külön országgá alakulásának. Nemzetiségéhezi buzgalom, 's annak jogaival együtti sérelmei 's veszélye, ragadta vagy is tévesztette a' lengyel nemzetet kora 's szerencsétlen időbeni halálos harczába.

Illy nemzeti diadalok, 's illy nemzeti veszély,

ujabb táplálékúl szolgáltak az ébredt, 's már élénk forrásban levő nemzetiségeknek. Azon diadal és siker, mit helyenkint nemzetiségek, lelkesedés' 's elszántság' következésében maguknak kivívtak, serkentő 's buzdító példakint bár minő hatással voltak is; de még sokkal nagyobb hatást gyakorlott az emlitett nemzeti vész, t. i. a' hős lengyel nemzet' botrányos letiprása. Mind azon erőszakok, mind azon polgári 's családi legszentebb viszonyokat véres kezekkel feldúló, gúnnyal vegyitett megtámadásai a' nemzetiségnek, mellyek mint vad és fortélyos zsarnokság', 's mesterkélt kínzás' remekjei, ama szerencsétlen nemzet ellen elkövettettek: visszahatás erejénél fogva, nemcsak a' lengyel nemzetet kapcsolta még szorosabban, 's elválhatlanúl rongált nemzetisége' drága maradványaihoz; hanem más minden, 's főkint a' lengyellel vérségileg rokon nemzetekre 's népekre, nemzeti érzetöket szilárditva hatott.

A' szláv eredetű, 's Europában részint együtt, részint elszórva, 's olly nagy számban létező népekre is: a' nemzetiségek' ezen kora nem kevesebbé fuvallta érzésre 's tettre élesztő lehelletét mint más nemzetekre. 'S hol volt 's lehetett

több éledhető anyag, mint e' roppant számú, annyi emlékezettel dús, olly szomorú jelenű, 's annyi -féle, 's annyiképp elnyomott helyzetű néptörzsökben?

E' néptörzsökben nemzeti érzet, az emlitett időszak előtt, már jóval ébredt 's terjedett; vagy is inkább ébresztetett 's terjesztetett. A' szláv nemzeti érzetben, 's azon sympathiákban, az orosz kormány nagy czélokra 's bizonyos sikerrel használható anyagot ismert meg. Ezen anyag' elkészitésében 's felhasználásában, azon eleitől fogva vas-következetességgel gyakorlott politicáját követte: miszerint használatlan soha is alkalmat el nem szalaszt; 's többet titokban mint nyilván halad, lassu de biztos léptekkel. Hogy mikint 's mire szándéka ezen anyagot használni, kiviláglik: a' „minden oroszok czárja" czímből is; a' „minden orosz" alatt, ő minden szlávot értvén. Tisztán érthető magyarázatát adta ennek Miklós czár Warsóban mondott borzasztó beszédének ezen szavaiban: „Nem vagytok többé lengyelek, hanem szlávok, az oroszok testvérei. Úgy szólok hozzátok, mint minden oroszok czárja: nem sokára többi szláv rokonaitokhoz is úgy fogok szólani, mint minden eredeti birtokaink' ura.

Ismerjétek meg Oroszország' dicsvágyának 's az enyimnek valódi irányát! Birodalmam magában hordja jövő nagysága' csiráját.“

Több más országokban sem lesznek, már régtől fogva az orosz emissariusok ismeretlenek; de honunkban kevesen lehetnek, kik ne tudnák, miszerint már emberemlékezet óta, a' szláv, görög, és oláh népességet, mennyi orosz megbizott 's küldött, részint idegen, részint honbeli, 's jelesen a' nevezett hit- 's nemzetbeli papok közűl mennyin csábitották 's bujtogatták. Kormányunknak is gyakran felidézte e' mind inkább öregbedő körülmény figyelmét, 's gátló közbejöttét. De mind e' mellett is a' titkos ármány annyira sikerűlt, a' nemzeti 's vallásbeli rokonság annyira ébresztetett: miszerint a' szláv, görög, és oláh köznépnek nagyobb része, az orosz czár' személyében tiszteli császárját; ettől várnak 's reménylnek ezek, 's Oroszország felé vannak vágyaik 's epedő szemeik fordítva. Ezen orosz propaganda a' többi szlávlakta országokban is nem kevés sikerrel űzte mesterségét. A' kitűzött irány és czél volt: gyengítni az álladalmakat 's azoknak kormányait, hol szlávok laknak, az által, hogy ezeket azoktól

elidegenítse 's roppanttá erősítse az orosz kormány' hatalmát az által, hogy azon álladalmakban a' tömeg közt nagy 's intésire váró olly erőt alkotott, melly ellenségesség' kitörése' esetében külső megtámadásával összemunkáljon; vagy talán azt azon országok' feldulására szükségfelettivé is tegye. Olly forma viszonyt szerzett magának ez által az érdeklett országokra nézve, millyen van egy hatalmasság' váraira azon más hatalmasságnak, melly ama várakban a' vár' népe közt nagy párttal bir, — olyannal, melly a' vár' feladására, vagy a' védsereg' 's parancsnokok' lekonczolására kész, 's arra csak az alkalmat 's amannak intését várja.

Ezen orosz-szláv propaganda munkálatait polgári 's hadi minden helyzet- és sorsbelickre kiterjesztette, 's nem kevés mind ezek közt — nagyobbára ennek következtében — az orosz kormányhoz szítók' száma.

A' világesemények, — ezekből kifejlett korszellem — 's részint az emlitett orosz-propaganda által is feléledt 's erősödött nemzeti érzete a' szláv népeknek 's nemzeteknek; 's a' lengyel forradalom — annak hősi folyama — gyászos vége — 's még gyászosabb következései által, új, az eddigieknél na-

gyobb, de egyszersmind az eddigi inpulsusok' egy részétől különböző inpulsust kapott; 's annak következtében új fordulatot vett.

Ezen inpulsus részint azon nemzeti sympathiák-'s meleg részvéttől eredett, mellyet azon hős nemzet' szerencsétlensége, — az ellen elkövetett erőszakok, 's folyvásti kegyetlen nyomás gerjesztett; de még nagyobb és sikeresebb hatású volt azon körülmény, miszerint a' legyőzött lengyel nemzet' részint hontalan vándorokká vált fiai, hazájuk szent ügyére nézve legfőbb — vagy is inkább egyedüli reményöket a' szláv népeknek nemzeti érzése' — 's ezzel együtt nemzeti 's alkotmányos lét utáni vágyra ébresztésében látták. Reménylték, hogy ha e' roppant testbe nemzeti érzet- s' főkint nemzeti és alkotmányos lét utáni vágy által, közös — és élénk életet fuvallhatnak, ebben találandnak olly támaszt, olly segédet mellyel saját nemzeti létöket kivívhatják.

Ezen hit' 's nézet' következtében sokan munkáltak [illegible] lépések tétettek, társaságok alakultak, 's létre jött egy nagyon elágazott- 's messze számitó propaganda, mellynek fő honja

's gyúlpontja Frankhon lett; honnan az minden szlávok közé terjedett 's ágazott el.

Ezen **propaganda** nagyon különbözött 's különbözik kitűzött czéljában, színében, 's vallomásában, a' feljebb emlitett, régebben keletkezett orosz propagandától. De mégis e' kettő egyik a' másiknak kezére játszott és játszik. Ez utóbbi bizonnyal a' nélkül, hogy tudta volna és sejditené; amaz pedig nagyon is tudva, de minden esetre merész- 's lehet, hogy magát koczkáztató számitással.

A' szabadszellemű — vagy is jobban nevezve **forradalmi szellemű propagandának** czélja 's törekvése nem kisebb, mint azon kormányoknak, mellyek — hitök szerint, 's részint valóban is — szláv népeket elnyomva tartanak, u. m. az Orosz- Török- Austriai- s' Poroszbirodalomnak szétrombolása 's felforgatása. Ezen határtalan kormányu országok' széttört trónjai' 's feldúlt álladalmai' romjain, saját nemzetiségöket méltó polgári 's alkotmányos létre akarják emelni. Egy roppant szláv köztársaság' — vagy foederativ monarchiák', avagy apróbb köztársaságok' eszméje lett azon bál-

vány, mellynek milliók áldozák fohászaikat, készek azért szívök vérét is áldozni.

Ama másik propaganda — mellyet orosz-szlávnak nevezénk — czéljában 's nézeteiben bár mennyire különbözzék is ettől; de jól tudván, miszerint „határtalan kormány" „az alatti egyetemi világ-monarchia", annyival is inkább a' „kancsuka" nem olly czímek, mellyek századunkban nagyon csábító erővel birnának: e' czímet nem igen tűzi ki. Saját bár mennyire különböző árúját, ama czím alatt szerzi el, ama czím alatt úzi dugárússágát 's csábitását. A' minden kormányok' leghatártalanabb- 's legönkényiebbike, vagy annak pártolói, nem csak hogy a' szabadszellembeni — 's tehát vele leghomlokegyenestebb ellenkező irányú 's jellemű, sőt forrongásokat czélzó — ama másik propaganda ellen fel nem lépnek, azt legalább önbirtokain kívűl nemcsak nem üldözi, sőt pártolja 's messze elágazott munkálatait elősegíti. A' forradalmi szláv propaganda pedig az olly veszélyesek kikiáltott - 's annyira üldözött franczia propagandától legkisebbnyire sem különbözik; 's azzal nem csak egy elvű 's szellemű, de közös munkásságú is. Sőt az amannál külnemzetekre nézve

annyival veszélyesebb, mennyivel inkább lehet 's kell titkos és kebelbeni, mint idegen ellenségtől félni. A' franczia propaganda ennél annyival is kevesebbé fenyegető, mivel ha szabadszellem alkotmányoslét 's jogok' szerzése' kilátása 's igérete által szint' olly képes is magához édesgetni 's csábítani, mint a' szláv szabadszellemű propaganda; de nincs előtte egy biztos és hatalmas út nyitva, melly a' másik előtt tárva van: a' franczia szabadság' apostolai t. i. csak a' divatos szabadság felőli vérmes remények' 's kilátások' syréni hangjával csábithatnak, 's találhatnak rokonérzetekre; de az ezeknél még hatalmasabb nemzeti érzetekben rokonságra nem találnak. És igy minő csábeszközökkel a' frank propaganda bír, 's mellyek által az hathat, 's mi mian az félelmes lehet; mind azzal a' szláv szint' úgy bír, 's azért épen úgy hathat, 's nem kevésbbé félelmes: egy nagy csábeszközzel pedig többel bír, t. i. a' nemzetiség' olly hatalmas erőket rejtő érzetérei hatással; 's ennyivel minden szláv rokonsagú nemzetekre nagyobb hatású, 's illy országokra nézve félelmesebb.

Az emlitett két hatalmas rugónak, u. m. az alkotmányos elvek' 's szabadszellem, — másfelől pe-

dig a' nemzeti érzet- 's lelkesedésnek mozgásbatétele által, lett a' szláv propaganda képes minden országokban, hol csak szlávok nagyobb vagy kisebb számban laknak, olly sok proselytát csinálni, — a' társadalom minden felekezetei közt elágazni, 's azokat titkosan egyesítő 's munkáló vonalaival aláásni. És lett képes a' legkülönbözőbb érzetű- 's nézetűcket magához hódítani: szabadszellem tüzétől épen nem hevülő 's nem kevés meredt aristocrata 's absolutista — de ollyan, kinek keblét nemzete 's nemzetisége iránti forró érzet dagasztja — kész ahoz állani, 's baráti és segéd kezet nyujtani azon szövetségnek 's együtt munkálni azzal; mellynek pedig valódi és fő czélja: a' nemzetiség mellet szabadszellem terjesztése, — 's az aristocratiának szint' úgy, mint az absolutismusnak eltörlése. Másfelől pedig, sok valódi szabadszellemű szint' ugy, mint legtúlzóbb republicanus, 's — fájdalom — igen sok hazáját forrón imádó lengyel van, ki e' szláv szövetkezés- 's törekvéseknek buzgó és munkás tagja; attól reménylvén a' szabadságnak egész Europára leendő viradását, 's Lengyelország' ujjászületését. Feledik ezek vagy nem látják, miszerint ugyanezen szövetkezés és mozgalmak, nagy-

részint épen a' szabadság' 's azon nemzet' legfőbb ellenségeitől jőnek; 's miszerint azon törekvéseknek, minden lehetőség szerint gyümölcseit azok szedendik.

Eredményre nézve a' tényező erőn kivűl legtöbb függ attól, hogy azon erő mennyi és minő fogékonyságú tárgyra hat. A' szláv mozgalmakat tekintve, a' nemzeti hasonszenv' 's lelkesedés' erejének hatása és sikere azért lehet nagy, 's azért kell eredményének nagynak lenni, mivel olly felette nagy szám, olly hatalmas tömeg az mellyre hathat; és mivel e' nagy szám, e' tömeg, a' multnak emléke- 's mutatkozó jövendője által, azon hatásra a' legnagyobb fogékonysággal bir.

Hatvannégy millióra lehet az Európában létező szlávok' számát tenni. Es e' 64 millió sehol-'s egyetlenegy, mint szláv, szabadon és függetlenűl létező nemzetet 's álladalmat sem alkot; mert a' muszka határtalan kormány' önkény-járma alatt tartott milliókat, illyennek csakugyan nevezni nem lehet.

Elszórva ugyan, de mégis nagy — igen nagy tömegekben együtt léteznek a' szlávok, Európának délkeleti szélétől a' távol északig átvonúlva. 'S e' nagy tömegek emberi jogaikban is sokhelyt, pol-

gáriakban is többnyire, nemzeti saját jogaikban pedig mindenütt elnyomva, vagy azokat nélkülözve élnek. És élnek nagyára olly földön, melly hajdan az ő sajátjok volt; 's hol most is többnyire, ha nem az egész népességet is, de annak nagyobb részét teszik. E' jelen kedvetlen 's lealázott helyzetök nyomasztó 's ingerlő érzetéhez, nem kevesebbé ingerlő 's keserítő tudata járúl múltjoknak, 's történeti előzményeiknek. Hajdankorukból nagyszerű képek, egykori hatalom és fény, annyi szenvedések 's rajtok és ellenök elkövetett helytelenség és erőszak, és sok nagy tett vagy szenvedés által kijelelt eldőd mind annyi emlék, melly buzditólag 's szemrehányólag lelkesít, 's tettre szólit fel. Mind ezek olly körülmények 's olly anyagok, mellyek a' szlávokat a' nemzetiség' lelkesítő szava ihletésére, bár mi és mikori nemzethez nem csak hasonlóan fogékonnyá, sőt — kivált a' jelenieknek legnagyobb részénél — arra képesebbé tehették, 's tették is.

Jelen polgárilag nem-létező, elnyomott állapotjokban, 's lakásuk földészeti tágos, 's részint egymástól nagyon távoli helyzete' következésében, titkos szövetségen 's pártjuknak ez úton 's ez ál-

tali terjesztésén 's szilárditásán kivül: a' literatura volt azon legfőbb mód, 's ez azon egyedüli nyilvános út, mellyen munkálódhattak, 's kitűzött czéljok felé haladniok lehetett. Literaturájok lett tehát a' fő eszköz, 's ennek mívelése azon ürügy, melly alatt politicai nézeteik előmozdittattak, 's fejlesztettek.

Megfoghatlan közönyösséggel vették ezt az uralkodások, 's többi nemzetek; pedig lehetett 's kellett volna tudniok: miszerint nyelv-mívelésnek nemzeti- 's következőleg polgárilétre mindenkor 's mindenütt nagy befolyása van; polgárilag, 's nemzetiségökben elnyomott népeknél pedig, legfontosabb politicai jelentőséggel 's befolyással bír.

Ez ürügy czéljoknak annyival megfelelőbb, de magában véve annyival veszedelmesebb; mivel a' mélyebben be nem látó, 's a' tárgyaknak csak külszinét tekintö nagy többség előtt, mint tudománynak — még pedig száraz 's a' politicától olly távol lévő tudománynak mezejéni foglalkozás, nagyon ártatlannak látszik; 's igen természetesnek 's helyeslendőnek tűnik fel, hogy kik más nemzeti különlét míveiben 's munkásságában nem részesülnek, 's annak malasztait nem élvezik, — lega-

lább nyelvök' mívelésében találjanak valami kárpótlást. Ennélfogva az ezen ürügy elleni lépések népszerűtlenek, 's helytelenség külszinét hordják magukon; és az ürüggyel élőknek, érzéshez 's szivhez szóló declamatiókra nyujtanak módot: ezek az iránt emelvén panaszt, 's jajdulván fel, miszerint legtagadhatlanabb sajátjok' t. i. nyelvök' birtokában sértetnek, 's legtermészetesebb jogukban, t. i. nyelvök' használatában, 's mívelésében gátoltatnak szentségtörő kezekkel.

Ezen ürügy alatt volt e' párt képes titkos szövetségét, 's munkálatait terjeszteni, és sikerrel folytatni olly országokban is, hol különben minden szövetkezéstől igazgatás' és kormány' részéről olly határtalanul félnek, 's azokat annyira gyűlölik és üldözik.

Ezen említett ürügyből merített declamatiokkal lépnek fel a' honunkbeli szlávok is.

Fedezhette ezen álorcza a' még csak gyerek szövetség' 's törekvés' képét, — de a' már élemedettét nem: kinőtt már ez abból; 's mind iratáikban mind tetteikben eléggé elárulják magukat e' párt' hivei. A szlavismus' honunkbeli egyik főnökének, Kollár Jánosnak iratai elég tisztán mu-

tatják a' valódi czélt; 's zajongva, fegyver' segitségével űzik hatalmukat 's befolyásukat szavazás, választás, 's végzések felett a' literatorok.

A' milly roszúl fedi a' kölcsönözött ürügy valódi alakjukat: szint' olly alaptalan, 's minden előtt, ki a' dolgok' folytát 's állását látja 's látni akarja, a' nevetségességig üres és ingatag mind azon declamatio, mellyet a' fentebbi ürügyből merítenek, 's mellyel panaszokra fakadva 's hangosan vádolva lépnek fel ellenünk. E' panaszt 's vádakat annyiszor 's olly elbizottan ismétlik, miszerint honunkban is elegen vannak, kik azokat elhiszik 's utána mondják; mert nagy azoknak száma, kik a' mit gyakran hallanak, elhiszik, a' nélkül hogy a' tárgyat tudnák és vizsgálnák. A' külföld pedig, igen természetes, hogy azon szívhez szóló, 's annyi helyességi szinnel biró panaszoknak hitelt ád, mert a' dolgok' valódi állását nem tudja; 's mi szintolly megbocsáthatlan közönyösséggel hagyjuk honunk 's nemzetünk felőli tévedésében, millyennel az ellenünki legotrombább rágalmakat a' külfölddel szembe nyugodtan tűrjük.

Mondják, miszerint a' szlávok közti minden mozgalmaknak egyedűli oka azon erőszak 's eről-

tetés, mi ujabb időkben ellenök elkövettetett; hogy mind az természetes reactio, mellyet nemzetiségök' 's nyelvök' megtámadása szült. — A' mondottakból eléggé kiviláglik, miszerint a' szlávmozgalom világeseményeknek 's azok-szülte korszellemnek európai nagyszerű jelenete; és koránsem hozatott hazánkbeli események által létre. A' másutt szerkesztett dramának csak egyik szinpadja honunk, hol a' függöny már felvonatott, 's a' dráma epilogja már szavaltatik; — a' többi színházak még zárvák. Szlávok nemzetül 's polgári életműködést gyakorolva, sehol sem léteznek annyira is mint nálunk: t. i. Horvátországban. Külön országgyűlésök van ott, 's törvényhatósagaik' gyülésein eszmecsere, vágyok' kifejtése 's ébresztése lehető, 's arra folytoni alkalom van. — Ezek' következtében a' polgári öntudat jobban ki van fejtve, 's az magát inkább nyilvánitja 's nyilvánithatja, mint Csehország- 's több más illy helyzetű szláv tartományokban. Az ugyan ezen nyilvánitásra vezető miveltség 's értelmi fejlettség pedig sokkal magasabb fokon áll ezen országban 's a' magyarhoni többi szlávok közt, mint Bosnyák- vagy Bolgárországban, vagy is a' török hatalom alatti szláv népes-

ség közt. Ezen körülmények 's azon földészeti helyzet, miszerint Horvátország azon szög, sarok, mellyből egyfelől az északi, — másfelől a' fekete tenger felé nyúlik ki a' szláv népesség' vonala, okozza, hogy Horvátország azon mozgalmaknak mind gyűlpontja, mind pedig épen azon hely, hol azok szóban és tettben legelőbb nyilvánúlhattak.

Hogy minden nálunki szlávmozgalom csak reactio lenne, ennek alaptalansága tagadhatlanúl tünik fel ha vizsgáljuk, újabb időkben mi történt honunkbun a' magyar nyelv' 's a' szláv nemzetiség' ügyében.

Minden mi történt 's történhetett: vagy törvényhozás, vagy törvényhatóságok, vagy egyének' rovására számitandó; — mert a' kormányt ők sem vádolják.

Törvényhozás újabb időkben mindössze csak három törvényt alkotott — a' magyar nyelvet illetőt. — Az 1830iki 8ik cz. rendeli:

1. A' kir. h. tanács a' hozzá magyarúl feliró törvényhatósagoknak magyarúl feleljen, 's azokhoz intézeteit magyarúl bocsássa ki, a' közhirdetményeket kivévén.

2. Hogy a' kir. fő t. székek, elejökbe magyar

nyelven felvitt pörökben magyar nyelven itéljenek.

3. Hogy a' ker. tábláknál, úgy Magyarország' határai között lévő mind megyei mind városi bíróságok, valamint a' szent székek előtti polgári ügyekben, lehessen a' magyar nyelvet ott is használni, hol az eddig nem gyakoroltatott; azok illy helyen azonban deákul is folyhatván.

4. Hogy az ország' határain belül közhivatalokra lépőknek magyarul tudniok kelljen.

5. Hogy az ország' határain belül négy év múlva ügyészi vizsgálat alá ne bocsáttassék, ki a' magyar nyelv' helyes ismeretével nem bír.

6. Hogy a' magyar 's véghelyi ezredek, 's minden katonai kormányok magyar irományokat tartozzanak elfogadni.

Az 1833iki III. t. cz. meghatározza, miszerint a' törvények magyar szerkezete az eredeti.

Ugyanazon czikk megengedi hogy nem csak alsóbb széken magyarúl folyt pörök vitethessenek magyar nyelven a' kir. tábla elébe; hanem, hogy ugyanazon nyelven lehessen azon főtörvényszékek előtt pört kezdeni.

Megengedi továbbá, hogy minden hiteles kiadások' bevezetése és befejezése magyarúl készittessék.

Ugyanazon czikk rendeli, hogy a' hol magyar szent-beszédek tartatnak, az anyakönyvek is magyarul irassanak; és hogy az óaradi papi 's mesteri előkészületi intézetben a' magyar nyelv is tanítassék.

Az $18\frac{30}{40}$ ki t. cz VI ik czikkelyének

Iső §- a rendeli: hogy az országgyülés a' felséghez intézett feliratait magyarúl tegye; valamint

2. A' Magyarország' határaibani köz t. hatóságok is.

3. Hogy a' h. t. tanács körleveleit is (mi az 1830 ki t. czikkben ki volt véve) az országbeli minden t. hatóságokhoz magyar nyelven bocsássa.

4. Az egyházi t. hatóságok a' világi t. hatóságokkal 's ezek egymással az ország' határain belül magyar nyelven levelezzenek.

5. A' m. kir. udv. kamara a' hozzá magyar nyelven iró t. hatóságokkal ugyanazon nyelven levelezzen.

6. A' káptalani kiadások kezdő és befejező

szakaszai, úgy a' tárnoki szék' itélet-levelei, magyarúl szerkesztessenek.

7. Ott is, hol még most magyar egyházi beszédek nem tartatnak, három év múlva az anyakönyvek magyarúl irassanak.

8. Ezentúl minden vallásbeli plebánusoknak, szónokoknak, káplánoknak és segédeknek ollyak alkalmaztassanak, kik magyarúl tudnak.

9. Hogy a' katonai véghelyeken is a' magyar nyelv' tudása gyarapittassék, 's a' magyar czredek' kormányai a' magyarországi t. hatóságokkal magyar nyelven levelezzenek.

10. Az országos pénztárak kezeléséről számadások magyarúl folytattassanak.

11. A' Magyarországban és *ahoz kapcsolt részekben* kinyomtatott minden munkákból a' m. t. társaságot egy példány illeti.

Ennyi, és csak ennyi mind az, mi ujabb időben a' magyar nyelv' tárgyában törvény által határoztatott.

Itéljen már bár ki: van e ebben egyfelől rögtönzés 's elsietés, másfelől erőszak, vagy az idegen ajkuak — 's jelesen a' szláv nyelv ellen valami, vagy azon nemzetiség' elnyomása?

A' magyar nemzet, mellyé ez ország' histo-

riája, melly ennek nevét adta, mellynek királya róla neveztetik, mellynek független és saját nemzeti léte egész Europának nyolcz századok ótai elismerése által szentesitve van; melly ez elismert nemzeti létét törvényhozás, békekötések 's fejedelmekkeli egyezések által bizonyitotta 's fontossá tette; melly a' legrégibb időktől fogva törvényhozási 's hatósági gyűlésein anyai nyelvét használta,. 's mellynek nyelvével közigazgatása', tanácskozása' 's törvényhozása' mezején, soha egy idegen nyelv is nem vetélkedett, hanem csak egy holt nyelv foglalta el annak több részben természet-szabta helyét; mellynek országgyűlésein, mind régibb mind ujabb időkben, csak a' magyar és semmi más élő nyelv soha sem használtatott; — ezen nemzet ötven és néhány év előtt, idegen élő nyelvnek törvényelleni reá erőtetése-szülte fájdalmában feljajdult, 's miután a' kisérlet' helytelensége annak megsemmisitése által el is ismertetett, új törvény által biztositotta magát illy sérelemnek többé nem történhetése iránt, 's kifejezte a' magyar nyelv' müvelésének 's terjesztésének szükséges voltát. Mi az 1791-ki országgyűlésen kívül még más kettő által is kifejeztetett.

Ezen magyar nemzet — mondom — illy előzmények után 's illy körülmények közt, csak ugyan Isten és ember előtt kétségbe nem hozható joggal tekinthette magát ez országban törvényesen egyedül létező nemzetnek, 's nyelvét következőleg egyedüli törvényes nyelvnek. És ezt annyival inkább, mivel — mint már mondatott — sem közigazgatás', sem tanácskozások' 's törvényhozás' mezején, a' magyar nyelv ellen semmi más élő nyelv, jogot követelő vetélytárskint (az említett erőszakot kivéve) soha fel nem lépett.

Minek következtében a' magyar nyelven kívül egyedül csak a' latinról volt és lehetett szó; ezt pedig a' magyar nemzet nem tekinthette egyébnek, mint saját nyelve' körülményadta pótlékának. Nyelv, mint nemzet tulajdona — de csak is mint ollyan — szent birtok. E' birtok' tulajdonosa egyedül az, ki azt követelheti; mert jognak csak személyekhez lehet 's azokhoz kell kötve lennie. A' latin nyelvnek pedig nincs nemzete, azért joga sem lehet. Az mint minden holt nyelv senkié és mindené.

Igy állván a' magyar nemzet jogai, — igy a' magyar nyelv körül a' dolog, miután 1791-ben, 1792-ben 's 1805-ben kimondva 's czélozva, te-

hát kötelességgé téve volt a' szükségesnek (mert joga soha kérdés alá sem jött) elismert magyar nyelv' emelése 's terjesztése: lehet e a' törvényhozást rögtönzésről 's ugrásról vádolni? és nem sokkal inkább nyomja e menthetlen hanyagság' terhe, midőn negyven év' eltelte után teszi az első lépést, 's midőn azon első lépés is olly picziny, 's eredménye olly kevés? — Parancsolólag, mint törvényhez illik, csupán csak' a' helyt. tanács 's felsőbb itélőszék irányában lép fel; — és itt is mi keveset 's mi feltételesen rendel! ellenben törvényhatóságok- 's egyes személyekre nézve egyedűl csak megengedőleg szól; amazoknak a' helyt. tanácshozi feliratiban, ezeknek ügyeik' folytatásában, tetszésökre bízván a' magyar nyelv' használatát. Azon rendelete e' törvénynek, miszerint azok kik közhivatalokra lépnek, vagy ügyvédekké lesznek, magyarúl tudjanak, az előrebocsátott rendelő 's engedő szabályoknak szükséges postulatuma: azt tehát kényszeritőnek nevezni szintugy nem lehet. Egyedekre nézve az $183\frac{2}{6}$-ki törvény is ugyanazon kimélő 's csak permissivus jellemű.

Ezen törvényczikknek nagyobb 's valóban nagy fontosságú része az: miszerint rendeli, nem azt,

hogy a' törvények magyarúl is szerkesztessenek, — mert ez már addig is történt — hanem csak azt, hogy a' két szerkezet közűl, a' magyar tekintessék eredetinek. Ezt tennie a' fentebb kifejtettekből kitűnő, és senki által kétségbe nem hozhatott és nem is hozott joga, 's rég mulasztott kötelességének valahárai teljesitése volt. — De javalta 's parancsolta ennek tételét méltányosság' azon tekintete is, miszerint törvénynek fő kelléke, hogy azt mindenki, vagy legalább minél több tudhassa 's érthesse. Ennélfogva nem volt e helyességgel megegyező, a' sokkal nagyobb szám magyarúl tudók', mint a' sokkal kisebb szám deákúl értők' számára alkotni eredeti törvényt?

Honunknak 270 ezernyi férfi nemességéből, magyarúl alkalmasint 200 ezer ért, de latínúl talán 20 ezer sem. — A' számvetés ekképen áll: a' vármegyék tisztujitási alkalmakra összeirtak összesen 136,093 szavazható nemest. — Ezen összegben már a' nemesi joggal biró papok is benfoglaltatnak. Az, hogy némellyek birtokuk után több megyékben is összeirvák, a' számvetésben nem tesz nagy különbséget, mert ez két-három ezernél többre nem igen megyen. Ha már minden szava-

zóra a' populationistica' gyakorlata szerint 4 lelket számitunk: az összes, minden rangú, rendű 's mindkét nemű nemesség tenne 544,372 lelket, mellyből 32,914 horvát és sclavonita, 25,086 csak tótúl, 20,000 oláhúl, ráczúl, 1666 németűl ért, 464,705 magyar. — Ha pedig a' latínul tudókat akarjuk felszámítani, viszsza kell mennünk a' felnőtt az az szavazható nemesek' számára, melly teszen öszvesen 136,093-at. E' közűl esik: Horvát- 's Tótországra 8228, Magyarországra 127,765. Ezek közt a' fentebbi nyelvkülönbség szerint kitett arányt követve, van tót 6272, oláh 's rácz 5000, német 417, magyar 116,076. Ha már most föltennők is (mit föltenni nem lehet), hogy a' horvát- 's tótországi nemesség általában nem tud magyarúl: az összes tót- 's horvátországi, nemkülönben magyarhoni tót, oláh, rácz 's német szavazható nemesség 19,917 főre, kerékszámmal 20,000 főre menend; 's ha ennek egész felét veszszük is fel deákul értőnek, ez még mindig csak 10 ezerre megy; 's igy még 10,000-et kell a' magyar nemességből hozzá tennünk, hogy csak 20,000 deákul értő nemest is kitudjunk számítani. Azonban legyünk bőkezűek, számitsunk 20,000 deákul értő felnőtt

nemesre még 20,000 iskolás figyermeket 's ifjut, az összes szám 40,000 latínul értőt állít több mint 200 ezer magyarúl értő férfi 's 464,705 mindkét nemű magyar nemes ellenébe. A' városi polgárságból igen keveset lehet a' latínul tudók' sorába tenni, a' legnagyobb részre nézve azon holt nyelv teljesen holt 's idegen. Ellenben ez osztályból is magyarúl szerkezett törvényt nagy tömeg ért, — nevezetesen az 53 királyi város (t. i. Eszéket, Pécset, Aradot, Zenget is beszámlálva) 575,518 főre menő népességgel bír. Ebből esik a' horvát és tótországi városokra 48,688, a' magyarországiakra 526,830 lakos. Amazoknak közel harmada német. Emezek közt van 200,000 német, 96,000 szláv, 5000 oláh 's 225,830 magyar. Ha pedig a' privilegiált nagyobb városokat is, minők Nagyvárad, Eger, Miskolcz, Kecskemét, Kőrös, Pápa 'stb., mellyek a városi nevezetet tán jobban megérdemlik, mint némelly kisebb kir. városok, 's a' szabad katona-községeket és szepességi városokat is számitásunkba befoglaljuk: ugy összesen 126 városban 1,122,204 lakost találunk, kik közt 527,576 magyar, 310,887 szláv (a' horvátokat is ide értve), 243,287 német, 40,454 oláh. — Nem kell

továbbá felejteni, hogy a' törvényhozásba szintugy befolyó, Jász-kún 's Hajdu-kerületek is, amazok 179,123, ez pedig 61,032 lélekkel, tiszta magyarok.

Azonban talán csak nem fogjuk a' törvényt csak a' nemesség' 's polgárság' számára alkotottnak, 's csak ezek által értendőnek tekinteni? A' köznép közt pedig nem sokszáz lesz Cicero' nyelvébe avatott; ellenben a' latínul, 's tehát az ezen nyelven szerkesztett törvényt sem értő egész népességből 4 és fél millio magyar, vagy annak nyelvét értő van.

Ezeknél fogva, ha honunkban a' törvénynek egyedűl csak magyar nyelveni létezése határoztatik, a' nemzet joga körét úgy sem hágja át, 's úgy is a' dolog' fekvése csak helyesebbé válik; mert a' helyett, hogy addig a' törvényt csak legfölebb 60 ezer érthette, négy milliónál többnek tétetett ez érthetővé. De a' törvényhozás, a' magyarúl nem tudók' azon osztályaért, melly latínul tud — mert a' nem-tudók ugy sem vesztettek semmit — latín szerkezetet is rendelt. — A' szlávokra nézve tehát épen ugy áll a' dolog, mint állott; 's ki ezelőtt értette a' törvényt, az most is értheti. — Az, miszerint eredetinek a' magyar tekintetik, 's kétes esetekben ez az elhatá-

rozó, a' szlávokra nézve épen nem terhelő: mert kétes esetekben, sem egyes személy, sem t. hatóság érvényes magyarázatot ugy sem tehet; törvénymagyarázás egyedűl a' törvényhozás' joga 's tisztje lévén.

A' nyelvet illető 1840iki törvényben az, hogy a' feliratok 's a' törvenyhatóságok' levelei is magyarúl szerkesztessenek, 's hogy a' törvényhatóságok egymással e' nyelven levelezzenek, természetes következése volt azon ténynek, miszerint 1832ben a' magyar nyelv ismertetett el a' törvény' eredeti nyelvének, tehát diplomaticus nyelvnek. Egyébiránt ezen törvény is egyénekre nézve még, mint az előbbi, — csak engedő (permissivus) jellemmel bír; mert a' magyar nyelv a' köz-igazgatásban 's egyesek ügyeiben terjedtebbé válván, 's e' miatt az mindinkább szükségessé lévén; igen természetes, hogy a' papok, kik a' nép' nevelésére befolynak, magyarúl tudjanak: tehát az ezt rendelő törvény csak azon szükséges gondoskodásnak következése volt, miszerint tartozik a' törvényhozás egy szükségessé tett tárgynak megszerezhetésére is alkalmat nyujtani. Azért, nem hogy ezen rendelet igen messze menő volt volna, sőt igen kevés tétetett; mert kötelessége lesz vala

népnevelés által, a' mindinkább szükségessé váló magyar nyelv' tanulására az azt nem - tudóknak elegendő módot nyujtani.

Hol van már — ezeket fölvéve — csak árnyéka is a' szlávok' terhelésének, erőltetésöknek 's annyival inkább szláv nemzetiségök' vagy nyelvök' megtámadásának? Van e az elősorolt törvényekben csak emlités is a szláv nyelvről vagy annak mívelése' tiltásáról?

De hát még mikint jelenik meg a' horvátországi szlávoknak azon törvény ellen emelt panaszuk, miután mind azon törvények' nagyobb része őket nem is érdekli? Az azokban foglalt rendelkezések ugyanis, többnyire csak az ország' határain belűliekre terjesztvék, melly kitétel alatt az országgyülés a' kapcsolt részeket — tehát Horvátországot — aligha értette.

Ezeket tudván és értvén, hiu párakint látjuk a' szlávok' ujabb törvényeink elleni vádjokat 's panaszukat eltűnni, 's annak eltüntével látni kell az az alá rejteni kivánt valószint.

Vagy talán törvényhatóságok, vagy társulatok 's egyes személyek követtek el a' szlávok ellen olly erőszakokat 's olly sértő tényeket, mellyek a' jelen

olly roppant 's nyilván is annyira kijelentett gyülölséget 's mind azon nyugtalanitó mozgalmakat előidézték?

A' mellett hogy egyes törvényhatóságok', annyival inkább társulatok — vagy épen egyének' tettei, egész nemzet elleni panaszra 's annyival inkább mozgalmakra sem jogot, sem okot nem adhatnak; illyektől eredett, valóban sértő 's helyes panaszra okot adó tettek hol vannak? Mik magyarúl beszélésrei erőtetésről, a' szláv nyelvnek házi vagy társas körökbeni eltiltásáról, 's Isten tudja minő zsarnokságokról hireszteltettek, 's külföldi lapokba is iktatvák: merő rágalom 's gyáva hazugság.

Ha a' magyar nyelv' tanítása körül lépések, tétettek, az, azonkívül hogy nemzeti 's törvény' szellemében folyó kötelesség, épen a' szlávok 's más idegen nyelvüek iránti tartozásnak is teljesitése; mert a' nemcsak hasznos, hanem szükségessé vált magyar nyelvre, az azt nem-tudókat tanítani, egyenesen ezeknek érdekében cselekvés; és épen az lenne botrány 's valódi kegyetlenség, ha az annyira szükségessé lenni kellett 's azzá is lett magyar nyelv' megtanulásától, idegen ajku honosink eltiltatnának. Ha van a' szlávoknak, a' nyelv' tekintetében helyes panaszra okuk, ugy az épen

abban fekszik, miszerint a' magyar nyelv' megtanulhatása nincs eléggé könnyitve, 's arra nincs elegendő mód nyitva. — Másfelől, ha a' tót nyelvnek olly helyekeni vagy ollyatén gyakorlata korlátoltatott, melly az ott szükségessé 's illőleg divatozni kellő magyar nyelv' elnyomására 's kirekesztésére czéloztatott, az e' nyelvre nézve természetes önvédelmi 's törvényből folyó tett volt, mit megtámadásnak 's reactiót szülő erőszaknak keresztelni, csakugyan nem lehet. Nehány törvényhatóság által, Varasd megye' latín levelének el nem fogadása, csak annak következése, miszerint azon megyék az illető törvényt máskint értik, mint a' horvátok. Nem is lehet tagadni azon törvénynek homályos voltát: „az ország' határain belűl" kitétel ugyanis, épen nem erőtetett magyarázat szerint teszi 's teheti: a' Magyarország vagyis a' magyar korona alatti egész ország' kiterjedését, mellybe Horvátország is belétartozik. Különben is ezen latín levél-el-nem-fogadás, talán csak nem a' horvát nyelvnek megszorítása 's az elleni sértés? Egyébiránt ezen egész esemény akkori, midőn a' szlávmozgalom, 's mind az, mit reactionak szeretnének bérmálni, már rég teljes folyamatban volt.

Csaknem ollyan mint ha a' széltől hányatott hajó' fedelezetén tüszszentőnek tulajdonittatnék a' szél' eredete 's a' tenger' hánykodása. — Szlávok és szláv nyelv elleni társulatok nem hiszem hogy léteznének; aligha ezt megfordítva bátran lehetne állítani. Szlávok és szláv nyelv elleni gúnydalokról, iratokról 's illy szellemű 's czélzatu tényekről nem hallottam, de igen megfordítva. — És ha társulatokban vagy egyes körökben illetlen kifakadások és sértések szint olly káros mint súlyos bűne követtetnék el, azt bizonyosan minden jóravaló magyarnak — merem állitani — az egész nemzetnek roszalása követné; amazokra nézve valljon lehetne e ugyanezt mondani?

Mindezekből elfogulatlan bár ki is meg fogja vallani, miszerint nyelvünk' ügyében, törvényhozásunk azon, mit tennie joga 's kötelessége volt, nem hogy túl ment volna, sőt nagyon is innen maradott; 's hogy a' szlávok' nyelve — valamint a' horvátok' nemzetisége ellen legkisebbet sem tett; — át fogja látni, miszerint nemzetünkbeli sem törvényhatóságok', sem társulatok', sem egyének' tettei reactiot, még pedig illy roppant következményűt, nem szülhettek; — és elismerendi, miszerint az állított sértések' és erőszakok' vádja puszta ürügy,

mellynek alaptalansága abból is kitünik, hogy a' szláv mozgalmak nem csak honunkban, hanem másutt is, 's olly helyekben is léteznek, hol ujabb időkben állitólag sem történt semmi, mi reactiot szülhetett volna.

Még két néptörzsök létezik, melly a' fejlődött 's öregbedő mozgalmak' részese; 's melly Európa' viszonyaira 's reánk nézve fontossággal bír, 's azért figyelmünket igényli. Ezen két faj is részint elszórva, részint nagyobb tömegekben együtt; és nagyobbára a' szlávokhoz hasonlólag elnyomva, 's polgári lét nélkül él. — Ezen két néptörzsök: a görög, és oláh.

Ezek' nemzetisége ébresztésére, hasonlóan a' fennemlitett viszonyok, 's események hatottak; és hatott — még pedig nagy mértékben — a' nevezett két propaganda.

Az orosz politica e' két nemzetiségben is már rég igen jól használható anyagokra ismert. — Nem származási vagy nyelvbeli rokonság azon kapocs, mellyel ezeket érdekeihez fűzni szándéklotta: hanem a' vallás. Az orosz birodalom, 's hatalom két roppant alapon áll: egyik a' szláv nemzetiség; másik a' göröghit. E' kettőt

olly jól egybe tudta az foglalni, miszerint mindkettőnek, de főkint ez utóbbinak képzete, a' czár személyéhez van nemcsak kötve, de forrasztva. Midőn az oroszok kelettől öröklötték Byzancz' vallását, 's fejdelmök azon vallás' főnökségét: ez, Byzanczra, 's birodalmára is jogot ugyan nem, de hihetőséget- 's reményt-adó oklevelet szerzett magának. Muszkaországnak ágyúinál, roppant sereginél, 's még talán ármányteljes diplomatiájánál is, nagyobb ereje fekszik a' görög vallásban.

E' vallás' sorsosai, törökök 's keresztyének által is hitök mián üldözve, sokkal inkább tartottak össze, 's ragaszkodtak egymáshoz; 's ez összetartás 's ragaszkodás sokkal inkább vált lelkesitő ábránddá, mint ez a' hatalomban és fényben diszlő római egyház' tagjainál történhetett; mert veszélyeknek 's szenvedéseknek együtt-tűrése, sokkal inkább szokta az embereket összekötni 's együtt tartani, mint a' hatalomnak együtti élvezése. — Szenvedések 's üldözések által érzetében tömött testté préselt ezen felekezet, szorosan ragaszkodott az őt védő, 's védeni teljesen képessé lett fejéhez: a' hatalmas czárhoz.

Ezen természetes ragaszkodást, hatalma nagyob-

bitására használni: egyike volt az orosz kormány' legfontosabb, de egyszersmind legjobban is megoldott feladatainak.

Görögország' feltámadásában, az orosz kormány nem kis szerepet játszott; ha szinte czélzata fedezéscért, 's minden gyanúnak — akkor még szükségesnek vélt — magáróli elháritásaért, hite' sorsosinak vérét özönnel hagyta is ontatni. — A' görög küzdésnek kimenetele nem lett ugyan az orosz érdekeknek teljesen megfelelő; de igen bölcsen — mint mondani szokták — jó képet csinált e' kormány a' nem kedvező játékhoz, a' sors' változására számitván, 's attól biztosan reménylvén.

A' görög királyságon kivűl lakó nagy-számu görögökre is folyvást gyakorlotta 's gyakorolja e' kormány hatását; 's a' vallás' szoros köteléke 's remények' nyujtása által, naponkint inkább csatolja azokat magához.

Világesemények, alkotmányos létrei törekvés, és szabadszellem az egész görög népességre hatott; 's azon érzet, melly a' nemzeti és polgári létet magának kivívott Görögbon fiait lelkesitette, minden más görögökben is élt és él. — Ezeknél szenvedésök' 's a' dicső hajdan' emlékezete eddigi

érzetéhez, még az járul keseritőleg: miszerint vasjárom alatt nyögve kell szerencsésebb testvéreik' szabadságát nézniök. — Ez érzet a' fejlődött 's mind inkább izmosodó nemzeti érzetek' jelen korában, olly élénk vágyakat táplál ezen még mind elnyomott, és sem polgárilag sem nemzetileg nem élő görög népességben: mi azt, szabadulást mutató minden lehető alkalom' használatára nem csak, sőt annak bár mi módoni előidézésére is késszé teszi. — Ennélfogva azon drámában, vagy is inkább tragoediában, melly — hihetősen — Europára vár: a' görögöknek is nem kis szerep juthat részökbe.

Ennek következtében, közvetve bír a' görög nemzetiség' tekintete reánk nézve fontossággal; de bír az közvetlen is, miután honunkat szinte nem kis számu görög lakja.

Az oláh néptörzsök 's nemzetiség, Europára nézve közvetlen jóval kevesebb sullyal bír a' görögnél; de minket illetőleg, annál sokkal nagyobb fontosságu. Az oláh-lakta tartományok nagyára tőszomszédjaink; és szomszédjai honunk' azon részének, hol a' népesség' nagy része hasonlólag oláh. — A' két testvér-hont jóval több lakja két millió oláhnál; 's ezek közűl, az Erdélyben

lakók, legalább felét teszik azon ország' összes népességének.

A' magyar- 's erdélyországbeli oláh népesség — mint tudjuk — részint görög hitű, részint pedig unitus, az az a' római egyházzal egyesült hitű.

De furcsa valami ezen unitusoknak vallásbeli helyzetök; szintolly furcsa, mint az ezen unio eredetekori cselekvésmód, 's azóta is ollykor előfordult eljárás.

Mária Terézia alatt kezdetett, 's eszközöltetett, főkint Erdélyben ezen unio. Politicának is lehetett, 's fogott is lenni része ezen lépésben; de ugy látszik: nagyobb része volt abban azon nagyon vallásos fejdelemnő' hitbeli buzgalmának. Ennek következtében, minden mi tétetett, arra volt inkább czélozva: hogy a' megtéritetteknek lelkök nyeressék meg az egyedül boldogító hit' számára, mintsem hogy érzésök az álladalom' érdekeihez vonzatván, személyök nyeressék meg polgári tekintetben annak.

A' mi czélzatott, el is éretett; de csak is az. Azon hitágazati abstract tanok ugyanis, mellyek valakit római hitűvé bélyegeznek, 's mellyek —

ezek' hite szerint — idvességre elkerűlhetlenek; valamint a' pápa' felsősége' elösmerése, igenis elfogadtattak az uniáltak által; vagy is inkább, azokat reájok átruházták, 's erőtették. És igy el volt a' főczél érve; mert ők a' római egyház' nyájához számittathattak, 's meg volt lelkök nyerve.

De a' tudatlan köznép — az egyesűltek pedig csaknem általában a' legnagyobb mértékben illyenek voltak — mit sem tudott az újonan vallott dogmáról, 's azt távolról sem értette; — a' pápa' felsőségének elismerése pedig, olly kevéssé vert a' néposztály' érzetében gyökeret, miszerint most is az orosz czárt tekintik vallásuk' fejének.

Ez nem is lehetett máskint. Igy szokott az, minden nagyban gyakorlott 's — mondhatni — gyárilag eszközlött téritésnél történni. Ez uniót eszközlő térités pedig egészen illy természetű volt.

Azon buzgó püspök, ki azt főkint kezdette 's eszközlötte, helységről helységre járta az országot; predikált a' köznépnek, kecsegtette, igéreteket tett, fenyegette is, 's beszélt unióról; de a' mit az szintolly kevéssé értett mint a' valódi czélt. Melly község vagy személy predikáczióján

megjelent, 's azt meghallgatta: már uniáltnak tekintetett. És hogy magát ollyannak tekintetni meg ne szűnjék, 's szűnhessék: arról gondoskodott a' világi hatalom. Hogy is lehetett volna a' bár mi úton is megszerzett birtokot, hol az egyedül boldogitó hit' lobogója egyszer felüttetett, ujra birtokból kibocsátani? mikint annyi megnyert lelket ujra kárhozatnak engedni át? —

Később is illy téritések igen sajátságos modoruak voltak. Tudok példát Erdélyben, hogy egy helység' nem unitus fele-népességéhez, az unitus egyház, mint már uniáltakhoz jogot formált, 's követelve lépett fel, azon czimnél fogva, miszerint azoknak (a' nem-unitusoknak) kecskéik, az unitusokéival együtt, unitus pásztorjuk' keze alatt legeltek.

A' fenemlített két tárgyon, u. m. némelly dogmai kérdésen, 's a' pápa' felsősége' elismerésén kívül, — melly közül az első, köznép' érzetére 's vonzódására hatni nem szokott, a' másik pedig tényleg nem hatott — minden egyéb, mi vallásban a' tömeget vezetni 's magához kapcsolni képes, u. m. papjaik' helyzete, 's azokhozi viszonyuk, innepeik, szentjeik' napjai, böjtjeik, val-

lásos szertartásuk, keresztelés, esketés, halalra-készitès, temetés, szóval majd minden, mi külsőleg látható, 's minden, mi érzékekre 's érzésre hat, a' régi szerint maradt.

Ezekből folyólag igen természetes, hogy ezen — ugy nevezett — egyesült (unitus) köznép, magát római hitűnek szabályszerint nem tekinti; szivében most is görög vallásu, 's egészen ahoz szít. Teljesen osztoznak ezek nem-uniált testvéreik' érzetében; 's szintugy ragaszkodnak az oroszokhoz, mint valódi hitök' sorsosaihoz, 's azoknak czárjához, mint annak fejéhez.

A' göröghitűek' ezen ragaszkodása, és tőlünk 's kormányunktóli idegensége, nagyon növeltetett azon szint olly helytelen, mint hibás-számitásu cselekvésmod által: miszerint soknemü üldözést kellett helyenkint szenvedniök. Erdélyben, ezen üldözések — reménylem — most már nem, de még nehány év előtt divatoztak.

Nem csak egyes személyek, sőt egész helységek, mellyek az — állitásuk szerint — reájok tukmált hit ellen tiltakoztak: vagy régi hitökhöz vissza kivántak térni, az ugy-nevezett hathéti

oktatás' ürügye alatt, évek' hosszu során keresztül hurczoltattak. A' hat-héti oktatásra kirendelt pap, a' hat hét' betölte előtt, oktatását mind annyiszor egy vagy más állitott okért félbeszakította; 's a' megint — de csak sok idő mulva — ujra kezdett oktatást hasonló módon bovégezetlen 's az oktatottat az áttérési szabadság' megadása nélkül hagyta. Azt kivánták, hogy egész és népes helységekben, minden személy külön, egyik a' másik után állja ki a' hat hetet. Hogy ezekkel a' feljebbi mód szerint bánván, egy helység' megoktatása századra is nyulhat, természetes. És igy történt, hogy illy helységeknek, mellyek magokat görög hitűeknek lenni vallották, 's tartották, és egyesült-hitű papot elfogadni nem akartak; vallott hitök szerinti papot tartani, azon vallást gyakorlani, 's Istent a' szerint tisztelni nem engedtetett. Minek következtében, egész embernyom született, élt, és holt, — keresztelés, törvényes házasság, isteni tisztelet, 's keresztyéni temetés nélkül.

Oláhainkra nézve, ezen vallásos közérdekök, 's együtt-tartásuk azon gyűlpont, mellyben nemzeti érzetök is egyesül. Ezen egyesülést közös

szenvedésök, 's közösen elnyomott sorsuk még tömöttebbé teszi.

Nem akarom, azon ugy is százezerek' sohaja által lebegtetett fátyolt szétszakítani, melly e' néposztálynak Erdélybeni sorvasztó helyzetét, erején 's minden helyességen túli teher alatti görnyedését, 's önkénytől függő bizonytalan sorsát, azon honon-kivüliek' szeme elől rejtve fedi. Bár nem sokára, csak mint multnak szégyenéért kelljen Erdély' fiainak, azon olly sok időn keresztül létben-tartott 's gyakorlott helytelenségért pirulni *) A'

*) Magyarhonban is — fájdalom! — számosan vannak, kik előtt Erdély épen olly „terra incognita," mint a' külföld előtt egész honunk. Ezért, nehogy a' mondottakból Erdély' földnépe' helyzetét, valaki még roszabbnak 's botrányosabbnak képzelje mint a' millyen, — következő felvilágositást:

Az örökös jobbágyság' eltörlése után, az ország' rendei 1791ben jogszerű urbér' behozatala' szükségét kimondván, 's annak kidolgozásával választmányt bizván meg: ideiglenesen meghagyták a' M. Terézia által kibocsátott szabályozó pontokat. Ezek a' paraszt' szolgálatját hetenkinti négy napra határozzák. — E' nagyon terhelő mennyiség, lassankint majd mindenütt kevesebbre szállott.

Most ökrös paraszt (ki környék' 's kiterjedés' különböző viszonyaihoz képest, rendszerint 8 — 24 hold szántóföldet, 's 4 — 12 hold kaszálót bir) két ökörrel helyenkint két,

jelenről csak annyit: miszerint elégedetlenség, békétlenség, 's ennek már követeléssé váló érzete magas fokra hágott; és hogy egyenlő sors által kifejtett egyenlő érzetök, vallásukhozi ragaszkodásuk mellett, nemzeti érzetekben pontosul, annak kifejlését 's öregbedését eszközölvén. — Fogé-

---

helyenkint három, négy marhával pedig egy vagy két napot szolgál.

Az — ugy nevezett — gyalogosoknak sokkal kevesebb földjük van; 's némelly közülök, belső telkén kívül — mondhatni — egy talpalattnyit sem bír. Ezek, helybeli különböző szokás 's birtokuk szerint, 1, — 2, — 3 napot szolgálnak hetenkint.

Szabad költözés létezik; de az elköltöző mást tartozik maga helyébe állítani. — Földesur urbéresét — épitménye' 's javitásai' megfizetése mellett — elmozdithatja.

Uriszéken-kivüli testi büntetés tiltatik; 's a' kormány gyakran lép fel, földesuri kemény bánásmódot büntető; de mégis e' részben — kivált ez előtt — számos és borzasztó visszaélések történtek.

Fekvő javak birhatási, — saját névbeni pörölhetési 's kormányszéki titoknokságon felüli vagy megyei hivatal-viselési joggal, nem-nemes (a' szászokat az utóbbi két tárgyra nézve is kivévén) még eddig nem bír. Erdély' jelen országgyülése, ezeket, 's a' közmunkák' meghatározását, és a' nemességnek abban is részesülését illetőleg, korszerű elveket mondott ki; 's törvényjavaslatai becsületére válnak, 's hálát érdemlők.

konnyá tette ez őket mind arra, mi az oláh-lakta szomszéd tartományokban történik, vagy történhetik.

Ennyi ok munkált, 's ennyi követtetett el arra, hogy oláh népességünk tőlünk elidegenüljön, 's távol tartassék. Ellenben sem nemzetileg velünki egyesitésökre, vagy is, magyarításukra; sem hozzánki édesitésökre, 's polgári érdekeinkhezi csatlásukra semmi sem tétetett.

Népiskolák 's népnevelés által lehett 's kellett volna leginkább, az oláh népességet magyarítani. Törvényhatóságok semmit, 's egyesek is olly kevesen tettek ez ügyben valamit, mi, mint csepp víztömegben, nem is számitható. Csak most utóbbi időben szólitotta fel a' kormány Erdély' törvényhatóságait, a' népnevelés' előmozditására, 's nevezetesen annak az oláhokra, még pedig nyelvünk' érdekébeni kiterjesztésére. Adja az Ég, miszerint kormányunk' ezen igen böles 's valóban atyai intézkedését, minden törvényhatóságok, 's egyének, tettre kész teljes buzgalommal fogadják; mi — fájdalom! — eddig még nem igen történt.

Másfelől csak a' nehány évek előtt elhunyt egyesült oláh püspök Bab János, egy millió frtra

rugó alapitványokat tett, tiszta oláh szellembeni-, 's a' magyar nyelvet egészen elmellőző 's kizáró nevelő 's tanitó intézetekre.

Az erdélyi 's — a' mennyire tudom — a' magyarhoni szélbeli oláh-ezredeknél pedig, minden iskolában a' német nyelv hozatott be. Ha ez tétetett volna a' magyar nyelvre nézve, 's a' helyett, hogy most azok nagyára már tudnak németül, magyarúl tudnának: mi nagy közeledés lenne ez nemzetiségünkhöz. Igy pedig németekké azon oláhok nem lettek, és soha sem is lesznek; de lett a' szellemnek, miben neveltettek, azon következése: miszerint azon gyülölséghez, mit oláh létöknél fogva irántunk táplálnak, a' németeknek magyarok elleni gyülölsége is hozzá adatott.

A' fejlődött 's fejlődő nemzetiségek' jelen korszakában, nemzeti érzetnek magasztos szelleme, az oláh származatu 's nyelvű néptörzsököket 's nemzeteket is ihlette. E' néptörzsök, melly származatát 's nyelvét — nagyrészint — Róma nagy nemzetétől vette, e' dicső eredetét — elnyomás 's mecsevészés által bár mennyire aljasodott, 's aláztatott is le — idők' hosszu során keresztül, teljesen soha sem feledte, de most buzgón érezi,

hogy egy közel 7 millióból *) álló néptörzsöknek, melly saját származatú, saját nyelvű, sőt egyenlő jellemmel 's szokásokkal biró, 's melly Europának politicailag ugyan több részekre osztott, de földabroszilag egybefüggő 's nagy-kiterjedésű, és a' természettől egyik leggazdagabban ellátott földdarabját lakja: lehet jövendője, 's nemzeti létre látszik meghivatva lenni.

Van e e' népeknek valóban jövendőjök, fognak e nemzetileg egyesülve polgári életet élni, és mikor: Europa' kétes viszonyaitól, 's olly sok bizonytalan eseményektől függvén, — a' jövendő' homálya boritja. De ezen képtelennek épen nem nevezhető kilátás, honszeretet 's nemzeti buzgalom által, biztos reménnyé 's hév vágyá lett; 's nagyok és messzevágók azon tervek, mellyeket szemök előtt forgatnak, 's munkásan érlelnek Oláhország' 's Moldva' fiai; kiknek egy része közt sokkal több míveltség létezik, 's kiket az ujabb kor' szelleme

*) Oláhországban van mintegy 2,000,000, Moldvában 1,200,000, Bessarábiában 1,000,000, Bukovinában 500,000, Erdélyben 1,010,000, Magyarországban 1,085,000 oláh. Összesen 6,795,000 fő.

sokkal inkább meghatott, mint azt sokan gondolják.

A két fejedelemség most is bír polgári léttel, melly ha a' polgári szabadság' 's jólét' kellékeinek meg nem felel is, de nemzetiség' tekintetében teljes élettel bír. Nincs ott különböző nemzetek közti surlódás, nincs többféle ajkok' zavara, 's egymás-elleni törekvése; anyai nyelvöknek sem a' közdolgok' folytában holttal, sem a' társas életben veszélyessé válható élő idegen nyelvvel küzdeni nem kell; annak kétségbe-nem-hozott 's biztos birtokában vannak. Ez, 's vallási egység szoros és erős kötelék közöttök.

Nemzetiségök' illy sértetlen birtokát, a' török hatalom alatt létöknek köszönik; mellynek nemzetiség' eltörlése, 's a' magáévali összeolvasztása — kivált hol a' vallás' hatalmas közfala létezik — soha sem volt természetében.

E' két fejedelemség, polgári alkotmányát muszka befolyás' következtében birja. Mi példája annak, hogy azon kormány, — valamint politica mindenütt és mindig — nem idegen más nemzeteknél 's más országokban azt pártolni — de csak tetszőleg 's darabig, — mit honn leginkább üldöz,

's minek legnagyobb ellensége; csakhogy abból hasznát reménylje, 's azzal érdekeit mozdítsa elő. Igy, hogy a' török hatalmat 's befolyást a' két fejedelemségben gyengítse; hogy azokat magának megnyerje, 's hogy a' szláv-lakta török-tartományoknak is kecsegtető példát mutasson: — jól vagy rosszul számítva — constitutiót eszközlött; azon hiedelemben, hogy valamint azt édesgető bábkint adta, ugy, miután azzal czélt ért, ha annak használatát megsokallja, akármikor elveheti, 's széttörheti.

Ezen polgári alkotmány, igaz: sok tekintetben csak arnyéka a' valóságnak; de meg van azon jó oldala, mi minden illyen, ha csak felületes 's külszinű constitutióknak: hogy t. i. a' nemzet, a' constitutionalis lét' külső formáival mind megismerkedik, 's megszokja azokat; mind pedig a' polgári lét' birtokának öntudatában növén fel, az alkotmány' hiányai okvetlen megismerése, nem attól idegeníti el, csak azoknak orvoslása' ohajtását 's megkivánását fejti ki, 's érleli. E' szerint az olahországi 's moldvai polgári alkotmányok, legalább nemzeti alkotmányos lét' vágyát szülték 's érlelték honfiaikban.

Ezeknek terveik 's reményök: minden rokonszármazatu 's nyelvű oláh népeknek, egy nemzetté 's országgá leendő egyesítése. Nem csak a' két fejedelemséget akarják összeolvasztani, hanem követelésök kiterjed Bukovina' 's Besszarábia' nagyszámu oláh lakosaira, vagyis magokra ezen tartományokra, mellyek közül az első mintegy 50 év előtt, a' második pedig csak 1812ben szakasztatott el Moldvától. De szintugy terjed ki követelésök Erdélyre, 's Magyarhon' oláh-lakta részeire. Ezen követeléseiket hajdani birtok, eredeti tulajdonosság, el nem veszitett hanem csak elnyomás és bitorlás által eltartóztatott jogukra, 's több e' félére alapitják. Ezek, ha részint 's jelesen Magyarhon-'s Erdélyre nézve történeti tekintetben probát-kiálló alapossággal nem birnak is; de épen olly természetűek, mellyek mind inkább öregbülő vágyok' gerjesztésére, 's lelkesedés' szülésére legalkalmasabbak. Ezen követeléseket alapjaik' gyenge vagy meg-nem-állható voltánál inkább gyengíti, a' követelők' jelen polgári sulytalan, 's mind szellemi mind anyagi tekintetbeni ügyefogyottságuk. De hogy meddig lesz és marad ez igy, azt előre látni, vagy elhatározni bajos. Minden esetre ko-

moly figyelmet érdemlő, 's nagy fontosságu körülmény: hogy a' nemzeti függetlenségre törekvő 's törekvésöket már létesíteni készülő szláv roppant számu népek, — elébb vagy utóbb, és lehet, miszerint épen nem olly sok idő mulva történendő, vagy talán épen küszöbön álló — kitörésc' alkalmával, az oláh népek is, amazokkal nem származat- és nyelv-, hanem törekvés és sorsszülte, részint pedig (és ez nagyon tekintetbe veendő) vallásos rokonság' következtében, amazokkal ugyanazon czélra 's ugyanazok ellen bizonnyal kezet fogandanak.

Ki elött a' független nemzetiségre egybeforrni, 's polgári létre 's jelentőségre kapni igyekező, oláh szabadszellemüeknek törekvése fontossággal birónak nem tetszik; vagy kik látni vagy hinni nem akarják, miszerint ezen oláhtörekvések, a' szláv már annyira ijesztővé vált mozgalmakkal szoros egybekötésben vannak, 's azzal karöltve teszik titkos lépéseiket, szintugy, mint tennék netaláni nyilvános felléptöket; — kik — mondom — mind ezekkel törődni nem akarnak: azokra nézve e' képnek egy hasonlóan tagadhatlanul létező, 's valóban nem kevésbbé borzasztó oldala nyilik meg.

Ha az északi colossust, akár saját czéljai 's vágyai, mellyek felé intézett folytoni haladását olly régóta, 's naponkint bizonyitja; akár pedig világtörténeti viszonyok 's események, honunk 's uralkodó házunk- vagy az austriai birodalom ellen, mint nyilvános ellenséget lépetik fel: a' hozzá, az „Imperatu nostro" - hoz (imperator noster) annyira szító, 's benne elnyomva vélt vagy érzett vallásuknak fejét tekintő oláh nagy tömeg, mi könnyen lehetne 's lenne bizonnyal feltámasztva ellenünk; kikben ők csak elnyomóikat, zsarnokjaikat, 's mind származásra, mind nyelvre, mind hitökre 's vallásukra nézve, maguktól egészen idegeneket látnak.

E' két néptörzsöknek részint nemzetisége' érzete, részint helyzete és sorsa, nemkülönben vallása által a' szlávokkali szoros egybeköttetése 's rokonsága még nagyobbá teszi azon veszélyt, melly mind az absolutismus' mind a' forradalom' szörnyeit hordja méhében; 's melly két ellenkező kútfőből eredő, de ugyan azon egy czélra folyó, már-már hatalmas és romboló árt okozandó folyammá vált.

Europán annyi országokat aláásva elterjedt 's

végig folyt ezen slavismus az, mi hazánkat 's nemzetünket végveszélylyel fenyegeti; inkább, mint akármelly más országot. Ez azon veszély, mellynek rémitő közeledése a' halál' dermesztő kötelékeit megoldotta, 's a' polgári elhunytba életet fuvallván, ujra meg ujra kiáltatja fel: „Hazám, nemzetem, léted vagy nem-léted' kérdése forog fen; — ébredj és tegyél, — vagy veszni fogsz!“

Oh bár a' földet sarkaiban megrázó végitéleti trombita' erejével harsogna e' felkiáltás, minden kar-, kor-, nem-, 's helyzetbeli, 's minden szinezetű magyar fülébe!

III.

A' veszély' anyaga, t. i. a' nemzeti egység' hiánya ellen alkalmazni szokott, 's alkalmazható különböző óvó, vagy orvosló szerek.

Egy nyelvnek 's nemzetiségnek uralkodósá tétele. — Különböző nemzetiségek' mozgalminak, erőhatalommali fékezése. — Egy nemzetiségnek a' másik elleni használása. — Közös érdekek által 's alatti egyesités.

E' szerek közül az illető országokban mi és minő sikerrel alkalmaztatott.

A' szlávoknak több országokban, azok' nemzetiségével sem egybeforrott, sem egybeolvadt, hanem külön 's ellenségesen álló nemzetisége, vagyis a' nemzeti-egység' hiánya azon kóranyag, melly egész Európát, közelebb pedig a' szláv-lakta országo-

kat, 's mindenek felett honunkat veszéllyel fenyegeti.

Lássuk, e' sorvasztó kóranyag' t. i. nemzeti egység' nem-léte elleni szereknek, 's e' bajoni segítés' merényeinek több nemeit.

Nemzeti egységgel nem biró álladalomban, az egymás elleni természetes törekvés' kitörését meggátolni, a' heterogen részeknek egymástóli elválását s' széthullását akadályozni, 's az összefoldozott egészet összetartani — különböző módok vannak.

Egyik volna: a' különböző nyelvek közül valamellyiket annyira pártolni, ápolni 's terjeszteni, hogy ez mindenki által tudottá, 's mindenki' sajátjává váljék; 's a' többiek előbb szükségtelenné, azután divaton-kívülivé, 's utóbb szokatlanná váljanak; 's igy lassankint elenyésszenek.

A' nyelvbeli különbségek' e' szerinti elenyésztével, igaz, a' nemzetiségek közti különbségek is nagyrészt szűnnének. Erejöket legalább minden esetre annyira veszítenék, miszerint azon nemzet ellen, melly a' közössé vált nyelvvel, a' másikat

vagy többit rokonilag fedi, 's kapcsolja magához, nem sokat tehetnének.

De illy nyelv, — 's annak következtében nemzeti amalgamatio nehezen megy. Ez egy névvel, 's ugyanazon politicai léttel biró vagy helyzetben lévő ország- vagy álladalomban is bajos munka; és több kedvező körülmények által feltételezett. Ellenben több és különböző országoknak, mellyek nem csak különböző eredetűek 's nyelvűek, hanem mellyeknek külön és saját nemzeti 's polgári állásuk diplomatice el van ismerve; mellyek saját történettel birnak, mellyekben amaz állás' 's ezen történet' emléke eleven, és mellyeknek nyelvök nem csak családi 's társas körökben, hanem közdolgokban 's diplomatice élt vagy él, 's literaturája volt vagy van: illy országoknak — mondom — a' fentebb említett mód szerinti amalgamatiója, állithatni, hogy minden esetre — de a' diplomatice szentesített különböző polgári létek' megsemmisitése, vagy is teljes meghóditás nélkül bizonyosan — lehetetlen.

Másik módja a' különböző országok' 's nemzetek' egymás- 's az őket együtt hatalma alat

tartó uralkodás-elleni kitörés' gátlásának: az erőhatalom.

Jól rendezett 's gyakorlott nagyszámu hadsereg, melly ha szinte a' nemzetek' sorai közül, 's kebléből véve is, de saját nemzetiségéből kivetkeztetve, olly tömeggé 's hatalmas testté alkottatik, mellyet egyedül vak engedelmesség, egyenlő sors, 's egyenlő kötelességek tartanak össze: nagy, 's az álladalomban — mondhatni — külön álladalmat alkotható hatalom lehet. Ezen oriási testet bonthatlan rend' 's kikerülhetlen kénytelenség' súlya tartja nivcauban, 's vezeti annak mozgását; e' roppant gépnek főbb kerekeit, t. i. tiszti karát azon közös mozgató erőn kivül, hazaszeretet 's nemzeti lelkesedés ugyan nem, de a' becsület' magasra srófolt ábrándja, dicsvágy, és sergiszellem eleveníti önhaszna' 's előmenete' rugóival egyesülten. Nemzetiségekkel 's nemzetekkel egybe nem forrt, sőt azokkal ellentétben álló illy hadsereggel, igaz, hogy nemzeteket 's azoknak vágyait, 's bármi jogszerű vagy hév érzet-szülte kivánatait, darab időre fékezni lehet. De olly fegyver ez, mellynek két éle van.

Fenálló hadsereg, kivált az előbb említetthez

hasonló, azon institutiók' egyike, mellyeket egyesek találtak fel 's használnak — embertársaik feletti oriási vágyaik' kielégitésére; 's hogy ezt tehessék, saját parányi erejöknek, az emberi gyengeségek' szenvedelmek' rugó gyanánti jól számitott használása által, oriásivá tételére; 's igy emberek 's számtalanok feletti hatalomnak, egyes- és számtalanokból alkotott embergépek általi gyakorlatára.

Illy hatalmas erőmiv, belbéke' 's bátorság' fentartására szükséges nem lévén; mert azt kisebb fegyveres erő 's nemzeti őrség is eszközölheti — mint azt több alkotmányos országok' példája bizonyitja — azon erőmiv kevesebbé, 's ritkábban használtatik külellenség, mint maga a' nemzet, vagy nemzetek ellen. De ezen gépely csak ugy felelhet meg, mind ezen czéljának; mind annak, miért létezni állittatik, — 's miérti létezésének szüksége ha jöhet is kérdésbe, de minden esetre jól hangzó czim: t. i. a' külső ellenség elleni oltalomnak, ha hogy nagy számból álló.

Ha fenálló katonasággal akarnak nemzetet vagy nemzeteket alkotmány 's népszerű igazgatás helyett zabolán tartani; mentől nagyobbra nő a'

nemzet' népessége, mentől fejlettebb ezen népesség' szellemi 's anyagi ereje, mentől elevenebb jogérzet 's élénkebb vágyok, 's követelések ébrednek ennek következtében: annál nagyobb 's számosabb hadsereg kell mind annak fékezésére. Ez ok miatt, egy vagy több hatalom hadsergét roppant számra nevelvén, más országok és uralkodások is kénytelenek hadsergeiket hasonló, vagy legalább erejökhöz képest lehető nagy számuvá tenni; különben önoltalomra 's ellentállásra képesek nem lehetnek.

E' két ok, a' fenálló sergek' számát egész Europában valóban olly naggyá, 's az azokrai szükséges költségeket 's kiadásokat olly roppanttá teszi, mellyeket az uralkodások nem győzhetnek; 's mellyek mián el kell vérzeniök. Ez természetes, és ha a' súly és baj csak az uralkodásokat nyomná, 's nem azokkal együtt a' népeket is: méltó büntetése lenne azon bűnös indoknak 's czélnak, mire a' fenalló hadsergek létrehozattak, vagy használtattak. Fájdalom, hogy e' nyoómasztó súly most már olly országokat is nyom, 's nyomni fog, mellyek az említett okért azt nem érdemlenek. De létezik már, 's közössé vált minden

álladalmakban e' teher, — mondhatni — e' világszerteiség.

Az uralkodások, bár mi czélért tartják, vagy kénytelenek tartani roppant hadsergeiket: ezen költséges tartást nem tehetik máskint, mint megint ugyanazon nemzetek' 's népeik' segedelmével, 's azoknak pénzével, mellyek ellen — legalább helyenkint — azon hadsergeknek fegyverei intézvék. E' körülmény, miszerint némelly nemzetek saját elnyomatásukra kénytelenek verejtékkel szerzett vagyonuk' 's iparuk' gyümölcseinek jobb részét odaadni, mi kevés szavakkal annyit tesz: mint hogy önmagukat kinoztatják — nevetséges is keserű is. De épen mivel annyira nevetséges és annyira keserű: tartós nem lehet; 's azon nemzetek, mihelyt a' dolog' valódi állását átlátják, 's érzik helyzetöket; megszünnek pénzt és embert adni 's áldozni önmaguk ellen.

Ezen okok mián erőhatalom, az az fegyverreli elnyomás által, sem egyes nemzet' jogszerű vágyait 's követeléseit; sem egy hatalom alatti több nemzetek' nemzeti érdekeit 's törekvéseit huzamosan 's biztosan elnyomva tartani nem lehet. Különben is erőszak 's erőhatalom, száz viszon-

tagságtól, 's a' szerencse' forgó kerekétől függ; mulékony azért léte annak, mi arra van alapítva.

E'hez járul még az is, miszerint korszülte 's az által nevelt 's érlelt jogérzet, 's ebből származó, törvényes szabadságutáni vágy, 's annak követelése olly szellem; 's az ez által fogékonyabb keblekben támadó láz annyira terjedő, miszerint bajos, 's csaknem lehetetlen olly helyzeti korlátokat 's elszigetelést eszközleni, hová az be ne hasson.

Még sokkal behatóbb ezen szellem, ha az a' nemzeti érzés' utján jön; mert ezen érzetnél keblet dagasztóbb, hevítőbb, 's elragadóbb kevés van.

Nemzeti érzést, — pedig nem a' magasztost, nem a' szenvedelemmé váltat, hanem az egyszerűt, mondhatni, anyai tejjel szívottat, — hadseregnél is legbajosabb elenyésztetni. Más érzetek, mellyek különböző polgári helyzetek', rang' és sors' szülemények, — enyészhetnek 's egybe olvadhatnak a' már közös helyzetben és sorsban. A' katonai állás ád új helyzetet, sorsot és rangot; de új nemzetiséget nem. — A' régi helyzet enyésztével, annak helyét az új helyzet s' rang foglalja

el; a' nemzetiség ha enyészik, üres marad a' szívben helye. Ember pedig a' legellenkezőbb cserékre, 's érzet- és nézetbeli változásokra képes, gyakran hajlandó; de nem szokott már sajátjául birt nézetet 's érzetet, annak helyét üresen hagyván, magából kiszakítani, 's kivetni. Átviszi a' katona, bármi idegen parancs 's rendszer alatti soraiba, nemzetiségét 's nemzeti érzetét; el lehet azt benne darab időre altatni, el lehet annak nyilvánitását nyomni; de mind az elaltatott 's nyomás alatt még inkább nőni kelletett ezen érzet, élénk létre 's hatalommal ébred fel: midőn az divattá válva, a' társadalom' minden viszonyain keresztül, 's mindenkire hat.

Valamint erőszak nemzetek' 's nemzetiségek' fékezésére, szintolly gyászos mint bizonytalan mód: ugy azoknak ugyan - azonosítására erőszakolás, akár kormány' akár törvényhozás' részéről jöjön, akár a' különböző nemzetek' valamellyikétől eredjen, szintolly helytelen mint oktalan eszköz. Nyomás mindig ellenhatást szülvén, közelítés 's egyesítés helyett mindig nagyobbá, 's természetesebbé teszi azon hézagot, mellyet enyésztetni szándéklott.

Harmadik mód különböző nemzetiségek' törekvései' fékezésére: egyik nemzetiségnek másik elleni használásában áll.

Ezen sokáig sükerülhető de minden esetre gyászos és káros mód szerint, különböző nemzeteknek kölcsönös féltékenységök tápláltatik; különböző viszonyaik 's érdekeik egymással ellentétbe helyheztetnek; 's nem-rokon érzeteiknek ellenségessé válása előmozdíttatik. Igy egyik nemzet a' másik ellen használtatik, 's egy nemzetiség a' másik feletti őrré, 's lenyomó sullyá tétetik. Az egész ellen pedig a' hatalmat azon gyengeség és divergentia biztosítja, melly az egymás közti ellenséges mozgalmak' 's törekvéseknek szükséges következése.

Az előszámlált módok közül ez a' legfonákabb 's legveszélyesebb: átkot hoz a' nemzetekre, — szellemi 's anyagi kifejlődésöket egyenlőn gátolja, — megvesztegeti erkölcsüket, — 's lassu és nemtelen halálra kárhoztatja.

Ezen rendszerrel a' nemzetek gyengittetnek azért, hogy ne árthassanak; de a' gyengítés' következtében, külső ellenség elleni oltalomra sem marad, sem szellemi sem anyagi erő; 's illy rend-

szert követő kormány, külső megtámadók' könnyű prédájává válhatik.

Azon egyedüli mód, melly mind saját nemzetiségekkel biró több országokból össze alakult birodalomban, mind ugyan azon polgári alkotmány alatti, de különböző ajkakat 's nemzetiségeket magába foglaló országban, a' nemzeti egység' hatalmas kötszerét sikerrel pótolhatja, — azon nemzeteknek egyenlő 's rokon polgári érdekek alatt 's általi egyesítése.

Az elsöt, t. i. saját nemzetiségekkel biró több országokból összealakult birodalmat illetőleg: mind azon nemzetek' nemzetisége, mellyek nemzetül 's polgárilag külön léteznek, nem csak bántatlan hagyassék, sőt oltalmat nyerjen és ápolást; de soha sem egy másik nemzet' nemzetisége vagy szellemi avagy anyagi érdekének rovására. A' közös kormány ne tartozzék egyik nemzethez is kirekesztőleg; hanem mindeniknek beligazgatását, mint egyenesen azon nemzetbeli, 's a'hoz tartozó folytassa. Minden nemzet' szelleme- 's kifejlődéséhez alkalmazott, történeti életéből kifejlett, 's jelenjéhez szabott alkotmánnyal birjon; 's ez alkotmány lehellje át mind a' kormánynak, mind a'

nemzetnek minden tettét 's életmüvét; és minden tette az által, és csak az által legyen feltételezve. A' különböző nemzetek 's közös kormány közt pedig, semmi más közösség 's egybekötő szer ne legyen, mint az, hogy azon kormány, minden nemzetnek alkotmányát egyenlő pontossággal, 's egyenlő szilárd erővel teljesíti. Ezen egyedüli kötelék, melly a' szeretet', bizodalom', és saját érdekek' érzete' azon szálaiból van fonva, mellyek sértő kezek' hozzájárulta nélkül soha nem szakadnak, hatalmasabb minden más kötelékné'l, 's nyugalmat, erőt 's gyarapodást fejt ki béke'-, szilárd erőt veszély' idején.

Különböző faju 's nyelvű lakosokból álló ugyan azon országban pedig, az alkotmánynak malasztját kell minden nemzetre olly egyenlően osztani, hogy abban mindenik édes annyát találván fel, ez által egymást testvéreknek tekinthessék. Annyira kell minden faj- 's nyelvbelit, szellemi 's anyagi érdekénél fogva az egészhez 's annak alkotmányához csatolni, miszerint mind két tekintetbeni jólétöknek, abban találják fel pártolóját 's előmozditóját; 's az által legyen mind az feltételezve.

Törvényhozás 's igazgatás, minden faju- és

ajkuak iránt, gyöngédséggel 's illő tekintettel legyen; és fontos feladatának tekintse: fökint nevelés által, a' különböző nemzetek közti surlódásokat, egymástóli idegenkedést, vagy egymásnak megvetését — gyökerestől kiirtani.

Törvényhozásban, 's igazgatásban egy nyelvnél több nem létezhetvén, azon nyelvnek, melly erre használtatik, megtanulhatását a' lehetőségig könnyüvé, 's annak megtanulását kivánatossá kell tenni. De azért mind addig, mig a' különböző nyelvüek, nyelvök' 's nemzetiségök' sajátságához ragaszkodnak; annak, az alkotmány' 's igazgatás' oltalma alatt, s' mindenki által bántatlan, 's tiszteletben tartva kell állania.

Nemzeti egység' hiánya' bajában lévő, vagy a' miatt több vagy kevesebb mértékben sinlődő különböző országok' jelen állása 's jövendője' tisztább felfoghatásáért, lássuk: e' nemzeti egység' hiánya elleni elésorolt szerek közül, mellyik, mit, és minő sükerrel alkalmazott.

A' nemzeti egység hiánya' bajából azt vévén főszemügyre, mi a' szláv-fajuaknak több országok- 's álladalmakban, más nemzetekkeli vagy közti létezéséből ered: azon birodalmakat kell

tekintenünk, hol szlávok nagyobb vagy kisebb tömegekben, számosan, de mégis alárendelt 's nemzeti önállással nem vagy csak kevés mértékben biró helyzetben léteznek.

Török és Poroszországban, 's az Austriai-birodalomban létezvén leginkább az épen említett eset, lássuk ezeket rendre:

Legelőbb is a' Törökbirodalmat.

E' hajdan olly hatalmas, 's egész Európát fenyegető, most pedig romlásnak indult, 's mecsevészésiben enyészetéhez mind inkább közelítő nemzet, az Európában meghóditott országai' 's tartományai' népességének, csak kisebb részét teszi. Közel 10 millió szláv származatú nép lakja az európai Törökországot; ezenkivül vannak a' görögök és római eredetűek.

A' török — talán keleti indolentiája' következtében — eleitőlfogva, nem szokta volt a' hatalma alá került népek' nemzetiségét bántani, sőt ősi szokásaikat 's institutióikat is, jórészt békében hagyta. Felsőségét fentartotta, és zsarnoki hatalmát üzte ugyan, még pedig gyakran vad kegyetlenséggel; de mind ennek főkint sarczolás és pénz-kicsikarás lévén czélja, azon kívül több-

nyire engedte a' népeknek: hogy belső dolgaikat elrendeljék, 's önmagukat igazgassák. Ha szinte erőszakos önkénye 's durvasága, és a' birtok' 's vagyon' szentségét nem igen tisztelő kapzsisága, jármát örökké terhessé 's gyülöletessé tette; mihez még keresztyént gyűlölő 's keresztyéntől gyülölt vallása is járul: de épen mivel azon két legkényesebb oldal, mire nemzetek legféltékenyebbek, 's a' mellyen ejtett sebek legérzékenyebbek, t. i. a' nemzetiség és ősi szokások 's rendszabások, — bántatlan maradt, vagy legalább nem nagyon bántatott; azért az e' két oldalról eredni szokott ellenséges viszony nem annyira fejlődött ki, mint sok más hasonló helyzetbeli — az az idegen nemzetek felett uralkodó hatalmasság ellen.

A' török, a' különböző nemzetiségeket némileg bántatlan hagyván azoknak eltörlésére erőszakos lépéseket nem igen tett. Magával egybe vagyis saját nemzetiségébei beléolvasztásuk pedig, kirekesztő 's elzáró vallása' következtében, gondolható sem volt.

Nem csak a' keresztyént nem vonzhatta semmi is az őt gyülölő 's utálattal megvető mozlimhoz: de polgárilag sem létezett semmi közös ér-

dek, mi ezeket a' török nemzethez, 's a' közös kormányhoz csatolhatta volna. — Csak a' hóditót, a' vad zsarnokot szemlélhették benne. Önkény alatt görnyedtek. Ezen önkénynek a' kormány' számtalan apróbb zsarnokjai által gyakorlott nyomása alóli kibuvással, vagy ahozi simulással igyekeztek bizonytalan sorsukon könnyíteni. De az iránti gyülötetjök soha sem gyengült; az vallási 's nemzeti érzetökben mindig új táplálékot talált, 's e' kettős érzet volt annak gyülpontja.

Ezért, mi a' nyilvános kitörést hihetősen hátráltatta, 's az arrai vágy' ébredését is talán késleltette, t. i. a' nemzetiségeknek nem- vagy nem-nagyoni bántása: ezen külön nemzetiségeknek elváltságát 's ellenséges helyzetét, azoknaki magához csatlása' lehetségének nem-léte, valamint minden közös érdeknek teljes hiánya mellett, még élesebbé, 's a' törökre nézve fenyegetőbbé tette.

Egyedül az erőhatalomnak kellett külön nemzetiségek' vágyai' leláncolását, 's minden kitörések' akadályzását eszközölni. És ezt tehette, 's tette is mind addig, mig amazokban akarat és tehetségi erő fejlődve nem volt; elnyomóik pedig erejök' teljes izmosságában voltak. — Most,

miután e' hajdan izmos, de az oroszok által ugy is annyira gyengített testet, egy eszeveszett reformator metsző késsel inakat 's életereket metélvén szét, európai csinos és finom alakuvá nyirbált; miután a' régi hadias szellem-, 's fanatismus-szülte elbizott vitézség helyett, csüggedtség, 's önmagukbani nem-bizás lépett; 's miután az orosz sas, a' haldokló testbe mélyen vágott körmeivel vonta s' tartja azt védlő szárnyai alatt: teljességgel sem képes már a' hajdani hóditó erőhatalommal fékezni keresztyén alattvalóit. Saját lételét is csak az európai diplomatia' kuruzsolásai bajjal tartogatják egy napról a' másra. Szláv és görög népességének összes felkelése ellen nincs mit mérlegbe tennie.

Poroszország' népességének jorészt harmada szláv jelenben is, — eredetére nézve pedig még sokkal több szláv származatu. Nagy emlékek léteznek ezen szlávokra nézve, melyek sokakban élnek hatást okozólag.

A' mostani Poroszország ugyanis, szintugy mint napkelet-északi Németországnak, 's a' délkeleti más tartományoknak nagy része, — vagy is az Adriai tengertől a' Duna' folyamán végig, annak

kiömléséig; észak felé az Elbe' mentén a' Bálti tengerig, 's annak partjai' hosszán, t. i. a' mostani Bolgár-, Szerb-, Bosnyák-, Dalmat-, 's Horvátországok, Isztria, Karinthia 's Karniolia, hihetősen Stiria, 's felső és alsó Austria' egy része, bizonyosan pedig Magyar- és Erdélyország; valamint Cseh- és Morvaország, Slesia, Pomeránia, Lausitz, Szászország' egy része, az egész Lengyelország, 's mind az, mi ezen túl fekszik, 's most muszka hatalom alatt van: hajdan egy nagy szláv törzsök által biratott.

Germanok 's Teutonok nyugoti Németország' délnyugoti részén voltak legrégebben megtelepedve. Innen hóditó 's pusztító fegyverrel nyomultak a' szlávok' említett birtokai' egy részébe. Nagy Károly, mint hatalma' 's a' keresztyénség' terjesztője, mindkettő' jövő nagyságának 's állandóságának csirája számára véres barázdakat vont. Követői közül többen tüzzel vassal üldözték a' szlávokat, e' megtámadott 's rendre meghóditott tartományokban. Erőszakos lépések tétettek a' polgárilag 's társaságilag legyőzött népek' 's nemzetek' nemzetisége' elnyomására 's kiirtására. Olly lépések, mellyeknek hív másolati azok, mik jelen időben

a' muszka által a' lengyelek ellen, Európa' szemeláttára 's örök szégyenére, annyival bünösebben követtetnek el, a' mennyivel a' mostani kor amannál szelídebb, 's a' mostani viszonyok és helyzet miveltebbek, 's jogra alapultabbak.

Sokáig 's századokon keresztül üzött 's gyakorlott illy erőszakoknak, 's a nemzetiségből kivetkeztetés- 's annak enyésztetésére irányzott cselekvésmódnak sikerült is — ama tartományok' több részeiben, a' szláv nemzetiség' teljes kiküszöbölésével, a' németet gyökereztetni meg; 's a' szláv nyelv' elfelejtetésével, rokonságuk' 's eredetök' emlékét is keblükből 's szivükből ki, 's a' történettan' lapjaira költöztetni át.

Slésia 's nagy Poroszország' több részeiben igen kevés nyoma maradt és van a' szlávságnak. Ellenben igen sokhelyt — Posent, mint voltaképen Lengyelországot, nem is említvén — a' szlávszármazatuak, vagyis ősi lakosok, nyelvöket nemzetiségökkel 's hősi jellemök' emlékeivel együtt megtartották; bizonyságául, hogy a' nemzetiségnek gyökere minő tartós.

Ezek szerint Poroszországra nézve, a' különböző népekből alakultság', vagyis a' nemzeti egy-

ség' hiánya' nagy baján, az emberiség' tekintetében gyászos, de Poroszországra nézve hasznos következéseket szült módja az erőszakkali népegyesítésnek — hála a' szelídültebb kor' jellemének — már rég megszűnt: nagy szerencse volt volna Poroszországra nézve, a' kezdett mivnek teljes bevégzése. — De a' különböző nemzetiség' létezésének még egy és nem csekély része fenmaradt.

Erre nézve egy nyelvnek, t. i. a' németnek uralkodóvá 's divatossá emelése, 's az által a' szláv nyelvnek háttérbenyomása 's szükségtelenné tétele — azon népesség' mozgalmai' gátlására elég sikeres eszköz volt mindaddig, mig a' körülmények, világesetek, 's ezek-szülte — annyiszor említett — korszellem, az addiginál és szokottnál sokkal nagyobbra nem emelkedett. — E' szer sikeresebben, 's a' mostani helyzetre is eldöntő hatással gyakoroltathatott volna, ha népnevelés által — minden erőszak elkerülése mellett — a' német nyelvnek terjesztése teljesbben eszközöltetik: ha — a' nélkül hogy egy szláv is nyelve' használatában korlátoztassék — a' német nyelv' tudása közöttök lassankint egészen közönségessé tétetik; — mi, azt tekintve hogy Po-

rosz országban népnevelés' ügyében mennyi és mióta tétetett, eddig már nagyrészben el lehetne érve.

Egyébiránt Poroszország nem volt kénytelen, szláv népességét erőhatalommal tartani elnyomva, 's vágyai' kitörését ez uton fékezni; mert jó kormányzás által előidézett közjólét olly közérdekké 's összetartó szerré lett, mi a' szlávokat is az álladalomhoz csatolta. — Ha ezen anyagi 's társadalmi közjólét, a' szellemi 's polgári létre is kiterjesztetik; — ha alkotmányos és biztosított jogszerű szabadságot élvezne Poroszország, 's Poroszországnak mind német mind szláv származatu egész népessége: — ugy olly erőteljes testet alkotna, mi ellen sem az orosz sem a' forradalmi szláv propaganda' ármányai semmit sem tehetnének; mert alkotmányosan szabad ország az, mellynek erkölcsileg 's polgárilag mivelt 's megtisztult földjében, sem absolutismus' sem forradalom' gyoma gyökeret nem verhet.

A' német nyelv' közönségessé-, 's a' szláv-ajkuak által is értetté tétele elmulasztatván; 's az alkotmányos lét' összeforrasztó közös érdekének áldása ez országtól még mind meglévén tagadva: a' dolgok' mostani állásában Poroszországban lé-

tező szlávok közti mozgalom, porosz Lengyelországhoz támaszkodva, szilárd alapu. Ez, t. i. porosz Lengyelország jogosítva lévén, tényleg is még részben, jogilag pedig teljesen létező nemzetisége mellett buzogni 's munkálni, — e' jogosított buzgóság' 's munkásság' szárnyai és szine alatt, a' poroszhoni többi szlávok is munkálnak; részint a' feljebb említett és leirt orosz-szláv propaganda' szellemében 's czéljára, részint pedig a' szabad szellembeni, vagy is forradalmi törekvésű panslavismus' irányában. Amaz, utóbbi időkben támaszt talált a' megholt — különben igen bölcs királynak, — az oroszok iránti szenvedelmes, 's magát és népét el-, 's azon hatalom' karjai közé vető politicájában. Ez pedig — t. i. a' forradalmi szláv törekvés — hévvel pártoltatik sok egészen német származatu- 's érzetütől is; főkint az ifjuság közül, kik bár mi zászló alatt is — égnek bálványuknak, t. i. a' szabadság' ügyének szolgálni, 's azért harczolni. Feledik ezek, hogy épen a' valódi, az az törvényes szabadság ez úton, — vagy az orosz határtalan hatalom' rabszolga-nőjévé alacsonyittatik, vagy mint kicsapongó féktelenség, gonoszok

és gyengék által alacsony czéljaikra használt kéjleányává váland a' szenvedelmeknek.

Poroszországban is a' szláv mozgalmak a' nyelv' 's literatura' czíme 's ürügye alatt munkálnak. Illy társaságok léteznek Boroszlóban 's másutt is. Fegyvergyakorlatai azon hadseregnek, mellyet igy alkotván, rendezvén, 's előkészitvén, a' kitörés' lármaharangja' megkondulására, Európa' mostani polgári 's társasági állását feldúlni vezetendnek.

Csak magára vévén, Poroszországot a' szlávság' részéről koránsem fenyegeti olly nagy veszély, mint Törökországot és Austriát; — nem, mert a' Poseni herczegséget kivéve, nem léteznek keblében sem annyi, sem olly nagy tömegeket 's egész külön nemzeteket tevő szlávok, mint amazokban; — nem azért is, mivel — mint már mondatott — azon nemzetiségek, nevezetesen a' lengyelek is, annyira nyomva 's üldözésnek kitéve nincsenek, mint ama birodalmakban.

Poroszországot, a' szlávmozgalmaknak okvetlen európai eseményekké leendő válásában fenyegeti veszély: nagy és kettős. Egyfelől azon veszély, miszerint szlávnépességű birtokai tőle el- 's ki-

lönválván, vagy legalább e' végre véres csatát küzdvén — vagy azon tartományai nélkül maradna, 's igy igen csekély testecskévé szigorodnék össze; vagy pedig ama tartományaivali küzdése, 's e' belső háboru, ha nem vonná is azoknak tőle leendő elszakadását maga után; és ha azokat fegyver' hatalma által megtartania, vagy is meghóditania sikerülne is: az ez által szült kellemetlen 's erőszakolt viszony, 's ama népek' többé bajosan kiengesztelhető érzetei, valamint azok' zabolán tartásának gyülöletes 's erőt pazarló míve, 's igy az álladalom' szellemi egységének megszakadása, 's a' helyett divergentiák 's belküzdések, sinlődő 's mulékony létre kárhoztatnák. Másfelől fenyegeti Poroszországot a' szlávmozgalmakból azon veszély, mi egész Europát; mi megint azok kimenetelének kettős lehetsége szerint, kétféle: t. i. vagy az orosz túlsuly, sőt — lehet — teljes felsőség', vagy az egész Europát átlobogó forradadalom' veszélye.

Austria' nagyra növekedésének processusa, 's azon módok, mik szerint különböző népek 's nemzetek hatalma alá kerültek, nem igen voltak arra alkalmasak, hogy kivált a' nem-német szár-

mázatu- 's ajkuakat hozzá édesitsék, 's elfelejtessék azon surlódásokat, 's ellenséges viszonyokat, mellyek már régebben köztök, 's általában a' német- és nem-német-fajuak közt léteztek.

Szintolly kevéssé volt kibékülésre, 's rokonérzetek' gerjesztésére vezető a' későbbi bánásmód. Nemzetiségek' ellenséges megtámadása, ősi institutiók' sértése vagy eltörlése, zsarolások, zabolátlan katonaság' kicsapongásai, idegen parancsnokok' 's tisztviselők' dölyfe 's huzavonai — az öröklött idegenséget még nevelték 's mélyebben gyökereztették.

E' nemzetileg különváltság' kellemetlenségét, 's a' nemzeti egység' káros hiányát Austria már régebben érezvén: tőle idegen, 's annyira különböző népeit igyekezett magával összecolvasztani, az az tulajdon nyelvét 's rendszerét amazokra átruházni, vagy is inkább áteröltetni. Ezen sokféleképen eszközlött, 's a' társaság' több osztáljaira kiterjesztett merény' létesitésére, erőszakos módok is részint alkalmaztattak, — 's némelly országokra nézve némi sikerrel; részint pedig csak tervben maradtak, mint p. o. a' magyar nem-

zetnek teljes kiirtása, 's helyébe az országnak németekkeli népesitése.

Később ama törekvés szelídebb 's kecsegtető alakot váltott. Ez több nemzetek' nagyjaira nézve jól sikerült; a' németség divattá, 's előkelőség' bélyegévé tétetvén, a' főváros' pazar fénye és örömei és az udvar' dicsősége lassankint elfeledtette ezekkel hajdani sajat hatalmukat 's fényöket; bitorlottat 's kölcsönözöttet tettek annak elébe. Saját nemzeti öltözetök, szokásaik, 's nyelvök' használata, mint elegantiával 's divattal meg-nem-egyező mellőztetett, 's igy megszüntek magyarok, csehek, 'sa't. lenni; többnyire a' nélkül, hogy valódi jó németekké váltak volna. Megszüntek azon nemzet' tagjai lenni, mellyhez polgárilag kötve voltak; olly nemzet' vendég-tagjai lettek, mellyben polgári éltök gyökerezve nincs, nem volt, 's nem lehetett.

Ha ugyan ezen mód probáltatik el, 's követtetik a' más sors- 's helyzetbelickre nézve, mi a' nagyszületésűekre, t. i. az idegen nemzetiség' divatossá 's kedveltté tétele, 's kivánatos dolgok' 's czélok' mintegy béreüli kitüzése: ugy a' nemzetiségből kivetkeztetés sokkal inkább sikerült

volna. De ezt nem tették, 's tenni — a' dolog' természeténél fogva — nem is igen lehetett; ellenben feles erőszakos lépések történtek, mellyek nemzeti érdekeket sértettek, 's nemzeti gyöngéd érzeteket bántottak, 's ama törekvések ellen ingereltek. Polgári 's nemzeti léten mély 's kinos sebek ejtettek, régi fájdalmak ujabbakkal élesedtek. A' kiváltságosok' alsóbb 's szegényebb osztálya, a' városok' egy része, 's a' köznép' nagyobb tömege, nemzetiségét 's annak érzetét megtartotta. Ezekben a' németek elleni gyülölség a' türt szenvedések által tápláltatott, 's azok' növekedésével öregbedett.

Igy Austria az idegen nemzetiségek' kioltásában, 's mindennek egy rámára huzásában, sem erőszakos, sem kecsegtető úton nem boldogulván — azon nemzetiségek' vágyai' 's ellenséges iránya' nyomva tartására, 's magának azok elleni biztositására, hatalmát 's fegyveres erejét használta.

Czélszerű volt e' végre, roppant hadierejének minden nemzetileg szellemi-lét nélkülivé alakitása. — De utóbbi időkben, miután a' hadak' kora eltelvén, megszűnt a' közös veszély, közös balsors, vagy közös diadal' szorosan egye-

sitő minden más eszmét kizáró érzete: e' nagy haditest sem maradt nemzetiségek' érzetének, a' kor' ezen bűvös szellemének ihletésétől ment.

Austria ezelőtt, hadiercjén kivűl egy más eszközt használt, a' különböző nemzetek 's lehető törekvéseik elleni magabiztositására; az eszközök' leggyászosabbikát. Gondosan ápolta mindenik nemzetnek másik elleni féltékenységét, irigységét, sőt gyülölségét is; egyiknek érdekét a' másiké ellen szegezte. Ennek tagjai által hajtatta amannál, terhelő szabályait végre; 's mindeniket szellemileg, s' részint anyagilag is zsibbasztva 's gyengitve, árthatási tehetségöket kevesítette. E' fonák politika sikerült is, de a' bizalom' 's belerő kifejlődése' rovására. A' nemzetek-, 's bennök a' szellemi ember elleni ezen bűn, a' veszély' óráiban — lelkesedés' 's szellemi 's anyagi erő' hiánya által — keményen boszultathatnék meg.

A' Habsburgi ház alatti népeknek azon saját hűségök, 's több uralkodók' atyai 's főkint népszerű személyessége által táplált ragaszkodásuk uralkodóházukhoz kellett arra, 's csak ez eszközölhette 's eszközölheti azt, miszerint minden sértőleg történtek', 's minden szenvedések' daczára közös érdekek'

hiánya mellett is, az uralkodó ház az, mellyben egyesülnek. Ez az, mi koránsem elég ugyan, sem a' különböző nemzetiségek' egymás elleni törekvését, sem a' forró mozgalmak' elnyomását hoszszabb időre eszközleni; de legalább az egészet egy napról a' másra békében tartotta, s' tartogatja.

Austria' körülbelül 39 millió népessége közül, tisztán német mintegy 6,888000, magyar 4,600,000, olasz 6,880,000, olah és görög 2,848,000, és szláv 17,460,000. Ezen nemzetiségek érdekeik' tekintetében nem kevésbbé különbözők, mint sajátságuk-, jellemök-, helyzetök- 's nyelvökre nézve. Csak egy az, miben érzetök — a' német törzsököt kivéve — egyesül, t. i. hogy a' németet egyik sem szereti, sőt inkább — mondhatni — mindenik gyülöli.

Az olasz, hajdani 's forradalmi emlékeivel, a' nyomást hallgatva, de boszút forralva tűrő e' nép, mellyben anyagi erő sok, 's szellemi több van mint sokan hiszik, — csak alkalomra vár. — A lengyel' szentségtörő kezekkel történt szétdarabolásának, 's nemzeti legyilkolásának, egy ezredig is égni képes fájdalma' enyhitésére tétetett e és tétetik e valami, mi a' nemzetet, mi a' szlá-

vot, mi a' lengyelt helyzetével békültetni, 's kormányához édesíteni képes lett volna, vagy lenne?

Austria' kedvetlen 's veszélyes helyzetét az is nehezíti, 's a' nemzeti egység' hiányát reá nézve az is terhesebbé teszi — hogy nem elszórva, nem a' többi közé elegyedve, hanem külön országokul léteznek ezen birodalomban a' különböző nemzetek. A' szláv fajok, 's illy népességből álló többi országok, 's jelesen az egykori nemzeti létét 's függetlenségét méltán gyászoló, történeti emlékekkel dús Csehország, soknemű anyagi viszonyok érti panaszoknak 's békétlenségnek fészke; és fészke mindenek felett a' szláv törekvésnek.

Austriára nézve a' különböző, 's vele — tagadni nem lehet — ellenségesen szembe álló nemzetiségekből folyó baj', 's főkint a' szlavismus' mozgalmai' lehető kitörésének veszélye, — bár történnék az belzavar vagy külháboru következtében — financialis nyomasztó helyzete által is, töméntelenül súlyositva van. — Az adósságok' roppant halmaza, minden, bár mi költségérti új adósságok' rakása, az örökös tartományokbani jövedelemforrásoknak a' lehetőségig történő kimerítése, 's a' csak bajjal tartogatott statushitel — olly

körülmények, mellyek a' békének megzavartát halálos döféssé tehetnék. Béke tarthatja fen leginkább Austria' létét; háboru — még győztes is — semmivé tehetné.

Igy állván a' dolog az említett birodalmaknak különböző nemzetiségére nézve: lássuk azon hatalmat, mellynek uralkodása alatt állanak a' legtöbb szlávok; mellyet egyedül lehet szláv hatalomnak nevezni, 's melly ennek következtében azon egész néptörzsökre legnagyobb hatással lehet.

IV.

Oroszország' régibb 's mostani állása; befolyása; 's politicája.

Oroszország' eredete, 's növekedése. — Oroszország' kiterjedése; népessége; hadi ereje; földmivelése, ipara 's kereskedése; pénzügye. — Politicájának iránya 's működése.

A' történettan nem nyujt népekre 's kormányokra nézve tanulságosabb képet, az Oroszbirodalom' nagyobbodásánál. Bár e' tanulságot, e' komolyan intő szót már rég megértették volna, 's ne csak most olly méregdrágán vásárlott tapasztalás után kezdenék használni. Adja az ég, hogy szükkeblüség 's rövidlátás, se népet se kormányt ne kárhoztasson a' súlyos tanbérnek további fizetésére, 's mentse a' késői megbánás' keserű érzetétől.

Az Oroszbirodalmat szerencséje, fortélydús

politicája, 's néhány erőteljes fejedelme emelte: de rémítő nagyságát, főleg népek' 's kormányok' hibái 's vétkei okozták. Ezek nélkül nem csak nem nő annyira Európa' — mondhatni — a' világ' nyakára: sőt hihetősen azon jelentőség-nélküli csekélységében marad, mellyben kevéssel 300 évnél több előtt volt; vagy talán jelenben nem is létezik.

Rurick, Nowgorod' fejedelme alatt kezdenek az oroszok 864-ben némi jelentőségre kapni. Ennek örökösei folyvást terjeszkednek; 's első keresztyén fejedelmök - a' görög vallásra lépett Wladimirnak (980—1015) már nagy kiterjedésű volt birtoka. Ennek fiai közt a' birodalom felosztatik. A' belháboruk által meggyengülteket, a' nagy Dschingischan' fia legyőzi (1224), 's unokája Batu (1237—1240) meghóditja. 1401-ig mongol felsőség alatt, 's lengyelek és németek által zaklatva sinlődnek. Ekkor Timur a' mongolok' uraságának véget vet; maga pedig önként távozván, (1462) I. Iwan, a' mongolokon vett teljes győzelem után, az oroszbirodalmat „Nagyfejedelemség" név alatt helyreállitja. Ő 's utódjai, birtokukat annyira szélesítik, hogy midőn II. Iwan

(1547) magára császári czímet ruház: országa 125,000 □m.f-re terjed.

Ennek fiában a' Rurick' fiága megszakadt. 1618-ig a' lengyelek és svécusok felsőségi hatalmat, és czárokat nevező befolyást gyakoroltak. Ezekkel, a' választás által trónra emelt Romanow házbóli első czár, áldozatokkal kötött békét. Azonban Á'siában növelte birtokát, 's fiának Alexeinek, a' nagy Péter' apjának 255,000 □m.f-nyi birodalmat hagyott. — Ennek sikerült, ellenfelei' hibája' s' egymás közti viszongásai' következtében, nem csak a' felette lebegő veszélytől menekedni: hanem a' lengyelek' hatalmát megtörni; 's birodalmát nagyítani. — Neki kedvező 's általa jól használt azon hibát követték el ugyanis a' lengyelek: miszerint kemény bánásmód által, az uralkodásuk alatti kozákok' támadását, 's az oroszhozi csatlakozását eszközölték. Azonközben a' svécusok' királya, Károly Gusztáv csaknem egész országukat elfoglalta. Hogy ettől menekedjenek, az orosszal voltak kénytelenek, ennek kedvező békét kötni. Igy ama két nemzet, melly akkor egyenkint is, de annyival inkább egymást segítve, nem csak az orosznak felsőségre kapását meggátolni, sőt azt

semmivé is tenni képes lett volna: önhibája által gyengítette magát, — 's szilárdította 's növelte amazt.

A' lengyel volt előbb hajlandó Svédországnak tervezett felosztásában részt venni. De a' mindenütt diadalmaskodó XII. Károly által legyőzetve, kénytelen volt e' nemzet Auguszt' helyébe Lescinsky Stanislót tőle fogadni el királyának. Miután Károly Pultavánál megveretett, Péter az előbbi királyt visszahelyhezte; 's a' lengyelekre vészt hozó orosz befolyást megalapította.

Ez időben Poroszország 's Hanovera is azon hibás lépést tették, melly politicában, mint a' természet elleni bűn, örökké önmagát bünteti: t. i. az erősebbet segítették a' gyengébb ellen. — A' már meggyengült Svédország' estével, zsákmányt reményltek. XII. Károly Friedrichshallnál elesett; 's a' svédek, legszebb tartományaikat áldozva, vásárolták meg a' békét 's fennmaradásukat. — Ennek következtében 1721-ben Péter Liewlandot, Esthlandot, Ingermanlandot, és Careliát kapta, — nagy kiterjedésénél (3000 □m.f.) földészeti fekvése s' miveltsége által még becsesebb szerzeményt. Ezek közűl Ingermanlandban ala-

pította birodalma' új fővárosát, Pétervárát; 's azt még halála előtt (1724) nagy kereskedői fontosságra 's élénkségre emelte. — Péter roppant kiterjedésüvé tette birodalmát. A' per'sák Schachjától, adott segedelemért, a' Kaspitenger' vidékén Daghestan-, Schirvan-, 's Moghan-t kapta. Á'siában a' hóditások Chináig, a' Jegestengerig, 's a' nagy Oceánig terjedtek. Péter császárnak nevezte magát. 'S ez erőteljes fejedelem valóban császári birodalmat is hagyott utódjaira; mellynél a' romai legkiterjedtebb korában sem volt nagyobb. Őt követte neje I. Katalin (1725—27); ezt unokája II. Péter (1727—30); ki után öcscsének leánya, Anna Iwanowna foglalta el a' trónt.

Ez II. Anguszt lengyel király' halálával, ennek fiának III. Augusztnak adta a' koronát; holott az ország az előbbi királyt Lescinsky Stanislót választotta volt. Orosz fegyver döntötte el a' dolgot.

Ez alkalommal 's ez időben, az orosz hatalom' 's birtok' terjedését megint egy más hatalmasság' fonák politicája mozdította elő. Austria, saját birtokait vesztve segítette a' muszkákat

a' lengyelek ellen. Később (1736—39) a' török ellen vont fegyvert mellette; 's elvesztette Belgrádot, Orsovát, 's mit Szerb- 's Oláhországban birt. De az oroszok a' Don' torkolatánál fekvő Azovval gazdagodtak.

Az Annát követő Erzsébet, Péter' leánya, (1741—62) hasonlóan növelte birodalmát. A' svédeknek „Kimenegorod" tartományukat, 's több váraikat vette el; 's a' nemzet' akaratja ellen, eszközölte egy holsteini herczeg' trónra lépését.

II. Katalin (1762—96) alatt, egyfelől a' töröknek került a' muszka hatalom fölébe; mi pedig első mérkezésökkor (1711) nagyon túlnyomónak mutatkozott, 's azóta is egyedüli félelmes ellenfele volt; másfelől Lengyelország' felosztása által növekedett súlya 's ereje.

Ezen felosztásnál, nagyobb bűn 's hiba uralkodás által nem követtetett el; 's e' bűnnek 's hibának súlya, ma magát megboszulandó, nehézkedik a' tett' czimboráin. — E' nemzeten elkövetett rabló gyilkolásnak ürügyéül: egyenetlensége, 's alkotmánya' hibái-okozta események használtattak. A lengyelek által ujra választott Lescinsky Stanisló' helyébe az oroszok által reájok erőltetett

királyuk' halálával uj versengés lőn; 's megint muszka befolyás adta a' koronát Poniatowski Stanislónak. 'S a' lengyeleknek a' más-vallásuak elleni türelmetlenségéből eredő dissidensek' mozgalmát, az orosz kormány uj alkalmul használta a' lengyel ügybei elegyedésre. A' vallások' egyenlő szabadságát követelte. E' szép szin alatt fortélyt 's erőszakot használt. Engedett a' lengyelek' országgyülése; de véres belháboru tört ki. Ez lőn a' felosztás' ürügye. Lengyelország' harmadat az oroszok, Austria, 's Poroszország magok közt felosztották. Ez égre kiáltó tettet Európa' minden hatalmasságai békén 's nyugodtan tűrték; csak a' török lépett a' szent ügy mellett fel, 's harczolt, de megveretett. Az oroszok, határaikkal délre a' Feketetengerig; délnyugotra a' Dnieszterig; délkeletre Kubanig nyomultak.

Katalin a' kutschukkajnartsi békével nyerte a' feketetengereni szabad hajózás' orosz részre nézve olly igen fontos jogát (1774). A' Dnieper és Bog közti egész terület is övé lett.

A Porta, a' krimi, budgiaki, s' kubani tatárok feletti hatalmáról, azon békekötés' következtében lemondván — ezek szabadon választandó Cha-

nok alá helyheztettek. Az oroszok egyenetlenséget 's visszavonást támasztottak közöttök; s' a' dolgot annyira vitték, hogy a' Chan (1783) hatalmát a' császárnőnek adta által; 's Kaukasia 's Tauria, a' roppant kozák-csordák' és seregek' fészke az oroszoké lett. Kaukasuson túl, Georgiában is el lőn az orosz hatalom ismerve. Tiflis birtokába jött (1783). E' miatt új török háboru ütött ki (1787), mellyben Austria megint az oroszt segítve lépett fel, 's megint tetemes veszteséggel. Miután II. Leopold (1791) a' törökökkel békét kötött, Katalin még egyedül folytatta a' háborut, mig az a' Jassii békével (1792) végződött; melly neki birtokát 's hatalmát szintannyira növelte, mint a' törökét alázta 's megnyírta.

Az alatt Lengyelország' léte javított alkotmánya által ujra szilárdulni kezdett. Ezen független-léť 's polgári alkotmány' oltalmát II. Fridrick Wilhelm fogadta 's vállalta magára. Mégis megegyezett, 's részt vett e' második osztályban (1793). A' rongált nemzet kétségbeesés' lelkesedésével ragadott fegyvert, dicső hőse Kosciusko' vezérlete alatt (1794). De Austria 's Poroszország segítették az oroszokat; s' a' szabadság' ügye

elnyomatott. Vérezve esett el 's lánczoltatott le a' hős Kosciuskoval együtt a' szerencsétlen lengyel nemzet. Harmadszor osztatott fel Lengyelország.

Mind ezen oroszláni osztályokban, az oroszok vették maguknak a' legjobb és sokkal nagyobb részt.

Katalin, halála (1796) előtt még kurlandot kapcsolta birodalmához. Folytatott háborúi 's politicája által birodalmát 's hatalmát roppant nagyra növelte; de mind kettő, minden országra 's minden népekre, sok nyomort 's átkot idézett elő.

Katatin' halála óta, fia I. Pál 's unokája Sándor alatt is, a' Muszkabirodalom' kűlterjedése 's — főkint ez utóbbi alatt — belső öregbedése 's szilárdulása folytonos és oriási előlépteket tett.

Azon képtelen szerencse, mi e' birodalomnak mindig kedvezett, hozta magával, hogy azon esemény, mi utóbbi időkben Europára olly sokféle szenvedést arasztott; melly a' többi uralkodásoknak annyi kár' 's veszély' forrásává lőn, t. i. a' franczia forradalom, — Oroszországot illetőleg, növekedése' s' hatalma' szilárditására nézve, hasznos eseményül jelent meg. — Szabadság 's arra törekvő

mozgalmak' frankhonbani legtulságosabbá-váltsága ugyanis, a' másik tulságot, — azon kormányt t. i. hol szabadság legkevesebbé létezik, 's hol azon szellembeni mozgalom legkevesebbé feltehető — tüntette fel (a' tulsághoz szító, 's csak annak határán megállapodni szokott emberi természetnél fogva), mint a' fenálló kormányok' 's a' stabilitás' természetes frigyesét, sőt személynökét. — A' szörnnyé torzított szabadság ellen, a' jórenddé szépített rabszolgaságtól vártak 's reményltek oltalmat.

A' távol s' elkülönözötten fekvő Oroszország' szolgasághoz szokott, 's nagyára buta népességében — kivált akkor — forradalmi anyag nem létezvén: a' franczia forradalomnak sem szenvedéseiben nem osztozott, sem annak veszélye nem fenyegette. Abból csak hasznot merített; mert gyülpontjává 's legfőbb frigyesévé vált mind azon kormányoknak, mellyek forradalmi mozgalmaktól, pusztítva száguldó szabadságtól, vagy csak jogszerű követelésektől is rettegtek. Ez idő 's e' körülmény vetette meg Oroszország' legnagyobb hatalmának, 's túlsulyának valódi alapját. — A' sok tekintetben kisebb ellenségtőli menekvés' ösztöne, Európát — mondhatni — a' nagyobb ellenség'

karjai közé vezette. Rablók — vagy azoknak véltek elől, ragadozó medve' barlangjába vonultak.

1783-ban Tiflis a' muszkáé lett. 1787-ben uj török háboru, mellyben II. Jó'sef a' muszkákat segíti. Pál a' per'sáktól Derbent' erősségét és Batu' városát kapja. Sergei Szuwarow alatt a' forradalom elleni harczban vesznek részt; 's legelőbb lépnek — vészt jósló előpostákul — a' német földre.

Már a' lunevillei békekötéskor érezhető volt Európa' viszonyaira, az orosz udvar' nagy befolyása. — Elhatározó súlya még nagyobb 's kitünőbb lön, midőn 1805-és 1806-ban, Austria 's Poroszország, segedelméhez folyamodtak. — De még inkább a' tilsiti békekötéskor, midőn Napoleon Sándorral, az Európa feletti felsőséget mintegy megosztotta. — Ekkor vesztette el Poroszország nagy részét a' Lengyelország' felosztásából neki jutott zsákmánynak; miből a' Varsói herczegség alkottatott. Austriának is csonkult amaz osztályrésze; miből keleti Galliciának egy részét 's Tarnopolt, az 1809-ki békekor, a' Napoleonnak nyujtott segédért, Sándor kapta.

De ő is kénytelen volt, a' Varsói herczegség' alakitására birtokaibol engedni; mi a' közte és Napoleon közti viszony' nem sokára bekövetkezett felbomlására hihető befolyással volt.

Sándor a' svécusokkal folytatott háboruja' következtében, Finnlandot tette magaévá (1808). A' törökkel már 1806-ban kezdődött háboruja; midőn ez, orosz vagy frank szövetség közt választandó: ez utóbbihoz állott. E' szövetség a' Portának keveset használt. Napoleon feláldozta, hogy rajnai Protectorsága elösmertessék. A' folyvást tartott török-orosz háboru, 1812-ben a' bukaresti béke által, a' Porta' teljes megalázásával végződött; 's az orosz, roppant birodalmát Besszarábiával, 's Moldva' egy részével gazdagitotta.

Napoleon, a' forradalom által megszeplősített szabadságnak e' bűnös ölelésből származott erőteljes szülöttje, édes annyát, az alkotmányosság által szent oltárhoz vezetett, 's tisztes nővé vált hölgyet megtagadta 's megvetette. E' hálátlanság hozott fejére veszélyt. Ereje' 's hatalma' délpontján állott. Tettei emelték oda. E' tettek közül sok volt nemzeti jogokat tapodó, nemzetiségeket sértő, 's alkotmányosságot elfojtó, — 's igy szi-

lárd alap nélküli; de sok volt társasági jólétet, rendet, 's polgárisodást előmozditó. Tetteinek valóban nem lesz vala roszabbika, mit 1812-ben szándéklott: t. i. az orosz hatalomnak megtörése. Halával tartoznék neki ezért a' jelen kor, 's annyival inkább a' jövő. Ha Napoleon Pétervárott szabhat békepontokat: lehet, hogy — talán Angliát kivéve — egész Európa' urává lesz; vagy legalább a' felett elhatározott felsőséget gyakorol. De ez korántsem volt volna olly nagy veszély 's szerencsétlenség, millyennek azt a' trón' düledékei közt jajveszékelő fejedelmek, vagy a' sértett önérzetü nemzetek' gyülölségre 's boszúra lobbant elragadtatása festette, 's kikiáltotta. A' földet sarkaiban megrázva, 's pusztítva is vonult volna át hatalmának vihara az emberi nem felett; — de tisztult léget 's termékenyített földet hagyván maga után.

Ha Napoleon szerencse' kedveztével boldogúl is, világfelsőségi vagy egyeduralkodási tervét létesíteni: e' bűvös épület, csak az ő lelkének tündér ereje által lévén elővarázsolva, 's abban az, mi álladalmakat egyedül tarthat fenn, 's csatolhat egybe, t. i. nemzeti 's alkotmányos közös érdekek

's rokonság teljesen hiányozván; 's az egészet csak az ő személyessége tarthatván össze; természetesen az, ha előbb nem is, — de az ő elhunytával bizonyosan szétbomlik. De azon épitmény, kétségenkívül a' civilisatio' legfelségesebb 's szilárdabb anyagaiból lesz vala összerakva; 's ez anyagokat a' bűvös oriási épület' szétbomlásakor, a' nemzetek, jogszerű 's szabadszellemű alkotmányok' szilárd épitésére, igen jól használhatják.

Nemzetek' élte lassubb, 's nem olly rövid mind egyéneké. Évtizedek sőt századok is csak annyik azoknál, mint havak, vagy rövid évek ezeknél. Napoleon' uraságának ma, vagy még legfeljebb nehány év mulva, minden esetre már vége lenne. De azon felsőség, mi helyébe nehézkedett Europára, nem olly mulékony, mert nem egy ember' életéhez van kötve: ez évekkel nő, 's időhaladtával erősödik.

Ha Napoleon, az oroszokat legyőzve, nem — vagy kevesebbé lesz kénytelen szakadatlanul Marsnak áldozni; ő, ki fegyverzörgés 's ágyuk' dörgési közt is, beligazgatás' és törvénykezés' mezején többet tett, kereskedést 's ipart sükeresebben mozdított elő, 's müvészet' 's tudományok' oltárát in-

kább diszesítette, mint rakás fejedelem béke' ölében, 's egész századon keresztül; — ha ő, teremtő lelkének egész erejét, — ha idejét — mit nálánál jobban használni senki sem tudott — egészen, vagy csak nagyára is béke' miveire fordíthatja: értelmi 's anyagi előhaladás' 's civilisatio' tekintetében annyi jót és üdvöst létesít, minek az emberi nem, malasztját még sokáig 's épen akkor élvezné leginkább, midőn az általa ejtett sebek' fájdalma már rég megszünt, 's azoknak még nyoma is már el lenne tünve. — A' tespedés' és megrögzöttségek' nyálkás és sorvasztó lázában sinlődő Európának, használt volna darabig olly orvos' keze alatt lenni, mint Napoleon. Sok kóranyag el lenne üzve, sok kórjel megszünve, 's a' szerek' keserű vagy vágó volta már is, vagy nem sokára feledve.

Azon veszély' közellétét hirdetve sikoltottak fel népek 's fejdelmek, hogy Európa franciává lesz, vagy is frank hatalom alá kerül. Ez semmi esetre sem kivánatos, sőt ijesztő jövendő; de sem civilisatio', sem alkotmányosság', sem nemzetiség tekintetében, koránsem olly borzasztó — mint orosz hatalom alá esni.

Azon veszélynek frank részről fenyegetését illetőleg, csak a' franczia felsőség alá kerülés' lehetsége fordult volna elő; de a' francziává léte nem. Az olasz, angol, 's a' Pirenei ormokon túli félsziget, nemzetiségét nem félthette; a' többi: német, szláv, magyar, görög, 'sa't. népesség, összesen mintegy 175 milliót, a' 30 milliónyi franczia, ezen amazok' nagy részétől olly messze, külön, 's a' többinek keblében nem-lakó nemzet, soha is magához olvasztani, 's annyival kevesebbé elnyelni képes nem lett volna. — Ellenben orosz részről nem csak a' kancsuka alá kerülés, hanem a' kozákká-létel is fenyegeti az előbb nevezett spanyol, angol nemzeteken és a' franczián 's olaszon kívül, a' többi Európát; — mert hogy a' 64 millió orosz és szláv a' többi felébe kerüljön, sőt el is nyelje, lehetőbb.

Ezekre nézve, angolok 's németek megfogható gyülölség' 's még megfoghatóbb nemzeti érzet' 's lelkesedés' következtében, bár minő nagy veszélynek tekintették is a' Napoleon' 's Franczia-ország' felsőségét; 's bár minő nagy szerencsének azon felsőség' 's hatalom' legyőzését: rosz volt a'

tett csere, 's nagy és mindig növekedő az ár, mellyen az megvásároltatott.

Napoleonnak az oroszokoni győzelme, a' civilisatio' diadala — 's az ő minden esetre csak ideiglenes felsősége, civilisatión épűlt alkotmányos létre alakulásnak lett volna, arra készitő 's szilárditó előjátéka. De a' fatum' örök könyvében máskint volt megirva. Minden előszámitásnak daczoló 's kérlelhetlen elem, a' dermesztő hideg lépett fel kedvenczei' védelmére. Az északi sark' életölő lehellete, Napoleon' hatalmát, 's a' valaha látott hadsergek' egyik legnagyobb- 's erősebbikét semmivé tette. — A' mélyen sebzett oroszlán ellen fordultak előbbi frigyesei; semmi esetre sem lovagiasan, se nem nemesen; de — talán — bölcsen sem. Előbb Poroszország cserélte fel kelletlen játszott frigyesi szerepét ellenségessel, 's az oroszhoz állott. Azután Austria' császárja volt kénytelen, saját vérét 's érdekét — mint mondták — a' népek' jólétének, de talán inkább a' félelemnek, 's a' már akkor túlsulyú orosz befolyásnak feláldozni.

A' népek, nemzetiség' szent elragadtatásától ihletve, tömegben keltek fel; 's győztes fegyverei-

ken vitték fejdelmeiket, 's vitték az oroszok' császárját, urokká emelve, Páris falai közé. A' szent szövetség alakult; az orosz felsőségnek ezen alapja 's míve, mellynek az ő létfeltételének szelleme, t. i. az absolutismus lön iránya.

A' diadalmasan küzdött népek, győzelmök' babérjain pihenve, jó darabig nem érezték a' reájok nehézkedett nyomást. — Más nemzetek alkotmányos létre törekedtek. A' szent szövetség erőszakos kezekkel fojtotta el a' nemzeti 's alkotmányos mozgalmakat. — Orosz befolyás vezette a' franczíákat Spanyol-, 's Austria' hadsergeit Olaszországba. — Németországban csalódott remények-szülte mozgalmak, 's fejdelmi igéretek által jogosított követelések mutatkoztak; de a' szent szövetség még csirájában fojtotta el azokat.

Csak egyhelyt győzött a' szabadság' 's nemzetiség' szent ügye; 's e' győzelemnek is, az orosz hatalmat 's befolyást kelle növelni. A' görögök' szabadulásérti küzdése nem nyomatott el; nem azért, mivel szent volt, 's ügyök az emberiségé; hanem mivel az orosz érdek ugy hozta magával. Austria óhajtotta 's próbálta is a' törököket e' kemény csapástól megóvni; de orosz befolyás el-

len, — mi ez ügyben egész Európa' helyes rokonérzete által is ápoltatott — semmit sem tehetett. Az események' csudás fordulatai eszközölték, miszerint a' francziák 's angolok, kiknek az orosz hatalom' gátlása, 's a' Porta' meggyengülésének akadályozása annyira érdekökben feküdt, segéd kezeket voltak az ellen nyujtani kénytelenek. Angol és frank ágyuk tették Navarinnál (1827) a' török hajóssereget semmivé. Ez, 's a' görögök' győzelmei, nem csak hadi jelentőségének jobb részétől, hanem magábani bizalmától fosztotta meg a' törököt.

El volt igy készülve az (1828—29) orosz-török háborunak folyta, 's bizonyossá téve annak kimenetele. Austria iparkodott a' többi hatalmasságokat a' Porta mellett teendő lépésekre birni. Az angol kormány hajlott erre: de az orosz a' frank és porosz cabineteket megnyerte; fegyvere azonban győzött, — 's csak rögtönzött béke menthette meg a' Portát enyészetétől. Sándor a' békét nem felette terhesnek látszó feltételek mellett adta meg. E' mérséklet, valamint az is, miszerint már előbb azon tervvel, hogy Görögország orosz helytartó alatt álljon, felhagyott, — vagy

a' Sándor' személyességéből eredett, vagy annak volt jele, miszerint az orosz kormány még szükségesnek, vagy legalább jónak látta, a' többi Európával szembe magát átallani, 's legalább az illendőség' külszinére tekintettel lenni.

A' drinapolyi béke csak nehány nem nagy kiterjedésű birtokkal gazdagította az oroszokat. E' kikürtölt nagylelküség mellett — mellyet könnyűvé tett azon meggyőződés, mikint mi halad, el nem mulik — kezökbe jött a' Duna' torkolatja, 's ezzel nem csak Constanczinápolynak kulcsa, hanem Európa' kereskedési életének egyik ütere.

Már nagy Péter, birtokába jutott a' Caspiumi tenger meletti Daghestán- és Schirvánnak. Később, a' tatárok' beütéseiért, azzal felhagytak; de Sándor a gulisztáni békekor (1813) ujra magáévá tette. Nemkülönben a' turkmatschai béke által (1828) Erivan és Nachitschevan per'sa tartományok is birtokába jöttek, mellyek „Uj-Arménia" név alatt kapcsoltattak a' Muszkabirodalomhoz.

Illy fokon állott az orosz hatalom, midőn (1830) a' lengyel forradalom kiütött. Minden

hatalma mellett is kétes pillanat volt ez az orosz kormányra nézve. A' lengyelek iránti rokonérzet egész Europát lelkesítve hatotta által. Franczia-ország, mint önügyeért harczolt volna; 's ha új polgári léte a' többi hatalmasságok által fenyegetve nincs, kormánya szívesen választja e' módot, a' zajgó erőknek illy elfoglalást adni. Angliának érdekében feküdt, a' neki is káros, 's őt is fenyegető orosz hatalmat megtörni. A' hős lengyel nemzet el volt szánva utolsó csepp véréig küzdeni: 's anyagi módok' 's eszközök' birtokában, 's vitéz serge, 's a' Napoleon' oskolájában képzett derék hadfiai által képes is volt magát hatalmasan védeni. Hajdani honfiaik 's a' régi Lengyelország' minden tartományainak népessége, készen állott a' közös honért fegyvert ragadni.

Austria' 's Poroszország' kezében volt ekkor az Oroszbirodalom' sorsa. Austriara nézve, az országaiban létező szláv elemek, mik — mint oroszhoz szító rokonérzetek 's érdekek — oroszelleni háborut olly kétes- sőt veszélyessé tesznek, ez alkalommal épen neki kedvezők, 's az orosz ellen olly jól használhatók lettek volna, mint soha máskor — mind ezek a' lengyelekben rokonjaikért

's nemzeti ügyökért örömest harczolván az orosz ellen. Poroszország, ha magát az egész Németországban létező lengyelügy melletti buzgóság' vezetőjévé teszi, könnyen eszközölheti az orosz kormány alatti minden német tartományok' hozzáállását; 's gazdag kárpótlást kap azért, mit lengyel birtokaiban áldoznia kell vala. De épen e' kis lengyel birtokok' elvesztésének félelme, 's a' szabadszellemtőli megrögzött határtalan rettegés okozta, hogy a' nemzetek' nyilvánult közrészvéte, 's ebben az örökös rémkép gyanánt tekintett szabadszellem irtózással töltötte el e' két kormányt; 's ez irtózás' remegései utat nyitottak az oroszok' befolyásának.

Vetve lőn a' koczka: nem csak a' szerencsétlen lengyel nemzet', hanem Austria', Poroszország' — 's Európa' jövő sorsa felett. — E' két hatalom a' lengyelt nem segíté; 's lépéseket tett annak elnyomását eszközlőket. Vitéz ellentállás után hanyatlott a' lengyel nemzet. Csalódás, vétkesen fonák politica, 's vad erőszak ásta sirját. Európa' hatalmai' láttára 's tudtával történtek mind ezek; 's nemzeti 's emberi jogok gúnyos kegyetlenséggel tapodtattak. E' hajdan hősi erőben

diszlő nemzet, mellyet az oroszok egykor uraltak, 's melly azoknak békepontokat szabott, 's czárokat adott: mint hóditott nép és föld, orosz tartománnyá tétetett. De a' véres sírból boszu' kisértete kelt ki, boszút követelő, 's átkot hozandó legelőbb is azokra, kik a' gyilkosságot nem csak gyáva nyugalomban tűrték, hanem segítették is.

El lön az alkalom szalasztva, a' legveszélyesebb ellenségtőli menekvésre, az oroszoknak régi határaik közé visszanyomására, 's hatalmuk' árja ellen a' lengyel nemzetben szilárd gát' emelésére. E' helyett nyakukra ültették amaz ellenséget; fővárosaikhoz nehány napi földre engedték határaival előnyomulni 's kisimították és akadálytalanná tették az útat, mellyen a' növekedő ár beronthat.

E' hatalmaknak illy helyzetével, 's egész Europával szembe áll jelenben az orosz; melly — mint láttuk — kiterjedésnek, hatalomnak, 's befolyásnak olly fokán áll, millyet még soha egy uralkodás is el nem ért. És minő következetes cselekvésmód; ugyanazon tervnek milly szünetleni szem előtt tartása, 's szilárd és bölcs követése jellemezte örökké; mi szerencsés volt mindenben; mindenek felett többi népek' 's hatalmak'

hibái 's vétkei mennyire segítették; azokat mi jól tudta használni!

Négy század folyt le. Ez álladalmi létre nézve épen nem hosszu életszak; 's a' még akkor mongol járom alatti, 's kevéssel azután svédek' . 's lengyelek' hatalmától függő, — most ura a' hajdan uralkodó tatároknak. A' svédeknek legszebb tartományait magáévá tette; az egykor olly rettenetes Porta, kegyelméből létezik; a' perſsák rettegik hatalmát; a' lengyelek megszűntek lenni: csak a' Cserkesszek, e' maroknyi vitéz nép küzd még egyenetlen harczban.

E' birodalom, melly még mind növés' és izmosodás' korában látszik lenni; 's melly, félö, miszerint délpontját még most sem érte el; — e' roppant birodalom — mondom — jelenben 363,000 □mf. kiterjedésü; mellyből 75,000 □mf. Európában: mi annak (156,000 □mf.) csaknem hasonfelét teszi.

Alattvalóinak száma, igaz, hogy azon szörnyü kiterjedéshez képest, nagyon csekély mennyiségre, azaz 68 millióra megy.

De növekszik ez óránkint; 's mennyire növekedhetik.

És ezen 68 millióból legalább 44 millió saját vére, azaz mind szláv. E' nemzeti egység, roppant erő' fészke.

Hét vallás létezik ugyan keblében: de 42 milliónál több van az uralkodó görög hiten. Ezek császárjukat vallják egyházuk' fejének; mi által annak nem csak világi 's polgári létök 's helyzetök, hanem hitök 's lelkiösméretök is alá van vetve. — 500,000 nél több az e' vallásbeli papok' 's családjaik' száma. Ezen papság a' császártól mint egyedüli fejétől függvén, az uralkodás abban többet bízhatik, 's azzal többet tehet, mint bár melly más országban.

Csak a' nemesség az, melly némelly tekintetben ellensúlykint mutatkozhatik: de ez ott csak az uralkodók' személyére hozhat veszélyt; a' nemesség' fenyegetett vagy sértett érdekeinek, már több czárok hullának áldozatul. Státuselvek, uralkodás' formája, 's a' politicának kitűzött, 's hiven követett útja, illy catastrophákkal Oroszországban változni nem szokott. Azonban az 550,000 ből álló születési nemesség' hatalma, a' 150,000 ből álló hivatal következtében nemesség — melly amavval egyenlő kiváltságokkal bír; —

a' czártól függő papság-, 's a' vak engedelmességben semmi mástól felül nem mulható katonaság által van fékezve.

A' népesség' legnagyobb részét, t. i. 44 milliót, a' parasztság teszi. Ebből 21 millió a' császár' jobbágya. A' 23 millió földesuri jobbágyot pedig, engedmények — a' közelebbihez hasonlók — szorosan csatolják az uralkodáshoz.

Hadi ereje roppant; nagyobb mint minden más hatalmasságé. Ezen felül sajátságos támadó eszközzel bír szabálytalan lovasságában. Ezen neki edzett, szükséghez szokott, 's prédát szomjuzó, száguldó vad csordák, tartományok' 's városok' pusztítására 's feldulására termettek; 's ellenséges hadsergeknek, azokat szüntelen nyugtalanítva, veszedelmesek. Váratlan jelennek meg, mindenütt vannak, 's el nem érhetők. — Fegyverzett gyarmatai olcsó 's tömérdek nagy fegyveres erőt alkotnak, 's a' hadsereg' számára oskola gyanánt szolgálnak. Ezeket Sándor állította fel; — már idejében 40 ezerre ment férfi népességök. — A' kozákok, tatárok, baschkirok' 's kalmuckok 400 ezerre számíttatnak, mellyekből 100,000 küllellenség elébe is vihető.

1831ben következő volt a' szabályzott fennálló katonaság' állása:

1. Császari őrsereg	41,200
2. Gyalog sorezredek	331,200
3. Várőrsereg	104,632
4. Lovasság	84,000
5. Artilleria 1632 ágyuval . . .	40,800
6. Geniecorps	10,500
	612,332
Ehez jön 38 szabályzott kozák ezred 500 főre számítva	19,000
Összesen	631,332.

Ez béke idejéni állás. Ha Oroszország' népessége 68 millió, ugy csak egy száztóli lesz a' katonaság, mi szükség' idején könnyen kettőztethetik is.

Béke' idején Frankhon e' hadi erőnek csak felével, Austria annyival sem, 's Poroszország alig bír harmadával.

1837ben 645,200 főbő állott a' hírlapok szerint a' hadsereg.

Tengeri ereje 343 hajóból áll, 5824 ágyuval, 44,800 matrózzal, tengeri katonával, 's pattantyússal; melly az ángolhoz szinte hasonló, 's min-

den mást felül muló tengeri hatalommá teszi. Hadsergére nézve az is figyelmet érdemlő, miszerint az per'sával, törökkel, lengyellel, 's cserkesszel verekedve, csaknem folytonosan háborugyakorlatban volt és áll, azon időtől fogva is, mióta Austria, Poroszország, 's az egész Némethon' hadsergei, a' béke istenasszonyávali ezüst menyegzőjökön már átesvén, arany menyegzőjök felé lépdelnek. Ha vénhedt nőjüktől meg kell válniok, mikint fognak Bellonánál az agg kérők boldogúlni?

Az Oroszbirodalom földmivelési tekintetben nagyon hátra van. Európai birtokaiban csak 600, az á'siaiakban 38, az amerikaiakban csak 2—3 fő esik egy □ mf-re. Illy kevés kéz keveset mívelhet; 's az európai Oroszországban is alig van a' földnek $\frac{1}{7}$ része szántás alatt, 's szinte fele használatlan hever. Oroszországra nézve nem kedvező ezen körülménynek azonban a' külföldre nézve is van nemkedvező oldala. Tisztán mutatja ugyanis, hogy még minő nagyságra, 's mérhetlen erőre fejlődhetik; — és hogy ezen néptelen puszták' sivatagain, sorgek' élelmezése,

's háboru' folytatása, minő csaknem kivihetetlen feladat lenne.

Gabonatermesztése azonban töménytelen növekszik. 1802ben *) 494 millió mérő gabona termesztetett; tizennégy év mulva, azaz 1816ban már 1050 millióra hágott; az azótai 26 év alatt is bizonysan nem kevéssel emelkedett. — 1802ben 6 millió mérőt vitt külföldre, 1830ban már 14 milliót; — abból 21 — 28millió c. fr. tot vévén be. Kendert és lent mintegy 33 millió c. f. értéküt visz külföldre.

Töménytelen sok és hajóépitésre alkalmatos fajából, 2 — 4½ millió c. f. értékü megy külföldre.

Halászata mintegy 1,600,000 c. f-tot hoz külfödről.

Bőr, gyapju, faggyú, 's t. f. mintegy 16 — 22 milliót hoz az országba.

---

*) Ezen számitások a' „Deutschland und Russland": czim alatt 1839ben megjelent könyv szerintiek; mellyeket az részint Schubert' „Európai kormánytan" czimü kézi könyvéből, részint pedig hirlapokban megjelent hivatalos orosz nyilatkozatokból vett. — A' gabonára nézve az említett könyvben berlini „Scheffel" van feltéve, mi a' bécsi mérőhez olly irányban van, mint 100: 73½ hez.

Bányáinak jövedelme az utóbbi időkben képtelen növekedett. 1822ben ugyanis, 74 pud = mintegy 2875 font arany nyeretett. 1830—33ban már 350 pud = 12,250 font, mi 7,000,000 e. ftot tesz. — Az aranybányák ¾-de az uralkodásé, ¼-de egyéneké. — Csak Brasilia nyer ennél több aranyat.

Platinát évenkint 560,000 e. f.

Ezüstöt . 1,680,000 e. f.

Rezet . 2,100,000 e. f. értéküt adnak bányái. — A' rézbányák többnyire a' kormányéi, 's abból egy millió forintnyi külföldre megy.

Vasa évenkint 17 millió e. f. tot érő készül; miből kivitetik 4,200,000 e. f-nyi.

Sót 10 millió mázsánál többet kap évenkint; mi szükségét fedezné, de annak nem minden tartományokban léte miatt, mintegy 2,100,000 e. f. árut külföldről kap.

Bányáinak 's aknáinak összes jövedelme közel 60 millió e. f-ra megy, 's 365,000 embert foglalnak el.

Oroszország' ipara még nagyon alant áll; de oriásiak a' lépések, mik e' tárgyban is tétettek, 's tétetnek.

Sándor császár' idejében 2270 gyár létezett; 1828ban már 6000. 250,000 dolgossal.

1820ban a' készitett gyártmányok 52 millióra becsültettek. Azóta a' gyárok is töménytelen szaporodtak, 's a' gyártmányok is bizonnyal még egyszer annyira mennek.

A' császári fegyvergyár Tulában évenkint 70,000 darab fegyvert készit.

Szeszgyárai, a' termesztett gabonának mintegy $\frac{1}{11}$ részét használják fel. A' pálinkának egyedárussága e' koronáé. Ebből e' század' elején 17 millió, 30 év mulva már 49 millió f-ot vett be.

Belkereskedése, nem kevés jó útjai, nagy folyói, csatornái, 's a' téli jó szánút 's ezekből következő olcsó szálitás által előmozdittatik.

Bevitetett minden nemű áru (1824 — 34) évenkint 84 millió f. értékű. Még egyszer annyi, mint a' század elején.

Kivitetett (1824 — 34) 99,500,000 e. f-nyi. Hasonlólag még egyszer annyi mint 30 évvel előbb.

Feltünő, mennyivel több nemes ércz vitetett be mint ki.

Bevitetett (1814—34) évenkint 13,560,000 c. f. áru; mi húsz év alatt tesz 177,200,000 c. f.

A' kivitel ellenben ugyan azon időben évenkint 2,590,000 c. f.; tehát 20 év alatt . . 51,800,000.

Következőleg Oroszország haszna . . . . . 225,400,000.

Pénzügyére nézve $18\frac{3}{3}\frac{1}{3}$ év szerint illy hivatalos kimutatás bocsáttatott közre:

I. Statusjövedelmek

a. Főadó	32,375,000 c. f.
b. Pénztőkeadó	7,446,250
c. Vámok.	36,591,520

II. Korona' jövedelmei.

a. Az „Obrok" vagyis a' korona jószágaiból jövő telekadó	9,712,500
b. Pálinka-monopolium .	50,026,666
c. Vegyes	5,093,683
d. Pósták	2,156,333
e. Korona' erdei 's halászata	1,402,916
f. Korona' gyárai . . .	1,510,833
g. Bányák	6,475,000
III. Lengyelország' jövedelme	18,288,474
összesen	171,081,175 c. f.

Ezen felül van a' császárnak külön pénztára; 's vannak a' császári család' tagjai számára külön jószágok, mellyeknek jövedelme a' császár külön pénztárával együtt, mintegy 3,200,000 e. f.-ot tesz.

A' kiadások következőkben adatnak elő:

1. Császár' udvara . . .	7,000,000 e. f.
2. Külügy-ministerium .	2,800,000
3. Belügy-ministerium .	46,200,000
4. Egyház-'s köztanítási-ministerium	7,000,000
5. Hadsereg	42,000,000
6. Hajóssereg	16,800,000
7. Státusadósság, annak kamatjai, és pénzügykezelés	28,000,000
8. Különböző kiadások . .	4,200,000
9. Lengyelország' igazgatása	16,928,125
összesen	170,928,125 e. f.

Kiterjedéséhez 's népességéhez képest is kicsiny az Oroszbirodalom' jövedelme; de aránylag kiadásai is csekélyek. Mi részint a' katonáknak igen kicsiny, 's mind a' hadi mind a' polgári tiszteknek olly szigorú fizetésből jön; minek kö-

vetkeztében ezek, az ott annyira divatozó huzavonára vannak kényszerítve, 's felszabadítva.

A' sokkal kisebb Poroszország' kiadása szinte félannyit tesz. Frankhon két annyit, s' Angolhon három annyinál is többet ád ki.

Státusadóssága 1834-ben a' pénzügy-ministerium' hivatalos jelentése szerint volt 695,061,689 e. f.

Poroszország adóssága valamivel több ennek harmadánál. Ellenben Austriaé 100 millióval nagyobb; Frankhonnak három annyi; 's Angolhonnak tiz annyinál is több adóssága.

Hogy az Oroszbirodalom' pénzügye nem épen olly rosszul áll, mint azt sokan hiszik, kitetszik abból, miszerint 1832-ben kamatozó adóssága volt 440,095,081 e. f.; de ebből a' következő esztendőben lefizetett 49,000,000 e. f.-ot; ugy hogy 1834 jan. 1-sején azon adósság 391,218,248 e. f.-ra volt leszállítva.

Illy roppant kiterjedés, ennyi fejlődési csira, e' nagy hatalom 's erő, 's illy képesség még mind azt sokkal nagyobbra emelni, nemzeti 's vallási egység által szilárdítva, tömöttségére 's izmosságára nézve sokat nyer az által, hogy minden hatalom határtalanul van a' császár személyé-

ben pontosulva; kinek akaratjával szembe vak engedelmességhez szokott tömeg állván, arra gyors foganattal hat minden szabálya; 's nem kell azon ellenszegülés 's azon törekvések ellen küzdenie, mikkel értelmileg fejlődöttebb 's civilisált alattvalóiknál más fejedelmek akaratjuk' eszközlésében 's terveikben találkoznak.

Ezen csak futólag rajzolt képből is látható Oroszország' nagy fontossága. E' fontosság még aggasztóbban tűnik fel, ha elgondoljuk azon politicát, mellyet eddigelé olly következetességgel 's olly sükerrel követett, 's mellyet most is minden léptében követ.

Oroszország nem legitimitáson, nem történetileg szentesített előzményeken alapszik. Hóditások adták létét, növelték, táplálták; 's mégis a' conservativ eszme' képviselőjének 's személynökének szerepét képes lett bitorlani. Hogy a' forradalom' 's szabadszellem' rémképét (mikre nézve pedig ő mindig lövésen kivül állott), 's a' fejedelmeknek ezektőli rettegését olly jól tudta használni: ez volt politicájának remeke. 'S hogy ez sikerült, hogy a' fejedelmek ama szellemtőli féltökben készek voltak a' status quo fentarthatásaért, ahoz

's az alá simulni, ki épen a' status quo rovására lett naggyá 's váland még nagyobbá: ez volt a' kormányok' legnagyobb 's gyászos következésű hibája.

Oroszország valamint hóditásokon alapszik, 's minden eddigi életmüködése növekedési mozgalom volt: ugy jelenben 's jövendőre is e' mozgalom jellemző sajátsága.

Oroszország mind földészeti mind politicai mind kereskedési tekintetben ollyan mint roppant terv szerint kezdett — de még egy oldalról is be nem végzett épület. Szöglettéglái mindenütt kiállanak, további épitésre várók; folytatni kell az épitést, vagy a' félbe maradt épitmény romladozni 's düledezni fog. Oroszországnak szüntelen háborut kell folytatnia, 's ujabb meg ujabb hóditásokat tennie; mert nagyjainak képtelen pazar fényüzését 's kapzsiságát csak igy elégítheti ki, 's hallatlan roszul fizetett hadsergét csak igy tarthatja fen, 's foglalhatja el. Mit nem téve; hogy azon nagyok, 's az azok által czéljaikra használt katonaság, az uralkodó személyére nézve menynyire fenyegetők: véres példák bizonyítják.

Hóditási 's terjeszkedési pályáján, az orosz

kormány minő szünet nélkül, 's bár gyakran halkkal és titkon, de szakadatlan halad: minden eddigi események bizonyítják. — Ollyan mint okos kereskedő, kicsiny nyereséggel is beéri; nem annyira sokat, mint gyakran akar nyerni. Minden conjuncturákra, 's minden eseményekre fáradhatlan éberséggel, soha sem mulasztja el diplomatiája — sem véletlent sem mások' hibáját 's gyengeségét felhasználni. Ezért Oroszország béke' idején többet árthat, mint más hatalom nyilt ellenségül; 's ármánya veszélyesebb fegyverénél.

V.

Európa' jövőjének lehetsége.

Ha a' béke még fenmarad. — Háboru esetei. — Ha szláv forradalmak törnek ki; az orosz ekkor minő szerepet játszanék? Mi lehetne az eredmény: Európára; — 's mi a' szlávokra nézve?

Oroszország' politicájának, 's ennek szülemenye', az oroszszláv propaganda' működéseinek, valamint a' már előbb elmondott forradalmi szláv propaganda — törekvéseinek' mik lehetnek következései 's kimenetelei?

Láttuk, Oroszország minő hatalmas, 's tehát mennyire képes, láttuk érdekeit 's czélzatát is; 's ebből könnyen lehetne következtetni, hogy mit fog tenni. De világeseményekben sok, sőt azoknak forduló pontja is, gyakran előre nem látott 's ollykor csekély körülményektől függ. A' forra-

dalmi szláv propaganda 's annak törekvései, ha részint orosz érdekben, 's az által táplálva léteznek is, de nem egészen függenek attól; azért Európa' viszonyai mellett, arra is nagy befolyást gyakorlandólag üthetnek ki. Mind ezekért a' különböző lehetőségek' esetei szerint csak sejditőleg lehet a' jövendőt gyanítani.

Ha Európa' békéje általánosan még darabig fel nem bomlik, ezen legkivánatosabb esetben 's lehetőségben is, épen nem vigasztaló, sőt igen komor világrészünk' jövendője: ha t. i. az orosz politica' iránya, vagyis az orosz-szláv propaganda' működése — és a' szláv forradalmi törekvések ellen magát nem biztosítja 's bátorságba nem teszi.

Ha a' béke egy napról másikra tengődvén, még nehány vagy még számos évekig is fentartathatik: az csak engedés és simulás által történhetik. Politicában valóban engedni csak a' gyengébb szokott. Az erősebb' részéről engedés legfeljebb annyiból áll, hogy valamivel kevesebbet kiván mint a' mennyire ereje birná. — Hogy melly hatalmasság nyom jelenben Európa' 's a' világ' mérlegében többet, 's mellyiknek súlya van napontai roppant növekedésben; már láttuk.

Európa' általános békéjének fentartása, több vagy kevesebb mértékben, minden hatalomnak érdekében fekszik. Mindenek előtt és felett azért, mert hadfolytatásra egyiknek sincs pénze; kivált olly hadfolytatásra, melly Európát 's a' világot két ellenséges táborra osztaná 's mellyben mindennek egész erejével kellene részt venni. Európa' hatalmai közt most kiütendő háboru pedig illyen lenne. Nem territorialis kérdésekből eredne az, vagy nehány hatalmat érdeklő surlódás- 's visszálkodásból; hanem mind nemzetiségeket mind elveket mind politicai viszonyokat 's érdekeket illetőleg, olly kérdés lenne, melly minden hatalomra nézve nem csak eldöntő fontosságu, hanem létfeltételező, 's akarat ellen is cselekvésre ragadó.

Pénz' nem-létén, vagyis majd minden hatalom' pénzügyi zavart vagy kényelmetlen helyzetén kivűl, a' háboru' kimenetelének kétsége is olly tekintet, mellyre a' véres koczka-vetéskor csak hóditók — féket szakított nagyravágyásuk' mámorában — nem szoktak figyelni; vagy mit csak akkor lehet és kell feledni, midőn önvédelem' 's fentartás' szüksége választást nem enged.

Oroszországon kivűl, a' többiekre nézve —

mellőzvén a' nyerés' vagy vesztés' hihetőségének mikinti állását, — az, mit nyerhetnek, mind addig mig fenmaradásukat máskint eszközölhetik, — koránsem olly nagy, mint a' mit veszthetnek. Látniok kell ezeknek, miszerint orosszali háboruban, ez koránsem koczkáztatná mindenét; hanem annak tetszése szerint kitett bankja ellen kellene játszaniok; de a' melly ellen egész vagyonukat vesztheténk. Ha pedig megnyerik 's egészen kiürítik is, nyereségök nem nagy; amaz pedig távol sem vesztené mindenét, sőt veszteségét könnyen meglábolhatná. — Ehez járul Poroszország- 's főkint Austriára nézve, illy háboru kimenetelét illetőleg, azon már többször említett aggasztó körülmény, miszerint Orosz elleni háboru, a' tartományaikbani szláv elemek miatt kettősen veszélyes.

Mind ezekért kétséget nem szenved, miszerint a' hatalmak készek lesznek, meddig csak lehet, simulni 's engedni; csak hogy a' békét fentarthassák. De épen ezen simulás- és engedésnek szükséges feltéte 's következése ez: hogy Oroszországnak iránya 's cselekvésmódja az eddigi marad. Ugyanazon eszközöket fogja 's ugyanazon czélra használni. Szintugy fogja halkkal terjedési,

izmosodási, 's minden mások' felébe kapási munkáját folytatni, mint eddig. Diplomatiája nem lesz aluszékonyabb, propagandája nem restebb.

Mint a' gazdagodásban egy bizonyos tőkemennyiségig vergődni, a' legterhesebb feladat; de ezt elérve, a' pénz maga magát halmozza: ugy politicai befolyás- 's fontosságra nézve, az megy lassabban 's kerül több dologba: mig mások' magassága és súlya eléretik; de midőn ez meg van, midőn felsőség 's túlsuly van — habár előbb csak kis mértékben is — elérve, e' felsőség 's e' súly magában növekszik; 's a' már naggyá nőtt szám önmagával sokszorozva, tömérdek eredményt ád.

Oroszország hatalomnak, felsőségnek, és túlsulynak már olly pontján áll, hogy, ha az tovább is növekszik, az bizonnyal nagyobb arányban 's gyorsabban történend mint eddig.

Politicában minden nagyobbodás, minden súly, befolyás, és nyereség, mások' rovására történvén — a' mint fog Oroszország terjedni 's erősödni, a' mint növend hatása; ugy fognak a' többi hatalmak törpülni 's gyengülni. Minél feljebb fog az emelkedni: annál alantibb lesz ezeknek állása; minél

nagyobb leend súlya: annál kevesebbet fognak ezek a' mérlegben nyomni.

Igy folytonos békével többet vesztend Európa, 's nevezetesen abban Austria, Poroszország, és sok tekintetben N. Britannia is, mint millyen, sok nem épen szerencsés háborunak eredménye szokott lenni; és Oroszország hóditand béke' közepén.

A forradalmi szláv propaganda is rágó mérgével emésztve fog hatni több országok' belsejére közvetlen, 's közvetve egész Europára. — Az az által előidézett 's táplált viszálkodások 's gyűlölet, országok' 's állományok' belerejét fogja szétolvasztani. Nőttön növend a' szakadás azon részek közt, mellyek csak egyesülve tarthatják fen jelen létöket, 's reménylhetnek jobb jövendőt. — Uralkodásaik 's társnemzetek iránti ellenséges érzetök mind amazokra mind ezekre nézve veszélyes ellenség- 's kebelbeli mirigykint fog gyarapodni. — Igy évről évre mélyebb gyökeret verve 's erősebb sarjakat hajtva, fog a' szláv-lakta országokban, az oroszok' frigyeseinek, 's fizetetlen, de fegyvert fogni kész pártolóinak, 's a' fenálló rend' 's jelen kormányzás' ellenségeinek számuk 's erejök növekedni.

Mind az, ha igy marad, 's igy foly, annyira fogja az érdeklett országokat 's kormányokat gyengíteni, hogy nehány évtized mulva, alig lesz az orosznak szüksége külsőleg 's fegyverrel támadni meg a' belsejökben felolvadt 's elporlott országokat. Mint jelenben a' török — saját maga által hóditva meg, könnyű zsákmánnyá válnak.

De a' béke' fenmaradása — minek áldásában, jól használva, legbiztosabban találhatja Európa veszélytőli menekvését 's szép jövendő' bekövetkezését — mi bizonytalan 's mi kétes!

A' keleti viszonyokkal Britanniának érdekei annyira egybeforrvák; ezen érdekek keletindiára — hatalma' ezen dús fészkére nézve — az orosz befolyás' és súly' ottani növekedése által annyira van veszedelmezve; 's a' nem növekedő, hanem teljesen elfogyandó félhold' helyébe feltűnő északi fény' világánál, az orosz hajós erő annyira készül a' Fekete-, 's következőleg a' Földközitenger-, 's annak kereskedése felett hatalmat 's felsőséget vívni ki magának: mi Albionra nézve békés szerep' játszását nehézzé teszi. Mi a' Nilus mellől fenyegette, hogy t. i. ott olly hatalom keletkezik, melly Francziaországgal szövetkezve, keletindiai

birtokaivali közösülését akadályozhatná: már nyilt háborura kénytette; minek ketségkivül az is volt czélja, hogy az anynyira megrongált Porta, Egyptus' és hajós serge' maradványának teljes elvesztése által, még ingatagabbá ne tétessék.

A Törökbirodalom' sorvasztó betegsége naponta növekszik, 's már soká nem haladható végóráját egy véletlen rögtön előidézheti. Elvárhatja e ezt nyugtan 's megelőző tett nélkül Albion, midőn Oroszország készen áll, a' már öntudatnélkülivel aláiratandó végrendelet' végrehajtója- vagy inkább örökösekint lépni fel?

Hát Austria békén fogja e hagyhatni, hogy a' valaha reája nézve olly veszélyes, de ma már ártalmatlan török' helyébe, a' minden tekintetben fenyegetőbb orosz hatalom fészkelje magát? Békén e azt, hogy a' dunai fejedelemségekben már ugy is meggyökerezett orosz felsőség — a' Duna' mentén fel 's végig nyúljék, keleti határait körülszárnyalva? épen azon határait, mellyek különben is leggyengébbek, 's épen orosz ellen olly nagyon is roszul védettek? Békén e, hogy az északi oriás által erről 's északnyugotról körülkarolva, mind inkább 's fulasztóbban összenyomassék?

Poroszország, kereskedésében az oroszok által nyügölve, ennek nyomasztó túlsulyát annyira kénytelen érezni, hogy már is feszűlni kezdő helyzete 's a' nemzetek' — mondhatni — közkívánata orosz-elleni fegyverfogásra legalább nagyon készteti.

Fogják-e ezen körülmények a' nevezett országok közűl valamellyiket vagy mindeniket háborúra bírni; avagy mások- 's orosz-részről támadó lépések fogják e a' béke' végét előidézni: mind ez a' lehetőségek' 's véletlen' számtalan csoportja közt rejlik; de annyi bizonyos, hogy szláv forradalom' kiütésén kívül is háborunak hihetősége igen nagy. És bizonyos az is: hogy orosz-elleni háboruban, cselekvő szerep nélkűl bajosan maradhatna Europának valamellyik hatalma.

Sem politicai sem hadi elegendő ismerettel nem birván — illy háborunak folyta 's kimenete felől, sem jóslani, sem tanácsolni képes nem vagyok. De avatlan is láthat annyit, a' létező 's keletkező viszonyokat illetve, miszerint illy háboru esetében, Francziaország hihetősen az orosz mellett lenne. — Ki hatalmasságok közti szövetségeket elv- és iránybeli rokonság' szüleményének tart, hihetlen-

nek vélendi, hogy az alkotmányos Frankhon, a' civilisatiónak ezen egyik legrégibb 's legfőbb gyülpontja, a' szabadszellemnek ezen ollykor túlságig áldozó nemzet, 's annak a' nemzet' ohajtását 's közvéleményét tekintetbe venni kénytelen kormánya; a' megtestesült absolutismussal, a' sötétség' áldozó papjával, a' bárdolatlan orosszal fogjanak kezet, a' civilisált Európa ellen. De politicában ritkán határoznak elvek; érdekek mindig. — Mig Frankhonban egykor a' protestansok legmérgesebben üldöztettek, a' protestans svécusokkal szövetkezett XIV Lajos, catholicus hatalmasságok ellen.

A' francziára forradalom' 's császárság' idejéről — a' Rajna' birtokának vágya hagyománykint maradt; olly hagyománykint, mi nyugtát zavarja, 's veszélyt szülhető pörpatvart okozand. A' németek iránti lappangó, az angolok ellen pedig kitörni mindig kész gyülölet, nem kevesebbé van a' francziákba belerögződve. — Ama' vágy szintugy mint e' gyülölet, a' francziát hihetősen az orosz' frigyesévé tecndi; mert az orosznak háborúja a' németek 's Britannia ellen lesz intézve. Illy háboru, mind a' németek' 's ángolok elleni gyü-

löletnek táplálékot nyujtana, 's az ősi versenytárs' 's ellenség' legyőzhetésére, mind a' Rajna' megszerezhetésére alkalomul tekintetnék.'

Mi könnyű lenne a' francziának Olaszországban egy diversiót csinálni, 's Lombardiát Austria ellen fellázítani; mig fő erejével a' Rajnán keresztül 's Némethon' szivébe nyomulna. — És illy diversio, és ezen elénvomulás, minő roppant hasznu lenne az oroszokra nézve. Mennyire igénylené 's foglalná el Austriának 's a' többi német hatalmaknak csaknem egész erejét! Az alatt pedig ő, akár északról támadhatná meg Poroszországot, vagy Austriát Gallicia felől — mit Austria magához hűségre nem igen kenyerezett le; akár délkeletről ütne Oláhországon, Móldván 's Szerbián keresztül Austriára. — Azonban bizonnyal nem mulatná el, minden szláv elemet lehetőségig használni. — És itt fekszik a' legnagyobb veszély. Ez az, mi ellen jó előre készülni, 's minek sikerülhetését gátolni mindenek felett szükséges.

Ha az oroszok' czárja — ugy mint 1813ban a' többi fejedelmek, a' német törzsököket a' franczíák ellen, kik nyomva tartották vagy fenye-

gették, fegyverre kapatták, — most a' szláv törzsököt idézi harczba azon fejedelmek 's népek ellen, mellyek alatt nyomva 's nemzeti lét nélkül vannak: nem lehetne e ennek olly népcsata következése, millyen Lipcse térén döntötte el Európa' sorsát? Ama nép-felkelés, melly előtt nemzetiség' zászlója lobogott, megbuktatta ez évezred' legnagyobb hatalmát 's legkijeleltebb hősét; pedig nem országa' keblében voltak a' feltámadó népek, ugy mint az szláv nép-felkeléskor több német tartományokra 's főkint Austriára nézve lenne.

A' dolgok' illy alakulásával, midőn a' tűz nem csak kívül dühöngne, hanem bent emésztené az épület' kötéseit; midőn a' fúlasztó füst az épület' annyi teremeiben' gomolygna, 's a' pusztító lángok annyihelyt ütnének ki: — hol kellene 's lehetne akkor az oltást kezdeni 's mikint eszközleni?

Béke' felbomlásának lehető esetei közt nem csekély hihetőséggel bír, 's a' keletkező háború' folyta- 's irányára nézve eldöntő lehet az: miszerint a' szabadszellemű szláv propaganda által előkészitett szláv forradalom, egy vagy más országban, vagy egyszerre több helyütt kitör. Minő szerepet játszanék ekkor az orosz kormány? Ez

természetesen sokat függene attól, hogy azon forradalom emberei, kitűzött czéljok- t. i. minden határtalan kormány' megdöntése felé, mindjárt kezdetben nyílt lépéseket tennének e, — 's az orosz kormány 's hatalom ellen kikelnének e. Ez az orosz kormány' cselekvési mezejét nagyon szükítené, és sokat venne el erejéből. Mind a' mellett, közönségessé váló forradalom által megtámadott 's fenyegetett hatalmak közt ő lévén legnagyobb 's legerősebb, — a' forradalom' közös legyőzésével ő követelne 's érdemelne is a' többitől legtöbb köszönetet. Majd mint pacificator lépne fel; mire nemzeti 's vallási helyzeténél fogva, 's mint minden oroszok' császárja, 's a' görög egyház' feje, meghivottnak jelenne meg. Forradalomnak illy elfojtása, vagy illy pacificatio töménytelen növelné sulyát 's hatalmát, 's — lehet — kiterjedését is. A' többi szláv népességgel biró hatalmak pedig megköszönhetnék, ha status quojok, azaz jelen elég rosz 's alanti 's még inkább sülyedő helyzetök fentartatnék; melly helyzetben az elnyomott szlávoknak uj elnyomatásuk által még keseredettebb ellenséges törekvésök naponkint mérgesedő mirigykint maradna fen, első alkalomkor ujra kitörendő.

De egyfelől Oroszország' belsejében forradalomra nincs elég elem 's lehetőség; másfelől az események 's viszonyok ugy alakulnak, 's azokat az orosz politica ugy fogja vezetni, mikint nem az orosz hatalom, hanem a' más kormányok alatti szlávok által emeltessék a' forradalom' zászlója *). — A' török járom-nyomta szlávok 's

*) A' szerbországi közelebbi forradalom, 's a' török kormánynak azt illetőleg tett lépéseire nézve, akár minő szerepet játszott az orosz politica; de neki hajt hasznot az, mi történt. Egyfelől a' török kormány azon eszélytelen balga lépésével, miszerint forradalmat pártolt, a' status quót és legitimitást pártoló 's pártolni kelletö minden hatalmakat maga ellen idézi fel; 's szenvedéseihez 's bajaihoz azon uj seb járul, mellyet kormány magát compromittálván, tekintélyét 's erejét gyengítve, mindig magán ejt. A' forradalomnak illy pártolása 's arrai felszabaditás által, más és több forradalmakra nyit birodalmában utat. Másfelöl e' forradalom, haszinte annak most csak egy fejedelemnek a' másik' helyébe téte is közvetlen czélja; de forradalmi idomitásnak tekinthető, 's forradalmi gyakorlatban tartja azon népet; melly forradalmi gyakorlatnak majd nem lesz nehéz más irányt adni. Továbbá az orosz kormánynak közbenjárói 's békebirói befolyásra ád alkalmat. Ha pedig a' török kormány arra vetemednék, vagy arra vezettetnék, hogy a' szerbeknek eddigi nemzeti 's polgári önállásukat megszüntetvén, egyenesen török igazgatás alá vesse: ez is hasznos eredményt adna az oroszra nézve; mert ez által ott a' for-

görögök fognak — hihetősen — legelőbb felkelni. Ezeket követendik talán az Austria' kormánya alattiak. A' lengyelek, e' véres drámának fő szerzői 's szerep-osztói, ábránd-szülte jó remény' fejében, e' népek' sorai közt fogják jobban számitott ügyre méltó véröket ontani; — 's e' szerencsétlen nemzet legjobb fiai' utolsó ereje' vesztével végkép vérzend el.

Oroszország — hihetősen — nem fog késni a' megtámadott országok' 's kormányok' segitségére lenni. Azonban amazoknak is fog elég módot 's időt engedni — ezeknek elegendő meggyengítésére. — Nyilt lesz az interventio' dús tere. Az illőleg meggyengített kormányokat végre meg fogja menteni. E' megmentésnek bére lehet e egyéb ama kormányokra nézve: az orosz felsőség' teljes elismerésénél, 's a' nemzeteket illetőleg — a' kancsuka' uralásánál?

---

radalmi elem 's a' török elleni törekvés nőne. Eddig a' szerbek három közt állottak: a' török hatalom egész kiterjedésében; muszka felsőség; vagy eddigi status quo-jok. E' helyzetben természetesen hogy e' harmadikhoz ragaszkodtak. De ha ez elenyésznék, 's csak a' török vagy orosz hatalom 's felsőség közti választásra lennének szorítva, hihető hogy az oroszhoz fognának hajlani.

És mi lesz a' szabadság- 's nemzetiségért küzdött szlávoknak is sorsa? — Bár ezt higgadt és józan fontolásra méltatná azon sok nemes érzetű, kiknek hő keblét nemzetilét, dicsőség, 's szabadság utáni vágy dagasztja; de kik rögtönözve, erőszakkal, alkotmányok' 's más nemzetek' sirján akarják elévarázsolni azon nemzeti létet 's szabadságot, mellyből annyit — mennyit helyesség szerint 's más nemzetek' jogai mellett követelni szabad — az idő' hatalmas de lassankinti előhaladása, terjedő értelem 's örök igazság ugy is kivivandnak.

Nemzeti lét 's alkotmányos szabadság utáni törekvés — magasztos ösztön 's szent ügy. Tiszta és szent eszközökre méltó ez; 's csak is illyeneknek veheti valódi 's igazi hasznát. E' felséges törekvést 's czélt, forradalom' véres és vétkes eszköze fertőztetné. E' fertőztetésnek szabadság' viruló partja helyett szolgaság' barlangjábai jutás lenne méltó büntetése.

A' szláv népek nemzeti lét 's alkotmányosság nélkül, elnyomva nem maradhatnak — maradniok nem szabad. De e' nagy, e' felséges mív nem a' világ' békéjét feldúlva, nem más nemze-

teket 's azoknak jogait marczangolva eszközlendő; hanem értelmi fejlődés 's szilaj indulatoknak salakjától és abránd léha habjától megtisztított szabadszellem' terjesztése által kell azt előkészíteni.

Európa' nyugtának fölzavarása, véres támadások 's forradalom, a' szláv népeket — vagy jelen, de sulyosított 's még roszabbá tett helyzetökbe sülyesztené vissza; vagy az északi oriás' diadalszekere' elébe fogná, hol jobbra méltó tüzöket 's erejöket kilihegnék 's kivercjtékeznék.

Akár forradalom' alakjában testesüljenek a' szláv törekvések, akár orosz-elleni háboru' alkalmával: ez a' szláv népeket nemzeti érzetök' 's vágyaik' emeltyűjénél fogva, mostani uraik 's kormányaik ellen használja; mind két esetben, mi lenne ha az történnék, — mi nem igen hihető ugyan, de lehetséges — hogy a' pártolt vagy eszközlött nemzeti törekvés 's forradalom valahogy az orosz kormánynak nyakára nőne? Mi, ha a' mindenfelől keletkező előidézett szellem a' bűvös körül hullámozva, annak elboritásáig 's fúlasztásáig dagadna? Mi, ha az előidézett lelkek a' bűvös ellen fordulnának, hatalomszavának 's illy lények ellen sükernélküli nyers erejének da-

czolva? Illy forrongó, nekibőszült lelkek' lecsillapitására csak egy szó van, szent és hatalmas; de a' melylyet azon bűvös nem mondhat ki, mert az — mint az Isten' neve a' gonoszt — őt földre sujtaná; — 's ezen szó: alkotmányos szabadság.

E' szóval Európa' többi fejedelmei megelőzhetik a' bajt; 's ezzel fékezhetik a' készülő 's mutatkozó kitöréseket.

VI.

Európa' teendői.

Az orosz szellemi erők ellen: szellemi erők' használata.

Ellenszenvű nemzetiségek öregbitése. — Vallási befolyásának — azon vallás' pártolása általi gyengitése. — A' szláv nemzetiségek iránti kimélet.

Alkotmányosság' zászlajának kitűzése; — főkint Austria 's Poroszország által.

Európa' illy móddal eszközölhető biztos állása; — 's hihető alakulása.

Láték, orosz részről szintugy mint forradalmi szláv propaganda által — mi következhetik Európára; 's hogy a' mostani irányok 's törekvések még béke' idején is veszélyt hozandanak; ha pedig háború' lángja tör ki, az a' legnagyobb hihetőséggel a' jelen polgári 's nemzeti viszonyokat fölemésztve 's álladalmakat földúlva, csapna Európa felett egybe. És láttuk, hogy magokat a' szlávokat is fellengő remények' csaló szine alatt szomorú jövendő fenyegeti.

Mit tegyen Európa a' fenálló birodalmak', azok közti viszonyok', a' kérdéses nemzetek' 's magoknak a' szlávoknak is érdekében — a' közelgető baj' 's veszélyek' megelőzésére 's legyőzésére?

Egyfelől az orosz ellen, másfelől a' szláv — 's azzal czimboráló más forradalmi törekvések ellen kell magát Európának oltalmi helyzetbe 's bátorságba tenni.

Láttuk már: az orosznak minő nagy 's fenyegető hatalma; de láttuk azt is, hogy e' hatalomnak fenyegetőbb része nem anyagi, hanem szellemi természetű.

Az orosznak fegyveres ereje igen gyakran veretett meg. Hadserge Auszterlitzet felejtve, a' per'sák elleni szerencsés táborozás (1812—1815) által nagy hírre kapott volt, győzelmesség' fényében tündöklött; de e' csáb már Sumlánál kezdett oszlani; 's a' lengyeleknek több fényes győzelmei, 's a' cserkeszek' derék ellentállása jórészt mindenkit megtéritett az orosz fegyver' győzhetlensége felőli hitéből. Ellenben ha a' diplomatia' térén vagy egyszer vissza is kell vonulnia, (mi az eredményeket tekintve ritka eset lehet) illyenkor is, épen olly jól tudja vesztését titkolni, mint

nyert sükeréből csak épen anynyit láttat, mennyit haszna megkiván.

Politicája mellett legnagyobb ereje az ez által olly jól használt nemzeti 's vallási rokonszenvben vagyon. Sokkal inkább fekszik — mint már többször mondatott — ebben ereje, mint szuronyaiban 's ágyuiban.

Ezen rémitő erő szellemi lévén — annak ellenében is sükerrel csak hasonlóan szellemi fegyvert lehet használni. Mint az Ossian' földi hőseinek fegyvere, az árnybajnokokat derékba metszette ketté, de azok sértetlen 's épen maradtak: ugy szellemi erőt fegyver nem, csak más szellemi erő győzhet le 's tarthat egyensúlyban.

Az orosz hatalommal szembe ellensúly vagy — ha szükség — ellenfegyver gyanánt, hasonlóan nemzetiségeket kell alkalmazni. — Az ő leghatalmasabb fegyvere: a' szláv rokon nemzeti elemek 's a' görög vallás. Ezek ellen csak más — ha ezekkel nem ellenséges is de különálló — nemzetiségek 's vallásos érzetek léphetnek sorompóba.

Illy nemzetiségeket kell tehát Európa' többi hatalmainak pártolni, öregbíteni, értelmi 's anyagi

kifejlődésöket 's izmosodásukat elömozdítani; 's illy vallásokat ápolni. — Hogy sem ama nemzetiségek' öregbitése sem ezen vallások' ápolása, más nemzetek' 's vallások' elnyomása vagy épen üldözése által czélszerűen nem eszközölhető, 's hogy annak csak megkisértése is hiba és vétek: azt magyarázni 's ismételni szükségfeletti. — De mind erről később még többet.

A' más oldal, honnan a' már annyiszor fejtett veszélyek fenyegetik Europát — általánosan a' forradalmi, 's jelesen a' szláv forradalmi törekvés. — Ez is szellemi hatalom, még pedig roppant. Ez ellen is fegyver 's anyagi erő nem sokat ér.

Öntudatra ébredés, jogérzet vagy sejditès ezen szellemnek első forrása; ohajtások 's vágyok táplálják 's növelik; öncsalás vagy csalatás, fonák vagy félszeg fogalmak 's eszmék zavarossá teszik; ábránd rohanó folyammá gyorsitja; allyas és magasztos de neki szilajult indulatok — pusztitó árrá dagasztják.

Fegyver 's anyagi erő forradalom' kitörését gátolhatja 's kitört forradalmat elnyomhat, de forradalmi törekvést soha sem. Mig pedig e' törekvés létezik, addig annak fékezésének kínos és

kinzó feladata az álladalmat 's közéletet éjjeli lidérczkint nyomja, nyugtát zavarván 's vére' rendes folytát terhes kórságot okozandóan gátolván. És e' fékezés' terhes munkája kétes is: idő 's események' fejlődése kijátszhatja azt; 's a' sokáig lebilincselt első alkalommal szétszaggatja lánczait. — Forradalmi törekvést erőszakkal akarni elnyomni, annyit tesz mint tüzet gyúlanyagokkal nyomni el. Ezeknek nagy halmaza elfojtva tarthatja a' tüzet, — de ez, ha végre kitör, annál nagyobb; 's azt emészti 's abból veszi táplálékát, mi által el kell vala fojtatnia.

Forradalmi törekvés' enyésztésére, a' pusztító árkint kitörni kész hullámok' szabályozására; mi által az nem csak ártalmatlanná, hanem termékenyitővé 's jóltevővé válhat: van egy hatalmas 's — azt hiszem — csalhatlan mód. E' mód a' fentebb kimondott ezen szóban fekszik: alkotmányos szabadság.

E' varázs-erejű mennyei szónak Európa' jelen helyzetére nézve még azon mérhetlen haszna van, miszerint nem csak a' forradalmi törekvések' lefegyverzésére 's enyésztésére csalhatlan erővel bír;

hanem az orosz határtalan hatalom' határtalan növekedése ellen egyedüli bizonyos eszköz.

Alkotmányos jogszerű szabadság az, mellynek létesitése forradalmi törekvést szintolly bizonyosan fojt el, mint határtalan önkény' 's zsarnokság' felkapását 's terjedését lehetlenné teszi. — A' menny' e' felséges küldöttje mind a' forradalom' véres — mind a' határtalan zsarnokság' mogorva szörnyeit letiporja; 's a' hol 's meddig ez uraltatik, sem annak pusztitó fáklyája, sem ennek lánczai az emberi nemre nyomort nem árasztathatnak.

És igy — hitem szerint — a' biztos óvószer és védeszköz, mellyel Európa mind az orosz' fenyegetve növő ereje- 's felsőségétől mind a' forradalom' veszélyeitől magát megóvhatja 's az ellen magát biztosan védheti, e' kettőben áll: az orosztól külön álló 's azzal rokonszenvben nem levő nemzetiségek' 's vallások' gyarapitásában 's ápolásában; — 's alkotmányos jogszerű szabadság' malasztjának minden nemzetek- 's népekrei terjesztésében.

E' két iránynak kellene jelenben Európának

's uralkodásainak politicáját szabályzani 's minden tetteit vezetni.

Tekintsük már ez eszme- 's iránynak mikinti alkalmazását. Nem szólván most előbb földrészünknek többi álladalmairól 's nemzetiségeiről — mint a' mellyek sem orosz sem szláv részről közvetlen nem fenyegetvék — mindenek előtt Austria 's egész Németország tünik fel, mellynek mind álladalmait mind nemzetiségét, ugy orosz mint szláv részről veszély fenyegeti. És itt megint mindenek előtt általánosan a' német faj jelenik meg: mint az orosztól 's szlávtól különálló 's azoknak ellensúlyt képezhető nemzetiség.

E' törzsök $24\frac{1}{2}$ millióból áll: magába véve is hatalmas szám; de a' szám' alkotó részeit felvéve, belső értékére nézve még sokkal nagyobb mennyiséget teszen. Civilisatio 's értelmi 's anyagi súly sokszorozza e' szám' becsét és sulyát. Bizonynyal nyomhat a' tehetés' mérlegében két- 's háromszor annyit, mint a' kevesebbé mivelt szlávok közül hasonló szám. Nyomhat — mondom — annyit; mert hogy valóban nyomjon is, az csak ugy történhetik, ha egy testté tömöttödve

egész szellemi 's anyagi sulyát 's erejét a' mérlegbe teszi.

Némethonon kezdet óta az eldaraboltság' átka feküt. De nem azon eldaraboltság' volt reá nézve legkártékonyabb, miszerint külön és sok apró uralkodások alatt állott és áll; mert e' mellett, ha bajosabban létezhető is egység mint egy állományt képezve, de kirekesztve 's lehetlenné téve épen nincs. Ugyanazon nemzeti érzés által lelkesítve 's ugyanazon elvek szerinti 's iránybani nemzeti- 's polgári közös életet élve; közös érdekek — mik most is nagyára, de nem eléggé értve 's érezve léteznek — 's rokonszellem az alkotmányilag különlétező testeket szellemi egésszé forraszthatná. Illy szellemileg összeforrott német nemzet — mellynek értelmi 's anyagi ereje is, mind az egyes állományokban mind azoknak együtti szövetségében, a' közös fenmaradás' 's gyarapodás' nagy czéljára jól használtatnék — olly hatalom lenne, minek semmi más hatalomtól félni nem kellene 's nem lehetne. Ezen jól alkotott 's egészségdús test ment lenne forradalmi szellem' görcs' rázkodásitól, mellyeknek gyengeségig in-

gerelt idegek vannak alája vetve; 's bátorságban lenne a' sötétség' 's butaság' sorvasztó kórságától.

Nemzetiség' 's alkotmányos lét' kifejtése 's öregbitése az, mi e' czélra vezet. Ez általános igazság' részleteiről 's alkalmazásáról később még valamit. Addig a' nemzetiségekről még ezeket.

Hogy a' német nemzet 's nemzetiség irányát ne veszítse 's erejét ne fecsérelje, hanem az osztatlan lehessen oda fordítva 's irányozva, mi azt egészben igényli 's megkivánja, — szükség, hogy jelenben felhagyjon a' francziák elleni gyülölséggel határos — sőt abba ollykor át is menő ingerültséggel.

A' francziák' részéről Némethont jelenben közvetlen veszély nem fenyegeti. Csak mint az oroszok' szövetségesei lehetnének 's lennének veszedelmesek. Forradalomnak ott létező szelleme is csak szláv tömegeket gyulasztva lehet fenyegető. Némethonban erre kevés a' fogékonyság; 's a' mennyi van is, igazi alkotmányos lét által könnyen elenyészthető.

Bár mind a' német mind a' franczia nemzet átlátná, mikint közös az ellenség, közös a' ve-

szély, melly amazt közelebb 's hamarább ugyan, de ezt is elérendi. Európa' politicai rendszerét, békéjét 's civilisatióját kétfelől, de részint összemunkálva fenyegeti két közös ellenség: t. i. az orosz hatalomnak a' többiek feletti hatalomra 's uraságra kapása; 's a' forradalmi törekvések' rendbontó sikerülése. Ezek elleni védelem olly fontos és szükséges, hogy ezen szükségnek háttérbe kellene nyomni a' franziák, ángolok és németek közti minden viszálkodást.

Frankhont alkotmányosság 's az olly keserűn tapasztalt forradalomnak belbékéje elleni folytonos fenekedése Német- és Angolhonnal rokonérdekűvé teszi; mert ezek is az orosz hatalomban az absolutismus, a' szláv törekvésekben pedig a' forradalom' szelleme ellen küzdenek; 's e' kettős küzdésben az alkotmányosság' ügye mellett vívnak. — Ha a' francziák, németek 's angolok elleni érzeteiket egy nagyobb czélnak alá nem rendelik, 's ha a' Rajnáróli álmaikról le nem mondanak; könnyen megeshetik, hogy nem csak a' Rajnában 's Szajnában ujra, hanem a' Rhone' folyamában is fogják a' kozákok lovaikat itatni.

A' német nemzetiség' érzete a' német törzsö-

köt eldöntő hatásuvá erősitő ezen egyik fő tényező — hála az égnek! — mind inkább fejlődik és terjed.

De ezen üdvös növénynek is vannak hibás és káros kinövései: t. i. ollyaknak németesitése, kiknek — az egész' érdekét tekintve — nem kell németeknek lenni. Illyennek tartom a' schleswigi és holsteini — dántól külön válni akaró nemzetiségi törekvéseket.

Dánia szintugy mint Svédhon 's Norvégia, orosztól és szlávtól külön álló, 's az ellen súlyul 's védül használható hatalom; de csak mint elhatározott saját nemzetiségökkel birók, nem pedig mint Némethonhoz egészben vagy részben csatolt tartományok 's nemzetiségek. A' Dániához tartozó németek csak mint dánok nyomhatnak a' mérlegben valamit, 's használhatnak némethoni rokonaiknak. Most az a' közelebb 's szükségesebben teendő, hogy orosz felsőség alá ne kerüljenek 's szlávokká ne váljanak. Ennek biztositása után lesz ideje azt fontolni, hogy mi helyesebb: alkotmányos létben a' dánnal nemzetileg is összeolvadva együtt meglehetős nagy 's erős nemzetül élni; vagy pedig illy szép jövendő' rovására

tartogatni fen nemzeti különváltságot; mi felvéve — ha polgári szabadság- 's jólétre nem eszköz, csak ősemlékek' becsével bír; ha pedig azon polgári szabadságot 's jolétet gátolja, valóban káros.

Illyen kinövés — de még helytelenebb 's károsabb — a' magyar és erdélyhoni németeknek nemzetiségök melletti buzgólkodásuk. De mindjárt a' magyar nemzetiségnek az európai 's német érdekekhezi viszonyáról szólván, akkor erről is.

A' német után a' magyar nemzetiség az, mi mint különálló, 's az oroszhoz és szlávhoz épen nem szító, fontossággal bír; 's még nagyobb és hasznosabb fontosságuvá tehető.

Mellőzvén itt ujabbi felhordását annak, — mit utóbb ugy is ismételnem kell — hogy t. i. e' nemzetet, mind orosz mind szláv forradalmi részről mi fenyegeti, — legyen elég kimondani, miszerint a' magyart mind alkotmányos léte mind nemzeti fenmaradhatása, orosztól szintolly idegenné teszen 's távol tart, mint szláv forradalmi törekvéstől; 's hogy léte egyedül ezen távolság által van feltételezve.

Már ezen körülmény is őt Németországra, a' civilisált egész Európára nézve, érdeki rokonná

's biztos és hiv frigyessé teszi. — Melly fontosságot nem kissé emeli e' nemzetnek földészeti helyzete; mihez járul — minden nemzeti önhittség nélkül ki lehet mondani — jelleme 's lelkesedésre 's minden jóra fogékonysága. — Magyarhon 's a' magyar nemzet védbástyája lehet Németországnak 's Europának az orosz hatalom ellen. De csak ugy lehet illyen, ha értelmi fejlödés mellett és által, alkotmányos léte 's nemzetisége izmosodik; mert csak ez teheti erössé 's a' rohamoknak ellentállani képessé.

Ezért Magyarhon Német- 's azzal egyérdekü minden országok' teljes figyelmét érdemli. Mind azon országoknak, 's fökint Németországnak szoros érdekében fekszik: Magyarhon' fentartása 's erösödése; 's érdekében fekszik a' magyar nemzetiségnek, mint ezen fenmaradás' és erösödés' mellözhetlen feltételének elömozditása.

Épen ezért eszelös léhaság 's fattyú nemzetiségi hév 's buzgalom — a' magyar nemzetiség- 's következöleg a' magyarnak használható erőre kapása elleni, 's annak rovására czélzott iparkodások, a' német nyelv' 's nemzetiség' magyarhonbani terjesztésére 's öregbitésére. — Kik ezt

teszik, azon ügynek ártanak, mellyet pártolni akarnak. Épen a' németség' 's németek' ügye kívánja meg a' magyar nemzetiség' erősödését; tehát azt, hogy ez sem német sem más elemek által ne zsibbasztassék 's ne gyengittessék.

Botrányos és nevetséges, kivált némelly külés belföldi hirlapoknak 's azokba irogatóknak — magyarok' 's magyarság' kisebbitésére 's gyanusitására czélzott deklamáczióik; azon törekvés, e' két nemzet közti — fájdalom! — ugy is mélyen gyökerezett viszás érzeteket ujabb lángra fúni. 'S mennyi elfacsart tény, mennyi koholt vagy elhitt hazugságból vont ferde okoskodás. Isten bocsásd ezeknek bűnöket; mert nem tudják — legalább azt akarom lelkök' idvességéért hinni — mit tesznek 's hogy minő urnak szolgálnak.

A' nálunk is olly sokat olvasott Augsburgi közönséges ujság kitűnő vendégszeretettel fogad be mindent, mi a' magyarok ellen van; de magyarok melletti czikkeknek ritkán nyilnak meg hasábjai. — Ez régebben annyira volt igy, hogy miden 1835- 's 36-ban csekély személyem igen sokszor emlittetett; és volt említve igaztalan rágalmak' 's merő hazugságok' kiséretében: ezekre

egész illendőséggel 's mérséklettel irt — 's csak a' dolog' állását szárazan felvilágositó feleleteimet, minden utoni, 's többször ismételt kisérleteim mellet sem bocsátotta soha is közre.

Lehet, hogy ez most máskint van: 's jelent is meg mostanság magyar érdekekbeni nehány derekas és igaz czikk. Azért nagyára saját hibánknak 's megbocsáthatlan hanyagságunknak tulajdonitható mind az, hogy az ellenünki rágalmak czáfolatlan maradtak; mind pedig, hogy a' külföld helyzetünk, viszonyaink 's közös érdekeink felől fel nem világosittatott; és ez annyival inkább, mivel ha illy czikkeket azon lap el nem fogad, kaphattak volna azok más — ha nálunk nem is annyira olvasott — de a' külföld előtt teljes becsben lévő lapokban helyt.

Ama czikkek' iróit — mint mondám — hihetősen többnyire nem nemtelen szándék, hanem megvétett 's roszúl számitott nemzeti buzgóság vezérli. Azért ohajtani kell 's kérni őket, valamint honunkbeli mind azon németeket, kik a' magyarság ellen tusáznak 's a' németség' terjesztésén 's öregbitésén igyekeznek: hagyjanak fel

nemzetesdi játékuk kal. E' téren illy törekvés haszonnélküli 's kárt okozó játék; gyermekszerű utánozása egy maga helyén hasznos és szükséges valóságnak.

Az emlitett irók közt lehetnek talán ollyak is, kik mint a' kormánynak kért vagy kéretlen ügyvédi lépnek fel. Ezeknek bízvást javallhatni, hogy kérjenek magunknak ujabb és jobb utasitást; mert már teljesen elmult annak ideje, midőn a' kormány' érdekében lehetett a' magyar' érdeke elleni buzgólkodás. Kezdik már — hála az égnek! — kormányunknál is átlátni, mennyire van a' magyarnak léte 's fenmaradása, 's uralkodó-házának érdeke elválhatlanul egymáshoz csatolva; azért remélhetőleg az elavult helyett más utasitást adnak; 's az illy, egykor tán hasznos helyen állott, vagy mint ollyanra rendelt, de már amaz ellenség' eltünése, 's a' létező béke által ott szükségtelenné vált, 's még is még mind tüzelő veszett állomás' (verlorner Posten) szerepét játszó vitézeket vissza fogják híni.

Legcsudásabb, de azonban nagyon szomoritó, hogy belföldi lapokban 's munkákban is, mint p.

o. az erdélyi német ujságokban *) olly ferdített vagy költött tényekkel, 's olly epés sértésekkel 's ingerlésekkel tömött czikkek jelennek meg, mellyek annyira békeháboritók, 's az olly szükséges egység 's egyesség ellen olly jó számitással vannak intézve, hogy azokat nyilt ellenség' irataiban, vagy ellenséges hatalom' bujtogatásra czélzó proclamátióiban igenis magok helyén lévőknek tarthatnók: de valóban magyar királyi szabadék (privilegium) alatti hirlapokban 's munkákban nem. Hagyján, ha ez a' sajtószabadság' termékenyitő esőjének sara 's iszapja, vagyis a' hasznos- és üdvösnek azzal járó kedvetlen oldala lenne; de midőn sajtónk a' censura' észbilincselő nyomása alatt nyög, szemorú dolog, hogy ha már egyszer ezen rosz létezik, annak azon egyedüli jó következését nélkülöznünk kelljen: miszerint az, mi országnak és kormánynak valóban káros, mindkettő erejének és békéjének árt, mérgét 's mételyét terjesztve ne jelenhessék meg.

---

*) Lásd többek közt a' „Siebenbürger Bote," 84 és 91 számait; 's Dr. Rothnak „Nyelvtusa Erdélyben" czimü munkáját.

Az erdélyi szászoknak német nemzetiség melletti buzgólkodásukra nézve, van ugyan kevés különbség; de ész' birálatát ez sem állja ki. Ez is olly gyermeknek játékához hasonlít, ki szobában akar földet mivelni 's kertet épiteni; holott létezik a' kert 's föld, mellyben erejéhez képest ő is dolgozhatik, 's mellynek örömeit ő is élvezheti, 's gyümölcséből ő is részesülhet.

Az erdélyi szászok, igaz, törvény szerint léteznek nemzetül — 's nemzetül kell a' törvény' oltalma alatt folyvást létezhetniök. — De polgári jogaikat 's szabadságukat nem szász vagy német nemzetiségök tételezi fel, nem az annak biztositéka 's kezessége. — A' magyar polgári alkotmány az, mellyben és melly által ők nemzetül 's szabadon léteznek; a' magyar polgári alkotmány, melly a' magyar nemzetiségnek szüleménye, azon nemzetnek tulajdona, 's annak létével válhatlanul kapcsolatban áll; következőleg a' magyar nemzetiség a' szászokra nézve nem ellenséges, hanem védő alaku.

A' szászok — mint mondám — törvény' oltalma alatt tarthatják fen nemzetiségöket; de azérti túlbuzgalmuk nem okszerű — 's hasztalan. „Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.“ Mit

akarnak a' szászok nemzetiségök melletti makacs ragaszkodásuk által elérni?

Mindenek előtti kérdés: szász vagy német nemzetiségöket 's nyelvöket akarják e fentartani.

Szász nemzetiségökkel 's nyelvökkel széles e' világon legfeljebb 170,000-en állanak, teljesen külön 's elszigetelve. — Bizonnyal több értelem van bennök, 's a' törvény által is nekiek megadott „Prudens et Circumspectus" czimet jobban megérdemlik, hogysem azt hihetnék, miszerint illy maroknyi népecske, különálva, alkotmányos, szabad és független nemzetet alkothatna; — másfelől sokkal több miveltség létezik köztök, hogysem darabos, miveletlen, és semmi literaturával nem biró szász nyelvöket akarnák azon alappá tenni, mellyen polgári 's társadalmi létök épült legyen.

A' német nemzetiség és nyelv tehát az, mihez ragaszkodhatnak? Mint németek, hová akarnak csatlakozni? 's minő németekkel együtt akarnak polgári testet alkotni? mert — mint mondám — számuk 's kiterjedésök sokkal kisebb, hogysem külön válva 's elszakadva szabad 's alkotmányos nemzetet 's tartományt képezhetnének.

Hogy a' magyarhoni németekkel egyesülvén,

azokkal együtt formáljanak polgári alkotmánnyal, 's önállással biró nemzetet 's országot: illy szándék, ha kivihetlenség gyermeki ábránddá nem bélyegezné is; de rendbontó 's — mondhatni — forradalmi lenne — csak ez uton lévén eszközölhető; miután az máskint nem történhetnék, mint Magyarhonnak' 's Erdélynek alkotmányos polgári léte' felforgatása, nemzetisége' megsemmisitése, 's német tartománnyá vagy gyarmattá tétele által. A' higgadt eszű 's békés keblű szász nemzet, illy balga és bűnös ohajtásra nem vetemedhetik; mi csak elficzamodott ész- és vérengező gonoszságnak lehetne szüleménye.

Azon szintolly nevetséges mint vétkes tervet sem táplálják talán, hogy Németföld' valamelly tartományához csatlódván, valamelly külföldi német fejedelem alatt önállásu 's szabad nemzetkint létezzenek. Következőleg csak az uralkodó házunk alatti német tartományokkali egyesülés' képzete marad fen: mi a' más kettőnél valamivel kevesebbé képtelen.

Mi magyarok 's székelyek, szá'sz testvéreinket bizonynyal nem örömest vesztenők el; de ha tőlünk annyira idegenkednek, 's németségöket

olly nagyra becsülik, hogy azért Bukovina- vagy Gallicziakint kormányzott német kerületté készek válni, — erőszakkal őket nem tarthatván — a' megválást azon fájdalom' könnyével kisérnők, mellyet századokótai társ' veszte, 's egy nemzet' szabadságának vesztése méltán érdemel.

Egyébiránt szász atyánkfiainak mostani panaszai valóban alaptalanok, 's heveskedőiknek követelései helytelenek. — Erdély' jelen országgyülése azt kivánta, hogy a' hozandó törvények magyarúl irvák, 's a' feliratok e' nyelven szerkesztvék legyenek. E' kivánat a' többi súlyos és eléggé ösmert okok mellett azért is igen természetes; mert az országgyülésnek nyelve kirekesztőleg a' magyar lévén, természettel ellenkező 's erőltetett dolog, hogy magyar követi utasitásokból, országgyülési magyar tanácskozások' 's a' választmányok' magyar dolgozataiból, 's tehát mind magyar anyagokból — latín feliratok, 's latín törvények készüljenek. — Szintolly kevéssé sérelem ez a' szászokra nézve, mint Magyarhonban a' tótokat 's horvátokat illetőleg nem volt sérelem az, hogy a' magyar nyelv vált a' törvény' eredeti nyelvévé. Valamint ott a' magyar nyelv nem a' tótok'

's horvátok' anyai nyelvét küszöbölte ki; ugy Erdélyben sem a' szászok' saját nyelve' helyébei léptetéséről volt szó. Mindkét helyt csak a' latín nyelv forgott kérdésben, melly tótnak és szásznak és magyarnak egyenlőn idegen. Ezt sérelemnek venni, 's ez ellen panaszt emelni, csak illy okoskodáson épülhet: teher és sérelem, hogy a' törvény olly nyelven legyen, melly nem anyai 's mellyet tanulni kell; tehát szerkesztessék nem-anyai, 's tanulandó latín nyelven. — Igaz, hogy a' szászok közűl némellyek ennél jobb logicával, de nem több joggal 's helyességgel azt követelik, hogy a' törvény németűl is szerkesztessék. A' mellett hogy nyelvünk illyesminek történhetésétől törvény által biztositva van, könnyen átlátható, miszerint jelenben, midön a' magyar nemzetiség már annyira fejlődött — midőn a' nemzet' szent heve nyelvét azon békókból akarja kiszabadítani, mellyekkel azt a' latín nyelv nyűgözi, 's midőn ezt a' testvér Magyarhon' példája és sükere által jogositva eszközleni köz és elszánt akarattá vált: e' pillanatban — mondom — azt kivánni, hogy a' latínnak békóit egy más nyelv' láncaival cserélje fel, 's egy holt súlyt egy sokkal veszélyesebb

élő 's emésztő tehernek nyomásával váltsa fel; ollyasmi, mire nemzetünket csak hóditó fegyver lehetne képes kényszeríteni.

Erdély' régi törvényeinek nagyobb része magyar, 's a' szászok e' magyar törvényeket mindeddig 's a' mai napig értették 's használták. — Erdély' nemzeti fejedelmei alatt, nem csak törvénynek 's közigazgatásnak, hanem az udvarnak is nyelve a' magyar volt; 's a' szászok mégis szabadságukat 's nemzeti létöket megtarthatták 's megtartották; bizonyságául annak, hogy jelen alkotmányos létök 's polgári szabadságuk, nem német nemzetiségökön, hanem honunk' alkotmányán alapszik.

Bizonnyal sem Erdély' törvényhozásának', sem egy okos és igaz honfinak is szándékában nem volt, és nincs: a' szászokra a' magyar nyelvet olly móddal erőltetni, mikint szász vagy német nyelvöktől 's annak eddigi használatától megfosztassanak. Tudniok kellett a' szászoknak eddig is magyarúl, ha törvényhozásban részt venni, 's ha közhivatalokat (néhány kamrait 's kincstárit, mellyekben a' magyar nyelv' tudása mellőzhető, kivéve) viselni akartak.

Ezek' következtében ohajtandó, hogy szász

rokonaink meggondolják 's szivökre vegyék, miszerint a' német és magyar elem többé ellentétben nem áll; hogy épen a' német érdekek kivánják a' magyar nemzetiségnek öregbedését; és hogy a' magyar nemzetiséghez csatlakozva a' német érdekeknek használnak; a' magyar nemzetiség elleni törekvéseik által pedig, ezt gyengítve, amannak ártanak.

Sem törvényhozás' utján, sem máskint, nem kell, nem lehet, 's bizonyosan nem is fog a' szászoknak nemzetiségök 's nyelvök megtámadtatni; de az ő saját érdekök, 's közös érdekünk követeli azon ohajtást is, hogy bár törekednének azon, miszerint éktelen szász nyelvök helyett váljék a' német — melly bizonnyal előttünk magyarok előtt is nagy becsű — anyai nyelvökké. Mint most a' németet kell tanulniok, tanulják a' magyart. Ha a' latín csak tudomány' nyelvévé tétetik, 's polgári életben mellőzhetővé válik; népnevelés által pedig eszközöltetik, hogy az oláhok kezdjenek magyarúl érteni, 's e' nyelvnek tudása lassankint közöttök elterjed (mit ha igazán 's okosan akarunk, megtehetünk): igy a' szászoknak tiszta és nagy lenne nyereségök; mert a' helyett, hogy most

kénytelenek, miután szászul szólalnak meg, németűl, magyarul, latinul 's oláhul tanulni: akkor németűl szólalván meg beérhetnék a' magyar nyelv' megtanulásával.

Komoly figyelmet érdemel a' szászok' részéről az, mikint azért hasznos, sőt szükséges hogy magyarúl tanuljanak: nehogy egykor oroszúl kelljen tanulniok.

Mély búval kell minden igaz honfinak azon idegenkedésre 's visszavonásra tekinteni, mellyel a' szász követek Erdély' $18\frac{42}{43}$iki országgyülésének kivált végével, olly ingerűlten 's ingerelve, annyi gyanakodást 's szeretetlenséget bizonyitva a' magyarok 's magyarság ellen viseltettek.

Szomorú 's káros jelenet: közös érdekeket így fel nem fogva, vagy félre értve, 's az ugy is gyenge erők' illy eldarabolását szemlélni — 's látni, mikint tágittatik eszélytelen 's bűnös kezekkel mély szakadássá azon már is káros hézag, melly a' magyar 's német nemzetiség közt létezik. — Azon országgyűlés' magyar része, vagyis 20 szász követen kivűl, az egész országgyülés a' magyar nemzetiség iránt olly megtisztult 's értelemdús va-

lódi buzgóságot bizonyított, melly minden tolakodást 's erőltetést távol 's gondosan kerül.

Elfogulatlan senki sem állíthatja, hogy mind a' magyar nyelv' ügyében mind a' felállitandó muzeum', felsegélendő magyar szinház' 's épitendő országgyülési-terem' dolgában — a' szászokiránt a' leggyöngédebb kimélet ne valósittatott volna: a' két elsőhezi pénzbeli járulástól ugyanis ők teljesen felmentettek, 's még is a' muzeum' igazgatói közé keblökből egyén is neveztetett ki.

E' kimélet igen helyes volt; de nem tartozásból folyó. Egy hazának lévén fiai 's ugyanazon polgári alkotmány' élvezői, már e' kötelék olly közös tartozásokat létesít, melly a' kerületi szük érdekek' 's nézetek' mellőzését parancsolja, 's kötelességgé teszi részt venni mind abban 's hozzá járulni mind ahoz, mi az egésznek közvetve 's a' nagyobb résznek közvetlen hasznos vagy szükséges, 's a' nagy többségnek forró ohajtásával megegyez.

E' mellett 's e' felett Erdélyben a' magyarok, székelyek és szászok közt az egyesülés' hite létezik. — Ezen már századok óta létező 's ujra meg ujra hittel pecsételt kö-

tés (unio) kölcsönös szoros kötelességévé teszi mindenik nemzetnek a' más kettő' oltalmára 's védelmére mindig készen lenni, egymás' érdekeit pártolni; sőt akármellyik nemzetbeli csak egyes tag' méltó ügyét vagy sérelmét is magáévá tenni 's törvényesen pártolni. Illy szoros kötelék, illy kölcsönös kötelesség nem teszi e tiszta tartozássá, hogy mi az egyik nemzetre nézve szükséges és hasznos, abban a' más kettő is részt vegyen; 's annyival inkább, hogy mi kettőre nézve illyen, abból a' harmadik magát ki ne vonja?

A' szász követek azonban — nem csak hogy ezt el nem ösmerték, hanem alkotmányosság elleni, 's minden törvényes előhaladást gátló azon állitást vallották, miszerint az ország' gyülése a' szászokat illetőleg nem rendelkezhetik; vagy is hogy a' többség nem határozhat. És illy ellenséges elkülönözés — illy rendbontó állitás mellett az ország' Rendei' végzését a' Felséghez intézett feliratra nyomni kellető szász nemzeti pecsétnek megtagadása által akarták gátolni; 's végre nem csak ellenvéleményt nyujtottak be, mit a' törvény megenged, hanem a' Felséghez az orsz. Rendei' végzése ellen folyamodtak, melly lépésnek törvé-

nyes alapja 's értelme nincs. Ezen ingerült hangulatú folyamodásban tiltakozva nyilatkoztak azon muzeum ellen is, minek terhe alól a' szász nemzet felmentve becsületében részes lett, hasznában részesülendő.

Illy több mint idegenséget mutató lépés, minő elleningerültséget szűlend! — És illy ingerültség, 's illy különváltság mellett, mikint fog a' nemzeti kötés 's a' nemzeti együtt-lét 's egyesültség fenállhatni?

Valamint két rokon nemzetű országot, még pedig ugyan azon korona- 's kormány-alattit 's alkotmányilag is sok részben egybekötöttet, ha még szorosabban egyesülni 's egy testté olvadni valóban akar, — e' szandékban gátolni nem lehet (mint ezt nekem több évek előtt, egy most igen magas polczon lévő igen érdemes ur, Magyar- 's Erdélyhonra nézve helyesen mondotta); ugy, ha kettőnél több nemzet egybe van kötve, 's azok közűl egyik a' többinek előhaladását gátolva, erejét gyengítve, csak nyügkint jelenik meg; 's amazok e' nyűgtől 's illy zsibbasztó sulytól menekedni akarnak: nincs mód 's nincs hatalom, melly ezt gátolhatná.

E' mellet 's ezt illetőleg, azt is meg kell a' szász nemzetnek gondolni: mikint a' szabad szász vagy is királyi földet nem csak ő lakja és birja, sőt az oltani lakosok' nagyobb száma mintegy 200,000 oláh; kik általa nyomva vannak. Minek következtében ezek vele bizonnyal kezet nem fognak; 's teljes készséggel lesznek az őket törvényesen — kétségen kivűl — védendő magyar nemzethez csatlakozni.

Bár ennek, valamint saját hasznuknak 's közös érdekeinknek meggondolása arra bírná szász honosinkat: miszerint a' magyar nemzet 's nemzetiség elleni gyanakodással 's törekvésekkel felhagyván, Erdély' közelebbi országgyűlésein az ellen, mi közösen fenyeget, velünk együtt munkálni készek legyenek.

A' már előbb mondottak szerint állván az ólálkodó bajok- 's fenyegető veszélyekre nézve a' dolog; 's az azok ellen megóvható 's védűl szolgálható nemzetiségeknek Európa' politicai rendszerét 's nemzeteit illetőleg illyen lévén állása 's viszonya; ezen természetileg frigyes nemzetiségeket az illető kormányoknak ápolni 's öregbíteni kell,

nint legbecsesebb kincsöket 's erejök' legfőbb kútfejét.

Igy Németország' minden kormányának a' német nemzeti lelkesedést táplálnia kell; annak jó irányt adván, 's azt nemzetek iránti olly ellenszenvektől, mik a' hasonérdekűek' egyesülését akadályozzák, a' lehetőségig tisztitván. A' fejdelmek bizonyitsák minden cselekvésökkel, hogy lelkestűl testestűl németek: ez által fognak a' nemzeti buzgóság' 's hivség' szent hitében, népeikkel legszorosabban 's a' lehető legnagyobb erőt nyerve összeforrani. A' kormányuk alatti nem-német, hanem azokkal rokon-érdekű fajbóliakkal, — ott is hol németek között 's azok közé elegyedve vannak — nem csak nemzetiségök iránti kiméletlel, 's minden reactiót szülhető erőltetést kerülve bánjanak; hanem azoknak magukhoz, 's a' német nemzetiséghezi édesitésén kell törekedniök. Hol pedig azon nem-német fajok tömegben 's népet alkotva léteznek — ott nemzetiségökbőli kivetkeztetésüknek minden merénye, tetemes hiba; 's helyes politica-szabta kötelesség — nemzetiségöket minden tekintetben a' lehetőségig szilárditani.

Megforditva ugyan ezt kell tenni a' nem-német uralkodásoknak, német alattvalóikra nézve.

A' porosz kormány igen bölcs irányban bánik franczia alattvalóival, nemzetiségök-iránti teljes kimélettel és gyöngédséggel. Igen bölcsen hagyja Poseni herczegségében a' lengyel nemzetiséget bántatlan. Nagyon kivánatos, hogy e' nemzetiséget 's e' nemzetet, érdekeinél fogva minél inkább magához csatolja.

Austria az, mellynek kormánya alatt legtöbbféle nemzetek létezneк. E' különböző nemzetiségek közül három vagyon, sőt mondhatni négy, mellyet orosz hatalom' fenyegetése 's felsőségre kapása ellen jól használhat; 's ha veszni nem akar, használnia kell. A' többi nemzetiségeket is czélirányos bánásmóddal reménylhetőleg hasznossá, de ártalmatlanná bizonyosan teheti — más irányt adván ohajtásaik- 's törekvéseiknek; 's ez által az igy czél-nélkülivé válandó szláv ábrándot szintugy, mint az orosztóli reménylést elenyésztethetvén.

Az olasz, német, 's magyar nemzet az oroszokhoz 's szlávokhoz teljességgel nem szít; 's azokkal sem faj- sem nyelv- sem vallásbeli

legkisebb rokonságban vagy egybeköttetésben sincs. Ezekben van Austriának legfőbb ereje. Ezek azon szilárd érczek, melylyekből magának a' szellemileg fenyegető kettős ellenség ellen, legbiztosabb és sikeresebb szellemi fegyvert kovácsolhat; mindeniket nemzetiségében nem csak sértetlen hagyván; hanem azt mind kiterjedésére mind belső értékére nézve minden módon öregbitvén. Egymás' rovására történő összeelegyités mindeniknek káros 's mindeniket erejéből veszi ki; mert csak sajátságukban lehetnek szilárdok, — korcsosítva semmit sem érnek.

Mennyire érdekében fekszik uralkodó házunknak, német tartományaiban a' német elemnek 's nemzetiségnek tisztán megtartása 's erősitése; szintolly káros annak a' magyarok vagy olaszok közéi bejátszása, vagy beeröltetése; mert az által gyengítené 's kevesítené azon erőket, mellyeket önoltalmára szilárdítani 's növelni — érdeke 's a' szükség parancsolja.

Mint német hatalom nyiltan és híven csatolván magát az egész német törzsök' érdekeihez, 's egybevetett vállakkal munkálván azzal a' közös czélra, — ezzel mint magyar és olasz király is

szent kötelességének tesz eleget; 's viszont a' magyar és olasz nemzetiséget ápolván 's mozditván elő, német hatalmi minőségének érdekét mozditandja elő.

Közelebbi időkben gyérültek a' magyar nemzetiség elleni irányok' jelenetei. Juházodni kezdettek ez iránt; 's ezen jól olly kevéssé, de félre olly gyakran ismert nemzet hálaérzetre 's lelkesedésre lobbant, nemzetiségének kormány részéről inkább csak sejditett mint érzett pártolását tapasztalván.

Remények nyiltak meg; 's e' reményekhez minden, ki honát szereti, 's uralkodó házához hív, vallásos kegyesség' remegésével ragaszkodik. — Biztat e' remény mindnyájunkat, — 's adja honunk' 's uralkodó házunk' nemtője, hogy ne csalatkozzunk! — miszerint mostani bölcs kormányunk az idő' jelcit 's szükségeit megértvén, a' magyar nemzetiség' fejlődését hatalmas pártolása alá veendi, 's arra tevőlegesen is segéd kezeket nyujtand.

E' remény jogosit megkivánni 's megvárni azt, hogy mindenek előtt nemzetiségünknek ártó, 's az ellen irányzott olly dolgok szüntessenek meg,

mik közvetve vagy közvetlen a' kormánytól függenek.

Ha kormányi nem-tetszés 's hibáztatás — mi olly sokak előtt elhatározó erővel bir — követné azokat, k ik a' magyar nemzetiség ellen fondorkodnak 's működnek; bch sokkal kevesebbre mentek volna a' szláv mozgalmak; mi sok nem maradt volna el, mi ingerelve 's a' szakadást növelve történt. — A' protestans szláv papok bajosan mivelték volna 's mívelnék azt, mit tettek és tesznek. Bajosan rugódoztak 's bujtogattak volna a' törvényhozás' rendeletei 's czélzata ellen.

A' trónhoz kérelmével mindennek szabadon kell járulhatni; 's a' kormánynak folyamodásokat meghallgatni kötelessége; de kötelessége: törvényelleni kéréseket visszautasítani 's illy kérőket legalább meginteni. — Jól tudja a' kormány annak módját, hogy olly kéréseket 's olly küldöttségeket, mellyeket törvénytelenek tart, mikint kelljen elutasítani. Illy okból, vagy illy ürügy alatt több megyék' küldöttségeinek kellett a' trón' színétől eltiltva, kérésökkel távozniok. Pedig mind azon kéréseknek törvénytelensége olly kön-

nyen bebizonyítható csakugyan nem lenne, mint azon folyamodásnak: hogy a' törvénynek a' magyar nyelv iránti czélzata' kijátszásával a' diplomaticai polczra emelt magyar nyelvet, mint idegent mellőzhessék 's körükből kiküszöbölhessék. — Illy irányu folyamodással járult a' kormányhoz azon protestans papi küldöttség, melly nem is azon vallás' egyházi testülete' részéről, vagy annak tudtával ment, sőt annak határozata ellen működött; tehát érvényes 's elfogadható küldöttségnek sem tekintethetett. Mégis nem jött köztudatra, hogy ennek elfogadása megtagadtatott 's folyamodása roszaltatott volna; mi az előbb említett megyei küldöttségek- 's folyamodásokra nézve országszerte tudomássá tétetett.

Kétséget nem szenved, hogy azon törvény elleni 's káros szakadásra czélzó folyamodás legfelsőbb helyen nem helyesceltetett; de minő idves hatású lett volna azon nem-helyeslésnek közzététele. Ez — hihetősen — több békét zavaró azótai lépéseket meggátol; 's aligha Fejérpataki Gáspár urnak, az 1843-ra kiadott szentmiklósi tót kalendariom' irójának lett volna kedve, a' népet felsősége 's törvény ellen lázítani, 's magyarok

ellen ingerelni. Mi hogy censurával ellátott országban történhetett; 's hogy a' köznép' kezébe illy veszélyes könyv kerülhetett, és van, — valóban megfoghatatlan.

Ha tudatnék, miszerint a' kormánynak nincs ínye szerint a' magyar nemzetiségnek szó és tett és irás általi megtámadása; sok megtámadó nem fárasztaná magát, és sok berzenkedő mérsékletlené hevét.

De reményünk van 's kell reményünknek lenni, hogy kormányunk nem csak a' rosszat meggátolva, hanem cselekvőleg is fog nemzetiségünk mellett fellépni. Közigazgatás' 's közoktatás' mezeje mi tág; mennyit tehet azon nemzetiségünk' terjesztésére 's szilárditására kormány országszerte, nevezetesen városok' körében, véghelyeken, 's a' hivatalbelickre 's nagyok' köreire hatva; mennyit minden erőltetés, fáradság, sőt minden költség 's áldozat nélkül is, egyedűl annak kinyilatkoztatásával, hogy azt ohajtja 's akarja.

A' negyedik nemzetiség, mellyben Austria véderőt találhat: a' lengyel. Ezen szláv fajnak németek 's Austria elleni gyűlölete, az előzményekből 's folyvásti banásmódból szintolly könnyen

magyarázható, mint mélyen gyökerezett. Az is igaz, hogy e' nemzetnek sok egyéneire, a' szlávrokonság' csatornáján, a' szláv' forradalmi irányok befolyást nyertek; 's igy nagy párt van ott, melly nem csak Austria' nemzetiségérti ellenének, hanem ollyannak tekintethetik, melly tudtán kivűl ugyan, sőt szándéka ellen, orosz érdeket mozdít elő. Mind e' mellett oroszok iránti ellenszenve, 's azok iránti boszúja, barátjává teszi azon nemzetet minden hatalomnak, melly az oroszt ellene nem pártolja. Nagyobb az orosz-elleni gyűlölete a' német-elleninél; 's rongált nemzetiségének pártolása könnyen kibékültethetné Austriával. Kész volna ezért utolsó csepp vérét is áldozni, ha nemzetisége' ápolóját 's védőjét találná abban fel; ha annak létével 's hatalmával saját nemzetisége lenne összekötve. —

Mig a' vélemények meg lesznek oszolva: hogy az orosz vagy austriai kormány alatti lengyeleknek van e roszabbúl dolguk — addig Austria lengyel alattvalóiban nem sokat bizhatik. Ellenben, lenne csak Gallicia mint valóban lengyel tartomány nemzetileg kormányozva; áraszaná csak illy kormány arra nemzeti 's anyagi

fejlődés' és jólét' áldását: olly védsánez volna az, melly szükség' idején az orosz hatalom alatti lengyeleket is magába fogadná, 's mellyen az északi hatalom csak egy egész nemzet' vérző tetemein által ronthatna uralkodó házunk' többi birtokaira.

Austria többi szláv-népességű tartományait is elvonhatja minden orosz 's minden szláv-forradalmi hasonszenvektől; elenyésztethet minden ragaszkodást, mi egyik vagy másik iránt azokban lehet is, van is; 's biztos szellemi segéd erőt 's véderősséget alkothat magának azokból. De erre azoknak nemzetiségök' gyámolitásán kivül még egyéb is kell; 'miről a' később mondandók' sorában.

Láttuk már: miszerint az orosz hatalomnak a' szláv nemzetiség mellett, a' görög vallásban fekszik másik fő- 's veszélyes czélokra használható ereje.

Ezen vallás pontosítva van az orosz hatalomban, 's azzal — mondhatni — ugyanazonosítva. — Az orosz császár ezen vallásnak feje; 's ez egyház határtalan függéssel van iránta. — De a'

szlávoknak nagy része 's az oláhok ezen egyháznak hívei.

Az orosz befolyásnak ezekrei hatását — természetesen — nem nyomás által lehet gátolni. Ezen szerencsétlen mód használtatott, főkint Erdélyben; 's még nagyobbá 's szorosabbá lett azon ragaszkodás, mi ellen intézve volt. — Olly atyáskodás 's olly jogszerű 's törvényes ápolás alá kell e' vallást venni, hogy hívei ne legyenek kénytelenek sérelem-orvoslásért egyházuk' fejéhez intézni keservök' sohaját; vagy abban helyhezni reményöket.

Utóbbi időkben az orosz kormány, különben mindig követett előrelátását 's azon politicáját feledni látszott, melly örökké kímélet' 's mérséklet' álorczája alatt jelent meg, — midőn a' római egyházat nyilván üldözni 's e' hitű alattvalóit nyomni kezdette. — Ez vagy annak jele, hogy már magát olly erősnek, 's a' többi hatalmakat olly gyengéknek tarthatja, miszerint daczolhat azoknak 's bűntetlen sérthet bár minő — haszinte leggyöngédebb 's érzékenyebb érdekeket is; vagy pedig, hogy az irás szava szerint: kinek Isten vesztét akarja, eszét zavarja meg. — Akárhogy legyen,

van ezen szabályainak azon bizonyos haszna, miszerint ő eszközli azt, mit világosodás' ezen korában más hatalmoknak tenni sem illő sem tanácsos; de a' minek — legalább vele szembe — haszna jelenben nem kicsiny: ez a' tőle függő vallásos érdekek' 's érzelmek' ellenébe, 's ellensúlyul más vallás iránti enthusiasmusnak gerjesztése.

Kebelbe tisztán és mélyen vésett vallásos érzet 's buzgóság, emberben mint társaság' tagjában 's polgárban egyik leghasznosabb erény. Illy keresztyéni tisztaságra emelt vallásosságra tekintettel lenni 's azt előmozdítani, uralkodásnak ugy, mint törvényhozásnak tiszte. Mit azonban rögtönözve 's erőszakolva tenni, sem lehet sem szabad; hanem csak hosszabb úton eszközölhetni biztosan, az az nevelés' utján 's oskolai 's egyházi tanitások 's példaadás által. Ellenben vallási felekezet iránti enthusiasmus — fanatismusnak szülő annya: mint mámor és ábránd, keresztyéni józansággal türelmes szelidséggel 's munkás szeretettel meg nem férhető: többnyire nyomás- és üldözésokozta reactio' gyümölcse. Azért sem létrejötto nem kivánatos, sem létesitésének

módja helyes nem igen lehet. De ha létezik, vigasztaló, midőn annak iránya ollyan, mi az értelem' 's jogosság' ügyének legalább közvetve hasznos.

Illyen a' jelen eset. Mind azon nyomás, mit orosz Lengyelországban a' catholicusoknak szenvedniök kell; mind azon sértések 's üldözések, mikkel a' római egyház az orosz uralkodás által illettetik, sokaknak nyitotta meg szemét, kik addig az oroszoknak pártolói voltak; sok egy vagy más nézet- vagy érdek-szülte — orosz kormány vagy udvar iránti hasonszenvet ellenszenvvé, még pedig élénkké változtatott át. A catholicusokat mind a' közös sérelem, mind az egész egyházat fenyegető veszély' érzete, világszerte orosz-elleni oltalomra kész 's annak megtámadásától sem idegen egésszé csatolja 's köti össze; 's a' catholicismust Európa' uralkodásaira 's nemzeteire nézve hatalmas gyűlponttá 's erőtényezővé teszi.

Főkint a' lengyeleknél rongált hazájok 's üldözött vallásuk iránti ragaszkodásuk 's buzgóságuk ugyanazonosodva olvadt egybe. Ott, ez érzet', közszellem' 's divat' következtében, épen a' millyen jó lengyel, szintolly jó 's gyakran tulságig buzgó catholicus mindenki; vagy legalább an-

nak szerepét játsza. — Hogy e' nemzet, melly mindentől elhagyva, polgári 's nemzeti nyomor közepette van; mellynek számára a' földön sem élv sem remény nem nyilik: a' vallás' és hit' vigasztalásában keres 's talál menedéket 's enyhülést, — igen természetes.

Köztök a' honszeretetnek legdiszlőbb oltára hölgyeik' keble — 's hálát adhatnak ezért az égnek; mert nincs azon nemzetnek ügye elveszve, mellynek hölgyei honuk iránti hív és buzgó szívvel képesek jó honfiakat jutalmazni; 's az alatt hordanak 's nevelnek a' honhoz hü polgárokat: de hol ama szent oltár kialutt, hol a' szép nem hon 's nemzetiség iránt hideg 's idegen — el fog azon nemzetnek csillaga hunyni, bár minő szilárdnak láttassék is alkotmánya 's bár minő atyáskodó legyen kormánya.

Oh honom' hölgyei, vegyétek ezt szívetekre! Higyjétek, hogy arczot kecsesebbé semmi sem tehet, mint hon 's nemzetiség iránti buzgóság' lelkesedésteljes kifejezése; 's ennél bájolóbban szemből semmi sem sugárzik 's hóditóbban ajkakról semmi sem ömledez. Amazonok talán voltak, — csak hölgyekből álló nemzet talán lehetett;

de csak férfiakból álló nem. Nemzet, mellynek csak fiai tartoznak hozzá, de hölgyei tőle idegenek — fen nem állhat. Oh meddig fogja még nálunk felsőbb vagy gazdagabb körökbeni hölgyeink' nagyobb részének hon iránti közönyössége 's idegen nemzetiségek' majmolása meddővé tenni a' hon' nemesebb fiai' buzgó törekvéseit? Mig hon iránti hivség csak ész' 's kötelesség' parancsának szülemérye, addig az gazdagon terjedve sarjazni nem fog; hogy közönségessé legyen, a' szív' kedvelt érzetévé kell válnia: a' szív' templomának kulcsa pedig a' hölgyek' kezei közt van.

A' lengyel nemzetben, a' szépnem lévén a' honszeretetnek fő ápolója 's ez adván annak nem csak táplálatot, de — mondhatni — irányt is; igen megfogható, hogy az vallásosságnak — mi e' nemnek szebb sajátságai közé tartozik — hordja bélyegét; 's megfogható, hogy e' vallásosság a' mostani körülmények közt és által, épen ez érzeménydús nemnél tulságos buzgalommá is vált, 's mint ollyan terjedtté lett.

Mind e' nemzetnél mind általában az emlitett reactio-szülte vallási enthusiasmus, igaz hogy rágó, 's csak éles baj ellen alkalmazható

szer; de ennek használatára nézve nyugtató, miszerint az értelemnek ezen már eléhaladt korában bizton reménylhetni, hogy azon okok' szüntével, mellyek ezen enthusiasmust előidézték 's növelik, ezen iránynak is tulsága enyészvén, a' zavarodott ár virányos medrébe visszatérend; 's csak józanul buzgó tiszta vallásos érzetté váland.

Az orosz hatalomnak 's szláv forradalmi törekvéseknek is nemzeti 's vallási rokonszenvekben 's érdekekben alapult 's kettős szellemi ereje ellen, láttuk mikint lehet és kell hasonlóul szellemi ellensúlyt 's ellenerőt alkotni; 's mikint kell azzal ellenkező nemzeti 's vallási érdekeket 's érzeteket használni. De mondtam, miszerint létezik még egy erő, nagy és hatalmas, mellyet ama két ellenfélnek megvehetetlen erősség gyanánt lehet ellenébe tenni. Ez az alkotmányosság.

E' nélkül sem a' felhordott nemzetiségek sem az ellenirányu vallásos érzet, sükeres ellentállásra 's a' veszély' elháritására képessé szilárdulni nem fognak; mert ez azon föld, melly azok' gyökereinek táplálékot adhat.

Igenis csak alkotmányos létben 's lét által kaphatnak, mind a' szlávságtól elkülönözött, mind

azzal ellenkező érdekű nemzetiségek olly erőre, melly saját létöket 's kormányaik' fenmaradását, bár mi viszontagság ellen is biztosíthatja; 's csak alkotmányos lét teheti a' most ellenségesen 's fenyegetőn álló szláv népeket ártalmatlanokká; sőt azokat biztos frigyesekké varázsolhatja át.

Alkotmányosság az — mint mondám — minek szent köréhez, sem orosz önkény és zsarnokság sem békebontó forradalom nem közeledhetik. Ez a' nemzetek' 's álladalmak' egészségi állapotja. A' hol 's mig ez van: sem zsarnokság' sorvasztó kórsága sem forradalom' hagymáza nem létezhetik. Mind a' két mérget megsemmisítő ellenszer ez.

Mint egyént tehetősség, önállásra segitvén, mentté teszi szolgaság' kénytelenségétől 's attól, hogy magát más' önkénye alá kelljen vetnie; 's igy enyészteti azon fő útat és módot, melly által hatalmasok mások' uraivá válnak; ugy jogok' 's alkotmány' birtoka óv meg leginkább nemzeteket zsarnoki hatalom alá eséstől. Alkotmányos jogok' 's szabadság' birtoka emeli ugyanis az öntudatot 's önbecs-érzetet zsarnokság elleni teljes gyűlöletté; 's azoknak élvezése utolsó csepp vérig védendő kincsé válik. E' védelemre pedig, a' le-

hető legnagyobb erőt nemzetben épen azon jogszerű alkotmányos szabadság fejti ki.

Másfelől valamint tehetősség mentté tesz a' kisértettől, inségtőli szabadulásért vétkes szerzésnek tilos vagy nyilt utjára vetemedni; ugy jogok' 's szabadság' szerzéséért tilos útra lépést alkotmányos jogok' birtoka szükségtelenné 's czéltalanná teszen; 's az arrai vágyat 's törekvést létre sem engedi jönni. Alkotmányos országban, forradalmasok helyes jogokérti küzdés' álorczáját nem használhatják, melly alatt gyakran másutt undok vágy és szándék rejtezik. Hol jogszerű lét 's alkotmányos szabadság van, ott minden irány 's minden merény a' fenállónak felforgatására, vétkes rendbontói bélyeget hord magán, 's mint ollyan minden jó polgárt maga ellen idéz fel.

Alkotmányosság tehát az, mellynek zászlaját kell mind azon hatalmasságoknak megragadniok, mellyeket orosz tulnövő felsőség, vagy forradalmi veszély fenyeget.

E' hatalmas zászló' megragadására 's kitűzésére mindenek előtt Austria 's Poroszország van meghíva. — Ha e' két hatalom az alkotmányosság' szent lobogóját kitűzi: lelkesedett elra-

gadtatással fogja ez alatt az egész civilizált világ a' hűség' esküjét letenni. Ez alá gyűlend minden, ki értelemmel 's erkölcsi érzettel felruházott teremtményhez méltón, irtózik zsarnoki vas vesszőtől 's borzad forradalmi dühöngésektől; szóval minden, ki rabszolga vagy fene vad lenni nem akar.

Igaz, hogy irtóznak illy szerepváltozástól a' hatalomnak mostani kezelői. Sokaknak természetökké vált az alkotmányosságtóli undorodás; 's megrögzött bennök az azelleni balitéletek- 's fonák nézetek-szülte gyűlölet. Hideg borzogatja vagy harag hevíti, annak csak nevét is hallván.

Kivált Austria' hatalmasaiba van ezen alkotmányosságtóli undorodás 's annak gyűlölete belenőve. — Ministeri mindenhatoság, igaz, hogy alkotmányosság mellett nem létezhetik. A' hatalom gyakorlatának legkényelmesebb polcza az, mellyen sem felelősség sem ellenzék vagy nyilvánosság szabad akarat szerinti cselekvést sem nem gátol sem nem nehezít; mellyen minden jóért dicséretet 's köszönetet lehet aratni, — hibákért 's okozott sértések- 's szenvedésekért pedig az uralkodó' sérthetlen személye megé szoktak bujni. —

Kik illy polczon vagy a' körűl ülnek, vagy ülni vágyásuk 's reményök van, nem örömest távoznak attól. De ha van keblökben az uralkodó ház iránt igaz hűség 's az egész álladalom' fenmaradásaért buzgóság: nem lehetnek idegenek ez áldozatot — ha nekik terhes és kellemetlen is — megtenni most, midőn az egésznek fenmaradása 's a' ‚lenni és nemlenni' kérdés függ attól.

A' hivatalnokok' tábora, melly általán vévo alkotmányosság' létre jöttének legnagyobb ellensége 's legerősebb gátja; — melly az' austriai birodalomban azon mindenek felett álló kövűlt hatalom' az ugy nevezett System', rendszer' lomha sulyával csigázván a' kormányzottakat, 's maga is az által csigázva — eszközli az igazgatásnak csiga menetét; e' had — mondom — alkotmányosságban, kényelmes és jól kamatoló helyzete' 's hatalma' sirját rettegi; pedig alkotmányos rendszer mellett is elég kilátás van hivatalt viselni ohajtók' számára; sőt szorgalom, munkásság' 's tehetség épen ott teszi azt a' legszebb 's legjutalmazóbb pályává.

Austria nem tisztán korlátlan hatalom — 's az nem is lehet. Mint magyar király korlátolt; 's

csak mint ollyan lehet magyar király. Ezen korlátoltsága 's többi országai-beli korlátlan hatalma, egymás ellen gúny 's kölcsönös szálka egymás' szemében. Egy-helyt vallania 's követnie kell olly elveket, mellyeket másutt tagad és kerül. Illy korlátolt 's korlátlansági kettős szerepben nem diszelhetik. De ha teljesen korlátlan hatalom volna is; mint illyen sem jatszhatnék első szerepet. A' korlátlanságnak feje, vezére 's képviselője az orosz hatalom. Minden más hatalom, melly a' korlatlanság' zászlaját tűzi ki, okvetlen annak vezérsége 's felsősége alatt áll. Austria — mint nem is mindenütt, tehát nem tisztán korlátlan hatalom — e' téren csak alárendelt helyzetben lehet; 's hogy e' helyzetben is menynyi felől és mi minden fenyegeti 's teszi fennmaradását kétségessé, már láttuk. Ellenben ha alkotmanyosságot tűz ki jelszóul; ha igy civilisatiónak 's jogszerű békés haladásnak vezérévé lesz; ugy biztosan Európa' első hatalmává váland. Olly elsőségre kap, melly haszinte felül emelendi is azon, hogy bár minő hatalomtól is félnie ne lehessen, — de sérteni és nyomni senkit sem fog; 's Európa' egyensulyát, sem kereskedése sem hadi

ereje vagy politicája által, sem anyagi sem szellemi tekintetben zavarni vagy veszélyeztetni bizonyosan nem fogja.

Vigyázni kell Austriának, nehogy Poroszország megelőzze azon vezérség' felvállalásában. — Ha ez történnék, Poroszország magasodnék első német hatalommá, 's annyira emelkednék, mi a' dolgok' természetes helyzetét zavarná; mert hogy Austria mint nagyobbb játszódjék fő-, 's vele Poroszhon segéd-vezéri szerepet, ez maga' rendén van; 's a' porosznak tekintélyét 's állását korán sem nyomná annyira, mint a' mennyit ártana gyengítve 's kisebbítve amannak, ha a' kisebb álladalom 's hatalom válnék irányt-adó hatalommá 's olly roppant erő' gyűlpontjává. — Illy viszony Austriát vagy arra kényszerítené, hogy legnagyobb ellenségének, t. i. az orosznak vesse magát karjai közé, vagy is inkább elnyelésre kész torkába; vagy pedig hogy másodrendű, sem egészen korlátlan sem valóban alkotmányos, — sem német sem szláv sem olasz sem magyar; hanem mint mind ezek közt ingadozó hatalom, tengetné még darabig sinlődő létét.

A' porosz kormány kezdi érezni, hogy csak

mint alkotmányos hatalom lehet a' határtalan orosz hatalommal szembe erős; 's hogy mint illyen, mennyi hasonszenvre 's mennyi segédre számithat; 's minő roppant erők fognak benne egyesülni, 's használatára készen állani. — Bölcs tapintattal 's kimélettel kezdett e' kormány az átalakulás nagy művéhez. Adja az ég, hogy halkkal-haladására maradjon elég ideje, 's abból ki ne fogyjon. De az idő sebesen, hatalommal 's következményidúsan halad; 's lehet, hogy szükséges lenne, legalább az elv' 's akarat' kimondásával nem késni: az alkalmazást 's kivitelt rögtönözni, természetesen kábaság 's vétek lenne.

Austriának 's Poroszországnak együtt kellene az alkotmányosság' lobogóját kitűzni. Némethonnak minden fejedelme 's minden nemzete, 's általában minden alkotmányos ország csatlakoznék ezen szövetséghez 's egyesülne abban. — Ez lenne a' valódi szent szövetség.

Ha Austria, mint Magyarországra nézve már alkotmányos hatalom, ez országnak alkotmányát tiszta szándékkal 's szilárd akarattal ápolni 's öregbíteni akarja; ha annak hiányait pótolni, hibás vagy gyenge oldalait, helyesség' 's kor' kivá-

natihoz képest kiegészíteni 's kijavítani segéd kezeket nyujt, 's mind erre egész törvényes hatalmát használja: hihetetlen gyors léptekkel váland ezen ország olly hatalommá, melly szeretett királya' erejét 's dicsőségét nagyra emelni, 's hatalma' fontosságát Európa' mérlegében tetemesen súlyosítani — már magában is, de annyival inkább az alkotmányilag rokon több országaival az álladalomnak — képes lenne.

Ezen kivűl alkotmányossá kellene Austriának többi tartományait is tenni.

Alkotmányt 's képviseleti rendszert adván Lombardiának: lelkesedés kötné és minden viszontagságoknak daczoló hűség e' tartományt 's e' nemzetet hozzá. Roppantra fejlődnék annak ereje; 's más függetlenségi ábrándok 's forradalmi csábitások ellen teljesen 's állandóan biztosítva lenne.

A' német birtokok u. m. Austria, Steyerország, Tyrolis, együtt képezhetnének alkotmányos testet. Slésiának, haszinte földészetileg el van is szakítva, de mint nagyobbára német tartománynak, ehez kellene tartoznia. Karinthia- 's Karnioliában van talán a' német elem any-

nyira fejlödve 's terjedve, hogy ezek is amazokhoz csatoltathatnának. Minden esetre az ott létező szláv nemzetiség iránt illő kimélettel kellene lenni. Lehetne azoknak viszonyuk ollyan, mint Magyarhonhoz a' horvátoké, vagy Erdélyben a' szászoké.

Csehországnak 's Morvának külön kellene alkotmányos valódi szláv országot alkotni.

Gallicziának hasonlóan saját alkotmánnyal kellene birnia, 's tisztán lengyel tartománykint léteznie.

Isztriának olasz-lakta része Lombardiával; szláv faju része pedig Dalmatiával egyesülhetne.

Dalmatiának, mint ugy is magyar juson birt országnak 's mint a' magyar korona' kiegészitő részének, Horvát- és Tótországhoz kellene kapcsoltatnia. Mind ez utóbbiakban, a' szláv nemzetségnek bántatlan hagyása 's annak polgári beléletökbeni teljes divatozása mellett, a' magyar alkotmány' malasztait azokra teljesen kiterjesztvén, ezen malasztok' birásának feltéte lenne: Magyarországgali szoros és feloldhatlan kapcsolatuk.

Azon mentség 's ellenvetés, miszerint ez vagy ama nép alkotmány' birására még meg nem

ért, és hogy alkotmánynak adása 's létre hozatala kényes, sőt veszélyes feladat, — már elványolt 's kicsipelt. Hasznos ugyan, sőt szükséges, hogy alkotmány történeti előzményeken 's alapokon nyugogyék, 's hogy a' nemzet' jellemében és beléletében legyen gyökerezve; de hogy lehet olly nemzeteknek is alkotmányt adni, mellyek koránsem tartoznak a' legfejlettebbek közé, 's hogy lehet minden veszély 's nyugtalanság nélkül azt egyszerre létrehozni, — Oláhország' 's Moldva' példája is mutatja; hol 1831-ben egyszerre adatott 's minden rázkodások nélkül egyszerre hozatott létre alkotmány.

Az említett alkotmányossá válandó országok közti kereskedési viszony, kölcsönös engedést és kiméletet tartva szem előtt, megfejthetlen feladat bizonnyal nem lenne. 'S annyival inkább nem lenne, mert ha illy álladalmi szövetség léteznék, mellynek tagjait alkotmányi rokonság 's tehát közös érdekek 's életfeltételek csatolnának össze; bizonnyal kölcsönös áldozatokkal is készek lennének — egyik a' másik' egyes érdeke iránt szintugy tekintettel lenni, mint a' közös alladalom' nagy egésze' javát előmozdítani. Illy viszony- 's hely-

zetben bizonyosan Magyarország sem lenne idegen olly terhekbeni osztozástól, mellyektőli mostani mentessége miatt most szükségesnek vélik, vele — sok tekintetben — mint mostohával bánni; 's azon mezőnek tekinteni, mellynek takarmányával kell másokat bő fejésre alkalmasakká tenni. Midőn az austriai birodalom' minden országa 's tartománya, saját polgári 's képviseleti alkotmányának jótéteit 's biztosságát élvezvén, ezen öntudattal biró 's jogszerű polgári életműködésében a' birodalmi nagy szövetség' osztályos és kiegészitő részének tekinthetné magát: bizonnyal örömmel fedezné mindenik, mind kebelbeni 's önhozzájárultával meghatározandó 's kezelendő kiadásait, mind pedig az egésznek szükségeit, mellyről a' nyilvános kimutatások meggyőzők lennének az iránt, hogy azok az egésznek 's következőleg az egyes részeknek is javára tétettek.

Illy általános alkotmányos-lét minden tehervitelnek illy saját hozzájárulással elhatározása 's kezelése, 's minden álladalmi közös kiadásokróli nyilvános kimutatás 's számadás, bizonnyal késszé tenné a' birodalom' minden országait — Magyarhont sem véve ki — maguk közt felosz-

tani 's felvállalni a' monarchia' adóssági terhét is.

A' nemzetek általi illy magukra vállalása ezen tehernek 's közös jótállásuk 's felelőségök alái vétele — minő magasságra emelné, 's minő szilárddá tenné Austria' hitelét. Ez lenne legjobb 's legkönnyebb mód — de hihetősen egyedüli is — minden pénzügyi bajokat enyésztetni 's a' pénzügyet biztosítni. Mi, megtekintve azt, mi e' pénzügy felől, az azt környező homályon keresztül köztudatra jöhetett, 's mi valóban nem kis mértékben látszik aggasztónak, — bizonnyal nagy tekintetet érdemel.

Ha Austria illy saját nemzetiségeken alapult országokból 's nemzetekből álló, 's rokon érdekek 's közös uralkodójok iránti buzgóság által anyagilag 's szellemileg összeforrott alkotmányos hatalom lenne: azon keblébeni sok idegen elem, melly most egymással 's vele ellenségesen áll szembe, 's melly közt van, mi veszéllyel fenyegeti — biztos frigyesévé 's ereje' mind annyi tényezőjévé válnék. — Az orosz befolyás szláv népességére megszűnnék; mert attól nem volna többé mit reménylniök; 's alkotmányos állásukban olly

áldást birnának, mit azon korlátlan hatalomtól nem várhatnának. — A' forradalmi törekvések' mérge sem működhetnék, mert birnák a' nemzetek azt — 's birnák békés uton 's jó fedelmök' nevét áldván érte — miért forradalmi vészteljes merényekre lettek volna képesek vetemedni: t. i. nemzetiségökön alapult alkotmányos létet.

Ha Austria, mint az alkotmányosság' óriása a' hasonlóan alkotmányos Poroszországgal, az alkotmányosság' 's civilisatio' feje - 's vezérekint fellépve, e' dicső lobogó alá gyüjtené Némethon' minden országait 's nemzeteit, mellyek nemzetiségök' 's alkotmányos létök' védőit bennök szemlélnék; — ha e' két hatalomban látná az egész civilisált Európa, a' jogszerűség', nemzeti függetlenség', felvilágosodás' és szabad kereskedés' hatalmas pártolóit; — bennök azokat, kik a' durva hatalom 's korlátlanság ellen szintolly erőteljesen 's elszántan készek 's képesek küzdeni, mint a' zabolátlanság 's forradalmi ezerfejű zsarnokság ellen: nemzetekből 's uralkodókból összetömött olly védhatalom alakulna, mi Európa' jövendőjét, a' dolgok' 's események' bár minő fordulta' esetére is, állandóan biztosítaná.

Illy alakuakká válván 's illy irányt vevén a' dolgok, azoknak bár minő előre látható vagy véletlen események által vecndő akármi nemű fordulatára bizonnyal ez emlitett alak' és jellem' bélyege nyomatnék; 's mind az a' civilisatio' és jogszerűség' érdekeivel, 's nemzetiség' 's alkotmányosság' szellemével megegyezővé lenne.

Ha, midőn a' magát túlélt 's elaggott török hatalom' europábani uralkodásának végórája — akár igy akár amugy idézve elő — ütend, az emlitetten alakult alkotmányos szent szövetség léteznék: bizonyos lehetne Europa, hogy a' szétomlott birodalmat vagy annak nagy részét, sem az orosz hatalom nem nyelné el, az által — a' már is túlsulyú — minden több hatalmak' fejére növendő; sem, hogy azon birodalomnak több részeiben forradalmiszellem - fuvallta belháború' harapózandó lángja loboghatna, 's a' nyers erő 's fejetlenség — űzhetnék hatalmukat.

A' szétomlott birodalomból, hihetősen ama szövetség' közbejötte által 's oltalma és kezessége alatt, külön- 's önállásu országok emelkednének — nemzetiségben gyökerezett alkotmánnyal birók; a' civilisatio' mint meg annyi uj hóditmá-

nyai, 's az értelem' és szellemi 's anyagi jólét' fejlődésének mind annyi új 's dúsan termendő mezői.

Lelket-emelő 's felséges jövendő' lehetségének képe tűnnék fel. A' régi Byzancz emelkednék, mint fővárosa keresztyén uralkodóháznak 's országnak; de nem a' hajdanihoz hasonló elpuhult- 's vétkek által megvesztegetettnek, — hanem polgárisodás' 's alkotmányosság' nagy czélját magának kitűzött, fiatal — 's józanság által vezérlett erőben kelő országnak lenne fővárosa; 's székhelye Némethon' uralkodó házai közűl választott olly királynak, kiben mesterségek', tudomány' 's kereskedés' buzgó pártolóját találná.

A' jelen Görögország, azon göröglakta körűlte fekvő tartományokkal gazdagodva, mellyek most alkotmányos léte' sánczain kivűl maradtak, — ősi dicsőségének 's míveltségének méltó örökösekint, mind inkább öregbedő 's fejlődő alkotmánya által, jelen uralkodó háza alatt' Európa' alkotmányos hatalmainak dicső családjában méltó és hasznos tag lenne.

A' török alatti szláv tartományok, mint Bosnyák- 's Bolgárország Szerbiával együtt, saját

nemzetiségök- 's míveltségi helyzetökhöz illesztett alkotmánnyal felruházott szláv vagy illyr királyságot alkotnának; mellynek trónját az austriai ház' egy tagja foglalná el.

Oláhország 's Moldva együtt, sem kiterjedésre 2000 □mf.) sem népességére (3,200,000) nem felette kicsiny királyságnak. Helyzete olly kedvező, a' természet annyival áldotta meg, hogy értelmileg fejlődő nemzetiség annak a' civilizált világban nem csekély, 's a' közérdekekre nézve igen hasznos helyet jelelhet ki. E' két fejedelemség most is alkotmányos. 'S ezen rokonjellemű két alkotmányt egyesíteni, 's annak gyenge 's hiányos oldalait kijavítani bizonnyal sokkal könnyebb lenne, mint a' millyen vállalat volt — a' török önkény alatt álló 's ahoz szokott e' tartományokat, egyszerre uj szabásu constitutiókkal látni el: mi pedig 1831 évben minden rosz következések nélkül megtörtént. Ezen nemzeti 's vallási egységgel megáldott tartományok, 's ezen jó hajlamokkal 's tehetségekkel felruházott nemzet szép jövendőt reménylhetne egy erőteljes uralkodás alatt. E' szép jövendője' biztositására szükséges lenne, hogy ne mint most, választás-alatti

legyen fejedelme, 's hogy e' király hasonlóan a' koronás családok' p. o. a' franczia uralkodó ház' egyik ivadéka lenne.

Az ennyire alkotmányossá lett Európa' helyzete, 's a' nemzetiségek' illy jogszerű diadalának mulhatlan postulatuma, 's az örök igazságtól meg nem vonható adó lenne: Lengyelországnak nemzeti 's alkotmányos önállásra emelése.

Az emlitett átalakulások által, mind Austria' mind Poroszország' jövendője biztositására nézve anynyit nyert volna, miszerint örömest átengedhetnék lengyel birtokaikat egy lengyel királyság' alkotására. 'S ennek tevése nem csak engesztelő áldozat lenne az egykori botrányos, menthetlen, 's áldást épen nem hozott helytelenségért; hanem mint bölcs számitás' szüleménye valódi hasznot gyümölcsözne.

Mind ezen kifejezett nézetek 's ohajtások koránsem tárgyazzák 's feltételezik az Oroszbirodalom romlását; sőt csak valódi kárát sem. — Olly tömérdek annak kiterjedése, olly roppantak segédforrásai, annyit tehet önkeblében, 's annyit kell tennie; miszerint századokig élénk 's feszült munkásságot igénylő tevési kör áll előtte, ha né-

pesedését, miveltségét 's kereskedését azon polczra akarja emelni, mire mind az emelkedhetik. — Hogy valóban ez — áldást érdemlő czélja; 's hogy Európát igája alá vetni, 's a' felett nyomasztó felsőséget gyakorolni, vagy annak bátorságát 's békéjét zavarni nem szándékozik: mind ezt bizonynyal lesz alkalma bebizonyítani a' hihetősen nem sokára bekövetkezendő keleti általakulás' alkalmával. Hogy e' keleti viszonyok iránti lépéseivel zsakmány-nyerést 's hatalomterjesztést nem tervezett, megmutathatja azzal, ha majd az ott saját nemzetiségek szerint alakulandó alkotmányos országok' létre-jöttét nem ellenzendi. Illy országok' létre-jötte ugyanis a' civilisatiót 's ebből folyó nemzetek közti élénk közlekedést 's kereskedést, 's következőleg ipart 's tudományt mozditván elő, 's az egész emberi nemre nézve jótékony 's értelmi 's anyagi hasznot árasztó lévén — azok' létre-jöttét pártolván meg fogja mutatni, hogy e' közös haszon és jólét neki is szívén fekszik. — És azon országok, az ő fenyegető túlsulya ellen a' többi Európa' egyensulyát biztosítandván: azok' emlitett pártolásával be fogja bizonyítani, hogy ez egyensúlyt feldúlni nem akarta; 's hogy Európa

nyugalmát 's bátorságát annyira méltányolja, miszerint helyesli, hogy annak az ő túlhatalma ellen, megnyugtató 's biztositó más kezessége is legyen — mint csak az ő trónján ülóknek könnyen változható személyessége 's mérséklete.

És hogy Európa' békéjére 's bátorságára nézve illy méltányosság 's helyesség vezérli politicáját — azt mindenek felett azzal bizonyíthatja be, ha ő is kész lesz azon védbástya' felépitését eszközleni, melly nélkül Európára az orosz hatalom- 's annak politicájától, vagy valamelly uralkodójának hóditó szellemétől mindig veszély áradhat. Ezen védbástya kétségen kivül Lengyelország.

Ha ezen egész nemzetnek, független és saját, de nem orosz-, hanem más, p. o. porosz házbóli király alatti alkotmányos országgá alakulásában megegyezik: ugy — de csak is ugy — lesz rágalom minden, mi az orosznak felsőségre sőt egyetemes monarchiára törekvése felől mondathatik.

VII.

A' veszély, melly különösen honunkat fenyegeti. — Honunk' teendői.

Földészeti helyzetünk' fenyegető volta. — Polgári 's nemzeti szétdaraboltságunk. — Különböző nemzetek' 's jelesen a' szlávok' követelései. — E' követelések' fontolása.

Teendők:

1. A' szlávok' méltányos követeléseinek teljesítése.
2. A' szlávoknak méltó bizodalomrai okadás.
3. A' magyar nemzetiségnek öregbítése 's terjesztése.

   a. Értelmi miveltségnek jogszerzés és birás czimjévé tétele. Nevelés. Népiskolák. Kisdedóvó intézetek, mint a' magyar nyelv' terjesztésének legjobb módja.

   b. Alkotmányos és nemzeti érdekünkhez mentő többeknek csatlása. Városokról. Föld' népéről. Házi-adóról.

4. Mit kellene törvényhozásnak altalában, 's mit a' legközelebbinek tenni?

5. Honosink 's fökint köztünk magyarok közti egyesség.
6. A' magyar nemzetnek kormányához csatlakozása.

Eléggé 's elég sok oldalról láttuk a' vészterhes felleget, melly egész Európa — némelly országai felett pedig még közelebb függ, kebléből sujtó és megsemmisitő villámokat szórni vagy elseprő 's pusztító özönt önteni minden pillanatban kész. — Már a' mondottakból kiviláglik, miszerint e' felleg egy ország felett sem függ kitörésre annyira készen, 's olly fenyegetőleg, mint honunkon.

Ezen aggasztó tünemény igényli legnagyobb figyelmünket. Ezt habár több szempontból láttuk is már, vizsgáljuk még egyszer; mert szembe kell a' bajjal 's veszéllyel tekinteni, ha férfiasan akarjuk magunkat az ellen védeni; vagy — ha lehet — azt magunktól eltávoztatni. Tisztán ismert veszély korántsem bir olly legázoló erővel, mint meglepő, nem ismert, vagy értéken alól becsült. Tisztán 's egészen — nagyitás nélkül ugyan, de minden szépitést 's öncsalást is gondosan kerülve — kell helyzetünket ismernünk. Tisztán kell — 's adjunk hálát az égnek, hogy ezt jórészt tehet-

jük — látnunk és tudnunk: mik nálunk a' veszély' anyagai 's elemei; minő azoknak sulyjok, és mi jelentőségök. Tisztán kell másfelől éreznünk 's ösmernünk saját erőnket — 's gyengeségünket. Ismernünk legsebezhetőbb és legkevesebbé védett vagy védhető oldalait helyzetünknek.

Minő baj sőt végromlás érheti az egész austriai birodalmat a' slavismus részéről: már mondók; 's azt, is hogy ezen birodalomnak egyes országai közűl koránsem fenyeget egyet is azon veszély, sem annyira sem olly súlyos alakban, mint Magyarországot.

Ez, már mondott történeti eseményekből, 's polgári viszonyokból folyó természetes következése — honunk' szintugy földészeti mint társadalmi 's alkotmányi mostani helyzetének.

E' hont vérökkel szerzett eldődeink az országnak legvirulóbb részére — annak terére telepedtek. A' meghóditott lakosokat az országot körülövedző hegyekre 's hegyek közé szorították. Hadi szellemöknek 's fegyveresen pásztorkodó hajdani jellemöknek, 's későbbi földmivelő irányuknak igenis kedvező volt ezen választas. Gazdasági tekintetben ez osztaly hasznos; 's ki a' Duna' Tisza'

's Maros' termékeny 's dús tereit lakja, bizonynyal a' legjobb rész' birtokában van.

Ellenben hadi szempontban roszabb állás nem lehet. E' tekintetben honunk' helyzete épen ollyan mint völgybe épült váré, melly felett a' körűlte levő hegyek urkodnak (dominálnak), mellyeknek lőszerei azt bár mikor semmivé tehetik; — 's nem sokkal biztosítottabb, mint a' hólepte havasok' alyjában fekvő lak, melly a' hózuhanás' rémitő perczének mindig ki van téve. Hegyek' lakosainak a' teren lévők nem igen lehetnek félelmesek; de azok hegyeik közűl árkint pusztítva omolhatnak a' sikra; 's üldözés és viszontmegtámadás ellen hegyek biztosítják. Mind védő mind megtámadó hadi mozgásokra épen azon része valóban alkalmas honunknak, mellyet majd egészen szlávság 's részben oláhság lakja.

Igy hegyektől, 's azokat lakó idegen 's ellenséggé válható népektől lévén a' teren tanyázó magyarság, Po'sonytól észak-nyugot- 's északon végig, a' már Erdélyben fekvő radnai szorosig körűlszárnyalva — ha ezektől, mint önerejököni megtámadóktól soha sem is kellene félnie — de természetes frigyeseiűl jelennek meg a' kivűlről jöhető

bár mi orosz-szláv ellenségnek; mellyet azok — körülmények szerint — lehet, hogy nyilt karokkal fogadandnak. Alig van Po'sonytól Sz. Gothárd 's Lendva közti tájékig egy darabocska határ, mellyet nem szláv bír; de ezt is nem magyar- hanem német szarmazatuak lakják. Innen kezdve egész dél- 's délkelet felől Palánkáig a' horvát- 's tót-szlávok, onnan pedig Erdély 's Magyarország közt csaknem végig, 's Erdély határain — egy darab szász- 's még más székely-lakta földet kivéve — mind oláhok karolják körül.

Ezen tájakra nézve más körülmény is létezik, melly minket illetőleg — de mondhatni, az egész monarchiára nézve — felette aggasztó. Ezen oldalról mind az fenyeget, mi túl, de annál még sokkal több 's nagyobb baj.

Ezen széleknek, már hajdan időben a' török ellen majd mindig fegyverben kellett lenniök. Később az austriai ház' uralkodása alatt, csakugyan törökelleni védül, e' határszél jól rendezett fenálló katonasággá alakíttatott. Nagy hasznúnak 's nagy nyereségnek tartatott ezen intézet; melly által olly kézügyben lévő, olly jó, czéljának annyira megfelelő 's azonban olly olcsó nagy had-

sereg létesült — a' török' megtámadása ellen minden órában kész.

Annyival nagyobb nyereségnek tekintették ezt; mert egy kővel két ütést véltek egyszerre tenni. Szükségesnek vélték ugyanis a' magyarok ellen mindig résen állani. Ezeknek szüntelen léteznie állitott nyugtalanságuk ellen magukat biztositni akarták; 's igy a' folyvást ellenségesnek tekintett magyarság ellen is biztosan használandó fegyveres erőt láttak azon határszéli sergekben. Ez volt oka, miért azok nemcsak soha sem magyarosíttattak — habár magyar határszéli őrsergeknek neveztetnek is, sőt magyarok iránti idegenkedésök 's gyülölségök is táplálttatott. A' Magyarhon iránti vonzalom — mellynek pedig ők is fiai — annyira nem ébresztetett — hogy ne mondjam elfojtatott — közöttök, minden polgári szellem ugy eltávolítatott tőlök, miszerint, ha sikerült volna velök feledtetni hogy szlávok, magukat németeknek tekintenék.

Ennek következtében az imint emlitett határszélek olly jól gyakorlott 's fegyverkezett hadsereg' birtokában vannak, melly a' magyart

gyűlölve — kész lehet szláv érdekben 's irányban, az ellen használni fegyverét.

Mit Austria' kormánya fen emlitett czélzatú tettével a' magyar nemzet ellen vétkezett, terhesen lakolhatna érte; mert jelenben létezik e' határszélekben olly erő, mellynek számát — az egész fegyver fogható 's abban gyakorlott népességet véve fel — közel lehet 150 ezerre tenni, — melly vitézségre, elszántságra, edzettségre 's gyakorlottságra nézve is, Európa' bár melly seregével mérkőzhetik; de a' mellyet minden más ellenség ellen a' legreménylhetőbb sikerrel lehet ugyan használni, csak orosz- és szlávok ellen nem.

Ellenben az oroszok egyfelől nemzeti 's nyelvi, más felől vallási 's részint mind kettőből eredő sympathiák' 's vonzódás' következtében, 's propagandájok' titkos működése által is — ezeket inkább frigyeseiknek, 's ügyök 's czélzatuk előmozditóinak tekintik, mintsem ellenséges erőnek. Forradalmi szláv propaganda pedig ezen hadsereget — ugy szólván — magáénak tekinti; e' közt működik 's tervei' sikere' fő reményét ezekre alapítja.

E' szerint honunknak természettől erős védfalakul adottaknak látszó határai, részint történeti események' véletlensége 's előre nem látott viszonybeli világtörténeti változások által, de részint eldődeinknek is rövidlátása 's az uralkodásnak megvétett számitása miatt ollyanok, millyeknél szerencsétlenebbek 's nemzetünket fenyegetőbbek nem lehetnek.

Lássuk már, nemzeti 's polgári viszonyok által föltételezett 's alakított földészeti helyzetünkből jövő veszélydús állásunk mellett, — mikint áll társadalmi 's alkotmányos éltünk' viszonyainál fogva a' slavismusnak köztünk- 's ellenünki mozgalma; 's mikint és mivel fenyeget az minket.

Elmondám minő vétkes hanyagság, minő hibás politica tartotta fen 's táplálta e' hon' alapítása óta az országokat nyomható átkok' egyik legsulyosbikát, a' nemzeti egység' hiányát. És hogy szükkeblűség mikint terhesítette ez átkot — a' nemzeti különbségből nem folyó még más elkülönözések' 's szétszaggató korlátok' 's divergentiák' létrehozatalával.'

Jelenleg 4,600,000 magyar - lakta ho-

nunk *) mintegy 5,500,000 szláv (de a' mellyek közé a' görögök is be vannak számitva), 1,013,000 német és szász, 2,095,000 oláh lakosokat számlál; a' többi népesség örményekből, olaszokból, zsidókból, czigányokból 's más idegenekből állván.

Hat vallás létezik benne; mellyek nagyrészint egymással szembe 's ellenséges viszonyban állanak. Ezek nemcsak nézet- és érzetnél fogva osztják hitsorsosaikat mind annyi felekezetekre; hanem polgári választó falakká 's korlátokká is vannak téve — azon hibás 's fonák intézet' következtében: miszerint vallás, mi az ember' belső 's magány tulajdona, lelkismeret' szentsége — polgárilét' 's viszonyok' föltételeűl tétetik; 's ez által az, mi ugy is az egység' áldásának annyira akadálya, még keményebb választó fallá emeltetik.

Nemzetileg 's vallásilag igy szétdarabolt- 's szétválasztottakat megint — az alkotmány sánczaiból egészen kizárt köznép, annak csak szélein

*) Magyarhon alatt mindig Magyar- és Erdélyország együtt van értve. Kinek keblében igaz magyar szív ver, ki hona' fenmaradását valóban ohajtja, 's ki a' hon' legfőbb szükségeit látni tudja is akarja is: hona' imádott nevének más értelmet nem is adhat.

létező városi polgárság, 's az azokon belől lévő nemesség' osztályzata — választja szét. A' nemesség közűl pedig a' magnásság Magyarhonban polgárilag kivált rendet alkot.

Tizenhat felé van igy szegény honunk vágva 's szaggatva. Nincs kötszer, mi e' különböző 's nagyrészt ellenkező elemeket egyesítené. Az alkotmány csak egy töredékre nézve illy szer, — 's arra is milly nem egyenlőn hatva.

Csak egy van, miben a' magyaron kivűl a' többiek, nemzeti, vallási, 's polgári helyzetök különbségei mellett, 's azoknak daczára csaknem mind megegyeznek 's egyesűlnek. És ez: — oh fájdalom és keserv! — a' magyarok iránti idegenkedés 's nagyrészint gyülölség. A' nemkiváltságos osztály' nagy tömegének még egy más érzeti gyülpontja van: t. i. a' nemesség' gyülölése.

Igy az, mit institutióinknak hibás irányt vett alakulása' következtében, 's törvényeink' gyászos magyarázata szerint nemzetnek kell kizárólag neveznünk, 's mit ezek közűl valóban magunkénak nevezhetünk, t. i. a' magyar nemesség, mi kicsiny töredék. 'S ezen parányi töredékecskére nézve, az előbb előszámlált szétágazó osztályza-

tokból, nem csak az idegen nemzetiségű kiváltságos és kiváltságtalan, hanem a' magyar kiváltságtalan osztály is ellenséges helyzetben áll.

E' szomoritó kép nem mutatja e okvetlen szükségét az elszaggatottság' 's divergentiák' okai' enyésztetésének, 's a' szétszaggató korlátok' lehető mentől előbbi lerontásának.

Szétdaraboltságunk' fő tényezőjét — a' különböző nemzetiségeket tartván mindenek felett szemügyben — azokról rendre szólandok.

Honunkban létező német nemzeti elemeket, vagyis a' német népesség-okozta nemzeti osztályt csak negativ bajnak lehet tekinteni. Ez is nemzeti egységünk' egyik csorbáját teszi. De ezen nemzetiség, ha elválva 's külön áll is tőlünk; de nem áll ellenünk. Erről már előbb volt 's még lesz szó. — Már az oláh — mint már láttuk — más viszonyú. De a' szláv minden tekintetben legfenyegetőbb. Azért főkint erről.

A' mondottakból ezen nemzetnek európai törekvései kitetszenek. Láttuk irányukat 's czéljaikat, 's láttuk e' mozgalmak' 's törekvések' hihető jövőjét a' különböző lehetségek' feltételezése szerint.

E' különböző lehetségek tételezik fel azt is, mi e' részről hazánkra várhat. — De bár mi létesűlne is e' különböző lehetségek közűl; hazánkra minden esetre nem csak szomorú, sőt borzasztó jövendő vár, — ha hogy az ellen magunkat nem biztositjuk.

Üssön ki haború akár az egyik akár a' másik módon; csaknem múlhatlan veszélyt hozand reánk. — Ha külső viszonyok zavarandják meg a' békét, 's Austria akár egyedűl akár más szövetségben lesz kénytelen az orosz ellen fellépni; vagy ha az által fog megtámadtatni, mielőtt a' had' véres koczkái vetve lennének, 's a' győzelem erre vagy amarra eldőlne: honunk lenne leginkább ezen ellenség' megtámadásának kitéve; ez azon beütéseinek, mellyek a' hozzá szító 's ragaszkodó szlávok' tömegei által segitve 's pártolva, olly sikeresek, 's reánk nézve olly veszélyteljesek lehetnének. —

Érdekében támadást eszközölvén — belháború, néplázadás és pórnép' dühöngése áraszthatná e' honra mind azt, mi ezekből szörny és nyomor szarmazni szokott. — E' tekintetben helyzetünk olly kétes; miszerint nem felette nagyított egy

valakinek azon állitása, hogy — ha ő muszka kormány lenne, nehány orosz és oláh papot, népszónokot, jócska mennyiség pénzt, 's nehány teher orosz tót horvát és oláh proclamatiót küldvén az országba; egy orosz ágyu' 's bajonette' segitsége nélkül, csak a' mondott hadi készület- 's szerekkel, meg tudná az országot hódítani, 's a' magyarokat mind agyon veretni.

Nem eszközöltetvén sem a' szlávoknak nemzetiségünkkeli ugyanazonositása sem abbai beleolvasztása — mi csak a' civilisatio' 's értelmi fejlődés' lehető magas fokra emelésével szerzendő túlsulyunk 's felsőségünk által történhetett volna 's nem eszközöltethetvén a' szlávok' nagy részének polgári kötelékek- 's jogbirása-szülte közérdekek általi hozzánk kapcsolása; elkülönözve 's elváltan álltak ők tőlünk mindig. E' különállás' még idegenebbé 's ellenségesebbé tételére nagy hatással volt azon gőg 's megvetés, mellyet magyarok szlávok iránt — fájdalom! — nem ritkán 's nem kis mértékben viseltettek. Azért igen természetes, hogy őket a' már annyiszor emlitett körülmények' egymásra ható működése, 's a' szláv propagandák törekvései — nagyára nyilvános ellenségeinkké tették.

A' szláv köznép csak az anyag — de nagy és tömött, — mellyet a' mozgalmak' avatottjai czéljaikra biztoson 's teljesen használhatnak. — Ezen avatottaknak vágyaikat, 's törekvésök' czélját kell közelebbről kivilágítanunk, — azon vágyokat 's azon czélzatot, melly általok ezer meg ezer kebelbe oltva dúsan sarjadzik.

Állitásuk szerint honunk örökjük, 's őket illeti; mi bitorlók vagyunk. Hitök szerint ők a' nagy szláv törzsöknek ahoz nőtt ágai; 's igy honunkbeli számos népességök az azonkivüli roppant szláv népesség' kiegészitö része. Ennélfogva botrányosnak 's meg nem állhatónak állitják, hogy ama hatalmas nagy test' egyik hozzá tartozó tagja, egy más — állitásuk szerint — idegen, bevándorlott népnek jog ellen szerzett hatalma 's felsősége alatt legyen.

Ezek a' forradalom' utján, 's a' mostani álladalmok' romjain alkotandó nagy szláv szövetséges statusok, monarchiák vagy köztársaságok felöli — már többször emlitett — ábrándjukban: Magyarországot Szlávországgá, 's abban a' szláv nemzetiséget czélozzák uralkodóvá tenni. Mások közöttök kegyelmesebbek irántunk. Horvát- 's Tótor-

ságot az egyik, az — ugy nevezett tót vármegyéket pedig egy más alkotandó szláv álladalom' kiegészitő részévé szánván; minket magyarokat honunk' közepén azon részre szorítva, mellyet tisztán magyarok laknak, egy kis tartományocskává szigorodva — megengednének létezni, vagyis tengődni.

Illy követelés emeltetik ellenünk. Mi kisebb mintában, belszenvedéseink' 's kór-állapotunk' egyik fő okakint létezett, 's létezik mind e' maiglan: t. i. a' sokak által annyira pártolt ősiség készül nagyobb modorban — talán büntetésül — létünket dönteni sirba. — A' szláv követelők mellett, túl az oláhok akarnak pörbe idézni, 's örökösödési jognál fogva Erdélyt 's Magyarhon' oláh-lakta részeit venni el tőlünk.

A' világ' békéje, 's népek' 's birodalmak' biztos létezhetése szükségessé teszi — a' nemzetek' birtoki kérdését homály' 's zavar' korára vissza nem vinni. — Az országok- 's birodalmaknak századok, jogszerű működések 's elismert polgári élet által szentesitett jelenjét sérthetlennek kell minden józanul gondolkodónak tartani. Ezt csak szédelgő theoriák vagy forradalmak' emberei ta-

gadhatják. — Mikint állana a' világ' majd minden országainak jogbeli biztossága, ha az ország' alapitóinak — nagyára hóditóinak vizsgálva jogait; abból következtetve lehetne vagy kellene a' mostani birtok' további birhatását engedni, vagy megtagadni. Hol az ország, mellynek valaha szerzeményi eszköze ne a' fegyver lett volna? mellyik az, mellyet nem egykori hóditó bírna; vagy a' ki birja, ne egykori hóditótól szerzette volna? Teljesen fel kellene fordulni minden fenállónak, ha illy örökségi jogkövetelésekkel vissza szabadna menni azon időkre, mellyeket egészen tisztán ismerni is bajos; 's mellyeknek zűréből uj létre alakult Európa.

Ezen ábrándos követelésekre felelni szükségfeletti; de mégis a' követelők' állitásaira egy két szót. Emberi 's nemzeti jogok — mondják ők — elavulhatlanok; minek eredete helytelen, annak folyta sem lehet helyes, 's idő' multával sem válhatik azzá. — Emberek' 's nemzetek' jogai, igaz, hogy elidegeníthetlenek: de csak a' személyhez kötött jogok illyenek, nem pedig a' birtokhoz kötöttek; mert az embernek jog- 's kötelességek által feltételezett személyessége, mig ember létezik,

ugyanaz marad; de a' birtok ingatag. — Embert azon Isten-adott jogából: hogy mások jogai' sértése nélkül magát táplálja, testi 's lelki tehetségeit használja 's mivelje, 's a' t. kisajátítani bizonnyal nem lehet; — de birtokhoz kötött jogait vesztheti emberiléte' megsemmisitése vagy lealacsonyitása nélkül is; — 's ezért lehet birtoki jogra nézve elavulás, 's kell is ennek az embersőt nemzeteknek is annyira időhöz kötött, 's attól feltételezett minőségét felvéve — lenni.

Ennek következtében a' szlávok, vagy bár melly más hóditott nép, személyes emberi 's polgári jogaikat soha — és bár minő hosszú attóli megfosztás által elveszetteknek 's elavultaknak bizonnyal nem tekinthetik; de nem igy van ez azon földre vagy hatalomra nézve, mit egykor birtak.

Egyébiránt arra, hogy ábrándos követelésöket következetességgel védhessék, azt kellene bebizonyitni tudniok, hogy kiktől eldődeink e' hont fegyver' erejével szerezték — nem hasonló úton jöttek volt ennek birtokába. Ezt pedig valamint ők be nem bizonyithatják; ugy nagy hihetőséggel lehet tagadni — tudván, miszerint azon zürzavarok'

hajdani durva korában hóditót hódító követett, 's a' népek folytonosan egymást küszöbölték ki, 's egymást váltották fel.

A' szlávoknak nem csak örökségi jogokból merített követelésök ábrándszülte; sőt népességöknek a' magyart felül muló számán épitett okoskodásuk sem próbát kiálló. — Ha a' dolgot nem azon forradalmi szempontból tekintjük, mellynek czélja a' most létező birodalmak' szétrombolása, 's azoknak töredékeiből ujaknak rögtönzése — melly szempontot 's czélt szlávjaink közül bizonnyal sokan, 's kétségkivül legderekabbjaik 's okosabbjaik magukénak vallani nem fogják — hanem ha Magyarországot szlávjaival együtt külön létező 's létezendő országnak vesszük: ugy igaz, hogy annak Erdéllyel együtt mintegy 15 millió népessége közt, csak mintegy 4,600,000 magyar; de a' szlávok' száma is, ha a' görög fajúakat mint nem szláv törzsökbelieket oda nem számitjuk, bajoson fog 5,500,000-re menni *); ezen néhány száz

*) Fényesnek nagy gonddal 's lehető pontossággal készült statistikája szerint — a' különböző nemzetek 's nyelvek szerinti számitás még sokkal kedvezőbben áll a' magyarok részére. 1842-röli számitása következő: Magyarul beszélők

czerre menő tulmennyiség koránsem olly nagy, mi ama követeléseket igazolhatná. Azon kivűl a' más közel 5 milliót annyival kevesebbé számithatják részökre, mivel az azok közti legalább egy milliót tevő németek- és szászoknak mind nemzetisegök mind valódi érdekök — velök ellentétben áll; 's czek e' tekintetben méltán a' magyarokhoz számittathatnak.

Igy habár szomorú 's aggasztó, körülmény a' magyaroknak olly kevés száma; de a' szlávok' száma sem bír elhatározott túlsullyal. És annyival inkább nem bír, mivel az anyagi szám' értekét annyira emelő miveltségi 's értelmi súly csakugyan inkább a' nem-szlávok' mérlegében van.

Ennyit a' szlávok' leghelytelenebb követeléseiről. Mielőtt még más követeléseikről is szólnék, 's azok közt a' helyeseket méltányolván azoknak teljesitését a' teendők közé sorolnám: vessünk még egy tekintetet arra, mi honunkat fenye-

---

4,812,759, német 1,273,677, szlávok összesen 4,334,411; kik közt 1,687,256 tót, 886,079 horvát, 828,365 rácz, 442,903 rusznyák, 429,868 catholicus szerb; bolgárok, vendusok 's a' t. kik együtt 60 ezerre nem mennek.

geti — 's annak a' különböző események' lehetsége szerinti alakulhatására.

A' mondott szláv forradalmi nézetek' 's tervek' jövendője — mint már láttuk — európai conjuncturák' alakulásától, 's világszerteí eseményektől függ. — Ezen jövőnek mikinti fejlődésétől 's merre fordultától függ az is, hogy az mit hozna reánk.

Az események' legszelidebb alakulta, t. i. ha a' béke' istenét a' diplomaták még továbbra is le fogják a' földre imádkozhatni; 's ha sem az orosz megtámadólag fellépni nem fog, sem a' többi hatalmak fegyverhez - nyulásra kénytetve nem lennének, — és ha szláv forradalom sem fogja a' köz békét megzavarni: ezen kivánatos esetben is súlyosan nyomja honunkat, és sorvasztó betegségkint fog azon a' szlávok' mostani iránya 's mozgalma rágódni — ha az más és jó fordulatot nem vesz.

Fel fogja emészteni az ezek - szülte viszálkodás honunk' belső életében a' legjobb erőket mellyeket anynyi köczélra, 's olly jól lehetne, 's annyira kellene használni. Surlódások fogják a' köz dolgok' folytát nehezíteni; a' szélyelhuzás' és széttörekvés' átka fogja haladásunkat mindig gátol-

ni — több meg több gyűlölséget szűlend, 's ennek magát tápláló, rontó és bontó ereje a' szakadást mind nagyobbá 's egybeforrhatlanabbá teendi. És együtt fogunk mecsevészni, hogy előbb-utóbb együtt pusztúljunk.

A' béke' fen-nem-tarthatása' bár melly esetében a' legközelebb fekvő mi fenyeget — a' szláv- 's ezzel vallás' 's más érdek' következtében rokon hajlamú oláh pór nép' fellázadása; mellyet nem csak — mint mondók — orosz részről tudnának 's fognának ellenünk föllázítani, hanem a' szláv forradalmasok is: és ezek annyival inkább, mivel forradalomnak örökké elcsábitott 's felingerlett köznép fő 's mellőzhetlen eszköze. — Illy pórhad' nyomorja 's szörnyei ismertebbek, hogysem borzasztó képöket ismételni kellene. — Minden, ki előtt emberi életnek, családi szent kötelékeknek, házi boldogságnak 's tulajdonnak legkisebb becse is van, irtózni fog ennek csak képzetétől is. Csak azt jegyzem meg figyelmeztetésül, hogy mivel paraszt-lázadás' borzasztó kitöréskor a' „le az urral" lenne a' véres jelszó; az urak pedig magyarok, 's az „úr" név a' magyarral egyetjelentőnek vétetvén — azon nem-parasztokhoz is,

kik az urban a' magyart gyülölik, el hatna a' felidéző szó, 's igy hihetőleg kezet fogna tót és oláh nemességünk' nagy része is az urak vagyis a' magyarok ellen dühöngőkkel; kikhez másfelől magyar parasztjaink, hasonlólag nyomott állapotjokért, mint sors- 's czél-rokonaikhoz csatlakoznának. Vagyis ellenünk lenne minden: ki nem magyar 's nem úr.

Illy akár orosz akár forradalmi háborúnak már csak folyta is semmivé tehetne; 's az Európa által talán kivivandó győzelem csak feldúlt vagyonunk' romjai, 's legyilkolt családink' sirjai közt, ülhetné elpusztult honunk felett innepét. És illy győzelem után is, e' pusztult honnak mi lehetne sorsa? Egy résznek szenvedettekérti keserű érzet; a' másiknak legyőzetés' fájdalma: 's mind kettőnek gyűlölség' 's bosszú' érzete lenne keblébe fészkelve; 's mindenütt csak együtt-munkálás 's rokon készség által eszközölhető előhaladást és közjót elfojtó gyomja sarjaznék 's növekednék mindig öregbedve a' visszavonásnak és belzavarnak.

Ha pedig a' had' sorsa ellenünk fordulna; ha akár a' kancsuka akár a' forradalmi illyr vörös sapka győzne: egyenlőn enyészet lenne sorsunk.

Az északi colossnak, mellynek vas keze alatt független nemzeti lét 's alkotmányos szabadság enyészik, válnának anyagilag 's szellemileg csigázott provinciájává. Vagy pedig ha forradalmi úton sikerűlne uj birodalmak' 's országok' alkotása, — feldarabolva azok által országunk, nem lenne azok közt a' magyarnak helye, 's nemzeti szintugy mint alkotmányos létünk igy is enyészne; 's ki lenne a' magyar a' nemzetek' sorából fujva.

Hiszem és tudom, hogy a' forradalom győzelmi zászlaját csak nemzetem' legjobbjai' sirdombja felébe fogná felüthetni: túlélni e' gyászos catastrophát nincs magyar ki ohajtaná; és sok van, ki nem is fogná. Nemzetem' ezen legjobbjainak, számtalan igaz hiv magyarnak holt testein hághatna csak az oroszok' czárja is — a' Matyás' 's II. Leopold' trónjára. Boldogok, kik dicső halálban kaphatnák nyomor- 's szolgaságtóli menekvésöket; de a' fenmaradók' üldözött csoportja 's a' jövő nemzedék, mint vándor nép bolyonghatna a' világon hontalan — vagy rabigába görzsedve sinlődnék. Illy tömérdek 's illy borzasztó az, mi minket fenyeget.

Hogy a' szlávokra is a' jelen irány' 's moz-

galmak gyümölcsül épen nem kivánatos jövendő vár; 's hogy azokból — a' legnagyobb hihetőség szerint — reájok is csak kár 's nyomor háramlik, — már láttuk.

Lássuk már: mikint lehet nekünk magunkat sikerrel védeni, mikint a' veszélyt magunktól eltávolítani, és lássuk: mikint tűzhetnek ki a' szlávok is hasznos sikert nyujtó biztos czélt maguknak, 's azt mi módon érhetik el, csábitás és hiú ábránd-szülte tévirány helyett; mit csak káros csalódás' keserű érzetével 's szomorú tapasztalással fogna fizetni.

Valamint sorsunk nagy részben európai eseményektől függ; ugy véd 's mentő eszközeinknek is amazokéival összeköttetésben kell lenniök, 's azokkal együtt munkálniok.

Legerősebb, legszentebb paizsunk igaz ügyünk lévén — mindenben mit teszünk igazság 's helyesség legyen fő zsinórmértékünk. A' szlávokra nézve is, ne csak semmit se tegyünk, mi nem helyes; sőt a' mi helyes mindent tegyünk meg. Azért teendőink' legelsőbbike: szláv polgár társainknak követelései közül azt mi helyes méltányolni 's teljesíteni.

Ha a' honunkbeli szlávok' követeléseit, egyfelől a' helyesség, másfelől a' helyes útoni kivihetőség' mértéke alá akarjuk vonni: legelőbb is meg kell különböztetnünk a' horvát- és tótországi szlávokat, — és az ország-szerte megyékben vegyesen lakókat. — Különböző ezeknek helyzetök; azért csak különbözők lehetnek követeléseik is, — és különböző jövendőjök.

Horvát- 's Tótország országul létezett 's létezik. Volt és van ennek, a' magyarhoz kapcsolt ugyan', de mégis saját törvényes nemzetisége.

Ezek méltán követelhetik, keblökben 's beligazgatásukban az anyai nyelvök' helyettesévé tett latín', vagy akár élő anyai nyelvök' használatát; követelhetik, nemcsak hogy családi 's magány éltökben anyai nyelvökkel élhessenek; hanem hogy azt ápolhassák 's mivelhessék is. — Ezeknek jövendőjök: alkotmányos lét, külön bel- és magányéletbeli nemzetiséggel; — de csak 's egyedül a' magyar alkotmányos lét' feltétele alatt 's oltalma által — polgári élte' közös működéseit a' magyar nemzettel együtt 's egyenlő módon gyakorolván.

Ennyit követelni, 's illy jövendőt tűzni ki — helyes és van joguk. Többet — vagy ábránd 's

helytelen tulzás, vagy közbéke 's törvényes lét elleni törekvés, avagy lázadás: 's mind a' hü polgár' mind a' hü alattvaló' kötelessége elleni.

Azt kivánni, hogy Horvátország, 's ha Sclavoniát is hozzá számitjuk, ezen 2 millióra igy sem menő népesség, a' 344 — 's a' végvidékekkel is csak mintegy 1000 □mf-re menő tartomány, 33 ezer lélekből álló nemességével váljék anya országgá; 's adja az 5847 □mf. nyi, 's csak tiszta magyart mintegy 4,600,000-et magába foglaló Magyarországnak (Erdélyt hozzá értvén), 's ennek 500,000 körül lévő nemességének nyelvét, 's talán nevét is; — ez a' nevetséges helytelenségek közé tartozik.

Hogy Magyarhon' országgyülése a' csak nehány számból álló horvát 's tót képviselőkért 's tagokért kénytelen legyen a' latin nyelvet használni, mellyet a' tótnak csak ugy kell mint a' magyarnak tanulni, 's az sem szivja anyja tejével; — vagy talán épen azon képviseleti test, — mellyből alig tud egy kettő horvátul, 's tótúl sem sok — mind megtanuljon horvátul, — hogy továbbá ugyan ez 's ugyan igy történjék a' főkormány-, 's itélőszékekre nézve: ez csakugyan most

a' legfurcsább, — 's ha lenne erő kivitelére, a' legzsarnokibb kivánat lenne.

Országgyűlésen, valamint közigazgatás' 's itélő hatalom' középponti székeinél két nyelv nem divatozhatik. Ez amott bábeli zavart okozna; ezeknél a' nélkülözhetlen egységet gátolná, 's a' kezelésnek lenne legyőzhetlen akadálya.

Három nyelv közt lévén a' választás; hogy a' tömeget is felvéve kisebb — de a' míveltek' osztályát tekintve még kisebb arányban álló szám' kedvéért kelljen az országgyülést alkotók' 's hivatalbeliek' nagy számának egy nyelvet tanulni, — még kérdés: horvátot e, tótot e, vagy illyrt — 's ezen nyelvre vagy nyelvekre kelljen az eddigi actákat is lefordítani: ez képtelenebb, hogy sem iránta szó is lehetne.

Tehát a' latínt. De ezt a' szlávoknak is kelletvén tanulni, nincs reájok nézve könnyebbség 's nyereség benne; ellenben a' magyart választván, nagy könnyebbsége 's nyeresége van abban a' nagy számnak, mellynek az anyai nyelve: a' szlávoknak pedig semmi terheltetésök, mert egy tanulni kellető nyelv helyett más tétetik tanulandóvá; sőt

könnyebbség, mert élő nyelvet beszélni 's irni örökké könnyebb megtanulni mint holtat.

E' szerint helyességnek 's következőleg a' Horvát- 's Tótország' igazságos követelésének is teljesen megfelelő: hogy miután kebelbeli igazgatásuk, tanácskozásaik 's egész közéletök anyai nyelvökön folyjon; — a' közös hon' középponti polgári élte' működésében a' horvát is magyar nyelven, de teljesen vegyen részt.

Igy, és csak igy lehet a' horvát és sclavonita — de igy teljesen is lehet — alkotmányosan szabad; mert csak igy lehet alkotmányos kapcsolatban Magyarországgal, melly nyelvét keblében törvényesen birja 's használja; 's csak igy osztozhatik annak polgári létében 's szabadságában. Magyarországtól elválva, mi lehetne Horvát- 's Tótországból? Törvényes uralkodó házunk alatt maradva, egészen különvált alkotmányos országuli létezésre igen kicsiny, igen gyenge; austriai provinciává válni, 's Kreis-Hauptmann-ok alá kerűlni pedig, a' horvátok talán nem nagyon vágyandanak.

Mondtam már egyszer, miszerint nagy 's káros tévedés a' nemzetiséget, mi szent ugyan, de

mégis csak eszköz az emberiség' nagy czéljára, a' szellemi 's anyagi jólét', tökéletesedés', 's ennek feltétele' 's fő tényezője', t. i. az alkotmányos jogszerű szabadság' elérésére: ezen eszközt — mondom — egyedüli czélul tűzni ki; felébe tenni ezt ama valódi czélnak, 's midőn választás' kénytelensége áll elő, az eszközért a' czélt áldozni fel; azon czélt, mi történetesen amaz eszköz, vagy legalább annak teljessége nélkül már is biratik, 's még jobban elérethetik.

A' horvátok 's tótok birnak polgári léttel, 's azzal még teljesebb mértékben birhatnak; valamint honunk' több szlávjai is élvezik már részint, 's még inkább fogják élvezhetni a' jogszerű alkotmányos szabadságot, a' nélkül, hogy vagy azok' vagy ezek' nemzetisége fejlettebb 's függetlenebb legyen mint most.

Ellenben nemzetiségök' függetlenitésére és csak erre törekedve, 's ezért azon viszonyt 's érdekeket feláldozva, mellyek által vannak alkotmányi lét' birtokában — válhatna talán nemzetiségök fejlettebbé mint most; de hihetősen tisztán szláv orosz provinciává, nem pedig alkotmányos szabad nemzetté válnának. — És a' Magyarhontól el-

szakadtan eszközlendő szabad nemzetté válás' olly kétes 's olly kevés hihetőséget igérő jövendője — a' meglévő bizonyos birtok' feláldozásával 's szenvedésekkel és vér' özönével lenne megvásárlandó.

A' honunkban Horvát- 's Tótországon kivül lakó szlávokra nézve, máskint áll a' dolog. Ezek nemzetül nem létcznek: ezek tisztán Magyarország' népességének tagjai. Ezeknek valamint külön nemzeti joguk nincs 's nem lehet; ugy kötelezi őket minden — Magyarhont 's a' magyarokat illető. — Polgári alkotmány' élvezését, törvények' védelmét 's ebből folyólag jogszerű polgári szabadlétet ezek is követelhetnek. Ezek mint embereknek elavulhatlan, 's mint polgároknak tagadhatlan joguk. — E' jogukból nemzetiségökre nézve annyi, de csak is annyi következik: miszerint anyai nyelvöket családi körben 's a' magány-élet' minden viszonyaiban békén használhatják, 's annak észműveit is élvezhetik.

Emberi 's polgári jogok' birása, társadalmi 's álladalmi' életben kötelességekkel van egybekötve, 's azok által feltételezve. — Ezen kötelességek határozzák 's szabják ki a' természeti 's polgári jogokbani részesülést, 's azoknak élvezése' mérté-

két. — Ezen kötelességek' elseje: alá vetni magát mind annak, mi az álladalom' fenmaradására 's gyarapodására szükséges; — és nem csak semmit sem tenni, — habár ahoz különben lenne is jog — mi annak ártana; hanem tettlegesen segitni elő mind azt, mi annak szükséges; haszinte az áldozatba, vagy természeti jogaink' némi megszoritásába kerül is. — És az álladalomnak igenis van joga mind ezt polgáraitól megkivánni, 's egyénekre súlyos és kedvetlen kötelességeket is szabni, 's természeti jogaikban is némileg korlátolni az egésznek javáért, 's következőleg az érdekletteknek is saját javukért.

Az emlitett polgári szoros kötelességből 's az álladalomnak mondott jogából következik: mikint, ha törvényhozásunk elismeri azt, hogy a' különböző ajkuság sok jót gátol, közigazgatást terhesít, zavart okoz, 's az olly szükséges nemzeti egység' akadálya, — 's ha ezen bajok' kikerülésére átlátja szükségét annak, hogy egy közös nyelve legyen az egésznek, olly nyelv, mellyet mindenki értsen; — illy elösmerés 's meggyőződés mellett nem csak jogához tartozik, hanem kötelessége is törvényhozásunknak azon közös

hivatolos nyelvnek — mellyé hogy a' magyar lett 's tétetett, ermészetes — minden sikeres módoni terjesztése. Van joga nem csak ennek megtanulását minden polgár' kötelességévé tenni; sőt a' többi különböző nyelveknek használatát is annyiban korlátolni, mennyiben azok' divatozása ennek terjesztését, 's igy a' nagy czélt t. i. a' közös nyelv által eszközlendő nemzeti egységnek 's az erők' egyesülésének elérését gátolná.

Sokszor eszközlött már zsarnokság — természetesen hozzá illő úton 's modorban — a' zsarnokoknál is gyakran létező helyes' és hasznos' sejditése' nyomán, de még többször eszközlött idő 's a' körülmények' ez általi szükséges alakulása ollyat, mit törvényhozásnak is lett volna joga 's kötelessége jogszerű úton tenni.

Igy helyenkint durva erőszak fojtotta el ugyan azon országban az egy 's uralkodóvá vált nyelven kivűl a' többieket; — másutt körülmények 's anyagi és szellemi okok' összemunkálása olvasztotta a' más vagy több ajkokat egybe, 's enyésztette a' többieket.

E' két módnak egyike vagy másika 's részint mindketteje által lettek Poroszország 's az

északi Németföld' szláv lakói, nagyára nem csak németül beszélőkké, sőt részint valóban németekké is. Igy olvadtak a' bretagnei, auvergnei, gascognei, 's a' t. nyelvek a' francziába; 's a' gaal, caledon 's irus nyelvek az angolba, — mint azon két álladalom' uralkodó 's egyedűl hivatalos nyelveibe. Ezen bele-olvadást, — mi nélkűl azon országok mostani fejlettségök' 's hatalmuk' fokán bizonnyal nem állanának — eszközleni vagy siettetni 's előmozdítani, törvényhozásuknak is volt volna teljes joga; valamint hogy azt némelly részben, 's főleg közvetve tette is.

Hogy törvényhozásnak e' tárgyban erőszakos útra lépni nem kell, annak nem annyira az arrai jog' hiánya oka; 's hogy mennyire terjedhet kötelező rendelete, annak nem annyira jogának szűk köre szab határt; hanem inkább az tiltja az erőszakot, 's az javallja a' kötelezésnek — mennyire lehet — kerülését: mivel erőszak czélra nem, sőt inkább attól el vezet; 's lehet, 's még inkább lehet czélt érni szelíd módon, 's egyének' érzetét 's jogait kiméive, mit tenni — mikor csak lehet — törvényhozásnak kötelessége.

Valamint tehát törvényhozásunknak joga, sőt

kötelessége' a' magyar nyelvet terjeszteni, 's e' végre kötelezőleg is fellépni, mennyire az tanácsos; kiméletet pedig annyira tartván szem előtt, mennyiben azt a' czél meg engedi, mivel az különben másoknak terhelésévé 's az egésznek károssá válnék; — ugy a' köztünk lakó szlávoknak is kötelességök az egésznek, 's következőleg önmaguknak is hasznára: a' magyar nyelv' terjedését nem csak nem gátolni, sőt előmozdítani.

Ezekből folyólag polgári kötelesség szlávjaink' részéről: anyai nyelvökkel élésökbeli természetes joguknak azon korlátok közé szoritása, mellyet a' közjó szab ki. Vagyis más szavakkal: csak annyira élni anyanyelvökkel, 's csak annyira ápolni azt, hogy az által a' magyar nyelv' terjesztése 's mindenki általi megtanulása, — mi a' mindennek előtt szükséges nemzeti egység' nagy czélja' elérésére mulhatlan — ne gátoltassék.

Ez zsinórmértéke a' Horvát- 's Tótországon kivüli szlávok 's ugy más idegen ajkuak helyes kivánatinak, 's azon követelésnek, mellyel a' törvényhozás' 's a' magyar nemzet' okosság-parancsolta 's — hála az égnek — lehető 's alkalmaz-

ható gyengédsége 's kimélete előtt felléphetnek.

Túl és felűl ezen minden törekvés és követelés — ujra is mondom — vagy lázas agy' vagy vétkes vágy' szüleménye. — Hogy nyelvöket e' honra erőltetve, azt tegyék közigazgatás', közgyülések', törvényhozás' és törvény' nyelvévé: azt kétségkivűl békés 's törvényes úton elérni magok sem képzelhetvén csak Magyarhon' fegyveres meghóditásától, 's a' magyar nemzet' rabigába vetésétől reménylhetnék. Hogy külön független nemzetűl — önállásu nemzetet 's országot képezzenek: ez is egyedűl ugyanazon módon történhetnék; vagy pedig Magyarhontól elszakadva, a' mostani uralkodást 's álladalmi viszonyokat felforgatva; mi megint vagy az orosz hatalommal, mint külső ellenséggel, vagy a' szláv forradalommal, mint dúló árrali szövetkezésnek lehetne bűnkoholta 's vérrel pecsételt eredménye. Illy czélzat 's irány, ha létezik is elvetemedett keblekben; de szláv polgártársaink' nagy többsége attól bizonnyal idegen. És annyival inkább idegen, mivel kit mámor nem vakít, átlátja; miszerint ha mint ember, kevesztyén 's polgár nem borzadna

is szükségesképen viszsza zsarnokság' vagy forradalom' véroltárán ezer meg ezereket legyilkolva áldozni, 's rendet és békét és vagyont dúlni fel; de okosság parancsolja alig hihető reményért mindent nem koczkáztatni; 's a' tűrhető 's még javítható jelent oda nem vetni olly bizonytalan jövőért, melly leghihetőbben északi zsarnokság alatti nyomorú helyzet lenne.

Ész elleni vétség nélkül tehát mind Horvát- 's Tótországra mind honunk' több szlávjaira nézve, csak a' fentebbi követelésekről lehetvén szó — ezen követelések' megadása, 's azok iránti biztositás az, mit tennünk mindenek előtt kell.

Második tenni valónk. Szó és irat és tett által minden úton és minden alkalommal nyilván kell kifejeznünk 's bizonyítanunk; 's minden szláv polgártársainkat igyekeznünk kell meggyőzni következőkről: hogy mi a' szlávokat sem nem gyűlöljük sem meg nem vetjük, sőt rokon érzettel ohajtjuk őket mint tesvéreinket ölelni; — hogy nyelvöktől megfosztani épen nem szándékunk; — hogy továbbá alkotmányos nemzeti lét' üdve Horvát- 's Tótországra biztosan egyedül Magyarhon-

nali szoros kapcsolata' 's annak alkotmánya' malasztjának következtében létezhetik; — a' többi honunkbeli szlávokra nézve pedig csak velünki lassankinti összeolvadásban van üdv, 's minden jónak és nagynak biztos reménye: — és hogy ezeken kivül ellenben mind azokra mind ezekre nézve, a' belviszálkodás' sorvasztó bajain 's marczona szenvedésén kivül, a' vérjáték' veszélyteljes bizonytalansága mellett a' mostaninál bizonnyal roszabb, t. i. alkotmánytalan szolgaság' jövendője vár. — Mind ezeknek szó- irat- és tettbeni nyilvánitása lelkünk 's szívünk mélyéből jöhetvén, 's onnan kelletvén jönnie, 's szívhez és észhez lévén irányozva: bizton lehet reményleni, hogy az oda hat, 's a' lázadt indulatok' lecsillapitása 's a' bizodalom' megnyerése lassankint sikerülni fog.

Kell harmadszor magyar nemzetiségünket 's nyelvünket öregbíteni 's terjeszteni.

Nemzetiségünk' öregbitésére fő 's mellőzhetlen eszköz az értelmi miveltségrei törekvés. Értelmi fejlettség olly súly, melly a' kevesebb számot is bizonyos mennyiségig sokszorozni 's túlnyomóvá tenni képes.

Tudomány', mesterségek' 's izlés' mezején elhaladttá váljon a' magyar; 's nemzetisége' bélyege miveltség legyen.

Valamint létező polgári alkotmánya 's még üdvösebbé teendő polgári institutiói jogosítják — a' világ' polgári álladalmai közt helyet foglalni, 's azon helybeni megtartását a' többitől is várni 's reményleni; ugy miveltsége ád, 's csak ez adhat jogot arra, hogy a' civilizált emberi nem' nagy köztársaságában helyet foglaljon nemzetisége; 's az mint kiegészitő tagja, becsesnek és védendőnek tekintessék.

Ezért nincs nemzetiségünknek ártalmasabb ellensége — a' betyáros magyarságnál. A' magyarok Istene előtt kedves tettet követ el — kidurvaság', darabossság' 's butaság' elüzését mozdítja elő, 's ki a' magyart mind tudományi mind mesterségi mind társadalmi viszonyaiban miveltebbé teszi.

Előkelőség, csín (elegantia) 's divat roppant hatalmuak. Ha honunk' előkelői, ha kik az elegantia' mintegy örököseinek tekintetnek 's kik divatot varázsolhatnak elő; ha — mondom — ezek a' magyar nemzetiséget tűzik ki czélul 's firmául: többet teend halmaz törvényeknél, bár mi szónok-

latnál 's bár menynyi könyveknél. — És mi könnyű ezt ezeknek tenni. — Áldozatba semmibe sem kerül, 's 'a' könnyű érdemet a' legjobbak' tapsa 's áldása követné. — Itt van egy mód, oh honom' nagyai 's gazdagai, olcsó és könnyü kibékíteni a' hon' 's nemzet' annyiszor sértett nemtőjét, 's helyrehozni a' tömérdek hon elleni vétkek' 's vétségek' egy részét!

Valódi 's nem csak felületes, nem csak külszinű, hanem alapos és szilárd értelmi müveltség legyen irodalmunk' 's egyesületeink' főczélja. Üdvösen munkálhatnak erre — tudóstársaságunk 's tudósaink, valamint több más keletkezett 's keletkező társaságaink; üdvösen szinházaink; üdvösen nevelő 's oktató intézeteink, 's közoktatóink 's nevelőink. — Köznevelés által az értelmi müveltségnek lehető legnagyobb terjesztéséről, a' mindjárt mondandók' folytában még többet.

Addig a' nemzetiségnek érdekek közössé tétele általi terjesztéséről.

Nemzetiségnek szintugy terjesztése, mint öregbitése leginkább éretik el hasonérdekek' alapitása által. — Országnak különböző ajkú lakosai, ha egyenlő jog, kötelesség 's érdekek szorosan egy-

máshoz kapcsolják, külön nyelvek mellett is alkothatnak tömött testet. E' nyelvbeli különbség pedig e' szoros kapcsolatban elenyészhetik, 's gyakran el is enyészik; 's mi polgárilag jól össze van forrva, az nemzetileg is egybe szokott olvadni. — Ellenben csak faj és nyelvbeli ugyanazonság, polgári jogok' kötelesség' 's érdekek' közössége nélkül, koránsem képes — szétváltságot, idegenkedést, sőt egymás elleni törekvést enyészteni.

Ezért mindenek előtt honunk' népességéből mentől többet alkotmányunk' 's következőleg nemzetiségünk' érdekéhez kell csatolni. Az alkotmány' malasztaiban részesitendőkben mind meg annyi uj frigyest nyerünk. És nem csak hogy igy számunkat 's minmagunkat nevelhetjük és sokszorozhatjuk, hanem minden megnyerttel elleneink' táborát kevesítjük.

Nemzetiségünk' alapjává — mint mondám — miveltségnek kell válni. ‚Aristocratia' a' legjobbak' uralkodását vagyis elsőségét teszi. Ez értelemben észszerű 's helyes az aristocratia; mert hogy a' legjobbak, azaz erkölcsileg 's értelmileg miveltebbek birjanak hatási felsőséggel — az szintolly üdvös és hasznos, mint természetes. Er-

kölcsi 's értelmi elsőség mindig felsőséget vív ki máganak; hódolnak ennek mindig az erkölcsileg 's értelmileg alantabb állók.

Illy értelemben legyen honunk az aristocratia' hona. Ki becsületesség mellett bír értelmi miveltséggel: az birjon alkotmány-adta minden jogokkal 's azoknak gyakorlatával. Ennek természetes voltát 's helyességét bizonyítani szükségfeletti; mert valamint polgári jogok' birhatása szellemi minőségünk következése; ugy az polgári terhek' viselésének 's kötelességek' teljesitésének, azokat feltételező bére. Hogy pedig csak bizonyos foknyi értelmi müveltséggel birók gyakorolhatják az alkotmány-adta tevést magába foglaló, vagy tevésre meghivó jogokat: természetes. E' jogok tulajdonokat 's tehetséget tesznek fel. Illy jogok' gyakorlata egyszersmind tisztnek 's hivatásnaki megfelelés; 's e' részben szintolly természetű mint hivatalviselés. Valamint igen természetes, és senki is polgári jogait csonkítva nem képzeli 's képzelheti az által, hogy ez vagy ama hivatal' viselésére, ez és ama tárgyak' tudása 's ismerete, vagyis illyen 's illyen miveltségi fok van feltételül téve: szintolly természetes, hogy választási

vagy közdolgokhozi szólási joghoz — mellynél fogva valaki választói 's közdolgok felett szavazói tisztet gyakorol — feltételül legyen annyi tudás és ismeret vagyis miveltség téve, mennyi azon meghivatás' vagyis tiszt' — az egésznek okozandó kár nélküli sőt hasznos gyakorolhatására megkivántatik. — Mikint lehet az választani alkalmas, ki a' választás alatti hivatal' körét 's kötelességeit — legalább főbb vonásaiban — nem ösmeri? Mikint feleljen meg közgyűléseken véleményadói 's határozat' anyagául szolgálandó szavazatadói meghivatásának, ki hona' alkotmányos léte 's viszonyai iránt teljes tudatlanságban vagy merő tévedésben van?

Ezekre nézve a' honnak mind azon polgárai, kik egy bizonyos — de szorosan meghatározandó — tudási 's ismereti mennyiséggel, vagyis értelmi miveltséggel birnak: váljanak a' polgári jogok' cselekvésre meghivó 's illy kört megnyitó részének gyakorlóivá, vagy gyakorolhatóivá.

Hajdan, ki izmos karral nehány törököt le tudott nyakazni, ki vitézséggel jelelte ki magát, — nemessé tétetett, azaz felvétetett a' nevezett jogokat gyakorolhatók közé. — Helyes volt ez akkor; mert

a' honnak izmos karokra 's vitézségre volt szüksége. Most jó fejekre, 's értelemre van legnagyobb szükségünk. Ennek kell tehát azon tulajdonnak 's feltétnek lenni, mi azon jogok' birására vezessen.

Honunk méltán az értelem' 's miveltség' honának fog neveztethetni, ha értelmi miveltség lesz a' feltét — de ez biztos út és czím is — polgári cselekvő jogok' gyakorlására. Ekkor, és csak ekkor fog nálunk létezni valódi aristocratia; az, mellynek eredete mennyei eredetű.

Városaink' népessége közt nagy miveltségi mennyiség létezik. Hogy e' miveltség czélunkra szükséges irányu legyen: azt polgári alkotmányunkkal, viszonyainkkal, 's a' honfit kötelességével megismertető népszerű iratok' terjesztése 's e' tárgyaknak oskolákbani helyes tanítása által — miről később többet — könnyen elérhető.

A' városi népességünk-közti már meglévő müveltséget használnunk kell. Azért müveltebb részének polgári jogokkali felruházása, 's ez által alkotmányos érdekeinkhezi csatlása — egyik fő lépés nemzeti égünk' öregbitésére 's terjesztésére.

Szükséges erre, városaink' belszerkezetének

alkotmányunk' szellemèhezi alkalmazása. Ki alkotmányunk' szellemét felfogta, ki törvényhatósági rendszerünket méltányolni tudja, ki ezekben a' „semmit rólunk nélkülünk" elvnek létezését ismeri: tudni fogja az, minőnek kell ezen alkalmazásnak lenni. Kiben méltányosság' érzete van; ki a' bajok' létezését szintugy ismeri, 's szintugy átlátja, mint azok' orvoslását ohajtja: az nem fogja halasztandónak vélni a' városok' emlitett rendezését, 's az által törvényes és méltán követelhető jogokbani részesitését. — És ki a' helyes alakulás' és javítások' mezején olly káros rögtönzésnek nem barátja, az ezen rendszerezést is nem ugrással, hanem helyesen számitott léptekkel eszközlendőnek fogja ohajtani.

Alkotmányos helyzetünk' 's viszonyaink' előbb emlitett általános ismerete — a' már mondott okokért; irni 's olvasni tudás azért, mivel e' nélkül az előbbeni is bajosan feltehető 's elérhető, 's különben is ez csak csekély miveltségnek is feltétele; továbbá a' magyar nyelv' tudása azért, mivel ez a' hon' törvényes és hivatalos nyelve, 's mivel a' közdolgoknak ezen kell folyniok, legyen feltéte annak

's egyszersmind jogot is adjon arra: hogy valaki választott polgár lehessen, 's mint illyen a' város' közdolgaiba befolyást gyakoroljon, 's határozatok' tételében szavazattal birjon.

Ezen választottakat vagyis képviselőket válassza a' városnak minden lakosa, ki törvényesen helyeslett keresetet űz 's maga' kenyerén él. — Ezekre nézve a' fentebbi hármas tulajdon' feltételezése még most időelőtti lenne. — Hogy annak mikor van már ideje, az oskolák 's nevelés általi míveltség' mikinti terjedésétől függ. Nem is lehet illy időpont' eljöttét az egész honra nézve meghatározni vagy kimondani.

Melly város a' mostani „szabad királyi" vagy „kiváltságos" czímzet mellé, vagy azon kívűl is törvény által kimondandó, 's abba iktatandó amazoknál bizonnyal nem kevesebbé díszes és fényes ezen nevet „mivelt város" akarja hordani: az, arra határozandó úton és módon, bizonyitsa be, miszerint népességének nagy többsége, p. o. $\frac{9}{10}$ része már annyira mivelt, hogy az előbb kifejezett tulajdonokat a' választottak' vagyis képviselők' választóinak is, ezen joguk' gyakorlata' feltételéűl lehet tenni.

A' felhozott hármas feltételből a' harmadikat, t. i. a' magyarúl-tudást a' választott polgárrá vagyis képviselővé lehetésre jogot szerző tulajdonnak ugyan ki lehetne, 's ki kellene már most mindenütt mondani; de feltételül nem lehetne még olly városokban tenni, hol a' város' nagy többsége p. o. ¾ része nem tud magyarúl. De bizonyos, törvény által meghatározandó évek mulva, illy helyekre is ki lenne az terjesztendő: természetesen, hogy illy helyeken a' magyar nyelv' megtanulhatására illő 's czélszerű módoknak kellene nyujtatni.

A' városok után legszükségesebb, honunk' magyar köznépének az alkotmány' érdekeihezi kapcsolása. Ezen népesség egy test és egy vér velünk. Csak az alkotmány malasztaibani részesités kell ezeknek, 's hű védői lesznek annak. Ezen nagy 's erőteljes tömeg nem évek után, nem csak uj nemzedékkel olvadhat — ugy mint honunk' más faju népessége — velünk egybe; jogokbani részesités' varázs szava egyszerre mienkké, teljesen mienkké teendi ezt.

Mint a' városokról mondám, ugy ezekre nézve is: ki a' sokszor emlitett tulajdonokkal bír,

legyen az egész közönség által választható, a' helység népességéhez képest 1 — 5 képviselői tisztre, melly képviselők a' megyék' közgyülésein szólási 's szavazási joggal birjanak.

Azon magyar helységekben, hol kisdedóvó-intézet 's oskola létezik, bizonyos évek lennének határozandók, mellyek után választókat is csak a' fentebbi tulajdonokkal birók választhatnának.

Idegen ajku helységekre nézve hasonló képviselőkké választhatók 's választandók lennének: a' nevezett tulajdonokkal biró keblökbeliek; azon megjegyzéssel (mi a' magyar helységekre nézve is — a' törvény czélja' kijátszása' mellőzéséért — állana), miszerint csak azon helységek lennének illy képviselők' választására meghíva, mellyek keblökben a' választottságra megkivántató fentebbi tulajdonokkal biró — népességökhez képest — legalább 50 — 300 személy' létezését bebizonyithatják.

A' képviselők' mondott mennyisége azon helységekre értetik, mellyek földesúri hatalom alatt nincsenek. Földesúri hatalom alatt csak félannyit küldenének: azért mert fictione juris, 's esetenkint valóban is, érdekök földesúraik által képviselve van.

A' nevezett hármas tulajdon adjon továbbá jogot:

1. A' saját névbeni pörölésre; — azért mert illyet már gyámságra nem szorult egyénnek lehet és kell tekinteni.

2. Minden testi szégyenitő 's alacsonyitó büntetéstőli mentességre; illyennél olly büntetés lélek-legyilkolás lenne 's más büntetés is illy fogékonyabbnak tekinthetőnél sükeres lehetvén.

3. Személyének pörbeidézés nélküli 's törvényes itélet előtti sérthetlenségére; a' mennyiben ez közbátorság' 's rendőrség' tekintetében eszközölhető lenne.

4. Bár mi hivatalviselésre jogot — minden arra megkivántató erkölcsi 's értelmi tehetségekkel 's ismeretekkel felruházott egyénnek. A' mellett, hogy honunknak erkölcsileg 's értelmileg mivelt egyének lévén legfőbb kellékei, 's azért illyeket születés-különbség nélkül hivatalaira 's tiszteire használni joga 's kötelessége; — következetlenség is lenne értelem' honává válni kellető hazánkban, az értelmet hivatal-viselésre jogositó teljes czímnek nem tekinteni.

5. Bár mi fekvő jószágnak vételére 's biztos birására — az ősiség' megsemmisitő hatalma' kizárá-

sával. A' tulajdont becsétől megfosztó — 's a' tulajdonost legjellemzőbb jogából t. i. a' szabad rendelkezésből — a' birtokot pedig legbecsesebb tulajdonából t. i. a' biztosságból kivetkeztető ezen elavult intézetnek sorvasztó 's bénitó bilincseiből honunknak minden esetre ki kell menekedni. — Az álladalom' érdekében feküvén, hogy birtokot a' legmíveltebbek 's értelmesebbek birjanak; igen természetes, hogy kit már míveltség jellemez — de csak is illyen — szerezhetési 's biztos birhatási joggal birjon.

Jobbágytelki állomány' használatának (usufructuatio) szabad adása vevése, valamint az urbéri tartozások' örökös megváltása, mint törvény által már adott engedmények; nemkülönben, ha törvényhozásunk az urbéri tartozás' megváltását, nem csak mint most a' földesur akaratjától függővé, hanem elhatározandó úton és móddal kötelezőleg (természetesen a' földesur' teljes kártalanitásával) megtörténendőnek rendelné: ezen esetek a' sokszor emlitett három tulajdon' feltéte alá nem lennének vetendők. És azért nem, mivel mind ez az urbéreseket tekintve szükségesebb, 's a' földesurakra nézve is kivánatosabb, hogysem

azt nehezíteni jó lenne; továbbá nem azért mivel épen ezen intézetek helyzik az eddig joggal nem-birókat azon lehetségbe 's adnak leginkább ösztönt arra, hogy ama tulajdonokat megszerezzék, 's az által magukat az elősorolt jogok' 's javadalmak' birtokába helyezzék: és végre a' kötelezett megváltásra azért nem, mivel a' mivelts'g' terjesztése 's a' kérdéses tulajdonok' megszerezhetése földesuraktól — oskolák' állitása' 's népnevelés' előmozditása' utján — sokat függ; földesurak közt pedig hihetősen többen vannak, kik a' kötelezett megváltást épen nem tekintik kivánatosnak: ha tehát ama tulajdonokkali birás vétetnék feltétnek, mellyel felruházott egyén vagy közönség maga' megváltását követelhetné, lehetnének, kik a' feltét' létre-jöttét, vagyis a' míveltség' terjedését nem csak elő nem mozditanák, sőt gátolnák.

Ámbár a' felhozottak szerint alkotmányos és a' köz dolgok' folytatásárai befolyással biró jogok' helyes gyakorolhatására, a' mondott értelmi müveltség szükséges, 's azért annak feltételezése törvényhozás' részéről jogszerű és helyes; — de mivel tettlegesen birt 's gyakorolt jogok' elvétele

keserítőbb, hogy nem gyöngéd kimélet 's tanácsosság azt ne tiltaná; és mivel illy törvény által kimondott szabály mintegy vissza, t. i. azon időre ható lenne, midőn az, kit ér, a' feltételeket tudván, magát még a' képződés' korában ahoz alkalmazhatta volna: — ezen okokért, azokat, kik jelenleg illy jogok' gyakorlatában vannak, azoktól megfosztani nem kellene; hanem a' törvény' alkotása után bizonyos évek mulva, csak az elősorolt tulajdonokkal birók lehetnének azon joggyakorlatok' részeseivé; — hozzá értvén ide is, hogy ezen jogtulajdonok' megszerzésére alkalom legyen nyujtva.

Annak vizsgálata 's tudva tartása, hogy kik birnak a' nevezett tulajdonokkal, 's tehát az előszámlált jogok 's javadalmak az eddig azokkal nem-élők közűl kiket illetnek; van ugyan nehézségekkel egybekötve, de ezen akadály nem áthághatlan. Sokkal érdektelenebb és sokkal nehezebben megtudható dolgok' vizsgálata is áll tisztviselőink' kötelességében. Ezen vizsgálatot — kivált később — oskolai 's népnevelési bizonyitmányok könnyíteni is fognák.

Természetes, miszerint a' mondottak Horvát- és Tótországra nézve is szintugy értetnek.

Sem ezekre sem a' hon' többi nem-magyar lakosaira nézve, a' nevezett feltétek terhelőknek nem vétethetnek. Valóban csekély az ár, mellyen nagy kincsnek megvétele ajánltatnék. Törvényhozás 's nemzet ugy lépne fel, mint eddig nembirt malasztot nyujtó. Ki ád, adományához joggal köthet feltételeket is; egyébiránt senki sem lenne erőltetve, 's mindenki' szabadságában állana: hogy, ha a' feltételeket terheseknek véli, azokat mellőzve az eddiginél maradjon.

Mind ezen javallatok, mind általában a' miveltség' 's ezzel karöltve járni kellető nemzetiség' terjesztése, természetesen leginkább a' neveléstől, 's főkint a' népneveléstől függ. — Nincs azért tárgy, mi ennél fontosabb, buzgóságot 's áldozatokat igénylőbb lenne.

Sokat tehetnek ebben törvényhatóságok, — igen sokat egyének; de törvényhozásnak is kell az iránt intézkedni.

Hogy törvényhozásnak mit kell tenni arról ntóbb. Most törvényhatóságokról, 's főkint egyénekről.

Törvényhatóságnak szebb hivatása 's tiszte nem lehet, mint az oltalma 's gyámsága alá hely-

hezett, 's arra annyira reá szorult föld' népét azon butaságból, mellyben saját romlására 's veszélyére tudatlanság tartja, kiemelni. Nemes buzgóságot 's szép igyekezetet mutattak már e' tárgyban több törvényhatóságok. De a' szép határozatok — fájdalom — nagyára azon tátongó örvénybe sűlyedve enyésztek, melly nálunk a' végzések 's végre hajtás közt létezik. Ki kell ez ügyet a' csak mellékesen tárgyalni szokottak' sorából, — ki az ezzeli megbizatást a' „nobile officiumok'" sokszor nagyon csak fél válról vett munkássági vagy — jobban mondva — hanyaglási köréből venni. Komoly és szoros kötelesség' első rendű 's mulhatlan tárgyává kell ezt emelni.

Egyéneket, t. i. honunk' birtokosait tekintve nincs kör, mellyben annyit használni 's olly fényt és áldást arató hatást lehetne gyakorolni, mint a' népnevelés' mezején.

Mennyit nem tehetne a' népnevelés' tárgyában honunk' dús egyházi rende; 's mit lenne illőbb, szükségesebb 's kötelességében állóbb tennie; miután ennek királyaink' bőkezűsége olly roppant javakat bizonnyal főkint azon czélból adott, sőt nyilván ki is fejezte azt, hogy lelki-

pásztorságára bizott nyájait lelkileg 's értelmileg gyarapitsa.

E' kötelesség mellett régibb időben a' hon' fegyveres védelme volt az, mirei áldozat, birtokával járó teher 's annak feltéte volt. Jelenben béke' istene lebeg hazánk felett; azért most kettősen vált a' nevelés a' papi rend' kötelességévé.

Hát birtokos főrendünk 's gazdag nemességünk mit nem eszközölhetne? Azoktól, kik egész és sok helységek' urai; kik urbéreseik' verejtéke után élvezik az élet' legkikeresettebb örömeit, mind ezen élvezésért 's századokig gyakorlott 's még most is egészen meg nem szünt helytelenségek' jóvá-tételeül, nem méltán lehet e' megkivánni: hogy azokat nevelés által anyagi jólétöket gátló miveletlenségökből, 's többnyire ebből következő erkölcsi allyasodottságukból emberekké 's hasznos polgárokká tegyék? Ennek gyakran még érteki áldozatot sem, hanem csak akaratot 's felügyeletet kivánó eszközlése a' honra nézve olly szolgálat 's olly érdem, minél sem vér' mezején' sem hivatalos munkásság' ösztő gondjai közt — nagyobbat tenni nem lehet.

Hogy a' népnevelés minő nyomorú állapotban van jelenben mi nálunk, vagy jobban mondva, menynyire nem létezik: azt mindenki tudja. Igen sok faluk, sőt egész vidékek vannak, hol oskolának hire sincs. A' létező falusi oskolák — kevés kivétellel — a' lehetőségig roszúl rendezettek. Helyenkint annak — ugy szólván — csak neve, 's legfeljebb épülete létezik. Az — ugy nevezett — oskola-mester, kántor, legfeljebb templomi 's temetéseknéli fülrepesztő működéseire alakít magának nehány rikácsoló segédet; másutt napszámosoknak használja a' gyermekeket; többnyire durvasággal, rosz kedvét 's haragját azokon töltve, vesszővel 's ostorral veri belejök a' Catechismus' értetlen könyvnélkülözését. Nehány szajkókint megtanult imádság 's ének, baktató olvasni-tudás, haszonvehetlen irás, számvetésből alig valami, szokott — még jobb esetekben is — az egész eredmény lenni. Erkölcsnek szívbe csepegtetése, kötelességekkeli megismerkedés, ollyannak tanulása, mi a' gyermeket jobbá 's ügyesebbé tenné, 's minek egykor hasznát vehetné; — mind erről szó sincs, vagy legalább elegendőleg 's célszerűen nincs. Az időt vesztő, kedvet ölő,

fárasztó, de sikert még sem nyujtó tanításmódról nem is szólok.

Népiskolákra nézve más országokban már olly sok 's annyi czélszerű tétetett, miszerint a' kész 's gyakorlatilag probált rendszereket csak alkamazni 's követni kell. Illy észszerű rendszernek eredményei felségesek, 's lelket emelő látása: hogy mi könnyen, mennyi jóra 's hasznosra lehet azon korlátolt időben 's körülmények közt is, mellyek a' földmives' vagy mesterember' gyermekeire 's falusi oskolákra nézve léteznek, azokat tanítani.

Az eléggé ösmert vagy könnyen megösmerhető tanitási rendszer- 's tárgyakról bővebben nem is szólvan, 's csak azokra utalván, mik másutt olly szépen gyümölcsözve gyakorlatban vannak, a' következőt jegyzem meg. Igaz és józan vallásosságnak, tiszta erkölcsnek, 's a' gyakorlati életre szükséges ismereteknek, erkölcsre 's észre jóltevőleg ható és sikert biztositó módon, a' gyermekek' szivébe 's fejébe belcolvasztása mellett — saját körülményeink még két dolgot tesznek mulhatlanul szükségessé.

Minden nép- 's minden elemi-iskolákban a'

gyermekbe illető felsőbbsége iránti tisztelet' 's engedelmesség' érzését már jókor bele kell vésni. Meg kell ismertetni helyzetével 's abból folyó kötelességeivel; meg előbb a' törvényhatóságnak, hol él, szerkezetével, azután a' hon' polgári léte' képével. És mind ezt akkor kezdve, midőn vallási tárgyakra kezd tanittatni. —

„Mit" — hallom mondani — „a' kis gyermeknek tanítani azt, mivel rendszerint a' tanulási pályát végezni szoknak? Hogyan? publicistákat, vagy jogtanárokat faragni a' szántóvető' 's mesterember' hason-hivatásu gyermekéből?" — Jókor kell igenis mind ennek történni; akkor — mondám — midőn vallás' tanitása kezdetik. De hát a' mondottak elméletibb 's bajosabban megfogható tárgyak e a' vallásnál? Nem lehet e mind azt olly kicsiny mintába öntve, olly nem csak nép- hanem gyermekszerű modorban előadva tanítani, hogy a' legzsengébb korú is azt felfogni 's megtanulni képes legyen?

Mind az, mit mondottam, épen nem abstract tárgy. A családi 's tanulói helyzetből, mellyben a' gyermek van, mit legelőbb kezd tudni 's érezni, lehet kiindulni; 's mind azt ezekre mint alapra

építeni. Azon előbb nagyon kicsiny mintát 's teljesen gyermekszerű modort, a' gyermek' értelmi fejlődéséhez képest, koronkint bővíteni 's szilárdítani kell, sem értelmi tehetségének sem helyzete' szükségének körét soha is át nem hágván. Ezt vévén zsinórmértékül, nem buvárkodó publicistává 's jogtanárrá idomitás' szintolly helytelen mint nevetséges czélja fog eszközöltetni. Eszközöltetni csak az fog, — de az fog is — miszerint az igy nevelt jövő urbéres, mesterember, 's a't. helyzetét 's kötelességeit ismervén, annak képzetéhez ugy hozzá fog szokni, hogy a' más sors- és állás-beliek' helyzetéről valódi, nem pedig irigység- vagy gyülölség-festette képre teend szert; hogy megismeri mind a' hozzá közelebb viszonyban állók mind az egész iránti kötelességeit 's tartozásait. És igy helyzetével és sorsával megelégedni 's abban megnyugonni kész leend; megtanulván: miszerint az a' létező viszonyok' természetes következése 's azoknak szükséges eredménye. Abból váland legbiztosabban jó urbéres, szorgalmas mesterember, 's a't. szóval békés és munkás polgár, kibe már mint gyermekbe, előjá-

rói, létező rendszabások 's törvény iránti tisztelet 's engedelmesség belenőtt.

Tudás, ha nem fonák, minden helyzetben üdvös és soha sem káros. Megelégedésnek is — igazi 's lehetség-szabta korláton tul nem erölködő tudás legbiztosb kútfeje. Még a' rab is nyugottabban hordja lánczait, 's nem gyötri magát széttépésök' hiú erölködésével, ha azoknak szét nem szaggatható voltát igazán tudja. A' rabszolga is, ha szomorú helyzetének balsors-szabta változhatlansága 's viszonyai felől igazán van értesitve, kevesebbé hajlandó kétségbecsés általi elcsüggedésre vagy szilaj kitörésre, mint kinek viszonyairól 's jövendőjéről csak indulatok-'s szenvedéstől ingerelt érzete fest képet. Békétlenség' 's 'ellenszegülés' egyik fő oka abban van, hogy az emberek személyeknek tulajdonitják azt, mit sors mért rájok. Ha tudnák a' bajnak ezen okát, nem okoznának 's gyűlölnének érte másokat. Sors' kénytelenségétől békében tűri el az ember azt, mi emberektől jövc tűrhetlennek látszik.

Illy móddal tanított- 's neveltek képesek 's érdemesek is lesznek az elősoroltam jogok' birására 's helyes használatára.

És az illyeknek ama jogokat megadván, 's igy őket az alkotmány' malasztaiban reszesitvén: szorosan leendenek annak érdekeihez kapcsolva; 's a' nemzet, jó és szilárd akaratú, roppantra növekedendő tömeggel fog szaporodni.

A' másik tárgy, mire nálunk fő ügyeletet kell fordítani: a' magyar nyelv. Erőszak minden helyzetben és korban ellenhatást szül: de eröltetés viszásabb hatást — 's az ellencselekvés' vagy nemcselekvés' ösztönét egy korban sem idézi inkább elő, mint a' gyermeki években. Azért a' magyar nyelvet idegen ajku gyermekek közt nem eröltetve 's büntetéssel, nem anyai nyelvök' eltiltása által; hanem ahoz édesitve, szelíd módon 's azt jutalom' 's örömnyerhetés' eszközévé téve, kell tanítani. — Tudjuk mi könnyen tanul gyermek nyelvet. Tanitónak szorgalma 's helyes modora eleinte sem fog nagy akadályra találni. Magyarúl épen nem-tudó növendékei közűl, ha előbb csak nehányat is annyira visz, hogy magyarúl kezdjenek beszélni; 's ha illyen egy iskolában csak nehány van, könnyű versenyébresztés által ezeknek számát lassankint többséggé emel-

ni: midőn ez el van érve, a' kevesebb szám a' többséget önként követi.

Anyai nyelvünknek illy módoni terjesztése — a' mellett, hogy a' halomra felhordott okoknál fogva nemzetiségünk' öregbitésére elkerülhetlen; a' mellett, hogy a' mondott jogok' elnyerése' egyik feltétének kell lenni; és a' mellett, hogy ez mind nyelvünk mind fajunk elleni gyűlölség' enyésztetésére fő eszköz, — mivel azt, mit tudunk, nem gyűlölni, sőt ahhoz bizonyos vonzódással lenni az emberi természetben fekszik: — ezen okok mellett — mondom — a' magyar nyelv' megtanulását könnyűvé tenni 's azt eszközölni — mint már kifejeztem — épen idegen ajku honosink iránti szoros kötelesség. Magyar nyelvet ugyanis törvény' 's közigazgatás' nyelvévé tenni, 's az ez által elkerülhetlenné vált, 's magány életben 's tudomány' és mesterségek' mezején is naponkint szükségesebbé váló magyar nyelvet mindenkinek nem tanítani: nem csak bűnös hanyagság, hanem valódi kegyetlenség lenne.

Népiskolákra nézve lelkipásztorok igen sokat tehetnek; 's szent hivatásuknak ennél szebb feladata nincs is. Idvezitőnk' példája szerint, a' kis-

dedeket maga körül gyűjtve ápolva 's oktatva lelkipásztori tisztében jár el — tiszteletet 's áldást aratandó.

Vannak, kik e' mezőn most is jótevőleg működnek. Áldás nevökre! az ég sokszorozza számukat!

Falusi 's városi népiskolák mellett mulhatlanul szükségesek nálunk kisdedóvó intézetek.

Kisdedóvó intézet az, minél korunknak szelíd emberiséget jellemzőbb, áldottabb 's dicsőbb szüleménye nincs.

Jóltevő harmatkint szállott az menyből emberi nemünkre: zaj és pompa nélkül, de sikerrel csiráztatva a' jót 's terjesztve az áldást.

Ez ég' malasztját a' jó Isten, ugy látszik, mint ha épen rajtunk könyörűlve bocsátotta volna a' földre. — Ezen intézet az, melly elérhetővé teszi azt, mi reánk nézve a' legnagyobb nyereség és kincs; 's miért azon ég-adta intézet nélkül csak siker-nélküli fohászainkat lehetne égre emelnünk. Ezen intézet szert nyujt biztost és könnyűt olly baj' orvoslására, mi különben csak kínos és veszélyes műtételek által 's hosszas szen-

vedés után, vagy hihetősebben ugy sem lenne gyógyitható.

Igenis kisdedóvó intézetek azok, mik által nemzetiségünk' terjedését 's nemzeti egységet, ezen minden áldások' egyik főbbikét legkönnyebben 's legbiztosabban elérhetjük; ez az, mi által a' fenyegető veszélyeket legkönnyebben 's legsikeresebben távoztathatjuk el. És ezért nincs tárgy, mire honfiaim' figyelmét vonni 's munkás részvétöket felélesztení inkább ohajtanám, mint kisdedóvó intézetekre.

Illy intézetek annyira a' létező szükség' 's az élet' kellékeiből meritvék 's annak megfelelők: miszerint kedveltetnek olly miveletlen földnépe által is, melly különben javitásnak 's ujitásnak épen nem barátja, 's mellyet sem szép szó sem erő nem igen tud gyermekeinek más falusi oskolábai járatására birni. — A' szegény sorsu — munkával és dologgal elfoglaltakat apró gyermekeikkeli bibelődéstől menti fel. Nem kénytelenek dolgukat mulasztani 's honn ülni a' családanyák, vagy a' már dologtehető nagyobb testvérek: ha a' kisdedeket jó gond alatt tudják, nem kell félniök, hogy vagy szekér 's marha gázolja el utczán, vagy

tűznek teszik magukat 's szüleik' vagyonát martalékává. Ezért a' legvadabb nép is örömest adja gyermekeit kisdedóvó intézetbe.

A' tót, rácz, oláh, vagy német kis gyermek megtanul magyarúl munka 's fáradság nélkűl. Gyermek egy nyelvet olly könnyen kezd beszélni mint mást. Mi könnyű ily intézetnek már fenállásakor, kivált a' legkisebb gyermekeket magyarúl szólaltatni meg; 's midőn pár év mulva egy része, t. i. a' nagyobbacskák már beszélnek magyarúl, az intézetbe később jött kisebbek maguktól 's önként fognak hasonlóan szólalni meg. Egész helység' népessége, a' kisdedóvó intézet' létre jöttétől számitott húsz év mulva, meg lesz magyarositva, azaz fog tudni 's beszélni magyarúl. Magyarositás alatt ennél többet nem lehet 's nem kell érteni. Sem szükség sem czél, hogy az idegen ajkuak anyai nyelvöket elfeledjék. Arra, mi nekünk kell, 's mind arra mit eszközleni szándékunk 's kötelességünk: elég, hogy magyarúl tudjanak.

Kisdedóvó intézetből minő romlatlan, mennyi játszva szerzett tudással 's hasznos ismeretekkel, menynyire ügyesedve 's csinossághoz 's rendhez

szokva, — 's vallásos, erkölcsi 's értelmi miveltségre milly fogékonyan megy a' gyermek 7 — 8 éves korában falusi 's más népiskolába. És ott ez alapra czélszerűn épitve, értelem, becsületesség 's munkásság bizonnyal még terjedtebbé váland; mint most tudatlanság, henyeség 's minden bűnök' olly roppantra terjedt csoportja.

Kisdedóvó intézet azért — ujra meg ujra mondom — legyen törvényhozásunk', törvényhatóságaink' 's mindnyájunk' egyik legfőbb gondja 's igyekezete.

Van agarász-társaságunk, van gazdasági-egyesületünk, vannak Casino-társaságaink 's hangászegyesületünk; van vivó-intézetünk 's állat-tenyésztő társaságunk; keletkezik iparegyesület 's honi gyárok' előmozditását czélzó társaság. És mind ezek — hála az égnek! — részvét 's közremunkálás által meglehetősen diszlenek. Van kisdedóvó intézeti társaságunk is; 's ez hanyatlik. És épen ez részvét' hiánya miatt — oh bűn és gyalázat! — kénytelen ugy is kicsinyre szabott 's kevés költséget kivánó körét szükíteni, hogy lelketlenség' 's hidegség' elölő fagya közt még fentarthassa sinlődő létezését.

Honom' jobbjai 's tehetősebbjei; de ki csak ember-társa' javitását, a' bünök' kevesitését 's hazája' legszentebb érdekeit csak valamennyire is becsben tartja, 's ki csak keveset szakaszthat is elkerülhetlen szükségeiből, — sürgetőn 's esdekelve szólitom fel mindnyájatok' részvétét! E' szent oltár megkivánja a' szegény' fillérét ugy, mint a' gazdag' dús ajándékát. Bár mi és mennyi szent czélra 's bár mennyit szenteljen valaki, — csonka lesz áldozatja, 's hiányozand az mi az emberiség' 's nemzet' nemtője előtt legkedvesebb, ha e' szent oltáron is nem füstölgend adománya.

Öregeink' számitása szerint helyes és illő volt, minden buzaasztag vagy kazal után egy pár vadászebet tartani. Kinek van egy vagy több faluja, — huzhat huznia kell abból annyi hasznot, hogy minden helységében nagy maga megerőltetése nélkül kisdedóvó intézetet állithasson, 's a' falusi oskolákat jó karba helyezhesse. Egy két ezer forinttal fel van egy kisdedóvó intézet állitva 's örök időkre megalapitva; és soha nem hervadandó érdem szerezve az emberiség' 's nemzet' ügyében.

Egy olly társaság' alakitására szólitlak fel honom' gazdagabbjai, mellynek becsületdús körébei léphetés 's taggá válhatás' feltéte legyen: birtokában lévő falujában, vagy faluiban illy intézetet, vagy intézeteket állítani.'

Illy társulat sem jogot sem külső fényt — igaz — nem adhat; de — istenemre mondom — az emberiség' 's nemzet' hálájára jogositottabb 's igazi fénnyel tündöklőbb ennél még sem lehetne.

Helységekben, hol több birtokosok vannak: mi egyre esik, minden esetre birtokához 's használához képest olly arányban esik, mennyit tennie nehéz semmi esetre sem lehet.

Mind falusi oskolák mind kisdedóvó intézetek alkalmas tanitókat tételeznek fel. — Illy néptanitókat alakitó intézetek költségesebbek. Ezeknek felállitása a' gazdagabb egyházi 's világi személyek' szép 's irigylésre méltó feladata.

Nem egy kettő, hanem feles illyen kell. De ha minden gazdag pap 's mágnás, ki illyet maga' megrontása nélkül állithatna, állítana is; sokkal több keletkeznék, mint a' mennyire szük-

ség van. Oh emberiség' és nemzetiség' szent lelke, szálld meg őket!

A' törvényhozás' hatalmas akaratján 's egyének' lelkességén kivül, egyesületek 's törvényhatóságok is hozhatnak illy **népnevelőket alakitó intézeteket létre.**

Falusi oskolák' számárai tanitókat, vagyis — ugy nevezett — oskolamestereket formáló intézet több költséggel járó, mint kisdedóvókat alakitó. De ez is — kivált létező nagyobb oskoláknál 's azokkal kapcsolatban — épen nem olly költséges, hogy az egyeseknek csak mérséklett hozzájárultából gyülő öszveg által is ne fedeztethetnék.

Kisdedóvók' intézete pedig igen egyszerű, 's minden intézetek közül, mellyek' czélja már élemedettebb személyeket valamire idomítani; bizonnyal legkevesebbe kerülő. Természetes ez; mert erre sem sokféle tanári szék sem költséges könyvtár, műszerek 's készületek nem szükségesek.

Alkalmas népnevelők nemlétének az is adatik okául, miszerint kevés — kivált valamire való — ifju szánja magát reá. Igaz, miszerint nálunk azon fonákság nagyon divatos, hogy minden, ki

csak jócskán is tanult, vagy csak az oskolai esztendőket átnyomorgta, 's oskolai bizonyitványt nyerhet: ügyvédi 's polgári közhivatalos pályára akar lépni. Ez 's reáliskolák' nem léte oka annak is, hogy oskolákból olly kevesen adják magukat kézmivességre, mesterségekre 's kereskedésre; 's hogy hivatás nélkül is felsőbb tudományok' illyeknek nem gyümölcsöző mezején, annyin gyötrődnek elérhető czél és siker nélkül. — E' tudóssá válni akarás' nem annyira viszketege mint szokássá váltsága, 's közhivatalokrai tulságos vágy — igaz — egyik oka annak, hogy olly kevesen szánják magukat néptanitóságra. De ha azon eszme, miszerint ez a' hivatások' legszebb- 's tisztesbjei közé tartozik; hogy e' téren az igen sokat használhat 's becsültetést arathat, ki máson haszon 's név nélkül olvadna a' csekélyek' 's kontárok' csoportja közé: — illy nézetek' terjedésével — mondom — mit pedig a' felsőbb tanodák' tanárai nagy részben eszközölhetnek, reménylhetőleg ez üdvteljes pályára magukat szánók hiányozni nem fognak.

Ez emlitettnél ama hiánynak nevezetesebb oka: a' népnevelőknek mostani alárendelt 's tekintet-

nélküli — hogy ne mondjam — megvetett és szánásra méltó szigorú anyagi sorsuk. — E' bajokon segitni kell. — Ha e' személyek, mint a' mondott jognyujtó tulajdonokkal természetesen felruházottak, azon jogokat birandják, tekintetök mindjárt ollyan leend, mi helyzetöket kivánatossá tendi. — Anyagi helyzetök' javitása is első szükségű tárgy. Ez a' községek' készségét 's áldozatját is, tehetősebbek' bőkezűségét, 's a' törvényhozásnak is munkás figyelmét — kötelesség' parancsával igényli; de ez útakon könnyen el is érhető.

Mind az, mi eddigelé mint teendő elésoroltatott, 's miből sokat egyéneknek kell 's lehet tenni, törvényhozás' hozzájárultát is feltételezi. Azért lássuk **teendőink közt negyedszer azt, miket törvényhozásnak lehetne 's kellene tenni.**

A' helyes követelések' megadása, 's törvényben kimondott biztositás általi kibékülés' 's egyesség' előidézése' nagy és felséges müvére elkerülhetlen, hogy a' törvényhozás illy értelmű törvényt alakitson.

„Erőpontositás lévén a' hon' fenmaradása' 's boldogsága' feltéte, erre pedig nemzeti egység

's egyesség fő eszköz: bánattal tapasztalja a' törvényhozó test honunk' különböző ajku lakosai közt a' károsan 's veszélyesen növeked surlódást. Minek megszüntetésére 's a' kedélyek' megnyugtatására nyilván kifejezi, miszerint:

1. Az idegen ajkuakat anyai nyelvöktől megfosztani, 's annak magány életben 's társas viszonyokbani használatától eltiltani koránsem szándéka; sőt annak szabados használata iránt azokat biztositja. Valamint

2. A' hozzá kapcsolt Horvát- és Tótországokban, azoknak törvényesen létező saját nemzetiségét a' magyar alkotmány' oltalma 's biztositása alá helyezvén: ezen országokra nézve az ott divatozó nyelv' magány 's társas életbeni használatán kivül, keblökbeni közdolgok' 's közigazgatás' folytára 's minden hivatalos iratokra nézve — az eddig ott divatozott 's divatozó szokást fentartandónak határozza."

3. „A' különböző ajkuak közti viszálkodásokat károsoknak 's veszélyeseknek ismervén el, az arrai ok-adást bűnösnek nyilvánitja. Mire nézve

4. Az idegen ajkuakat — legyenek azok németek, tótok, oláhok, vagy más nyelvet beszélők — anyanyelvök' magány 's társas körökbeni használatában akadályozni, 's azokat erőszakkal a' magyar nyelv' használatára szorítani: sem törvényhatóságoknak sem egyéneknek nem szabad. Nemkülönben

5. Az idegen ajkuakat nyelvökért 's fajukért gúnyolni és sérteni, azok ellen ingerelni, — akár szóval akár irásban, avagy tettel történjék is — tilalmas. Másfelül

6. A' magyar nyelv lévén törvényhozásnak, közigazgatásnak 's törvénynek eredeti nyelve, 's ezekbeni központosulás 's egység a' közboldogság' feltéte: azért a' magyar nyelv' törvény-rendelte használata 's terjedése ellen, bár minő igenleges vagy nemleges merény; valamint az, és az azt beszélők elleni gúny 's ingerlés, tiltatik."

Illy czélzatu törvényt haladék nélkül már a' legközelebbi országgyülésen szükséges alkotni.

A' nemzetiség' szilárditására 's terjesztésére — kétségkivül — az alkotmány' 's nemzet' érdekéhez mentől többeknek kapcsolása fő eszköz. — Ennek létesitésére bizonnyal legsikeresebb mód az

alkotmányos jogoknak feltételekhez kötött 's a' mondottak szerinti kiterjesztése. — Ha a' mondottak törvény által létesülnének: mint varázsvessző által, egyszerre lenne a' nemzeti egység' 's erő' biztos kifejlésének szilárd alapja megvetve.

A' mennyit törvényhozásunk — a' kor' kivánatait megértve — a' mondottakból olly móddal létesít, hogy a' többbi' bekövetkezésének utja meg legyen nyitva: annyiban lesz a' nagy czél megközelitve, 's annyiban a' veszély ellen gát emelve.

Minden esetre időhaladékot nem-szenvedőleg teendő:

1. Az alkotmányos jogoknak a' mondott mód 's feltételek értelmében a' városok' összes polgárságárai kiterjesztése.

2. A terjedt értelemben vett honoratioroknak (tiszteseknek) — mi alatt értelmi fejlettségnél egyebet érteni nem lehet; de azt lehet is kell is — az elősorolt polgári jogok- 's javadalmakbani részesitése.

E' kettő már létező törvényeinkben találja kész alapját. A' meglévőnek vagy meglenni kelletőnek kiépitése az, mi előttünk áll, 's mi

nem csak alkotmányunkkal nem ellenkezik 's azt nem csorbitja, sőt abból szükségesképen foly, 's annak kiegészitésére mulhatlan.

Van még egy harmadik, mit a' nemzetiségnek érdekek' összeolvasztása általi öregbitésére, törvényhozásnak mentől előbb meg kellene tenni; minek eszközlése szintolly üdvös mint halasztása káros, megtagadása pedig veszélyes. Ez a' nemességnek háziadóbani részesülése.

Senki sem fogja tagadni — mi már annyiszor mondatott — hogy nemzeti egység mind közvetve mind közvetlen, érdekek' közössé-tétele által eszközöltethetik leghamarább 's legbiztosabban. Érdekek' egyenlősége 's egysége sok más egyenetlenséget, 's különbséget képes kiegyenliteni. Hason érdekek' felszólamlása ellenkező érzeteket, sőt szendvedélyeket is gyakran hallgatásra bír. Kinek érdekét a' magunkéhoz kapcsoljuk, frigyesünkké tesszük azt; habár addig érdeke 's törekvése ellenünk volt is. Érdek szorosabban 's rokonná tevőbben nem igen kapcsoltathatik, mint terheknek, abbani osztály által eszközlött kön-

nyitésével. Tehernek együtti hordása, kötelességnek együtti teljesitése — rokonérzetre, egymáshozi ragaszkodásra 's egymásoni segitésre felhivó czim 's helyzet. Terhen — kivált sullyal nyomón — könnyités lekötelező de nincs lekötelezőbb, mondhatni — szivet megnyerőbb, mint midőn a' könnyités olly móddal történik, hogy a' tehernek egy részét a' sulyosan nyomott vállakról le-, és tulajdon vállainkra veszszük. Már ezen tekintet elég lehett 's elégnek kell annak lenni arra, hogy a' nemesség a' közterhek' legalább egy részét magára vállalja; 's igy az annyira nyomott és terhelt köznépen könnyitvén, azt mind maga iránt lekötelezze mind ez által is érdekeihez csatolja.

Azon mindennél fonákabb képzet, mint ha nem-fizetés szabadságnak lenne feltéte 's következése: szünjék meg már köztünk eszünk' vagy akaratunk' gyalázatjára még tovább is létezni. Honosodjék meg már valahára nálunk azon fogalom: miszerint fizetni, ugy hogy a' fizetés' mennyisége 's czélja, hozzájárultunk 's mirei használata 's mikinti kezelése tudtunk nélkül történjék, — igenis szolgaság' bélyege; ellenben szabadság' következése: fedezni 's fedezhetni saját

szükségeit. Valamint egyén, a' szó' valódi értelme szerint az tehetős, ki sokat költhet 's azon sokból, mit pénzzel tenni lehet, mentől többet tehet: ugy nemzet annál tehetősb, 's annál távolabb van szolgaságtól 's annál közelebbb urasághoz, mentől többet fizethet 's fizet maga számára, 's mentől többnek tételére képes az által. És váljék közöttünk is honossá azon világszerte elismert eszme: hogy illy tehetős 's annálfogva előkelő 's kijelelt nemzet közt megint csak az lehet kijelelt, ki fizet; 's csak ollyan mértékben lehet előkelő, millyenben járul a' köztehetősség' létesitéséhez.

Mind ezen nézetek 's igazságok annyira szólnak a' nemesség' adófizetésbeni részesülésének illő, helyes és szükséges volta mellett: miszerint minden más indok nélkül arra késszé kell lennie. De ezenkivül az örök igazságnak ez iránti parancsa tiszta 's elhatározott — minden adóra, de főkint a' házi adóra nézve.

Ideje már, hogy megszűnjünk nem látni azt, mi olly szégyenitő meztelenségben áll az egész világ' szeme előtt; 's nem hallani azt, mi olly ideget rázón harsog 's annyira égre kiáltó: hogy

t. i. nálunk épen az 's csak az fizet, kinek nincs, kinek van nem fizet; hogy a' terheket az és csak az hordja, ki gyenge, — kinek pedig vállai izmosak, ki a' terhet hordani jól birná, az mindentől ment; — és a' mi még több, hogy azon költségeket is, mellyek legközelebbről a' nemességet illetik, ugymint igazgatásának 's hivataloskodásának házi költségeit is egyedül 's kirekesztőleg a' földnépe 's parasztság hordja. Mi által ezen egész testület, melly a' nemesség szép nevét hordja — 's e' névre nem kis mértékben büszke — azt teszi, mit közüle egyéni 's társas viszonyaira nézve a' legutolsó is nemtelennek tartana 's szégyenlene tenni: azaz házi 's egyéni költségeit, 's érette 's számára tett kiadásokat mással fizetteti. E' helytelenségnek 's e' szégyennek olly régóta 's olly nagy mértékben nőtt súlya alól, a' helyesség' 's nemzeti becsület' szent nevéért menekednünk kell.

A' házi-adóbani részesülés' tömérdek haszna, helyes és szükséges volta sokak előtt áll honunkban tiszta fényében. E' valóban nemesek' törekvése hatott a' nemesség' nagy számára, mellyben jó iránti fogékonyság 's készség nem hibá-

zik; 's mellyben e' tárgy iránt is a' helyesnek 's illőnek érzete — habár sokakban csak sejtelemkint, vagy másokban szükkeblűség, előítéletek, 's önzés által háttérbe nyomva — létezett.

Lelket-emelő 's a' legszebb reményekkel biztató volt az ezen ügy iránti készség' terjedése. — Ekkor felléptek többen. A' köz nemesség tömegben gyűjtetett fel 's csődittetett a' törvényhatóságok' teremeibe. Szóltak ezeknek régi megrögzött nézeteikhez, szóltak a' nálunk annyira honos fizetéstőli undorodáshoz; hiuságnak 's gyengeségnek hizelegtek; — másfelől nemes társaik' gyászos tudatlanságát használták költött rémképekkeli ijesztgetésökre. Az igy felingerelt 's elcsábitott tömeg helyenkint megbuktatta az ügyet; 's több törvényhatóságban — jövő országgyülésre, vagy a' házi adóbani részesülés elleni, vagy azt mellőző utasitások készültek 's készülnek.

És buta tömeggel és nyers erővel részint a' legbotrányosabb módon 's erőszakkal, illy végzéseket tétetők, — ollyanok voltak e, kik helyzetök' következtében a' tárgy' illő, helyes, hasznos és zükséges volta iránt, természetes vagy lega-

lább menthető tévedésben vagy tudatlanságban lehetnek? — Fájdalom, nem. Nagyobbára főrendűek, felsőbb körök' tagjai, magas állásuak 's hivatalbeliek tették ezeket. Illyenek léptek fel: mint a' nem-fizetés', 's a' szennyes mással-fizettetés', 's máson — még pedig a' legszegényebbekeni — élősködés' apostolai. Használtak nyers tömeget 's erőszakot olly elvek' megbuktatására, mellyek a' világ' minden civilizált nemzetei által elméletileg 's gyakorlatilag el vannak fogadva.

Mondják ugyan némellyek: miszerint többeknek tulhevű buzgósága, 's jelesen a' „Pesti Hir lap'" ez ügy melletti erőszakoló felszólalásai reactiót szülve 's ellenhatásra késztetve, okozták mind ezen ellenszegülést.

Igaz, többen 's a' „Pesti Hirlap" is férfiasan 's erőteljesen fejezték ki több javitások' 's azok közt a' háziadóbani részesülés' sürgető szükségét. — Illy elhatározott szavak, mellyekben nem felekezet' kivánata, nem személyek' sürgetése, hanem a' helyesség' 's okosság' követelése fejeztetik ki, — hitem szerint — senkit sem ingerelhetnek, senkit sem birhatnak megátalkodottságra.

Ha mégis volna, kire illy szavak azon hatással lennének, az ama gyermeknél is gyermekebb lenne, ki a' kemény földre haragszik, mellyhez orrát csapta, 's azt üti hiú boszujában; amaz ugyanis még ennél is nevetségesebbet tenne — 's haragunnék azért, 's vakon követett utját átalkodottan folytatná, azon okból: mert megmondták neki, hogy ez úton bukni fog, 's orrát zuzandja; 's mert megmutatták neki az útat, mellyen biztosan 's kényelmesen járhat 's kivánt czélra juthat. Hogy illyesmiért emberek boszúra lobbanjanak, 's azt, ki a' körülmények' 's következések' mind jó mind rosz oldalát mutatja, azért üssék 's gyűlöljék: alig hihető; — de még hihetlenebb, hogy valaki boszúját azzal kivánja kielégíteni, miszerint kész-akarva 's vakmerőn a' megmutatott 's leleplezett veszélynek rohanjon.

Ha illy gyermekinél gyermekesebb makrancz létezhetik, azt legfeljebb olly mívcletlen 's értelmileg kisdedkoruaktól lehetne várni, kik polgárilag — mondhatni — még jobb és bal kezök közt sem tudnak különbséget tenni. De ha — fájdalom! — vannak is illyenek még nálunk, koránsem ezek azok, mellyekre az emlitett férfias

felszólalások 's hirlapi czikkek (mellyeket ezek nem is olvasnak, nagyobbára olvasni sem tudván) az emlitett hatást gyakorolták. Ezen értelmileg kiskoruak csak eszközök voltak, kiket térszülte ingerültségre vezettek 's ugy használtak ollyanok, kik sem helyzetök' sem nevök' sem nevelésök' következtében, ama kiskoruak közé nem tartozhatnak — 's tartozniok nem szabad. — Ezeknél semmi esetre sem lenne menthető: ha eszély- 's helyesség melletti ama nyilatkozatok, 's a' közjó' 's ön fennaradás' nevére tett azon felszólitások illy makranczosságra birták volna. Valóban nagy csökönyösségi hajlam, 's valóban olly állathozi hasonlatosság kellene arra, mellynek csökönyösség leginkább fekszik természetében, hogy olly figyelmeztetésekre 's intésekre, millyek amaz iratok- 's czikkekben voltak, a' sülyedő parton önveszélyökre magukat megbakolva ellenszegüljenek.

Illyet a' kérdésben forgókról feltenni nem akarván 's fel sem tehetvén; nem marad egyéb hátra, mint azt hinnem, miszerint ezeknek ellenszegülését azon gyanúsitások szülték, mellyekkel vörös fonalt, forradalmi kort 's hősöket, vagyontalanoknak vagyonosokelleni törekvését 's harczát,

's a' t. emlegetvén, keblöket nyugtalansággal 's fejöket rémképekkel töltötték el.

Akárhogy legyen, károsabb 's nemzetünkre veszélyt 's szégyent hozóbb tett nem lehet, mint a' házi adóbani részesülés elleni törekvés, 's korkivánta ezen szent ügynek megbuktatása.

Adja Isten, hogy tévedések', helytelen felfogás' 's rosz akarat' daczára is, ez ügyet eszély 's nemes érzet, miknek az postulatuma, már közelebbi országgyülésünkön kivívhassák; 's mentse az ég honunkat ennek megbukása' szégyenétől 's veszélyétől.

A' nyelv' terjesztése' tekintetében, mit törvényhozás tehet 's mit tennie kell, részint nagyon könnyű, mert csak néhány sorba kerül; részint költséges 's áldozatot is követel.

Az elsőhez tartozik kimondása annak:

1. Hogy a' magyar nyelv, valamint a' törvénynek 's országos és törvényhatósági tanácskozásoknak 's érvényes határozatoknak, ugy a' közigazgatásnak is hivatalos nyelve. — Hogy minden hivatalos munkálatok 's iratok, mellyek iránt a' törvény ellenkezőleg nem rendelkezik: csak

magyarúl folyjanak 's szerkesztessenek. Illy kivétel lenne a' horvát- 's tótországi megyékre nézve: keblökbeni köz- és magány-dolgaik' hivatalos folytatása; mellyekre nézve a' latín nyelv' használatában továbbra is meghagyatnának.

Ugyan ezeknek szabadságukba helyezvén: a' felséghez, az ország' fő-kormány' székeihez 's törvényhatóságaihoz latín feliratokat, jelentéseket 's leveleket intézni; valamint a' felsőbb itélőszékek elébe pereiket azon nyelven vinni fel. Oda értetvén, hogy mind ezen helyekről, hozzájok csak magyar nyelven intézendő minden irományokat elfogadni tartozzanak.

2. Kifejtése annak, miszerint a' közoktatási nyelv a' magyar. Mi annyival is inkább nem lehet máskint; mivel — mondhatni — esztelen fonákság: hogy a' közoktatás nyelve más legyen, mint a' közigazgatásé. — Erre nézve is nyilván kifejezendő: hogy a' classicus, 's mint illyen annyira szükséges 's teljességgel el nem hanyagolandó latín, valamint a' német nyelv is, mikint tanittassék, és minő tudományokban, és mikint használtassék.

3. Hogy minden falusi 's városi népiskolákban a' magyar nyelv tanittassék, a' kisdedóvó intézetekben pedig csak az divatozzék. — Minélfogva természetes: hogy valamint törvény által már kimondatott, miszerint lelkészeknek (kik hasonlólag népnevelők is) magyarúl kell tudniok; ugy az is kimondassék, miszerint népoktatókul 's nevelőkül — a' mennyire lehet már most is — ollyanak alkalmaztassanak, kik magyarúl tudnak. Hogy pedig ez teljesen lehetségessé váljék, 's hogy az épen emlitett rendszabás a' magyar nyelvnek minden népiskolákban leendő tanitása 's minden kisdedóvó intézetbeni divatozása iránt mentől előbb teljesen végrehajtható legyen, természetes, hogy magyarúl tudó népnevelők- 's oktatóknak elegendő számbani létezéséről gondoskodni kell.

Illy magyarúl tudó de különben is alkalmas népnevelőknek 's kisdedóvóknak elegendő számbani idomitásáról azon kivül, mi ezen egyik első rendű és fő szükségünk iránt már mondatott, még azt; mi erre nézve törvényhozás' körébe tartozik, még utóbb.

Már sokszor volt mondva 's világosabb,

hogysem ismételni kellene, miszerint a' magyar nyelvnek azon állásából, mellyen már áll 's mellyre még hágand, folyó kötelessége a' törvényhozásnak 's épen a' magyarúl nem beszélők iránti szoros kötelessége: azokat a' magyar nyelv' megtanulására — 's az által egy olly soknak elérésére vezető 's annyira szükséges és hasznos eszköznek megszerzésére vezetni.

Épen azért Horvát- és Tótországra is kiterjesztendő a' magyar nyelvnek tanitása.

Ez emlitetteken kivűl, mellyet a' törvényhozás egyedűl akaratjának kimondása által eszközölhet, vannak még teendők, mellyek költséget 's lehet — áldozatot is követelnek.

Illyen az, melly — mint látók — a' népnevelésnek alapja, t. i. népnevelőket 's oktatókat alakitó intézeteknek felállitása.

Falusi 's városi népiskolák' 's kisdedóvások' czélszerű 's a' mondottak szerinti létczése alkalmas oktatókat tételezvén fel; 's illyenek nélkül, bár mi jó akarat 's bár minő költség sem lévén képes azokat előteremteni: azért annyival inkább kell mindenek előtt illy népoktatókról gondoskodni, mivel a' népiskolák 's kisdedóvások sem ér-

telem' 's erkölcs' sem nemzetiség' terjesztésének valódi tényezőivé nem válhatnak, mig elegendő alkalmas népoktatók 's kisdedóvók nem léteznek, 's mig nem lesznek számosan ollyanok, kik a' tót oláh vagy német ajku vidékekben alkalmazandók azon illető nyelvet tudják, de azonban természetesen magyarúl is beszéljenek.

Már mondatott: miszerint létező nagyobb 's kisebb tanodákban nem sok költséggel 's kevés bajjal lehet illy képező intézeteket létre hozni. Hogy mindenütt, hol a' tanoda' kiterjedése 's czélzata engedi, ez történjék: azt a' törvényhozásnak rendelni kell.

Szükséges azon kivül nehány nagyobbszerü 's kiterjedésü intézet — népnevelők', oktatók' 's kisdedóvók' képezésére; olly intézetek, hol az önköltségökön levőkön kivül számos stipendiumok legyenek, illyetén növendékek' számára.

Illy intézetekhez, valamint a' létező tanodákban felállitandókhoz czélirányos a' helybeli népiskolát, t. i. a' nyolcz éven felüliekből állót és a' kisdedóvó intézetet hozzá csatolni; miszerint népiskolai tanitóságra 's kisdedóvóságra készülők felügyelet alatt gyakorlatilag képezzék magukat.

Illy intézetek' alapitása 's létbe hozatala tetemes pénzmennyiséget igényel; de koránsem annyit, mi a' szükség' nagy voltát 's a' közeli siker' tömérdekségét felvéve, országos rovatal által könnyen elő ne idéztethetnék.

Ha tiz év előtt csak egy milliót szánt volna erre az ország; 's mi egy millió Magyarország' népességét, kiterjedését 's vagyonosságát is tekintve! Erdélyben egy ember, a' már nevezett tisztelt emlékű püspök Bab János egyedül tett annyi értekű alapitványt. És csak egy millió jól alkalmazva 's használva, mennyi eredményt nem idézett volna az óta elő. De vesztett idő 's elhanyagolt tett csak a' bánat' fulánkját hagyja kebelben, 's még boldog egyén 's boldog ország, melly drágán fizetett tanulságát hasznára tudja fordítani; 's vesztett idő után még többet veszteni, 's mulasztott teendőt még tovább is mulasztani megszűnik.

Csak egy milliót tehát a' népnevelés' előmozditására közelebbi országgyülésen. Ezzel olly teendő lesz megkezdve 's ollyannak alapja megvetve, minél sürgetőbb semmi sincs.

Ezen egy millió, habár sem az adó országot

sem a' czélt mire adatik felvéve nem sok is, de soknak lehet 's leend is magköve: mert fel kell tennünk azt, mit fel nem tennem honosim' sértése lenne, — miszerint ezen kicsiny rovatal által sem törvényhatóság sem egyének nem fogják magukat azon emberi 's hazafiui kötelesség alól feloldozottaknak tekinteni, minek következtében kiki maga körében tehetsége szerint, törvényhatóságul, egyénileg 's egyesületek útján a' népnevelést előmozdítani tartozik.

Kimondván a' törvényhozás azt: hogy a' magyar nyelv minden népiskolában — hol és mihelyt azt magyarúl tudó tanitó' szerezhetése lehetővé teszi —'s kisdedóvókban a' magyar nyelv legyen divatozó; mondja ki azt is, hogy ezen 's ezen tanitási rendszer, bánásmód, 's illyen és illyen tanitási tárgyak mellett — minden népiskolában az illető növendékeknek a' hon' állása 's abbani helyzetök - 's kötelességökkeli megösmertetése, olly értelemben 's czélból mint már mondatott, tanittassék.

Mind ezeknek eszközlésére szükséges:

1. Hogy a' törvényhozás egy bizottmányt nevezzen ki, melly a' legczélszerűbb- 's gyakorlatilag legjobbnak elösmert, 's helyzetünk' 's né-

pünk' jellemèhez 's állásához alkalmazott népnevelési rendszert 's banásmódot — nem vélemény gyanánt, hanem mint tüstint gyakorlatba veendőt — elhatározza.

2. Hogy az alkotmányos lét', az abból jövő viszonyok' 's folyó polgári kötelességek' kézikönyvét, a' fejedelemhez 's honhoz buzgón hű 's törvényt tisztelő polgárokká leendők' számára kidolgozza. És ezt kiterjedésére 's modorára nézve egyszer a' lehető alakban, a' kisebb koruak', azután valamivel bővebben az egy pár évvel nagyobbak', és egy harmadik még terjedtebb 's szilárdabb alakban a' serdültek' számára; de ezt is még koránsem olly bő 's annyira kimerítő minőségben, millyenben polgári alkotmányunkat a' joghallgatóknak felsőbb tanodáinkban tanittatni kell.

Ezen bizottmány, — 's az ez által teendők mellett állitson fel a' törvényhozás **népnevelési kormányt.**

E' kormány tartozzék a' rendszeres, czimzett 's fizetéses hivatalnokságok közé. Czimzete 's rangja, valamint fizetése is legyen nagy fontosságához 's hasznos voltához illő 's ollyan, mi azt kivánatossá tegye.

E' kormánynak álljon tisztében felügyelni 's eszközölni:

1. Hogy a' törvénynek népnevelés iránti rendeletei egész kiterjedésökben, és a' törvény' czéljával 's szellemével megegyezőleg hajtassanak végre.

2. A' népoktatókat 's kisdedóvókat képező intézetekrei felügyelés, 's azoknak igazgatása: újak' létre hozatalának eszközlése.

3. A' néposkolákra 's kisdedóvó intézetekrei felvigyázat; 's czeknek gyarapitása 's terjesztése.

Népnevelés nálunk olly első rendű szükség, olly mindenek felett hasznos eszköz; 's az a' körűli munkásság 's annak előmozditása olly érdem, mi a' hon' méltó háláját 's elösmerését követeli, 's mire buzdítani helyes és szükséges. — Ennélfogva illő 's hasznos lenne: miszerint a' törvényhozás, az e' téreni munkásságnak érdemdús voltát törvény által mondja ki; 's olly fényes például tüzze ki, melly a' legkijeleltebbek' verejtékére méltó.

Érdemrend is, mellyel király 's nemzet illy érdemeket jutalmazna, nem lenne sem a' honra valódi dísz- sem az ügyre tetemes haszon nélküli.

Ki ellenséget győz le, ki ellenséges várat vesz meg: méltán kap dísszjelt a' hon' hálája' 's

érdeme' jeléül. Hát ki a' hon' legnagyobb ellenségéből: butaság-, erkölcsi romlottság- 's nemzetelleniségből olly sokat győz le; ki a' hon' legbecsesb birtokát, az az értelmes és hű polgárai' számát ujakkal, százakkal 's — tetteinek halálán túl is hatása által — ezrekkel neveli, kevesebbet érdemel e? Azon érdemjel, mit népnevelés körüli érdemért hordana valaki: istenemre mondom — bár minő magas állásunak 's bár mennyi fénnyel boritottnak is mellét diszesítené; 's ezen emberiség' 's nemzet' ügyeért, király 's nemzet által nyujtott diszjel' fénye — semmi másnak sugárai közt el nem haloványodnék.

Törvényhozásnak, az elmondottakon kivül, még egy szükséges és sürgető tenni valója van.

Férfias ellentállás nélkül győzetni le, gyáván esni el: magánál a' legyőzetésnél 's elesésnél is roszabb. Nagy a' szégyen' bélyege, 's égető mit gyávaság emberre süt; de a' gyalázat' egy része csak társaságilag felállitott, 's részint előitéletes képzetek' szüleménye; 's gyáva azaz *félénk ember* lehet különben jó, sőt érdemteljes is, — de *gyáva nemzet* semmire sem jó, létre nem méltó, és sirját jelen 's jövő kor' megvetése gyalázza. — Nemzet

pedig készületlen, fegyvertől elszoktatva 's elpuhulva könnyen játszhat gyáva szerepet; szinte lehetlen hogy ollyat ne játszódjék. Szent kötelességét felejti azért hon iránt, és súlyosan vétkezik az ellen; melly hanyagság által illy jövendőt tesz lehetővé 's hihetővé.

Hogy a' legmélyebb- 's tartósabbnak látszó béke is csak olly édes álom' nyugalma, mit nem várt zörrenés félbe szakaszthat, kiki tudja. És minket a' forradalmi mozgalmak' kisértetei, 's az északi oriás' torz képe nem haborgatnak e sokkal inkább, hogysem a' béke' karjai közt szunnyadozni sokáig reménylhetnénk?

Béke' felbomlása 's veszély' kitörése mennyikint 's mennyi felől fenyeget, ismételve mondtam; 's mindenki kénytelen látni. — Hogy ez előbb vagy utóbb történvén, minket készületlen 's magunkat védni nem tudó állapotban ne találjon; nemzeti lét- 's becsület-parancsolta gondoskodás. — Sok eseményi 's jellemi körülmények' összehatása a' hajdan harcz-edzette magyar nemessel, ritkán nyugvó frigyesét a' fegyvert, félre tétette; de az iránti joga 's tartozása egyenlőn 's egymást feltételezve maradt fen. Törvényeinkben mulasztásunkért szemrehányólag áll fegyverforgatás' 's ab-

bani gyakorlás' rendelete. Nemesi felkelésnek elegendő gyakorlat nélkűl csak képzete is gúny. De mind e' gyakorlatnak mind magának a' felkelésnek a' hadi mesterség' mostani míveltsége 's kellékei szerintinek kell lenni, hogy sem játék sem ürügy sem gúny, hanem czéljának, a' hon' védelmének megfelelő legyen.

Ha minden nemes minden rang különbség nélkűl — csak a' papok' 's tanitók' kivételével — tartoznék 2—3 évig szolgálni; — ha a' fegyvernemek' különbözősége szerint jól rendeztetnének, gyakoroltatnának, 's jó szellem terjesztetnék 's tartatnék fen közöttök; minő hatalmas hadsereg lenne hon' 's király' védelmére mindig kész, 's bár minő támadó ellenséggel szembe szállható. Ha a' két három esztendeig szolgálták, minden évben csak nehány hétre gyűlnének össze ezredeik' fenálló vázát kiegészitve, nagyobb vagy kisebb csapatokbani gyakorlat végett; szükség' esetére biztos, izmos, és minő nagyszámu őrsereg kelhetne igy sikra! 'S nem lenne e ez czélirányossága mellett a' nemesi kötelességnek 's hajdani szellemnek teljesen megfelelő? — Poroszország e' rendszer által emelte magát alárendelt helyze-

téből Európa' egyik első rendű fegyveres hatalmává. E' rendszerben van királyának hatalma; de ebben — értelmessége mellett — a' nemzetnek is azon biztositéka: miszerint kormánya a' nemzet' ohajtásainak 's szükségeinek, tetemesen vagy sokáig soha is ellene nem szegülend.

Midőn nálunk örök igazság ki fogja vívni azt, — mi bár mentől előbb történnék — hogy kiváltságok', a' szabadság' ezen bitangjai' helyébe, annak ezek által bitorlott örökjébe, törvényes szülöttei, t. i. a' jogok lépendenek; — midőn a' házi- 's más országul országos czélokra határozandó, 's kezelendő adókban a' nemesi rend is részt veend; — és midőn feltételek mellett mások is fognak polgári jogok' gyakorlatában részesülni: természetes, miszerint a' tehernek egy részbeni könnyebbülése 's a' jogbirás' nyeresége' következtében a' személyes katonáskodás' tartozásának is többekre kell terjedni. Minek növekedése emelendi a' trón' és hon' erejét, biztosságát és fényét.

Erdélyre is értvén a' mondottak közül azokat, mik ott létesithetők; az ottani oláhokat illetőleg még egy rövid szót.

Ezen tömegnek helyzetét, mind anyagilag

mind szellemileg javítani olly sürgető szükség, minek mulasztását emberi 's erkölcsi érzet szintugy tiltja, mint eszély 's polgári kötelesség. — Ha e' nép' sorsa javuland, ha állása jogszerű 's biztos leend, szűnni fog a' magyar nemzet 's nemesek iránti viszás érzete 's gyülölsége. Nevelés, és ez úton a' magyar nyelvnek nem kevesebbé mint értelmességnek köztüki terjesztése által őket jogok' birására képesekké 's érdemesekké tévén, 's utóbb jogokban részesitvén is, ellenfelekből frigyesekké válandanak. Hogy igy ezek velünk egybeolvadhatnak, azt nyilván bizonyitja az Erdélyben feles számban létező oláh nemesség, mellyre nézve az egybeolvasztás' létesitésének két kelléke, t. i. jogokbani részesitès, 's nyelv tudásárai juttatás közűl csak az első alkalmaztatott; 's mégis annyira tekinti magát velünk egynek, hogy — ha nevelés által a' nyelv' tudása reájok általánoson ki lenne terjesztve, bizonnyal teljes lenne velünki összeforrottsága.

Az oláhokra nézve még nagy figyelmet érdemlő, miszerint 200,000-nél több lakja közűlök a' szászokkal együtt az erdélyi szabad királyi földet. Ezeket illetőleg nem kell semmi áldozat,

semmi uj intézkedés, csak törvényes pártolás. Ezeket felszabaditván azon törvényelleni nyomás alól, melly most a' szászok' részéről reájok nehezedett, nemzetiségünk' részére meg lesznek nyerve.

Jogszerű helyzet 's a' nyelv' tudása mellett, menynyire enyészik a' külön nemzetiség, vagy legalább abból az, mi káros divergentiát okoz: annak az örménység is példája. Ezen faj szám szerint kisebb lévén, hogy sem magát nemzetileg 's nyelvileg elszigetelhette volna, 's — nagyára — kereskedői életmódja a'' magyar nyelv' megtanulására birván; másfelől pedig jogszerű helyzetben lévén: a' magyar nemzettel elegendőleg ugyanazonosult.

Hogy mind az, mi mondatott, vagy annak csak egy része is létre jöhessen; hogy egyének' 's törvényhatóságok' lelkességét 's munkásságát süker koronázza; 's annyival inkább, hogy törvényhozás az átalakulás' nagy müvében jól eltalalja azt, miket kell legelőbb 's mikint tenni; 's hogy azokat valóban létre is hozhassa; mind erre még kettő szükséges.

Két olly szükséges teendő, mit helyesebben nem a' többi után, hanem előtt kell vala mon-

danom; mert ezek a' többinek lényeges feltételei.

Egyike e' kettőnek: egyesülés 's egyesség.

Honunk' különböző faju 's ajku népe közt valódi egységet csak létező sok előitélet', elfogultság', félreértés' 's viszás érzet' legyőzte után érhetni el; ez pedig viszont feles alkotmányos javitástól, 's igy eszközlendő érdekekbeni egyesülés-, nézetekbeni közeledés- 's egymásnak megértésétől reménylhető. Mind ez időt kiván; 's valamint a' magyarok', ugy a' többi fajbeliek' részéről is értelmi fejlődést 's jogérzet' 's eszély' szabályai iránti hódolatot igényel, 's azt tételez fel. Idő kell mig ingerült 's fellázadt kedélyek csillapodnak, — idő mig egymáshoz simul, mi egymás ellen szegült.

Nekünk magyaroknak szoros kötelességünk: az engesztelésre 's kibékülésre mindent elkövetnünk; szoros kötelességünk gondosan távoztatni nem csak mi sért, de mi ingerelhet is. Mind törvényhozási 's törvényhatósági tanácskozásokban mind társági 's irodalmi körben kerülnünk kell mit más faju 's nyelvű honosink erőszakolásnak vagy megvetésnek csak magyarázhatnának is. Illyesminek tett- vagy szóvali merénye, minden gőg 's

az ő rovásukrai elmélczkedés, mint bűnös oktalanság távol legyen tőlünk. — Testvéri jobbunk nem csak kibéküléstre, hanem együtti hű munkálásra legyen nekik nyujtva; 's nyujtva még azon esetben is, ha ők azt elfogadni nem akarnák. Jó szándéknak 's őszinte akaratnak folytonos nyilvánitása — nem lehet, hogy ha egyszerre nem is, de később bár minő hidegség- sőt ellenséges idegenségnek is jegét fel ne olvassza; nem lehet, hogy bizodalmat ne gerjesszen. Ha ez kezd csirázni, ha valódi érdekeinket megértjük: derülend egünk, 's egyetértés' áldása szálland reánk.

Mi tegyük meg becsülettel 's emberséggel, mit eszély 's helyesség parancsol; a' többit várjuk Istentől. Méltán és bizton várhatunk 's reménylhetünk az idegen faju 's ajku honosink közt — hála az égnek — nagy számban létező józan eszűektől 's minden jóra hajló keblűek' készségétől is; csak legyünk igazságosak követeléseinkben, 's reményeinket 's várakozásainkat vérmes tulságra ne magasitsuk.

Igy a' velünk nem egy fajuakkali egyesség — bár mi kivánatos legyen is — nem függ egészen tőlünk; ellenben teljesen hatalmunkban áll: ne-

künk magyaroknak mi magunk közt szorosan egyesülni.

Nincs teendőink közt ezen egyesülésnél szükségesebb. E' nélkül minden, mit jóra termett kebelnek ohajtani kell, sőt fenmaradhatásunk is csak hiú álom. Azért egyesség közöttünk magyarok közt.

Szorosan egyesüljön minden magyar, kit hon 's király magáénak nevezhet, ki magát hű polgárnak tartja, ki hon' és trón' javát ohajtja, 's ki ennek eszközlését vallja törekvése' czéljának. Mind ezek számának pedig nagynak kell lenni; mert ezek közé kell mindennek tartozni, ki nem áruló. — ezen nagy számot jelenben szoros egyesség kötheti össze 's annak kell össze kötnie, mert jelenben annyira van hon', nemzet' és kormány' érdeke egybe kötve 's ugyanazonositva, miszerint többé két zászló nincs, 's két tábor nem lehet.

E' nagy szám együtt 's egybevetett vállakkal sokat 's nagyot tehet; megoszolván: erőnek 's tehetőségnek nem felével vagy harmadával — hány felé lett oszlottsága szerint — bir, hanem még annál is sokkal kevesebbel; mivel az egyik

töredéknek munkásságát a' másiknak ellentörekvése nyűgözi 's gátolja.

Hol czél egy, hol a' főbb eszközök is félre nem érthetőleg ki vannak jelölve: ott, ha alárendelt módok- 's modorért egyesség hiányzik 's szakadás létesül; többnyire egymást-nem-értés 's félreismerés létezik; 's ezek 's, ha gonoszság nem is, de szenvedélyek űzik játékukat.

Ember' legszerencsétlenebb tehetségei közé tartozik: volta képen nem lényeges tárgyakat, indulata' 's ingerültsége' növekedő fokozatain fontossá 's nagygyá magasítani.

Ezen ingerültség kór állapot, melly midőn személyek ellen van intézve, különböző jelenségei vannak: hidegség első fokozata; de hév 's epés kitörések gyakran 's hamar követik. Illy kitörés sért, 's viszont ingerel.

Nekünk közös nagy czélunk legyen egyesitő jelszavunk; ahozi buzgóságunk a' szent hit, melly rokonná tegyen.

E' szent egyességnek nagyobb ellensége nincs, mint gyanú 's gyanúsitás. Gyanú azon féreg, melly emberi kebel' békéjét ha rágja: annak édenét pokollá varázsolja át. Gyanúk' titkos vagy

nyilvános gyilkai alatt, szerelem, barátság, hűség 's a' menny' minden több küldöttei martalékul hullnak. Gyanúsitás minden más fegyvernél gonoszabb: ejtett sebei kínosak 's ritkán gyógyulhatók, mert a' kétség' mérgét oltják be.

Gyanúsitás egyességnek mindenütt sírt ás; de tágabbat 's mélyebbet sehol sem, mint nálunk. — Könnyen hivő, könnyen bizó, 's azért könnyen is csalódó 's annyiszor csalatott nemzetünknek ugyanis bélyegző jelleme közé tartozik a' gyanakodás. — E' nemzet kész valakit kis okért már felmagasztalni; de képzelt ok készszé teszi ugyan azt csak hamar sárral dobálni. — Egykét tapsszülő beszéd közkedveltségre emel valakit, 's a' jó ügy' hősének neveztetik; ugyanazt, ha népszerűtlennel bizodalmasan szólni látják, — lehet, hogy épen az ügy' érdekében, vagy talán a' legközönyösebb tárgyakról — már gyanakosznak; 's ha épen az alkalom 's meggyőződése ugy hozza magával, hogy szólnia kell higgadtabban, hogysem az a' már csak csipőst izletesnek találó inyeket ingerelhetné: már közönyösségről 's elhülésről vádoltatik, vagy épen elpártoltnak kiáltatik ki.

Illy gyanuságrai fogékonyságnál gyanúsitás sokszorozott hatásu.

Istenért, — ne gyanakodjunk 's ne gyanúsitsunk. — Ki nem megy velünk mindig ugyan azon úton — ne tartsuk, ne hirleljük mindjárt ellenkező úton 's más czélra törekvőnek. Ugyan azon czélra több útak is vezetnek; 's ugyan azon út nem mindennek való. Nagy 's szükséges polgári erény: mások iránti türelem 's mások' cselekvésének méltánylása. Alkotmányos életben, szerep tárgy, hely és idő szerint változik. Nem lehet mindenben ugyan az vezér, de mindenkor sem; 's tudni kell, 's szoros kötelesség: véleményt 's tettet ollykor másokéinak rendelni alá 's a' közvitézek' sorába vonulni, vagy zászlót ragadva előlépni, mint azt a' szükség kivánja. Vezéri tulajdonoknak pedig egyik főbbike: hol nem szükség nem vezérkedni, 's ollykor vezetve vezér szerepet mással játszódtatni.

Két egymás ellen álló seregnek hosszas vivása 's csatái után, szokás' és ingerültség' következtében — a' béke' helyreállása után, 's a' két seregnek már közös együttmunkálása közt is, természetes: hogy még darabig, mig amaz ingerültség'

zajgása okát túl éli, ujraszokás kell — frigyesnek 's rokonnak tekinteni kit olly sokáig ellenségnek tekintettünk. Annál természetesebb ez, midőn a' kötött béke 's a' már egy zászló 's egy ügy melletti állás még sokak által nem tudatik. Nálunk pedig — fájdalom! — ez az eset. — Ezért megfogható, ha nálunk az eddig ugy nevezett kormány' emberei 's ugy nevezett ellenzéki párt, kik bona fide voltak ezek ugy mint amazok, még tartózkodnak egymástól, feszűlten vannak 's készek már csak közös czélra fordítandó fegyveröket egymás ellen is fordítani. A' kedélyek' csillapodása 's a' dolog' igazi állásáróli értesűlés azonban véget vetend — 's oh vessen is mentől előbb! — az illy viszálkodásoknak.

De midőn azok, kik törvény' 's nemzeti jogok' zászlaja alatt híven 's együtt küzdöttek, kiket a' nemzet övéinek nevez, 's kiknek neveit szivébe 's reménye' tábláira metszette; midőn illyenek közt visszálkodás létezik, midőn köztük személyes sértés' és gyanúsitás' éles fegyvere villog: ezen jelenetet, önkebelben saját kezekkeli illy marczangló dúlást a' pokol' káröröme 's

gúnykaczaja követi. Még egyszer 's ezerszer: ne gyanakodjunk 's ne gyanúsitsunk.

A' gyanúk' legveszélyesbike az, mintha köztünk magyarok- 's szabadszellemüek közt létezett volna 's léteznék forradalmi czélzat 's törekvés — és forradalom' lehetsége.

E' gyanút valamelly ellenséges daemon a' kormány' keblébe csepegtette. Ott ez régi nézetekre oltva sarjadzott. E' fonák hitnek, e' veszélyes agyrémnek voltak azon terroristicus lépések szüleményei, mellyek a' honra gyászt 's aggodalmat hoztak: annyi jóra fordítható erő' 's idő' pazarlását, 's a' kormány iránti bizodalomnak olly tőbőli megrázkodtatását okozván.

Hogy e' boldogtalan hit a' kormánynál enyészett: azt annak tettei hálát érdemlőleg tanúsitják.

A' kormányt ujra e' tévedésbe vezetni: az-, és a' nemzet elleni súlyos bűn lenne.

Honosink 's főkint birtokosabbjaink' keblébe ezen gyanú mérgének öntésével minden jóratörekvés' 's minden józan haladás' békés lehetségének útja lenne elvágva.

Hogy e' gyanú képtelen, nem szükség fej-

teni. Az ugy nevezett ellenzék sok éveken 's embernyomokon át csak fenálló, 's századok' lefolyta 's királyi hit által szentesitett törvényeket védett; — azokat sértő lépések ellen szólott és küzdött. Védette a' létezőt 's létezni kellettőt a' kormány' az elleni lépései 's merényei ellen. Melyik volt tehát a' törvény stabilitásának, 's melyik a' mozgalomnak pártja?

A' szabadszellemüek 's ellenzéki párt korszerű javitásokat ohajtott, — minek szükségét koronás fejdelme is kimondta; — ezen elháladást fenálló alkotmányához, történeti előzményeihez 's jelen viszonyaihoz a' lehetőségig alkalmazni, 's egyedül törvényhozás' útján létesitni: volt nyilván kifejezett törekvése. Illy törekvés forradalmi pártot 's czélzatot jellemez e?

A' szabadszelleműek a' földnépe' helyzetét közelebb kivánták hozni 's hasonlóbbá tenni az austriai parasztéhoz; azaz tartozásainak örök megválthatását, 's földbirtok-szerzés' lehetségét kivánták számára megnyitni. E' helyes szándok- 's czélzatnak mintája csakugyan nem volt a' forradalmak' országitól kölcsönözve; mégis sok vádot és üldöztetést is idézett elő. Utóbb ennek

egy része a' kormánynak kész hozzájárulta által törvénnyé vált.

Ezen ügy és a' szabad-szólás' 's hatósági levelezés' törvényes jogának sértvelátása törvényhatóságokban 's törvényhozás' teremeiben erőteljes és nyilt szavakat idéztek elő.

Ezek voltak a' nemzet' életműködése' jelenetei az $183\frac{2}{6}$-iki országgyűlés' végével. És illy érütésekből vélték forradalmi láz' jelenlétét vagy közelgetését gyanithatni. Az állapot' egész minősége láthatón létezett a' test' külszinén; mert nyilvánosság volt az ohajtások' czélja 's cselekvések' eszköze; de a' főcsóváló gyógyászok rejtett kóranyagot képzeltek. Puhatolások' 's vizsgálatok' pióczái 's körpölyei és égető ingerszerek alkalmaztattak; de a' gyanitott kóranyagra nem akadtak, mert nem létezett. Szerencsétlen orvosok! szegény orvosolt! Ha ez orvoslandónak különben sok részt gyengélkedő testalkata nem volt volna épen a' gyanitott kóranyagtól annyira ment, sőt arra minden fogékonyság-nélküli: a' fonák szerek a' nemlétezett bajt kezdhették volna létesíteni; de igy a' lappangó roszaktól biztositó

hajlam, t. i. a' nyilvánosságrai törekvés fenmaradt, 's ez jellemzette tovább is a' nemzet' életét.

Az előbbi sérelmek, az alkalmazott szerek által nagyitva 's élesitve és egy világos törvény 's annak 50 éves gyakorlata ellen egyháziak által tett vallásos békét háboritó lépések — a' tanácskozások' teremeit ujra élénk, 's az előbbieknél még ingerültebb vitatkozások' küzdhelyévé tették.

Nem a' sérelmek' valódi orvoslása, hanem csak a' sértések' további 's ujabbi folytatásának 's a' rágó szerek' alkalmazásának megszüntetése következett be az utóbbi országgyülés alatt 's végével; — 's a' gyógyulásra annyira hajlandó testen csak hamar hegedni kezdtek a' sebek, 's az életműködés rendesebb és szabályosabb lőn.

Azóta szabadszelleműek' munkássága megint nyilvános egyesületekben 's törvényhatósági tanácskozásokban nyilvánult.

Amazok a' közjólét', hon' 's emberiség' ügye' előmozditásának bélyegét nyilvánabban hordják magukon, 's a' kormány' helybenhagyását 's pártolását is inkább birjak, hogy sem a' legfeketébb rágalom is merhetné gyanusítani.

Törvényhatósági tanácskozásokban

a' javitások' 's előhaladás' mezején előkészületek s a' hatóságok' cselekvési körébe eső lépések voltak szőnyegen.

Közdolgaik' belfolytának sikeresebbé tétele, a' törvénykezések' biztositása 's gyorsitása, börtöneik' javitása, népnevelés, tisztválasztások körül elharapodzott zabolátlanság' 's vétkes tettek' gátlása, létező de elhanyagolt törvények' életbe léptetése: voltak a' teendők' főbb tárgyai. E' lépések közül némellyt a' kormány törvényhatóság' körén túlinak itélt; 's az illyenek, parancsára megszűntek.

Az előkészületeket illetőleg pedig: a' földnépe' sorsának javitása, törvénykezés' rendbehozása, büntetőjog' elrendezése, városok' szabályozása 's méltó panaszaik' megszüntetése; a' föld' becsére 's birtok' biztosságára az ősiség' káros befolyásának megszüntetése, a' nemességnek is a' közterhek' egy részében, t. i. a' házi adóbani részesülése: — voltak azon kérdések, mellyeknek majd törvényhozás utján lecndő, 's mikinti ellátása iránt folytak a' vitatkozások, hely 's idő szerint különböző eredménnyel.

Irodalmunkban is ugyan ezek voltak fejtegetések-, eszmecserék-, de gyakran viszálkodásoknak is tárgyai. — Sajtó' útjáni veszélyes törekvés, 's törekvésnek veszélyes következése már azért sem igen lehet mivel nyilvános; veszélynek, főkint forradalmi veszélynek pedig fő műhelye a' titok' éjjele; de iratok 's elmeszülemények, mellyek censurán mennek át, 's főkint olly censurán mint a' honunki, — mellyet tulságos szabadszelleműséggel csakugyan legbőszültebb ellensége sem fog vádolhatni, — valóban árthatlan lények. Illyek még ott sem idézhetnének forradalmat elő, hol a' gyulanyagok legnagyobb tömege 's legkészebb minősége léteznék; annyival kevesebbé minálunk, hol mind az nincs; 's hol a' legkeresettebb könyv vagy röpirat is 2—3 ezer vevőre, 's a' legkedveltebb hirlap is 5—6 ezer olvasóra — alig kap.

Illyek és ezek valának az utóbbi időkben egész mostanig nemzetünknek, 's abban a' szabadszellemű pártnak minden működése 's egész cselekvési köre. Ez, és csak ez; mert e' cselekvési téreken kivűl rejtett úton 's módokon semmi sem történt; magyar titkos társaságról 's szövetségről, az egykor tervezett de létre nem jött

„Tripartitumon“ kivűl, tudtomra soha szó sem volt; 's merem mondani, miszerint illyennek létezését senki sem is állithatja.

Ennyire czáfolják tények a' magyar forradalmi törekvések 's czélzatok iránti kába vádakat. Ezen vádaknak képtelensége — ha lehet — még szembetünőbbé válik, ha a' tárgyat a' lehetség' kérdésének mezejére állitjuk.

Nemzetünk, melly — fájdalom! — nem tömött test, nem tömeg; hanem vallások, karok és rendek, kiváltságok, polgári helyzetek 's érdekek által annyi felé 's olly különböző részekre van szaggatva: most két országban 's elszórva létezik. Ezen különálló keleti raj, ezen mintegy 4,600,000-nyi népességre nézve, a' forradalom' lehetsége' tekintetében a' ki? kivel? mivel? mikint? és miért? kérdésekre — általában nincsennel és nemmel kell felelni.

Hol vannak a' fegyvertárok? hol fegyverben edzett sereg, vagy csak ahoz szokott népesség is? Hol haditudomány vagy katonai 's vezérkedhető személyességek? És hol a' pénz? — mik pedig forradalom' nem csak sikere-, de lehetségének is feltételei.

És a' magyar nemzetnek melly része akarhatna 's eszközölhetne forradalmat?

Az egyházi 's világi főrendnek régi hatalma, 's a' politicai mérlegnek békére vagy ellenállásra hajlását elhatározó súlya 's jelentősége — hála az égnek! — már elenyészett.

A' birtokosabb nemességnek 's tehetősebb polgárságnak is a' meglévőnek meg- és fentartása áll érdekében. Ezek forradalom által mindent veszthetnének; nyerni pedig bajosan lehetne reményök. De mind ezeket, vagy legalább nagy többségöket gyanú alá nem is vonták; sőt épen ezektől intézvék a' gyanúsitások.

Tehát a' közrendű nemesség? Ennek t. i. a' magyar közrendű nemességnek mennyisége sem megy korán is forradalmi anyagot alkotható számra. De különben is e' közrendű nemességnek egy jó részét a' proletariusok közé számítani nem lehet; 's ezeknek kicsiny birtokuk szintolly kedves, mint a' gazdagoknak sok vagyonuk, 's szintolly kevéssé hajlandók azt veszélyeztetni. Forradalom által pedig nem csak ezt, hanem kiváltságaikat is veszélyeztetnék, mi-

hez nem kis mértékben ragaszkodnak. Forradalmat kiváltság nem igen szokott túl élni.

Ezen nemességnek e' szerint sem érdeke forradalmi, sem arra való száma vagy módja nem lévén: a' magyar parasztságban keresik e a' forradalmi anyagot? Ennek száma már nagyobb. De ezen tömeg nem nemzeti érdekben 's nem mint magyar lázadhatna fel. Ezzel szenvedésnek előbb el kell felejtetni, hogy magyar. 'S ha egyenlő nyomás és nyomor a' szláv érdekekhez 's azok' törekvéseihez köti: gonoszok' bujtogatásai által 's vezérlete alatt igenis lázadás köztök történhetik; 's az forradalommá is válhat. És ez az, minek lehetsége, mint annyira komoly tárgy már 's több izben mondatott. De hiszen ez nem magyaroktól eredő, 's nem magyar forradalom lenne; sőt annak épen ellenkezője. És ez ellen épen a' magyar nemzetiség 's a' magyar érdekek a' legbiztosabb mentő 's óvó szerek.

Egyébiránt, akármi részről, akármikint mutatkozó magyar mozgalmat kormányunk' ereje, jól rendezett 's gyakorlott hadserge, sőt annak csak egy részecskéje is tüstint elfojtani 's szét morzsálni képes lenne.

De minő érdek, minő czél késztethetné a' magyar nemzetet forradalmi merényre? — Aristocratai forrongások' ideje már lejárt. Ezen felekezet, ha köztünk száma 's ereje nem lenne is olly csekély 's parányi, sem Európa' népei' rokonérzetére, vagy segedelmére nem számithatna: sem a' honbeli köznépet saját czéljára nem használhatná. — Népszellembeni forradalomra nézve pedig, a' mellett hogy erre honunkban a' születési 's birtoki ellensúly igen nagy: minő balga lenne, ki nem látná, miszerint illy forradalom, melly a' mostani uralkodó ház és a' német elem ellen lenne intézve, ezen egész törzsököt 's annak érdekeit ellenünk sorompóba hívná? Ki ne látná, hogy igy a' helyett hogy az austriai háztól elszakadva önállásu magyar birodalom keletkeznék, mostani nemzeti 's polgári létünk is sirba döntetnék, 's meghóditott nép' gyászos sorsa várna reánk.

Ennyire nem lévén magyarok közt és által eredő forradalomnak sem lehetsége sem oka: Istenért, szűnjünk meg mind kormányunkat nyugtalanítani mind minmagunkat ijesztgetni.

Sok különben nem nyulszivű emberuek dajkájától hallott mesék olly mélyen fészkelvék keb-

lébe, hogy szivesebben megy ágyuteleppel szembe, mint éjfélkor egy templom' vagy sirbolt' magányába; 's rémképek' képzetére sokan borzadnak, kik valódi veszélynek bátran néznek szemébe. Illy vérünkbe áthatott 's második természetté vált rettegéshez hasonló az attóli irtózás, mit revolutióról 's jacobinismusról gyermek korunkban hallottunk, — 's mi már belénk oltatott. E' szörnyek, mint valóban létezők borzasztók is; de ama gyermekesnek nevezhető rebbenczesség' következtében sokan minden bokorzörrenéskor azon kisértet' jelenlétét képzelik, 's ezen képzelt veszélytőli remegés, annyira kápráztatja szemöket, hogy a' valódi szörnyek' közellétét látni nem képesek. — Másfelől vannak tárgyak, mellyeket ha fenyegetve 's veszedelemben képzelünk, a' leghiggadtab 's különben elszántabb kedélyre is rémitve hatnak: illyen vagyonunk. Mi csoda hát, hogy midőn kikiáltatik, hogy vagyon van veszélyben, 's hogy a' régi revolutio' 's jacobinismus' szörnyei közelgenek: sokaknak a' félelem' jéghideg futja el hátukat. De nyugalmat ok nélkül zavarni bűn is, káros is; 's illy ijesztgetés a' legjobb esetben rosz tréfa. Sokszor történt már, hogy a' halálra

ijesztett a' kisértetnek véltben legkedvesebb rokonát gyilkolta meg. Azért ujra meg ujra: ne gyanakodjunk 's ne gyanúsitsunk.

Talán mondani fogják: miszerint mit veszélyesnek 's bűnösnek állitok, magam követem el; a' szlávok ellen gyanúkat terjesztvén 's őket gyanúsitván.

Ámbár én csak a' köztünk magyarok közti gyanakodások' 's gyanúsitások' káros és vétkes voltáról szólok; de mivel ok nélküli gyanú általán véve helytelen, 's bár kinek is alaptalan gyanúsitása hiba, — helyzetünkben pedig idegen faju 's ajku honosink ellen illyesmit követni el kettősen hibás 's szintolly eszélytelen mint bűnös tett lenne; azért, ámbár nem hiszem, hogy engem illy vád méltán érhetne, mégis félreértés' mellőzéséért nehány szót.

Nem emlitem, miszerint ollyanról tenni fel ellenünki érzetet 's törekvést, ki sok tekintetben 's nemzetileg és helyzet' következtében, mint ellenfél szembe áll velünk: korántsem hordhatja ugy és annyira gyanú' nevét, mint önnön vérünk- 's felekezetünk-, és azok elleni vádok, kiket nemzetiség 's más érdekek tőlünk el nem különöznek.

Azt sem említem, miszerint ollyaknak felhordása, mik köztudaton vannak, miknek jelenségei minden nyomon mutatkoznak, gyanúsításnak nem neveztethetik; 's párhuzamba teljességgel nem jöhet olly csak levegőből szítt's — mondhatni — hajánál fogva vont következtetésekkel, millyen p. o. az: hogy köztünk magyarok közt forradalmi szellem léteznék; hogy 'a fenálló alkotmányt 's rendet felforgatni akarnók; vagy hogy köztünk a' vagyontalanok a' vagyonosok ellen sorompóba lépnének 'sa't.

Azon vád ellen, hogy én honunk' idegen faju 's ajku lakosi-, jelesen a' szlávok ellen gyanúkat terjesztenék 's azokat gyanúsitanám: a' következőket hozom fel.

Eléggé kifejeztem 's nyilván vallom: hogy a' szláv mozgalmak világeseményeknek következni kelletett és kelletö eredményei; és hogy az, miszerint Európán elterjedt ezen szláv mozgalom's zláv honosink közé is hatott: nem tőlök eredő dolog, 's nem szabad választásuknak, hanem a' kor' fejlődött szellemének 's alakulásának mive. — Továbbá tisztán kimondtam: miszerint mi magyarok voltunk és vagyunk okai annak, hogy szlávjainkra ama vi-

lágesemények - szülte mozgalmaknak illy minket fenyegető hatása van, 's hatásának kell lenni.

Ezek' következtében önbűnünk' elösmerése mellett csak a' dolgok' állását adtam elő. Sem honunkbeli sem azon kivüli szlávokat általában véve épen nem kárhoztattam; sőt sorsuk iránt azon meleg részvétet táplálom, melly elnyomottakat illetőleg minden romlatlan kebelnek sajátja.

A' mozgalmaknak a' szlávok' valódi érdekét is veszélyeztető mentérei figyelmeztetés által minden szlávok iránt világpolgári — szláv honosink iránt pedig testvéri kötelességet véltem teljesíteni. Minden ohajtásaimban 's ezekből folyó javallatimban: nemzetem' 's honom' fenmaradása 's öregbedése mellett, a' szlávok' érdekeit 's boldogságát rokonérzettel kivántam szem előtt tartani.

Egyébiránt habár rémitő nagynak tartom is azoknak számát, kik — hiszem ugyan — többnyire nemes érzetből, de roszúl számitó hév' 's ábránd' következtében tévutra léptek, vagy arra vezettettek; de más felől örömmel ösmerem el: hogy honunkban sok szlávok vannak, kiket értelem, nemes érzet 's jó akarat honunk ügyének, 's igy a' mi és az ő közös érdekeinknek hív és

buzgó pártolóivá tesznek; 's kik szeretetünket 's tiszteletünket teljes mértékben érdemlik.

Illy módon 's illy czélból tett nyilatkozatok gyanú terjesztésnek 's gyanúsitásnak — hitem szerint nem vétethetnek.

Kérek is minden szlávot, az igazság' 's méltányosság' nevére kérem őket: miket mondottam, hibáztató vádnak 's ellenséges érzet' sugallatinak ne vegyék; mert semmit sem szándéklottam mondani, mi a' nagy szláv törzsök' helyes ügyének valódi érdekei ellen lenne; 's minden szavamat azon meggyőződés szabályozta, miszerint honunkban a' szlávok' polgári függetlensége 's jóléte egyedűl csak honom' 's nemzetem' fenmaradása 's öregbedése által — de az által bizonyosan is — eszközölhető.

Ez lévén nézetem 's hitem; szláv honosinkhoz is merem ez esdeklő szavaimat intézni: Istenért ne gyanúsitsunk, 's ok nélkűl ne gyanakodjunk.

A' másik, mi minden óvó és védő szer sükeresitésére, minden jónak 's üdvösnek lehetővé tételére a' közegyességnél nem kevesebbé szük-

séges: a' kormányhozi szoros ragaszkodás 's azzali szoros szövetség.

Bajosan lehet ember, ki belhelyzetünket, 's külviszonyainkat és mind azt, mi azokról mondatott meggondolván, csak egy pillanatig is kételkedhetnék abban: hogy a' magyarra nézve nincs remény, nincs kilátás másutt, mint a' német elemben. Hogy csak ehez csatlakozva szilárdulhat a' fenyegető veszélyeknek ellent állani képessé; 's hogy csak ezen szövetségben foglalhat az európai álladalmak közt nemzeti 's polgári jólétnek 's becsületnek megfelelő helyet.

És ki ne lenne teljesen meggyőződve, miszerint nem csak öregbedése 's fejlése nemzetiségünknek 's alkotmányos létünknek, sőt létünk 's fenmaradásunk is egyedül mostani uralkodó házunk alatt és által lehetséges. — És ez nem csak azért, mivel ennek európai súlyja, jelentősége 's hadi ereje minket velünk együtt védeni képes; — nem csak azért, mivel a' nem elég számos 's nem elég erős magyarnak, hatalmas uralkodó alatti lét 's annak népeiveli védszövetség hasznos: hanem épen azért, mivel ezen uralkodó ház német, 's a' német fejdelmiházak' legfőbb- 's legtiszteltebbike.

Ezen uralkodóház alatti állás azon szoros kötelék, melly a' magyart azon néptörzsökhez 's azon elemhez kapcsolja, melly vele egyedűl van 's lehet érdeki rokonságban; 's melly azért neki egyedűli 's természetes szövetségese. — E' körülmény olly fontos, miszerint ha nemzeti kötések 's századok által szentesitett jelen viszonyunk nem léteznék, 's nem a' Habsburgi Grófok' császári ivadékait emeltük volna trónunkra: most volna ideje, most sürgető szüksége azt tenni. E' nézeteknek 's e' hitnek vérünkbe kell átmenni, 's minden magyar' belső meggyőződésévé válni.

Ezen igazság, mi jelen viszonyok' 's változott körülmények' szüleménye: sok tekintetben teljes szerepváltozást okozott 's követel.

A' magyar nemzet ugyan régi időkben is a' német népekre nézve hasznos volt. Ellenfal 's védbástya volt ugyanis a' töröknek áradó hatalma ellen. E' hatalomtóli menekvést pedig viszont a magyar is, sok részben a' németnek köszöni. De más felől e' két nemzet egymáson is sok sebeket ejtett; 's okkal vagy ok nélkül, de mélyen gyökerezetté terjedt és erőssé lett az egymás-elleni gyülölség. — A' magyar századokon át

anyja' tejével szívta és szivtuk' a' német iránti kedvetlen 's viszás érzetet. Nem lehet tagadni: nagy változás 's átalakulás kelletik arra, hogy a' magyar valódi rokonának a' németet tekintse. De változtak a' körülmények 's idők; 's nekünk is változnunk kell.

Hogy a' német egyedűl valódi 's természetes szövetségesünk, érdeki rokonunk, ez jelenben tagadhatlan igazság 's czáfolhatlan tény. Ténynek 's igazságnak pedig nézetre 's meggyőződésre, 's ez által érzetre szabályzó hatalommal kell birni.

Századoknak számtalan nemzeti sebekkel jelelt folytán keresztül volt a' magyar kínosan kénytelen: polgári alkotmányát kormánya ellen védeni.

Ez — mint már láttuk — a' magyar nemzetiségben ellenségét gondolta szemlélni. Az erőteljes magyar oligarchia által gyakran létét, de hatalmát mindig fenyegetve látta. A' magyar alkotmányos lét, többi országai feletti határtalan uralkodásával össze nem férhetőnek 's magávali ellenkezésnek mutatkozott.

Mind ez, ha nem helyessé 's menthetővé sem, de megfoghatóvá teszi — a' kormánynak mos-

toha, 's majd mindenben mutatkozott ellenséges bánásmódját. — E' bánásmód viszont természetessé teszi azon bizalmatlanságot 's azon viszás érzetet, mellyet a' magyar kormánya iránt érzett; 's melly újabb meg újabb sérelmek' fájdalma 's az alkotmány 's nemzeti lét' szűnteleni védelmének kénytelensége által folytonosan tápláltatott.

Számtalanszor volt, sőt többnyire létezett azon eset, hogy ki honához 's nemzetéhez hü akart maradni, kormány' embere nem lehetett. Kik e' két szerep' egyesitését probálták, többnyire — öntudatuk álomban okoskodván — önmagukat vagy hazájokat csalták.

Bizodalomról sok szép szó hallatott; de e' mennyajándéka csak tényeknek lévén szüleménye, a' szép szavak igévé sokáig nem váltak. Igy állottak a' dolgok, 's állottak olly sokáig, 's mondhatni egész a' minapig.

De mind ez már máskint van. A' viszonyok' 's események' hatalma a' tévedéseket egész meztelenségökben, 's a' dolog' valódi állását annyira kitűntette, hogy most napvilági fényben áll: miszerint jelenben az austriai háznak nem csak

érdeke, sőt léte is a' magyar nemzet' érdekeivel 's létével kapcsolatban áll; miszerint Austria' császárja csak ugy 's csak addig lehet hatalmas, mig a' szabad 's alkotmányos magyar nemzetnek leend királya; mi e' nemzetnek vesztét, az neki is romlását okozná.

Ez igazságokat 's az eddigi tévedéseket 's azoknak káros voltát bizonnyal a' kormány is kezdi már látni 's érezni. Meggyőződéssé kell ennek benne válni, 's cselekvési rendszerét vezetni. Át fogja látni: miszerint országai' egyikében, 's talán az egész világon sehol sem lehet olly kevéssé forradalomtól —'s csak lázadástól is félni, mint Magyarországon a' magyar nemzet' részéről. El fogja ösmerni, hogy a' magyar nemzetiség a' legszilárdabb szellemi erő, mit természetes ellensége ellen védelmére 's hatalma' biztositására 's öregbitésére használhat. És át fogja látni: miszerint valamint általában alkotmányos szabadsági elvek' pártolása 's alkotmányok' létesitése — legbiztosabb 's hatalmasabb frigyese; ugy főkint Magyarhon- 's Erdélyre nézve csak ez úton nyerheti meg 's birhatja ez országok' bizodalmát, szeretetét 's mindenre kész lelkesedését; — 's hogy ez országokat

csak alkotmányos létök' fentartása, szilárditása 's jog- és korszerű javitása által teheti azon őrbástyává, mellyen ártalom nélkül fog megtörni forradalmi szélveszek' ostroma ugy, mint az északi ár' dagályozó hulláma.

Illy meggyőződés 's ez által vezetett irány már is látható kormányunk' tetteiben. De még jobban 's egészen láthatóvá kell lenni; ha hogy Isten' végzésének örök könyvében az ő- 's a' mi vesztünk elhatározva nincsen.

A' változott meggyőződés, a' változott viszonyok, 's a' kormány részéről már is kezdett 's teljessé leendő szerepváltozás részünkről is hasonló szerepváltozást parancsol. — A' még mind sajgó előzmények után természetes, hogy soknak az új szerep furcsának fog tetszeni. Szabadszellemű igaz hazafi, mint kormány' embere — 's pedig ennek kell lennie — alig fog magára ösmerni. — Ki első ifjusága óta 's köz élete' egész folyta alatt megszokta, kormányi rendeletek ellen szólni 's tiltakozni; ki e' kellemetlen 's kétes pályán törvényeket 's nemzetiséget védve verejtékezett; — vagy ki csipős szónoklatokkal az ingerült kedélyek' tapsát idézve elő, a' népszerüség' gyak-

ran felette olcsó 's ollykor csak bitorlott diadalát élvezte: mind ezek bajosan fogják magukat uj szerepjökbe bele találni.

A' szerepváltozás' e' szüksége, 's annak már is megkezdett gyakorlati létezése sokat az eddigi kormányi tábor közűl zavarba hoz 's kényelmetlen helyzetbe tesz. Nem tudják megfogni: hogy azokkal együtt 's egy czélra kelljen 's lehessen munkálniok, kik ellen vívni 's küzdeni kötelességöknek ösmerték. —

Kik ama szerepet valóban is kötelességnek 's hivatásnak 's helyzetök' föltétének tartották vagy tarthatták; azokra nézve kengyelt vesztett helyzetök annyival kellemetlenebbé válik: mert ezentúl kormánynak nem lesz szüksége remény 's adományok által, hivatalokon 's fény- 's czímeken vásárolni magának párthiveket. Hive 's buzgó pártolója leend minden — jutalom 's hivatal nélkül is —, ki honát 's nemzetiségét szereti; 's ki alkotmányos létét szolgai vagy gyarmati helyzettel, 's a' magyar nemzeti függetlenséget más nemzetek alá vetett sinlődéssel felcserélni irtózik; — szóval, ki sem orosz kancsukának sem illyr forradalmi vörös sapkának nem embere.

Valamint honához csak az valóban 's észszerűleg hiv, ugy királyának is buzgó hive leend minden, ki meg van győződve arról — mi minden igaz honfi' szent hite 's vallomása: miszerint a' magyarnak jövendője van — biztos és dicső, de csak nemzetiségének terjesztése 's mivelése, polgári intézeteinek kor- és jogszerű javitása 's törvényes kormányával szoros egybekötés 's egyremunkálás által; és ki hiszi és vallja, hogy a' magyar nagy lehet és boldog; de csak mint értelmileg kifejlett, polgári alkotmánya 's nemzetisége iránt munkásan buzgó 's törvényes jó királyához rendithetlen hiv nemzet.

DR BALLAGI MÓR

Igazitandók.

Lap. 1.	sor. 12.	erőt, merítve	helyett	olvassd:	erőt meritve.
— 33.	— 20.	szen	—	—	szent.
— 53.	— 21.	veszélyesek	—	—	veszélyesnek
— 89.	— 10.	lehett	—	—	lehetett.
— 190.	— 23.	tömöttödve	—	—	tömődve.
— 220.	— 24.	áraszaná	—	—	árasztaná.
— 237.	— 20.	csatolnának	—	—	csatolnák.
— 240.	— 4.	fedelmök	—	—	fejdelmök.
— 247.	— 17.	mentő	—	—	mentől.
— 251.	— 17.	hajdan	—	—	hajdani.
— 259.	— 19.	mellyet	—	—	mellyel.
— 269.	— 3.	válnának	—	—	válnánk.
— 271.	— 12.	követelőhetik	—	—	követelhetik.

Nyomatott Hálában, Heynemann Eduárd' betűivel.

Geschichte Europa's

seit der ersten französischen Revolution

von

Archibald Alison.

Deutsch von **Dr. L. Meyer.**

1 — 4. Band. gr. 8. 1842. à 1½ Thlr.

Alison's Geschichte Europa's seit der ersten französischen Revolution im Jahre 1789 verdient in mehr als einer Hinsicht die ausgezeichnete Aufmerksamkeit des Publicums. Schon der Gegenstand an sich, den sie behandelt, ist für unsere Gegenwart so wichtig, der Einfluß jener Staatsumwälzung auf die Schicksale der Völker von so großer Bedeutung, daß man sie nicht vielseitig genug beleuchten kann, denn nur durch eine völlige Erkenntniß jener Zeit können wir zum Verständniß der unsern kommen. Mignet und Thiers haben in ihrer Geschichte der Revolution eine Monographie gegeben, welche es sich zum Zwecke machte, die Uebergriffe der Revolutionsmänner und die Gräuel, die sie hervorriefen oder geschehen ließen, zu rechtfertigen, die Geschichtschreiber der Royalisten sprechen über sie ein unbedingtes Verdammungsurtheil aus. Alison steht mitten inne zwischen beiden Extremen. Sein Ziel ist, durch eine detaillirte Geschichte der Revolution nachzuweisen, auf welche Weise jene Gräuel entstanden; er zeigt, daß die Schwäche und Unentschlossenheit des Königs, die Uebereilung und Planlosigkeit seiner Minister mehr als jede andere Noth des Landes die Drangsale der Revolution erzeugten, indem sie ehrgeizigen Männern den Weg bahnten, ihrem Streben nach Macht und Herrschaft zu genügen. Diese Seite, die bisher kein andrer Geschichtschreiber der Revolution hervorgerufen hat, wäre allein schon hinreichend, dem Werke Alison's Bedeutung zu gewinnen, wenn es auch durch nichts Anderes sich auszeichnete. Doch die Sorgsamkeit, mit der er die Verhandlungen in den Nationalversammlungen Frankreichs und die gleichwichtigen Parlamentsdebatten in England in weitläufigen Auszügen seinem Werke einverleibt hat, giebt seiner Geschichte einen neuen Vorzug vor allen andern ähnlichen Arbeiten. England legte während der Zeit der Revolution und des Kaiserreichs den letzten Stein zu der großen Weltmonarchie, die es in der neuern Zeit geworden ist; seine Kämpfe in Ostindien, wo ihm lange Zeit Frankreichs Einfluß mächtig gegenüberstand, seine Kämpfe auf allen Meeren, um sich die Alleinherrschaft auf diesem Elemente zu sichern, der überlegene Einfluß seines Geldes auf dem Continente, der sich nur hiedurch zu einem fortdauernden Kriege gegen Frankreich erkaufen ließ, bis endlich der edlere Enthusiasmus Deutschlands die Ketten des mächtigen Despoten brach, — alle diese Ereignisse erhalten durch eine tiefere Erkenntniß der Vorgänge im englischen Parlamente eine größere Bedeutung und genügendere Würdigung und machen es erst möglich, manche Beziehungen der Gegenwart tiefer aufzufassen.

Es bedarf übrigens keiner besondern Erwähnung, daß die Schicksale der übrigen Länder Europa's an den betreffenden Stellen ihre nähere Erörterung und Würdigung erhalten. Welches auch noch so kleine Land wäre in jener denkwürdigen Epoche nicht in den Kreis der Weltbegebenheiten getreten? Alison übergeht keines und weiß mit Erfolg die einzelnen Begebenheiten in das gebührende Licht zu stellen. Seine Darstellung ist einfach; seine Sprache blühend und beredt.

Diesen Vorzügen hat das Werk wohl allein die äußerst günstige Aufnahme zu verdanken, welche es in England gefunden hat, denn in der kurzen Zeit seit seinem Erscheinen haben die ersten 5 Bände schon 4 Auflagen erfahren. Nicht weniger Aufsehen hat es in Frankreich gemacht, wo die besten Kritiker immer von Neuem auf dieses wichtige Geschichtswerk zurückkommen, das in seiner Gründlichkeit und Ausführlichkeit, mit denen es seinen Gegenstand behandelt, bis jetzt von keinem andern übertroffen worden ist.

Von diesem so ausgezeichneten Werke biete ich allen gebildeten Deutschen, die aufrichtigen Antheil an der Entwickelung der europäischen Völker nehmen, eine Uebersetzung und Bearbeitung von Herrn Dr. L. Meyer an, welche ich mit Recht ein Normalwerk für unsre Literatur nennen kann. Die ersten 4 Bände sind bereits erschienen und in jeder Buchhandlung einzusehen.

Eugen Sue's sämmtliche Romane.

Deutsch von

L. von Alvensleben und Dr. A. Diezmann.

Taschenausgabe. 1838—1843. 1—153. Bdchen. Brosch. à Bdchen. 5 Ngr.

Enthaltend:

Die Geheimnisse
von Paris.
1—208 Bdchen. 3 Thlr. 10 Ngr.

Paula Monti
oder das Hôtel Lambert.
8 Bde. 1 Thlr. 10 Ngr.

Thereſe Dunoyer.
8 Bde. 1 Thlr. 10 Ngr.

Der Abenteurer
und **der weibliche Blaubart.**
8 Bde. 1 Thlr. 10 Ngr.

Mathilde.
Memoiren einer jungen Frau.
24 Bde. 4 Thlr.

Der Comthur von Malta.
8 Bde. 1 Thlr. 10 Ngr.

Kardikí.
3 Bde. 15 Ngr.

Der Wartthurm
von Koat-Vën.
Roman aus dem Seeleben 1780—1830.
12 Bde. 2 Thlr.

Der Oberſt von Sürville.
Hiſtoriſcher Roman aus den Zeiten des Kaiſerreichs 1810.
3 Bde. 15 Ngr.

Herkules Kühn
oder **Guyana im Jahre 1772.**
4 Bde. 20 Ngr.

Die Fanatiker,
oder **der Religionskrieg in den Cevennen.**
14 Bde. 2 Thlr. 10 Ngr.

Die Kunſt zu gefallen.
4 Bde. 20 Ngr.

Die Berge von La Ronja. — Eine glückliche Frau. — Der Pariſer zur See. — Ein Corſar. — Daja.
3 Bde. 15 Ngr.

Arthur.
16 Bde. 2 Thlr. 20 Ngr.

Plick und Plock.
3 Bde. 15 Ngr.

Der Salamander.
5 Bde. 25 Ngr.

Atar-Gull.
3 Bde. 15 Ngr.
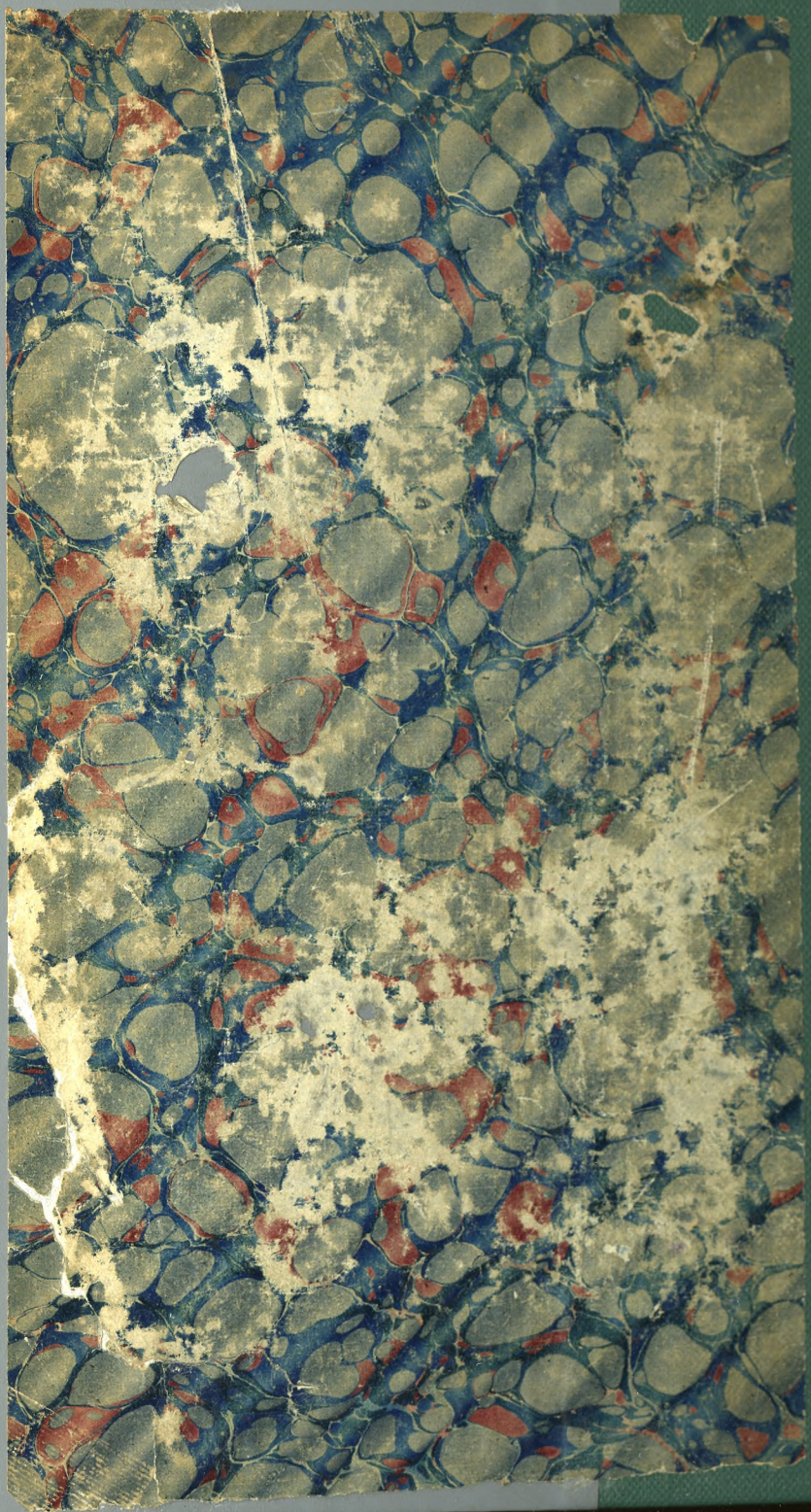
Latréaumont.
7 Bde. 1 Thlr 5 Ngr.